

Δρ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ι. ΦΩΤΟΥ

«ΧΑΜΕΝΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΟ - ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ»



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΕΛΑΣΓΟΣ
ΑΘΗΝΑ 2001

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ
ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΕΝΗ

6/2

Το Μαντείο της Δωδώνης αναφέρεται και από τον Όμηρο στην Οδύσσεια (χξ, 327 κ.ε.). Ο Τηλέμαχος, θέλοντας να μάθει για την επιστροφή του Οδυσσέα, συμβουλευτήκε το Μαντείο της Δωδώνης:

«Τον δ'εξ Δωδώνην φάτο βήμεναι, όφρα θεοίο εκ δρυός υψικόμοιο Διός βουλήν επακούσαι».

Γύρω από την Ιερά Δρυ, την κατοικία του Διός, μια σειρά από χάλκινους τρίποδες έφραζε και προστάτευε την ιερότητα του χώρου. Σε κοντινά παραπήγματα, οι «Σελλοί», με τα άπλυτα πόδια τους, πατούσαν πάνω στο έδαφος ούτως ώστε να μπορούν να έλθουν σε στενή επαφή με τις μυστηριώδεις δυνάμεις της γης.

Αυτή η αρχική μορφή λατρείας συνεχίστηκε μέχρι περίπου το 400 π.Χ. Τότε η Ηπειρωτική φυλή των Μολοσσών που ζούσαν στην κυκλική πεδιάδα των Ιωαννίνων, έγιναν κύριοι του αρχαίου Μαντείου. Αυτοί έχτισαν τον πρώτον ταπεινό ναό του Διός και μια λιθόστρωτη αυλή γύρω από αυτόν, η οποία προστάτευε την Ιερά Δρυ αντί των προηγούμενων χάλκινων τριπόδων.

Σχετικά με τον συγγραφέα

Ο Δρ. Βασίλειος Ι. Φώτος γεννήθηκε στην Ήπειρο. Σπούδασε στην περίφημη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων και στην Ιατρική Σχολή Αθηνών απ' όπου αποφοίτησε το 1945. Μετανάστευσε στην Αμερική στις 10 Ιανουαρίου 1947 και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Πανεπιστήμιο του Μισιγκαν (Ann Arbor). Περί το τέλος του 1948 μετέβη στο Σικάγο όπου εκπαιδεύτηκε από τον διάσημο χειρουργό Δρ. Κάρλ Μάϊερ. Υπηρέτησε σε διάφορα Νοσοκομεία του Σικάγου.

Άσκησε το ιατρικό επάγγελμα στο Σικάγο επί τέσσερις δεκαετίες. Για την ευδόκιμο και φιλανθρωπική άσκηση του Ιατρικού λειτουργήματος, η Αμερικανική Ιατρική Εταιρεία, σε παρατεθέν γεύμα, προσέφερε στον Ιατρό Φώτο αναμνηστική πλάκα εις αναγνώριση του επιστημονικού και κοινωνικού έργου του.

Είναι μέλος της Αμερικανικής Ιατρικής Εταιρείας, της Ιατρικής Εταιρείας Σικάγου και Ιλλινόϊ. Διετέλεσε

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

3E

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας



Δρ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ι. ΦΩΤΟΥ



**«ΧΑΜΕΝΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ
ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΟ-ΑΛΒΑΝΙΚΗ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ»**

* ΣΥΛΛΟΓΗ *
ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΩΝΗ
ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΛΛΟΓΗ
ΚΑΣΤΑΝΙΑΝΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ
ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΕΝΗ

Μετάφραση
Λυκειάρχου Παναγιώτη Κ. Πάλλη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΕΛΑΣΓΟΣ
ΑΘΗΝΑ 2001

«ΧΑΜΕΝΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ
ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΟ-ΑΛΒΑΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ»

Ένα Ιστορικό Δοκίμιο
σχετικό
με τις Ελληνο-Αλβανικές Σχέσεις

Copyright 1997

ΟΛΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΔΙΑΤΗΡΟΥΝΤΑΙ

ISBN 960 - 522 - 096 - 2

© Δρ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ι. ΦΩΤΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΕΛΑΣΓΟΣ, Ιωάννης Χρ. Γιαννάκενας
Αχιλλέως Παράσχου 127, Τ.Κ. 114-75, ΑΘΗΝΑΙ,
Τηλ. 6440-021, τηλεομοιότυπο 6450-097

Ιστοσελίδα (web): <http://www.hellasbooks.gr> και

E-mail: acroceraamo@hellasbooks.gr

Α' ΕΚΔΟΣΗ (Στα Ελληνικά): ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2000

Β' ΕΚΔΟΣΗ (ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΕΝΗ ΚΑΙ
ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ): ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2001

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΦΙΕΡΩΣΗ	7
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	9
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
I) Ο Αλή Πασάς και το όνειρό του για ένα ανεξάρτητο Ελληνο-Αλβανικό Κράτος	19
II) Σχέδια του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη και του Αλή Φαρμάκη για τον σχηματισμό ενός Ελεύθερου Ελληνο-Αλβανικού Κράτους στην Πελοπόννησο	47
III) Η Συμμαχία του 1821 μεταξύ Σουλιωτών και Αλβανών	55
IV) Η Περίοδος μετά τον Αλή Πασά, 1822 – 1830	61
V) Η Επανάσταση του Jemal Γκιολέκα και η θέση της Ελληνικής Κυβέρνησης	75
VI) Η Ελληνική Εμπλοκή στον Πόλεμο της Κριμαίας	89
VII) Ο Γεώργιος Καστριώτης Σκεντέρμπεης και Έλληνες Λόγιοι	93
VIII) Το Συνέδριο του Βερολίνου	99
IX) Η Εποχή μετά το Συνέδριο του Βερολίνου: 1880 – 1900	115
X) Η Περίοδος 1900 – 1920	127
XI) Από το 1920 μέχρι την Έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου	161
XII) Η Ελληνο-Αλβανική Προσέγγιση του 1944....	177
Επίλογος	221
Επιλεκτική Βιβλιογραφία	223

ΕΛΛΗΝΟΤΥΠΗ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΑΦΙΕΡΩΣΗ

Αυτό το βιβλίο περί των Ελληνο-Αλβανικών σχέσεων, το αφιερώνω σε δύο εξέχοντες Βορειοηπειρώτες ήρωες, στενούς φίλους μου, τους:

Γεώργιο Τάσσιο, από το Λεσκοβίκι
και τον

Θύμιο Γκίκα, από τη Σωπική,
οι οποίοι θυσίασαν τη ζωή τους για την απελευ-
θέρωση της Βορείου Ηπείρου.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Όποιος προσπαθήσει να συλλέξει το διάσπαρτο υλικό που σχετίζεται με τις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις στους δύο τελευταίους αιώνες θα εκτιμήσει τις δυσκολίες του εγχειρήματος και τις περιορισμένες προσιτές πηγές. Είμαι πολύ υποχρεωμένος σε όλους εκείνους που με βοήθησαν σε όλη αυτήν την δύσκολη εργασία.

Είναι επιτακτικό να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε έναν προσφιλή παλαιό φίλο και συμμαθητή μου, τον μακαρίτη Αλέξανδρο Μαμμόπουλο, έναν σοφό Ηπειρώτη, για το πλήθος του υλικού που είχε την ευγένεια να μου παραχωρήσει. Είμαι αξίσου βαθιά υποχρεωμένος στον Καθηγητή Σ. Παπασσάβα και τον Δόκτορα Αλέξανδρο Παπανικολάου, έμπειρους ιστορικούς, για τις συμβουλές τους. Ευχαριστώ επίσης τον Κώστα Στριπέλη από το Τορόντο, τον Κώστα Φασσουλόπουλο από την Αθήνα, Ελλάδα και τον Δημήτρη Α. Φώτο από την Ατλάντα για τα βιβλία και το ιστορικό υλικό με το οποίο με εφοδίασαν. Πολλές ευχαριστίες στην Jill Abbott, εκπαιδευτικό από την Χαϊδελβέργη της Γερμανίας και στην Donna Hαννοονιαν για το έργο της ως γραμματέως.

Πολλές ευχαριστίες οφείλονται δικαίως στην αγαπητή μου σύζυγο Μαρία, την Θάλεια Φώτου Murphy και Σύνθια Φώτου Abbot, Esq., του Σικάγου. Τέλος, και περισσότερο από όλους στον γαμπρό μου Δόκτορα Θωμά F. Murphy, ακτινολόγο στο Tripler Military Hospital στην Χονολούλου, έναν ιστορικό που επιμελήθηκε και

συνέταξε το περιεχόμενο και την έκδοση του βιβλίου με ιδιαίτερο ζήλο.

Παρά την πρόθυμη βοήθεια όλων των ανωτέρω, θα ήθελα να ζητήσω την επιείκεια των αναγνωστών στην περίπτωση πιθανών παραλείψεων και σφαλμάτων. Αυτά είναι μόνον δικά μου.

Δρ. Βασίλειος Ι. Φώτος
Χονολούλου, Χαβάη
Χειμώνας 1997

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οι Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις με έχουν φέρει σε αμηχανία επί δεκαετίες. Και στις δύο χώρες, πολιτικοί παράγοντες έχουν πολύ καλά καταλάβει ότι υπάρχει μια ανάγκη για ομαλές, φιλικές σχέσεις. Και όμως, ενώ οι Έλληνες υπήρξαν πρόθυμοι να απλώσουν το χέρι της φιλίας, οι Αλβανοί παρέμειναν απρόθυμοι και καχύποπτοι για τις Ελληνικές προθέσεις.

Κύριος λόγος γι' αυτήν την ανησυχία τους ήταν μια μεθοριακή περιοχή κάπου 6.000 - 7.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων που ονομάζεται «Βόρειος Ήπειρος» από τους Έλληνες και «Νότιος Αλβανία» από τους Αλβανούς.

Αυτή η εδαφική έκταση παραχωρήθηκε στην Αλβανία για να εξασφαλίσει ένα ανεξάρτητο και βιώσιμο κράτος. Το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας που ενσωμάτωσε αυτήν την περιοχή επικυρώθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 1913 από το Συνέδριο των Πρεσβευτών των Μεγάλων Δυνάμεων.

Αυτή η διαίρεση της Ηπείρου εξαγρίωσε τους Έλληνες και από τις δύο πλευρές (του βορρά και του νότου) γιατί αυτοί θεωρούσαν ολόκληρη την Ήπειρο ως τμήμα της Ελλάδος από την αρχαιότητα. Η μετά ταύτα πορεία αυτής της έριδας μεταξύ των δύο γειτονικών λαών συνέχισε να ταλαιπωρεί τις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις μέχρι σήμερα.

Μετά τον επίσημο τερματισμό του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου στις 11 Νοεμβρίου 1918, η Αλβανία

ενεφανίστηκε στην πολιτική αρένα της Ευρώπης με την βοήθεια φίλων. Οι Αλβανοί αντιπρόσωποι στο Συνέδριο της Ειρήνης στο Παρίσι (1919 - 1920), επεδίωξαν την ακύρωση της Συνθήκης του Λονδίνου του 1915 και την ανασύσταση των συνόρων της Αλβανίας με τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας του 1913.

Στις διευθετήσεις που έγιναν κατά την διάρκεια του Συνεδρίου της Ειρήνης στο Παρίσι (η Συνθήκη των Σεβρών υπογράφηκε στις 10 Αυγούστου 1920, καθώς και μερικές άλλες συμφωνίες), η Ελλάδα κέρδισε την αναγνώριση των νόμιμων δικαιωμάτων της να προσαρτήσσει τη Βόρειο Ήπειρο. Παρ' όλα αυτά, η πολιτική κατάσταση της Ελλάδας την εμπόδισε να ανακαταλάβει και να ενσωματώσει την Βόρεια Ήπειρο μέσα στο Βασίλειο της Ελλάδας και την άφησε να παραμένει ως τμήμα της Αλβανίας. Κάνοντάς το αυτό, η Ελληνική Κυβέρνηση αναγνώρισε σιωπηρά ότι το μεγαλύτερο ενδιαφέρον της ήταν η σταθερότητα, κυριαρχία και πρόοδος της Αλβανίας. Δυστυχώς, η αλληλουχία των γεγονότων κατέδειξε ότι οι ηγέτες της Αλβανίας δεν ανταποκρίθηκαν στη γενναιοδωρία και μεγαλοψυχία της Ελλάδας, αλλά αντίθετα πήγαν με το μέρος των εχθρών της Ελλάδας.

Η ηγεσία της Αλβανίας, και κατά την περίοδο μεταξύ των δύο παγκοσμίων πολέμων και κατά την περίοδο που ακολούθησε την πτώση του μισητού Αλβανο-Σταλινικού Καθεστώτος, έχει πλήρως επιδείξει αυτήν την έλλειψη αμοιβαιότητας. Ο Fan Noli που χειρίζονταν την Αλβανική πολιτική κατά την περίοδο 1920 - 1924 και έγινε Πρωθυπουργός από τις 16 Ιουνίου 1924 μέχρι τις 24 Δεκεμβρίου 1924, κατάφερε να εγκα-

ταστήσει μια Σοβιετική εμπορική αντιπροσωπεία στα Τιρανα, την πρώτη σε Ευρωπαϊκή χώρα. Αργότερα ο Βασιλιάς Ζώγου πώλησε τη χώρα του στον Μουσολίνι από το 1927 μέχρι τις 7 Απριλίου του 1939, οπότε ο Ιταλικός Στρατός εισέβαλε και κατέκτησε την Αλβανία.

Πρόσφατα, μετά την πτώση του κομμουνισμού επεβλήθη από τους ξένους ως Κυβερνήτης της Αλβανίας ο Σαλί Μπερίσα ένας πρώην κομμουνιστής. Αυτός υιοθέτησε και εξάπλωσε μια φανταστική απειλή της ανεξαρτησίας της Αλβανίας από τους γείτονές της. Με αυτήν την πρόφαση ο Μπερίσα έφερε στη χώρα του τους Ιταλούς και Τούρκους να την προστατέψουν από τους ανύπαρκτους εξωτερικούς κινδύνους. Ταυτόχρονα, άρχισε τον διωγμό των Ελλήνων της Αλβανίας.

Καθ' όλο το διάστημα, ο κ. Μπερίσα είχε αγνοήσει τη βοήθεια της Ελλάδος και την συνεισφορά της στην ευημερία της Αλβανίας. Είναι πολύ γνωστό ότι 600.000 με 700.000 Αλβανοί οικονομικοί πρόσφυγες φιλοξενούνται προς το παρόν από τον Ελληνικό λαό, κερδίζουν τα προς το ζην στην Ελλάδα και υποστηρίζουν τις οικογένειές τους στην Αλβανία με Ελληνικά χρήματα.

Να το επαναλάβουμε, ότι η Ελληνική πολιτική Αρχή έχει υποστηρίξει την κυριαρχία και ανεξαρτησία της Αλβανίας επί ζημία της, θυσιάζοντας την Βόρειο Ήπειρο την οποία ο Ελληνικός λαός από παλαιά θεωρούσε ότι είναι ένα συστατικό τμήμα του Ελληνικού Έθνους. Αυτή η Ελληνική θυσία δεν επιδέχεται καμία συζήτηση ή παρερμηνεία.

Για να χύσω φως σ' αυτό το θλιβερό κεφάλαιο στις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις, μιλώ από προσωπική πείρα όταν δηλώνω ότι οι Αλβανικοί ενδοιασμοί και

φόβοι είναι αδικαιολόγητοι, αφού η Ελλάδα δεν είχε ποτέ ειλικρινά την πρόθεση να προσαρτήσει την Βόρειο Ήπειρο.

Οι Έλληνες πολιτικοί εκμεταλλεύτηκαν το θέμα της Βορείου Ηπείρου για εσωτερικούς πολιτικούς σκοπούς για να παίζουν εκλογικά παιχνίδια με τους αντιπάλους τους. Ποτέ δεν είχαν υιοθετήσει το Βορειο-ηπειρωτικό - παρά μόνο λεκτικά για εσωτερική κατανάλωση - ως υπόθεση στην οποία δεν είναι ειλικρινά αφοσιωμένοι.

Αυτό μπόρεσα τελικά να το επιβεβαιώσω κατά την διάρκεια τεσσάρων δεκαετιών επαφών και συνομιλιών με Έλληνες πολιτικούς και άλλα μέλη του πολιτικού κατεστημένου. Αυτές οι επαφές με άφησαν να απόρω για την ειλικρίνεια του ενδιαφέροντός τους για την Βόρειο Ήπειρο. Αυτοί οι πολιτικοί απέφευγαν πάντοτε τις ερωτήσεις μου με ασαφείς δικαιολογίες και απατηλές υποσχέσεις. Αυτό δεν μπορούσε παρά να εγείρει μέσα μου διαφορούμενα αισθήματα ως προς την ειλικρίνειά τους και αναζητούσα ένα ειλικρινές, ανοιχτόμυαλο άτομο για να κόψω αυτόν τον Γόρδιο δεσμό. Όταν βρήκα έναν τέτοιο άνθρωπο, τον ρώτησα:

«Κύριε,

Γνωρίζετε πολύ καλά τον πολύχρονο αγώνα μου στην επιδίωξη της απελευθέρωσης της πατρίδας μου Βορείου Ηπείρου. Σ' όλα αυτά τα χρόνια, με ανησυχούσε μια ενοχλητική σκέψη.

Έχει η Μητέρα Ελλάδα την Βόρειο Ήπειρο ως μια εθνική εδαφική απαίτηση, να την ανακτήσει δηλαδή και να την ενσωματώσει στην Ελλάδα ή μια τέτοια απαίτηση έχει εγκαταλειφθεί απλώς για να

διατηρηθεί ο Ελληνικός πληθυσμός στην Αλβανία να εξασφαλίζει την επιβίωση της χώρας αυτής;».

Η απάντηση ήταν:

«Γιατρέ μου,

Το δεύτερο είναι η περίπτωση. Η Ελλάδα θέλει ο Ελληνικός πληθυσμός της Βορείου Ηπείρου να παραμένει σκλαβωμένος για να υποστηρίξει τη ζωτική ύπαρξη της Αλβανίας».

Συγκλονίστηκα από αυτήν την απεχθή αποκάλυψη. Αυτό συνέβη τον Αύγουστο του 1990, πολύ αργά για μένα να ξυπνήσω στην αλήθεια. Αλλά υπήρξε μια προγενέστερη προειδοποίηση. Ο Ευάγγελος Αβέρωφ - Τοσίτσας, ένας γνώστης (insider) της Ελληνικής πολιτικής καταστάσεως και κάποτε Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, έστειλε ένα υπόμνημα τον χειμώνα του 1944 στον τότε Αρχηγό του Επιτελείου του Ελληνικού Στρατού το οποίο εσκεμμένα δημοσιεύθηκε το καλοκαίρι του 1978. Μέσα σ' αυτό ο κύριος Αβέρωφ έκανε προσβλητικές παρατηρήσεις σχετικά με την Εθνική Ελληνική μειονότητα της Αλβανίας και κατέληγε: *«Αν οι Μεγάλες Δυνάμεις, μετά το τέλος του πολέμου, μας έδιναν πίσω τη Βόρειο Ηπειρο, εμείς να μην την παίρναμε».*

Τελικά, αυτό επιβεβαιώθηκε όταν ο Κώστας Μητσοτάκης επισκέφθηκε την πρωτεύουσα της Αλβανίας, τα Τίρανα, τον Μάιο του 1992 ως Πρωθυπουργός της Ελλάδας. Στην συνέντευξη τύπου που έδωσε δήλωσε ολοκάθαρα ότι: *«Η Ελλάδα δεν έχει εδαφικές αξιώσεις έναντι της Αλβανίας».*

Εν τούτοις, άσχετα από όλες αυτές τις πολύ γνωστές Ελληνικές διαβεβαιώσεις, οι Αλβανοί επιμένουν να χρησιμοποιούν αυτήν την ανεπίσημη έκφραση ως

πρόφαση στην εκστρατεία τους να διώξουν το Ελληνικό στοιχείο της Αλβανίας.

Σ' αυτό το σημείο, με θλίψη μου, οφείλω να εκφράσω την ταπεινή μου γνώμη. Οι Έλληνες και οι Αλβανοί συνδέονται με κοινά ήθη και έθιμα, κοινές παραδόσεις και πιθανόν, με το ίδιο αίμα. Παρέμειναν μακριά από σοβινιστικά αισθήματα που υποστηρίχθηκαν από πολύ λίγους και από τις δύο χώρες. Σε ότι ακολουθεί, δεν προτίθεμαι να επαναλάβω αυτό το ισχυρό λάθος.

Γράφοντας αυτό το βιβλίο, σκοπός μου είναι να βελτιώσω τις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις. Φέρνοντας στο φως παλιά, ξεχασμένα ιστορικά έγγραφα, ελπίζω να κάνω εκείνους που βρίσκονται στην εξουσία και στις δύο χώρες να κοιτάξουν το παρελθόν για να οικοδομήσουν ένα καλύτερο μέλλον για τους λαούς τους.

Αρκετές σπουδαίες προσπάθειες σε κρίσιμες εποχές μέσα στην ιστορία έγιναν από διαπρεπείς Έλληνες και Αλβανούς για να επιτευχθεί Ελληνο-Αλβανική προσέγγιση. Σήμερα, και οι δύο πλευρές έχουν ξεχάσει αυτά τα κεφάλαια στις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις όταν έγιναν προσπάθειες να επιτευχθεί κατανόηση και συνεργασία.

Ερευνώντας τα ιστορικά αρχεία πάνω σ' αυτό το θέμα από την εποχή του Αλή Πασά του Τεπελενλή (1744 - 1822), βρήκα ότι αυτός ο επιφανής άνδρας ήταν η πρώτη εξέχουσα ιστορική προσωπικότητα που συνέλαβε τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου Ελληνο-Αλβανικού κράτους ελεύθερου από την κυριαρχία των Οθωμανών αρχόντων. Εκτός του Αλή Πασά υπήρξαν και άλλα άτομα που κράτησαν αυτό το όνειρο ζωντανό ακόμα και

μέχρι τα χρόνια μας. Υπήρξαν σοφοί άνδρες και από τις δύο πλευρές, και δεν ήταν λίγοι, οι οποίοι φιλοδόξησαν να δουν τους Έλληνες και τους Αλβανούς ενωμένους.

Οι Τόσκηδες, Αλβανοί του νότου, επαναστάτησαν κατά των Οθωμανών επανειλημμένα κατά την περίοδο 1830 - 1847 ζητώντας την ανεξαρτησία τους. Ζήτησαν την βοήθεια της Ελλάδας σε κάθε περίπτωση - μια βοήθεια η οποία δεν έφθασε λόγω αδυναμίας της Ελλάδας και της ολέθριας οικονομικής της κατάστασης. Η επανάσταση του Jenel Γκιολέκα το 1847 υποστηρίχθηκε από όλον τον πληθυσμό της Νότιας Αλβανίας, ζητώντας απελευθέρωση από τον Τουρκικό ζυγό και ένωση με την Ελλάδα. Στο τέλος του 19^{ου} και στις αρχές του εικοστού αιώνα Αλβανοί πατριώτες όπως ο Abdul Frasherî, ο Mufid Libohona και ο Ismail Kemal Vliora εργάστηκαν σκληρά για μια κατανόηση με την Ελλάδα.

Ένα αξιοσημείωτο ορόσημο στις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις ήταν η πρωτοβουλία που πήραν οι προύχοντες του Κοσσόβου τον Απρίλιο του 1902. Μια αντιπροσωπεία των προυχόντων Γκέκηδων, με την υποστήριξη όλων των Αλβανικών οργανώσεων σε ολόκληρη την Οθωμανική Αυτοκρατορία, προσέγγισε τον Έλληνα Γενικό Πρόξενο στα Σκόπια. Η πρότασή τους ήταν για μια Ελληνο-Αλβανική συνεργασία για την δημιουργία ενός ομόσπονδου Ελληνο-Αλβανικού Κράτους.

Η δημιουργία ενός δυαδικού Ελληνο-Αλβανικού κράτους προτάθηκε επίσης στους Έλληνες από τους Αλβανούς εθνικιστές κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτή η ελάχιστα γνωστή πρόταση, όπως θα δούμε στο κεφάλαιο 12, δέχονταν τη συμπερίληψη της Βορείου Ηπείρου μέσα στα όρια της Ελλάδας.

Από την πλευρά της Ελλάδας, αρχίζοντας από τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας το 1821, και εν συνεχεία στον 20όν αιώνα, οραματιστές όπως ο Δημήτριος Υψηλάντης, ο Καποδίστριας, ο Κωλέττης, ο Χαρίλαος Τρικούπης, ο Γεώργιος Θεοτόκης, ο Λάμπρος Κορομηλάς και ο μεγάλος Ελευθέριος Βενιζέλος επεδίωξαν να πραγματοποιήσουν όλοι με φιλοπονία, αν και χωρίς επιτυχία, το ιδεώδες μιας Ελληνο-Αλβανικής προσέγγισης.

Τέλος, δεν μπορώ να κάνω κάτι καλύτερο από το να παραθέσω τον μεγάλο Αλβανό πατριώτη Αβδούλ Φράσερι ο οποίος συχνά αποκαλούσε τον εαυτόν του Ηπειρώτη. Κατά τις συνομιλίες του στα Γιάννενα με τον Μαυρομάτη, τον αντιπρόσωπο του Έλληνα Πρωθυπουργού Τρικούπη, ο Φράσερι είπε ότι:

«Έλληνες και Αλβανοί, ενωμένοι μαζί, θα ελευθερώσουν τις υπόδουλες χώρες τους και θα φτάσουν στην Κωνσταντινούπολη χωρίς μεγάλη προσπάθεια».

Αυτή ήταν η αλήθεια για το τι θα μπορούσε να έχει επιτύχει στο παρελθόν η Ελληνο-Αλβανική φιλία και συμμαχία. Κατά το ίδιο πνεύμα, μόνο ο χρόνος και η αφοσίωση θα πουν τι μπορεί να επιτευχθεί στο μέλλον.

Δρ. Βασίλειος Ι. Φώτος
Χονολούλου, Χαβάη
Χειμώνας 1997



ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Ο Αλή Πασάς και το όνειρό του για ένα Ανεξάρτητο Ελληνο- Αλβανικό Κράτος

Κατά την διάρκεια των μέσων του δεκάτου ογδόου αιώνας, ένας καταπληκτικός Αλβανός εμφανίστηκε στα χρονικά της Ηπείρου, της Αλβανίας και της Ελλάδος. Το όνομά του ήταν Αλής ο Τεπελενλής¹. Γεννήθηκε στο Betsisti² το 1744. Αυτό το μικρό χωριό βρίσκεται βορειοδυτικά του Τεπελενίου, μιας πόλεως περίφημης για την στρατηγική της θέση στη νότια Αλβανία.

Πρόγονος του Αλή ήταν ένας Τούρκος δερβίσης, που από μερικούς ιστορικούς ονομάζονταν Ναζίφ³, από

1. Οι Αλβανοί χρησιμοποιούσαν το όνομα του χωριού στο οποίο γεννήθηκαν ως τελευταίο όνομα.

2. Σύμφωνα με τον Αχμέτ Μουφίντ Λιμποχόβα.

3. Δερβίσης σημαίνει Αλβανικά μοναχός. Μερικοί ιστορικοί πιστεύουν ότι ο Ναζίφ ήταν ο ιδρυτής της οικογένειας του Αλή. Η βιογραφία του Λιμποχόβα γράφτηκε στα Τουρκικά (με τον τίτλο: Αλή Πασάς ο Τεπελενλής (1744 – 1822), δημοσιεύτηκε στο Κάιρο το 1903 και επανεκδόθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1908. Η βιογραφία του Λιμποχόβα μεταφράστηκε στα Ελληνικά από τον Α. Ν. Ιορδάνογλου στα Ιωάννινα το 1993. Ο Μουφίντ Λιμποχόβα ήταν εγγονός του Μαλίκ Πασά, ο οποίος ήταν εγγονός της Σαϊνίτσας, αδελφής του Αλή Πασά. Ο Μαλίκ Πασάς γεννήθηκε το 1809 και ανατράφηκε από τον θείο του Αλή Πασά. Πέθανε το 1893. Ο Μαλίκ Πασάς διηγήθηκε στα μέλη της οικογενείας του τις γοητευ-

άλλους Χουσείν, ο οποίος έφυγε από την πατρίδα του Κιουτάχεια⁴ για να ξεφύγει από κατηγορίες για εγκλήματα⁵.

Ο Ναζίφ, περιπλανώμενος στη Βαλκανική Χερσόνησο, έφθασε στο Τεπελένι και εγκαταστάθηκε στο Betsisti όπου ζούσε σε μια καλύβα. Ο Ναζίφ απορρίφθηκε από τους εντοπίους αλλά κατόρθωσε να παντρευτεί μια επιφανή Αλβανίδα, η οποία ήταν ανάπηρη. Αυτή τον ανύψωσε σε μια ευγενική κοινωνική θέση στο Τεπελένι. Από αυτόν τον γάμο γεννήθηκε ένας γιος που ονομάζονταν Χουσείν. Ο πιο σημαντικός εγγονός του Χουσείν, ο Βελής, αφού ανέλαβε ως διοικητής της περιτοχής του Τεπελενίου, προστάτευσε τον Χριστιανικό πληθυσμό από τις αρπακτικές Τουρκικές Αρχές, και από τους φοβερούς Ληστές, οι οποίοι λεηλατούσαν την επαρχία του.

Ο Βελής είχε δύο παιδιά από τον δεύτερο γάμο του με μια ευγενή κυρία της Κόνιτσας που ονομάζονταν

τικές ιστορίες του Αλή Πασά. Το Λιμπόχοβο είναι μια γραφική πόλη ανατολικά του Αργυροκάστρου.

4. Κιουτάχεια, μια πόλη στη Μικρά Ασία, δυτικά της Άγκυρας.

5. Gregory L. Ars, Αλβανία και Ήπειρος στα τέλη του 18^{ου} και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Μόσχα 1963. Το βιβλίο του Ars μεταφράστηκε από τα Ρωσικά στα Ελληνικά από την Αντωνία Διάλλα το 1980. Ο G. L. Ars γράφει ότι ο Αλή γεννήθηκε μεταξύ 1740 - 1750, από μια ευγενή οικογένεια η οποία κυβέρνησε τις επαρχίες του Τεπελενίου επί γενεές (σ. 144). Ο ιατρός Ιωάννης Λαμπρίδης, ένας Ηπειρώτης ιστορικός, πίστευε ότι πρόγονος του Αλή ήταν ο Χουσείν, ένας Τούρκος μοναχός ο οποίος πιθανόν έφθασε στο Τεπελένι περί το 1638 - 1640 (πρβλ. Ηπειρωτικά Μελετήματα σ. 125). Αλβανικές πηγές επιβεβαιώνουν ότι ο Χουσείν ήταν ο ιδρυτής της οικογένειας του Αλή. Το Μπετσισίτι, ένα μικρό χωριό δυτικά του Τεπελενίου, είναι γνωστό σήμερα ως Μπέντσα (Bencha).

Χάμκω⁶. Ο Αλή γεννήθηκε το 1744 και ένα κορίτσι που το έλεγαν Σαϊνίτσα γεννήθηκε το 1748.

Ο Βελής πέθανε το 1753. Άφησε τα δύο του παιδιά στη φροντίδα της μητέρας τους. Η Χάμκω ήταν μια φιλόδοξη γυναίκα η οποία πήρε επάνω της τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις του συζύγου της. Με τη βοήθεια του Χριστιανού εραστή της, που ονομάζονταν Chaus Prifty⁷, κατόρθωσε να κυβερνά την περιοχή του Τεπελενίου με σιδερένια πυγμή.

Η Χάμκω έφθασε να γίνει ένας τύραννος για τους πληθυσμούς της περιοχής. Εισέπραττε βαρείς φόρους και χρησιμοποιούσε αφόρητες εκβιαστικές μεθόδους προκαλώντας την αγανάκτηση και των Τούρκων και των Ελλήνων. Περί το 1762, η Χάμκω και η κόρη της Σαϊνίτσα απήχθησαν από τους Γαρδικιώτες, μια ισχυρή Μουσουλμανική Αλβανική φυλή της περιοχής του Τεπελενίου. Οι Γαρδικιώτες βοηθήθηκαν από τους Χορμοβίτες, που ήταν Χριστιανική φυλή⁸. Και οι δύο αυτές γυναίκες κατά την αιχμαλωσία τους υποβλήθηκαν σε ανήθικες και ταπεινωτικές πράξεις τις οποίες δεν ξέχασαν ποτέ. Ζήτησαν από τον Αλή να πάρει εκδίκηση από τους απαγωγείς τους, να

6. Η Χάμκω ήταν κόρη του Jenel Μπέη, ενός επιφανούς Αλβανού της Κόνιτσας, μιας πόλεως βορειοδυτικά των Ιωαννίνων κοντά στα Αλβανικά σύνορα.

7. Ο Chaus Prifty, ένας Χριστιανός ιερέας, ήταν αρχηγός των Χορμοβιτών.

8. Χορμοβίτες, μια Χριστιανική Αλβανική φυλή της περιοχής του Τεπελενίου.

πάρουν το «Hack»⁹ τους. Αυτή την εποχή, ο γιος της Χάμκω Αλή, 15 μόνον ετών, οργάνωσε μια ομάδα ληστών¹⁰.

Με τον ισχυρό επαναστατικό του στρατό, ο Αλή τρομοκρατούσε όλη την περιοχή και τις γειτονικές επαρχίες. Ο διοικητής του Μπερατίου, ο Κούρτ Πασάς, ο οποίος είχε επίσης τον τίτλο του Dervendji Πασά, ήταν υπεύθυνος για την ασφάλεια της Αλβανίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας¹¹. Ο Κούρτ Πασάς έγραψε μια επιστολή στον Αλή επιπλήττοντάς τον για τις παράνομες και επαίσχυντες δραστηριότητές του.

Σ' αυτήν την επιστολή, ο Κούρτ Πασάς προσπάθησε να τον αποθαρρύνει λέγοντας ότι αυτές οι δραστηριότητες ήταν επονείδιστες και ανάρμοστες για την ευγενική του γενιά. Ο Κούρτ Πασάς ακόμα του έκανε μια εγκάρδια πρόσκληση να τον επισκεφθεί στο Μπεράτι. Ο Αλή δέχτηκε. Έγινε δεκτός με τιμές και φιλόξενα αισθήματα. Ο Κούρτ Πασάς προσφερε στον Αλή την κόρη του σε γάμο, αλλά αυτή τον απέρριψε. Ταπεινωμένος και πληγωμένος, ο Αλή άφησε το Μπεράτι πιο μοχθηρός από ποτέ, επεκτείνοντας τη ληστρική του δράση σε όλη την Ήπειρο, την Αλβανία και τη Θεσσαλία.

Ο Κούρτ Πασάς, υπεύθυνος για τη διαφύλαξη της ειρήνης, προσπάθησε να συλλάβει τον παράνομο Αλή. Μια φορά ο Αλή εγκλωβίστηκε από τους άνδρες του Κούρτ σ' ένα χωριό ονόματι Σωπική, 75 χιλιόμετρα δυτι-

9. «Hack», μια Αλβανική λέξη για την εκδίκηση.

10. Ο Ιωάννης Λαμπρίδης γράφει ότι ο Αλής έγινε ο αρχιληστής κατά την ηλικία των 15 ετών το 1758 (Ηπειρωτικά Μελετήματα σ. 18)

11. «Dervendji Πασάς» ήταν ένας Τούρκος υπάλληλος και ο κορυφαίος αξιωματούχος που ήταν υπεύθυνος για την ασφάλεια των δημόσιων δρόμων.

κά των Ιωαννίνων¹². Οι δυνάμεις ασφαλείας πολιορκήσαν την πόλη και ερεύνησαν ψάχνοντας τον Αλή από σπίτι σε σπίτι χωρίς όμως να τον βρουν. Οι χωροφύλακες απόρησαν από την εξαφάνιση του Αλή μπροστά από τα μάτια τους. Ο Mufid Libohona, απόγονος του Αλή και βιογράφος του, αφηγείται την ιστορία της εξαφανίσεώς του¹³. Ο Πρωτοσύγκελος του χωριού Ιωάννης Οικονόμος, είχε αδειάσει εντελώς ένα βαρέλι που χωρούσε 2.000 γαλόνια κρασί και έκρυψε μέσα σ' αυτό τον φυγάδα. Έτσι ο Αλή διέφυγε τη σύλληψη. Μόλις ο Αλή απέκτησε δύναμη ανταπέδωσε γενναιόδωρα κτίζοντας για χάρη της οικογένειας του Οικονόμου τον καθεδρικό ναό της Σωπικής. Ο Ενβέρ Χότζα¹⁴, χρόνια αργότερα, δεν τόλμησε να τον κατεδαφίσει όπως είχε κάνει με άλλες θρησκευτικές οικοδομές στην Αλβανία. Τον μετέτρεψε σε μουσείο.

Μετά τη δραπέτευσή του, ο Αλή έβαλε ως στόχο του την επαρχία των Ζαγοροχωρίων, μια ομάδα σαράντα δύο ευημερούντων χωριών είκοσι χιλιόμετρα βορειοδυτικά των Ιωαννίνων. Ο Αλή ήταν γενναιόδωρος και φιλικός σε μερικά χωριά, αλλά απάνθρωπος σε άλλα. Ανέπτυξε στενές σχέσεις με επιφανείς κατοίκους των Ζαγοροχωρίων που είχαν ισχυρές πολιτικές σχέσεις στα Ιωάννινα και την Κωνσταντινούπολη. Αυτοί οι άνδρες ήταν: ο Αλέ-

12. Σωπική, ένα Ελληνικό χωριό σήμερα στην Αλβανία κοντά στα Ελληνο-Αλβανικά σύνορα στην Επαρχία Πωγωνίου. Ιωάννινα είναι η πρωτεύουσα της Ηπείρου.

13. Αχμέτ Μουφίντ, 1876-1927, ένας Αλβανός πατριώτης, διπλωμάτης, πολιτικός και επαναστάτης. Ήταν απόγονος της αδελφής του Αλή Πασά, Σαϊνίτσας.

14. Κομμουνιστής ηγέτης που κυβέρνησε την Αλβανία από το 1944 μέχρι το 1985.

ξης Νούτσος Καραμερσίνης, Γεώργιος Λαδιάς και Ιωάννης Μαρίνογλου. Ο Μαρίνογλου είχε Τράπεζες στα Ιωάννινα και στην Κωνσταντινούπολη. Αυτοί οι άνθρωποι έπαιζαν ρόλους κλειδιών στην άνοδο του Αλή.

Ο γιατρός Λαμπρίδης μας λέγει ότι ο Αλή, μετά την επιδρομή του στα Ζαγοροχώρια, επέστρεψε με τα λάφυρά του στη βάση του στο Τεπελένι¹⁵. Καθ' οδόν, κοντά στην πόλη Πολίτσανη¹⁶, ήρθε αντιμέτωπος με τις δυνάμεις ασφαλείας του Κούρτ και τις διασκόρπισε.

Ο Αλή ενέτεινε τη ληστρική του δράση και την επέκτεινε στη Θεσσαλία, τρομοκρατώντας Έλληνες και Τούρκους. Εκκλήσεις για προστασία έφθασαν στην Κωνσταντινούπολη. Η κυβέρνηση αποφάσισε να δράσει. Ο Αλή άκουσε τις συμβουλές των συνετών Ζαγοροχωριανών φίλων του να αποφύγει νομική εμπλοκή με την Τουρκική κυβέρνηση και να κρυφτεί. Ο Αλή ενήργησε διαφορετικά.

Παίρνοντας τους 3.000 ατάκτους Αλβανούς του, ο Αλή με πανουργία ενώθηκε με έναν Τουρκικό εκστρατευτικό στρατό για να βοηθήσει στην καταστολή μιας στάσεως στο Δούναβη. Ο Αλή έδειξε γενναιότητα και στρατηγική οξύνοια σ' αυτήν την εκστρατεία. Αναγνωρίστηκε ως «Aslan» από την Τουρκική κυβέρνηση¹⁷. Αμέσως μετά εκλήθη να εξαφανίσει τη ληστεία στη Θεσσαλία. Προαχθείς σε «Derwendji» το 1787 ανακούφισε με επιτυχία τη Θεσσαλία από τον τρόπο των ληστών. Είναι

15. Ιωάννης Λαμπρίδης, *Ηπειρωτικά Μελετήματα*, τ. 2, σελ. 19.

16. Πολίτσανη, μια Χριστιανική έπαλξη, ένα πολιτιστικό και θρησκευτικό κέντρο, ήταν η έδρα Επισκοπής. Ο στρατός του Κούρτ Πασά περιλάμβανε Τσάμηδες επαναστάτες, οι οποίοι κατέκαψαν την βιβλιοθήκη της Πολίτσανης.

17. «Aslan» σημαίνει στα τουρκικά «λιοντάρι».

μια λαϊκή ρήση που λέγει ότι μόνο ένας αρχιληστής ξέρει πώς να απαλλαγεί από τους συντρόφους του ληστές. Το 1787, σε ηλικία σαράντα τριών ετών, διορίστηκε από την Υψηλή Πύλη Πασάς της Θεσσαλίας. Από εκείνη τη στιγμή και έπειτα ονομάζονταν Αλή Πασάς ή Αλής το Λιοντάρι. Ο Αλή Πασάς της Θεσσαλίας, από την πρωτεύουσά του, τα Τρίκαλα, δεν ξέχασε τους ληστρικούς του τρόπους¹⁸. Έστρεψε τις προσπάθειές του στο να αρπάξει το Πασαλίκι των Ιωαννίνων¹⁹ που εποφθαλμιούσε. Έστειλε μέρος των ανθρώπων του στην Ήπειρο να λεηλατήσουν την περιοχή και να δημιουργήσουν φόβο. Ο Ηπειρωτικός κόσμος τρομαγμένος από το νέο κύμα ληστείας και τρόμου, ζήτησε την βοήθεια του Αλή ο οποίος, μόλις έμαθε τα δεινοπαθήματα των Συμπατριωτών του έτρεξε εξοργισμένος στην Ήπειρο να αποκαταστήσει την τάξη και ησυχία των Ηπειρωτών.

Μόλις ο Αλής πάτησε το πόδι του στην Ήπειρο η τρομοκρατία σταμάτησε αμέσως.

Η παρουσία του Αλή τρόμαξε δήθεν τους ληστές που δεν ήταν άλλοι παρά οι μισθωτοί άνδρες του ληστρικού στρατού του.

Ο Αλή Πασάς άδραξε την ευκαιρία. Ευρισκόμενος όχι πολύ μακριά από τα Ιωάννινα, απαίτησε οι αρχές της πόλεως να παραδώσουν σ' αυτόν την εξουσία. Ο Αλή παρουσίασε πλαστά έγγραφα, δηλώνοντας ότι έχει φερμάκι από τον Σουλτάνο που τον διορίζει ως τον νέο Πασά

18. Τρίκαλα, πρωτεύουσα της Θεσσαλίας, μια πόλη 7.000 κατοίκων.

19. Ο Αλή Πασάς ονειρεύονταν από πολύ νέος να γίνει κυβερνήτης (Πασάς) των Ιωαννίνων.

των Ιωαννίνων²⁰. Οι αρχές της πόλεως δεν τον πίστεψαν και αρνήθηκαν. Επακολούθησε μια σύγκρουση με ήττα του Αλή. Τότε, μαζί με τους φίλους του στα Ιωάννινα, επινόησε ένα νέο σχέδιο για να κάμψει την αντίσταση των αντιπάλων του. Παντρεύτηκε μυστικά μια ντόπια γυναίκα που είχε επιρροή και ονομάζονταν Zihalko. Αυτός ο γάμος έσπασε τον πάγο με τους ευγενείς οι οποίοι τον δέχτηκαν ως τον νέο Πασά των Ιωαννίνων²¹. Έτσι αυτός κατέλαβε το Πασαλίκι των Ιωαννίνων. Οι Ζαγορίσιοι φίλοι του, που διέθεταν επιρροή και χρήματα στην Κωνσταντινούπολη, εξασφάλισαν ένα επίσημο φερμάνι από τον Σουλτάνο, που διορίζε τον Αλή ως Πασά των Ιωαννίνων το 1788 σε ηλικία σαράντα τεσσάρων ετών²².

Από τότε και ύστερα ονομάζονταν Αλή Πασάς των Ιωαννίνων. Μέσα σε τρεις δεκαετίες αυτός ο υπερβολικά ταλαντούχος άνθρωπος διεύρυνε την αυτοκρατορική εξουσία του σε όλη τη νότιο Αλβανία, την Ήπειρο, τη Μακεδονία και όλη την Ελλάδα εκτός των Αθηνών και της Εύβοιας (Negheront). Προχώρησε στη συνέχεια στην οργάνωση των κτήσεών του. Ως πρώτο βήμα, πολέμησε τη μαστιγα της ληστείας και δημιούργησε τις συνθήκες για ειρηνική πρόοδο. Εξόντωσε τους αντιπάλους του Χορμοβίτες το 1780 και το 1789, τους Χειμαριώτες το 1797, τους Σουλιώτες το 1803 και τους Γαρδικιώτες το 1812. Αυτές οι φυλές έχαιραν ειδικών προνομίων που

20. «Φερμάνι» θεωρείται μια ιερή διαταγή των Σουλτάνων.

21. Ως «ευγενείς» εδώ εννοούνται οι κυβερνητικές αρχές των Ιωαννίνων.

22. Στην Κωνσταντινούπολη ως άνθρωπος με τη μεγαλύτερη επιρροή ήταν ένας Ζαγορίσιος που ονομάζονταν Γεώργιος Πασχάλογλου, ένας γιατρός που υπηρέτησε πέντε σουλτάνους. *Ars*, σελ. 14.

τους παραχωρήθηκαν από διαδοχικούς Σουλτάνους. Ο Αλή συνέτριψε τους Αλβανούς εχθρούς του. Ο εραστής της Χάμκω, αρχηγός των Χορμοβιτών, ο Chaus Prifty, ψήθηκε μέχρι θανάτου πάνω σε σχάρα. Έτσι το «Hack» της μητέρας του είχε παρθεί. Οι ανταγωνιστές του Πασάδες του Μπερατίου και του Δέλβινου εξορίστηκαν²³. Έδιωξε τους ξένους από το Αλβανικό έδαφος και από τα Ηπειρωτικά παράλια φρούρια που τα είχαν πριν η Γαλλία, η Ρωσία και η Αγγλία (Πάργα – Πρέβεζα)²⁴. Όλα αυτά τα κατόρθωσε με τη σκληρότητα, τις δωροδοκίες και την πανουργία. Το χειρότερο πάθος του Αλή, μεταξύ πολλών άλλων, ήταν η φιλαργυρία. Ο Άγγλος μηχανικός Charles Napier, που κατασκεύασε τα φρούρια του Αλή, ισχυρίστηκε ότι οι υπήκοοί του φοβόντουσαν τη φιλαργυρία του πιο πολύ και από τη σκληρότητά του²⁵.

Ένας Ηπειρώτης ιστορικός και φιλόσοφος, ο ιατρός Ιωάννης Λαμπρίδης, μας λέγει μια αλλόκοτη ιστορία²⁶. Ο Αλή Πασάς αρέσκονταν να επινοεί τρόπους για να αποσπά χρήματα από τους υπηκόους του. Μια φορά τον επισκέφθηκαν δύο έξυπνοι Έλληνες έμποροι, ο Κέντρος Σπύρος από τη Σωπική και ο Κέντρος Μίγγα από τη Νίβανη²⁷. Γνωρίζοντας την απληστία του, του προσέφε-

23. Το Δέλβινο, μια πόλη στη Νότια Αλβανία, μεγάλο εμπορικό κέντρο κατά τους 17^ο και 18^ο αιώνες.

24. Πάργα – Πρέβεζα, Ηπειρωτικά λιμάνια στα νοτιοδυτικά Ηπειρωτικά παράλια.

25. Charles Napier, 1782 – 1783, ένας Άγγλος στρατιωτικός και μηχανικός.

26. Ιωάννου Λαμπρίδη, Ηπειρωτικά Μελετήματα, τ. 2, σ. 46.

27. Η Σωπική και η Νίβανη είναι Ηπειρωτικά χωριά – τώρα υπό την Αλβανία.

ραν 4.000 γρόσια για να αγοράσουν τον ήλιο του Δέλβινου²⁸. Ο Αλή δέχτηκε την προσφορά με χαρά. Αυτοί με τη σειρά τους νοίκιασαν τον ήλιο στους εμπόρους με 14.000 γρόσια. Οι έμποροι του Δέλβινου δεν είχαν το δικαίωμα να ανοίξουν τα καταστήματά τους μετά την ανατολή του ήλιου παρά μόνον αν πλήρωναν ένα μέρος του ποσού²⁹.

Ο Αλή Πασάς, στο ύψος της δύναμής του και της δόξας του, ονειρεύονταν να την επεκτείνει περισσότερο και έγινε ανεξάρτητος, αψηφώντας την ανώτερη εξουσία του Σουλτάνου.

Έλληνες και ξένοι ιστορικοί κατηγορησαν τον Αλή για βαρβαρισμό. Αλλά υπήρχαν διοικητές στην Οθωμανική Αυτοκρατορία που δεν ήταν βάρβαροι; Ο George Finlay λέγει ότι «ήταν κοινή πρακτική των Οθωμανών να επιβάλλουν σκληρές τιμωρίες για να εκφοβίζουν τις μάζες».

Πολλοί συγγραφείς παρουσίασαν τον Αλή διαφορετικά, επαινώντας τον. Σ' αυτούς περιλαμβάνονται: ο Λόρδος Βύρων, ο Βίκτωρ Ουγκώ, ο Χριστόφορος Περραιβός, ο Ελληνικός Τύπος της Βιέννης και αρκετοί ιστορικοί όπως: ο Gregory L. Ars, ο Τάσσος Βουρνάς, ο δημοσιογράφος Βαβαρέτος και άλλοι³⁰.

28. Γρόσια, ένα Τουρκικό νόμισμα, από το οποίο εκατό έκαναν μία λίρα στερλίνα τον 19^ο αιώνα.

29. Γεώργιος Finlay, ιστορικός της Ελληνικής Επανάστασεως, τόμ. 1, σελ. 29.

30. T. J. Moore, *Οι Επιστολές, η Ζωή και το Ημερολόγιο του Λόρδου Βύρωνα, 1788 – 1824*. Ο Λόρδος Βύρων, φίλος του Ελληνικού απελευθερωτικού αγώνα ήλθε στην Ελλάδα τον Δεκέμβριο

Από το βιβλίο του Ρώσου ιστορικού G. L. Ars παίρνουμε αξιόπιστες πληροφορίες, οι οποίες επιβεβαιώνουν την υποστήριξη του Αλή Πασά και την πατρική φροντίδα του για τους υπηκόους του. Ο G. L. Ars γράφει ότι ο ονειροπόλος Αλή αύξησε τη δύναμή του και την εξουσία του εξασφαλίζοντας την υποστήριξή του από τους υπηκόους του. Ο Αλή εξασφάλισε την τάξη και την οικιακή ασφάλεια. Έτσι ενίσχυσε τη θέση των Χριστιανών που ήταν υπό την εξουσία του. Τα μέτρα που έλαβε εκείνους τους καιρούς κατά τους οποίους το χάος βασίλευε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, αναμφισβήτως ωφέλησαν τους υπηκόους του και προσήλκυσαν την προσοχή στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Ο ιστορικός Ars προχωρεί και μας λέγει ότι ένα άρθρο που δημοσιεύτηκε στην Ελληνική επαναστατική Εφημερίδα («Gazetta») στη Βιέννη στις 30 Δεκεμβρίου 1821, δημοσίευσε πολλές επιστολές που ήρθαν από τη Ρούμελη (Ελλάδα). Η Ελληνική Εφημερίδα της Βιέννης γράφει για την ευημερία και την ευτυχία των «Ραγιαδών» (Ελλήνων) υπό τον Αλή Πασά. Αυτός είχε εξασφαλίσει ασφάλεια για τους Χριστιανούς και μια ευνοϊκή αναθεώρηση προς τα κάτω της φορολογίας για τους κατοίκους των Ιωαννίνων.

Ο Γάλλος Πρόξενος Στρατηγός Saint - Sauver στα Ιόνια Νησιά συμφωνεί με την προηγούμενη μαρτυρία. Ο Πρόξενος Saint - Sauver έγραψε ότι ο Αλή Πασάς με αυτά τα μέτρα δεν είχε την πρόθεση να ισχυροποιήσει την εξουσία του κάνοντας τη ζωή των υπηκόων του αφόρητη. Αντίθετα, προσπάθησε να κάνει το λαό ευτυχισμένο επι-

του 1823 και πέθανε από πνευμονία στο Μεσολόγγι, στις 24/4/1824.

βάλλοντας αμερόληπτη δικαιοσύνη και ασφάλεια («une justice exacte» και une bonne police»³¹).

Ο Αλή είχε πολλά ελαττώματα αλλά η δύναμη και η δόξα του προσήλκυσαν την προσοχή της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας. Αυτές οι χώρες εκτιμούσαν τη φιλία του. Ο Ναπολέων ανταποκρίθηκε και έστειλε δώρα. Διόρισε δε ως πρόξενό του στην αυλή του Αλή τον Francois Rouqueville, ο οποίος παρέμεινε στα Ιωάννινα από το 1806 μέχρι το 1815³². Παρ' όλα αυτά, οι σχέσεις του Αλή με τον Rouqueville παρουσίασαν ένταση μέχρι το σημείο να γίνουν εχθρικές. Η Αγγλία έστειλε πολλούς πράκτορες, από τους οποίους πιο αξιοσημείωτος ήταν ο Συνταγματάρχης Leake, ο οποίος ανέπτυξε φιλικές σχέσεις με τον Αλή.

Ο Συνταγματάρχης W. Leake και ο Francois Rouqueville, άσχετα με την αντιπαθείά τους προς τον Αλή, αναγνώριζαν ότι αυτός ο ήρωας ήταν το είδωλο των Αλβανών³³.

Ο Λόρδος Βύρων τον επισκέφθηκε στο Τεπελένι και στα Ιωάννινα τον Δεκέμβριο του 1809. Σε μια επιστολή του με ημερομηνία 9 Δεκεμβρίου στη μητέρα του στο Λονδίνο από την Πρέβεζα της Ηπείρου, ο Βύρων γράφει τις εντυπώσεις του από τον Αλή Πασά και τις αβρότητές του. Ο Αλή παρατήρησε ότι τα βοστρυχωτά μαλλιά του, τα μικρά αυτιά και δάχτυλά του είναι ενδεικτικά μιας ευγενούς καταγωγής. Ο Βύρων γράφει ακόμα

31. G. L. Ars στο βιβλίο του: *Albania and Epirus*, σελ. 166, *Βιεννέζικη Επαναστατική Εφημερίδα (Gazette)* εκδιδόμενη από τους Μακεδόνες αδελφούς Μαρκίδες Πούλιους.

32. Francois Rouqueville, *Voyage dans la Grece*, τ. 6.

33. G. L. Ars, *Albania and Epirus*, σ. 296

ότι ο Αλή του έστελνε κάθε μέρα είκοσι ειδών σερμπέτια για να ικανοποιήσει τις ορεκτικές του αδυναμίες.

Αρκετοί Έλληνες ιστορικοί και ξένοι, όπως ο Ρώσος G. L. Ars, αμφισβήτησαν την προσωπικότητα και την πολιτεία του Αλή Πασά³⁴. Ήταν αυτός ένας τύραννος ή ένας επιδέξιος πολιτικός; Ο Τ. Βουρνάς παραμερίζει τις αδυναμίες του και τον παρουσιάζει μέσα σ' ένα ευνοϊκό φως³⁵, όπως κάνει κι ένας άλλος Έλληνας ιστορικός ο Γ. Βαβαρέτος στη σχετική μελέτη του³⁶. Ο Αλή Πασάς ήταν ένας φωτισμένος δεσπότης, κατά τον Βουρνά, με ιδέες προοδευτικές για εκείνη την σκοτεινή περίοδο. Ο Αλή ήταν ένας ονειροπόλος, ένας αγράμματος Αλβανός τσομπάνης ο οποίος διακήρυττε πολιτισμό και εκπαίδευση από την πρωτεύουσά του, τα Ιωάννινα. Αυτή η περίφημη πόλη καθιερώθηκε ως η πολιτιστική ακρόπολη της Ελλάδος, «πρώτη στ' άρματα, στα γρόσια και στα γράμματα». Υπήρχαν σχολεία και κολλέγια (ανώτερες σχολές). Θεολογία, Φιλοσοφία, Μαθηματικά, Φυσική και Χημεία διδάσκονταν από φημισμένους λογίους, όπως: τον ποιητή ιατρό Ιωάννη Βηλαρά, τον Αθανάσιο Ψαλίδα, τον Μπαλάνα, τον Δούκα, τον Ευγένιο Βούλγαρη, τον Θεοτόκη, τον ιατρό Ιωάννη Κωλέττη και πολλούς άλλους.

Ο Ψαλίδας, που κατηγορήθηκε για αθεϊσμό, επιπλήχθηκε από τον Πατριάρχη για τις φιλελεύθερες διδασκαλίες του³⁷. Τρομοκρατημένος ο Ψαλίδας ήταν έτοιμος

34. Ars, *Albania and Epirus*, σ. 166.

35. Τάσος Βουρνάς, *Ιστορία της Ελλάδος από το 1821 – 1909*. Αυτός έγραψε επίσης ένα βιβλίο για τον Αλή Πασά με τίτλο: «Ήταν ο Αλή Πασάς τύραννος ή ένας Έξυπνος Πολιτικός;».

36. Γ. Βαβαρέτος: «Ο Αλή Πασάς από την άλλη πλευρά».

37. Α. Γούδας, στα βιβλία του «Παράλληλοι Βίοι», τ. 2, σ. 291.

να σταματήσει τη διδασκαλική του καριέρα. Ο Αλή έμαθε τι είχε συμβεί, φώναξε τον λόγιο δάσκαλο και του είπε: «Να μείνεις όπου είσαι και να διδάσκεις τους νέους να είναι έντιμοι και να έχουν καλό χαρακτήρα. Εγώ είμαι το αφεντικό εδώ και αγνόησε τις απειλές, απ' όπου κι αν προέρχονται»³⁸. Ο Αλή είχε την πρόθεση να ιδρύσει μια Ακαδημία Πολιτισμού, Τεχνών και Επιστήμης στα Ιωάννινα. Εισήγαγε τη μουσική. Υποδέχτηκε Ευρωπαϊκούς θεατρικούς ομίλους. Ο ιστορικός Βαβαρέτος, δήλωσε σε μια διάλεξή του το 1964, ότι τα Ιωάννινα είχαν περισσότερες θεατρικές παραστάσεις στα χρόνια του Αλή Πασά παρά στις ημέρες του. Η ανάδειξη των Ιωαννίνων ως της πολιτιστικής πρωτεύουσας της σκλαβωμένης Ελλάδας οφείλεται σε έναν φωτισμένο δεσπότη (despot) ο οποίος προστάτευε και προήγαγε την πνευματική καλλιέργεια. Ο William Miller, ο Άγγλος ιστορικός, ομολογεί ότι «τα Ιωάννινα ήταν η αναγέννηση της Ελληνικής Παιδείας»³⁹.

Τα εκπολιτιστικά και προοδευτικά έργα του Αλή ήταν πολύ γνωστά. Μεταρρύθμισε και εκσυγχρόνισε τους κλάδους της Κυβέρνησης. Η ασφάλεια, η ειρήνη και η ηρεμία στο κράτος ευνόησαν όλους τους κλάδους της εξουσίας του. Εμπόριο, συναλλαγές, βιομηχανία, παραγωγή και πρόοδος αυξήθηκαν. Απήλλαξε τους Χριστιανούς και τους Μουσουλμάνους από τις διεφθαρμένες και εκβιαστικές συνήθειες των Τούρκων υπαλλήλων και των

38. Α. Γούδας, *Παράλληλοι Βίοι*, Αθήναι 1870, τ.2, σ.285 – 308.

39. William Miller, *Οθωμανική αυτοκρατορία και οι Διάδοχοί της, 1801-1913*, σ. 25.

Ελλήνων συνεργατών τους, των «Κοτζαμπάσηδων»⁴⁰. Μείωσε τους φόρους. Παρά τα αυξημένα προβλήματα του, ανοικοδόμησε βιομηχανίες. Έχτισε νέες γέφυρες, δημόσιους δρόμους και πανδοχεία κατά μήκος τους. Έχτισε υδραγωγεία και στέρνες (δεξαμενές). Υποστήριξε αναπτυξιακά τέχνες και την επικερδή βιομηχανία κλωστοϋφαντουργίας των Αμπελακίων η οποία εξήγαγε τα προϊόντα της σε Ευρωπαϊκά βιομηχανικά κέντρα⁴¹. Ίδρυσε ναυπηγεία στον Αμβρακικό κόλπο για να κατασκευάζει ναυτικό. Όλοι Χριστιανοί και Τούρκοι, τον εγκωμιάζαν ως προστάτη τους και τον αποκαλούσαν «Πατέρα».

Ο Σπύρος Αραβαντινός μας διηγείται πολλές γοητευτικές ιστορίες σχετικά με τη δικαιοσύνη, την αγάπη και την φροντίδα του Αλή Πασά προς τον λαό του⁴². Ήταν ανεκτικός σε θρησκευτικά θέματα. Ανήκε στην αίρεση των «Μπεκτασήδων», μια μη φανατική Μουσουλμανική ομάδα. Μερικοί ιστορικοί πίστευαν ότι ήταν Χριστιανός που αλλαξοπίστησε κι έγινε Μουσουλμάνος. Αυτό δεν είναι αλήθεια. Ο Αραβαντινός λέγει ότι ο Αλή είχε μια αδυναμία προς τους κληρικούς, Χριστιανούς και Μουσουλμάνους. Ο Αλή έκτισε Ελληνικά θρησκευτικά ιδρύματα, εκκλησίες και μοναστήρια. Σε μια από τις κτήσεις του στη Θεσσαλία έκτισε έναν Καθεδρικό ναό προς τιμήν των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης. Ζήτησε από τον αρχιερατικό προϊστάμενο του ναού να προσεύχεται

40. «Κοτζαμπάσηδες», Έλληνες πρόκριτοι μισούμενοι πάρα πολύ από τους Χριστιανούς για τις εκβιαστικές τους συνήθειες.

41. Αμπελάκια, μια πόλη στη Θεσσαλία περίφημη για την παραγωγή της μεταξιού.

42. Σπύρος Αραβαντινός, ο καλύτερος Έλληνας βιογράφος του Αλή Πασά, Αθήνα 1895.

στα κηρύγματά του για την υγεία του και την πρόοδό του. Ο Αλή έκτισε τον Καθεδρικό ναό της Σωπικής ως έκφραση ευχαριστίας για τη σωτηρία του από τον Πρωτοσύγκελο της πόλεως Ιωάννη Οικονόμου. Το 1814 έχτισε το μοναστήρι του Αγίου Κοσμά στο Κολικόντασι, το χωριό κοντά στο Μπεράτι, όπου ο πατήρ Κοσμάς απαγχονίστηκε στις 14 Αυγούστου του 1779, ύστερα από διαταγή του Κούρτ Πασά⁴³. Ελέγχθη ότι ο πατήρ Κοσμάς συνάντησε τον Αλή όταν αυτός ήταν ακόμα απόβλητος στα βουνά της Lekli⁴⁴. Ο πατήρ Κοσμάς προφήτευσε ότι αυτός θα γίνονταν ένας μεγάλος άνθρωπος με μια θριαμβευτική σταδιοδρομία. Ο Αλή ποτέ δεν το έβλεψε αυτό. Όλα τα χρόνια της εξουσίας του υποστήριξε αφειδώς το μοναστήρι.

Η πιο πανηγυρική περιγραφή της γενναιοψυχίας του αναφέρεται στο γάμο του με μια έφηβη Ελληνίδα Ορθόδοξη κόρη, τη Βασιλική Κονταξή. Προσπάθησε να μεταστρέψει τη Βασιλική στον Ισλαμισμό, αλλά εκείνη αρνήθηκε. Σύμφωνα με τον βιογράφο του Mufid Libohona, αυτή του είπε: «Κύριέ μου, το σώμα μου ανήκει σε σένα, αλλά η ψυχή μου παραμένει δική μου. Δεν μπορώ να παραδεχθώ τον Μωάμεθ». Ο Αλή εντυπωσιάστηκε από την ειλικρίνεια της Βασιλικής. Έχτισε μια εκκλησιά στο

43. Κολικόντασι, μικρό χωριό (δυτικά του Μπερατίου) όπου ο πατήρ Κοσμάς απαγχονίστηκε τον Αύγουστο του 1779. Ο Λαμπρίδης (*Ηπειρωτικά Αγαθοεργήματα* τ. 2, σ. 114) γράφει ότι ο Κούρτ Πασάς δεν είχε καμιά ανάμιξη στο μαρτύριο του πατρός Κοσμά. Αντίθετα, ο Κούρτ Πασάς είχε δώσει φρουρούς που προστάτευαν τη ζωή και την ασφάλεια του μοναχού.

44. Lekli, ένα χριστιανικό χωριό, ανατολικά του Τεπελενίου.

χώρο του παλατιού του και ένας Έλληνας ιερέας τελούσε τη λειτουργία εκεί κάθε Κυριακή.

II) Οι Πολιτικές Βλέψεις του Αλή Πασά

Ο Αλή ανέλαβε το Πασαλίκι των Ιωαννίνων περί το 1788, σε ηλικία σαράντα τεσσάρων ετών. Οι επόμενες σελίδες εξετάζουν τις πολιτικές του βλέψεις και τα πολιτικά του σχέδια. Ο Αλή Πασάς ονειρεύονταν τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους υπό την κυριαρχία του, ελεύθερο από κάθε τουρκική εξάρτηση. Οραματίζονταν τη διαμόρφωση ενός δημοκρατικού, μη θρησκευτικού (non-sectarian) Ελληνο - Αλβανικού συνταγματικού κράτους. Η Ελληνική θα μπορούσε να ήταν η κυριότερη επίσημη γλώσσα, ενώ η Αλβανική θα ήταν υποδεέστερη. Θα υπήρχαν ίδιοι νόμοι και ίδια δικαιοσύνη για Χριστιανούς και Μουσουλμάνους και άλλες δημοκρατικές προβλέψεις.

Για να πραγματοποιήσει αυτούς τους στόχους, ο Αλή ζήτησε τη βοήθεια της Ρωσίας. Κατά το 1791, έχοντας ήδη τρία χρόνια την εξουσία ως Πασάς της Ηπείρου και της Νοτίου Αλβανίας, συνέταξε ένα υπόμνημα στα Γαλλικά που απευθύνονταν στη Ρωσική Κυβέρνηση. Αυτό το υπόμνημα επιδόθηκε στο Ρώσο Στρατηγό Β. S. Tamara από μία τριμελή Επιτροπή⁴⁵. Αυτή η Επιτροπή συνίστατο από τον Γάλλο Πρόξενο LaSalle, τον Βασίλειο Μέξη και τον Ευστάθιο Παρούση. Επισκέφθηκαν τον

45. Ο Ρώσος στρατηγός στρατολογήσε Έλληνες μαχητές για το Ρωσικό στρατό.

Ταμαγα στο νησί Κάλαμο δυτικά της Ακαρνανίας κατά τον Ιούνιο του 1791⁴⁶.

Ο Ταμαγα προώθησε την πρόταση στην κυβέρνηση του στην αρχή του Ιουλίου. Η αποδοχή της είναι άγνωστη. Η Γαλλική Επανάσταση και το Συνέδριο της Βιέννης κράτησαν ίσως τους Ρώσους χλιαρούς ως προς το τολμηρό σχέδιο του Αλή Πασά. Το έγγραφο προφανώς παραγκωνίστηκε. Τούτο ανακαλύφθηκε από τον ιστορικό ερευνητή G. L. Ars μέσα στα αρχεία του Ρωσικού Ναυτικού το 1963⁴⁷. Το υπόμνημα μεταφράστηκε στα Αγγλικά.

Για πολύ καιρό, γνωρίζαμε με βεβαιότητα ότι ο Αλή Πασάς, για να επιτύχει τον αντικειμενικό του σκοπό έκλεινε μυστικές συμφωνίες με ξένες δυνάμεις, ειδικά με εκείνες που έπαιζαν κάποιο ρόλο στα Επτάνησα – Γάλλους, Βρετανούς και Ρώσους. Εκείνο που τώρα γνωρίζουμε και δεν γνώριζαν άλλοι συγγραφείς είναι το πόσο γρήγορα απέκτησε τη φιλοδοξία να ιδρύσει ένα ανεξάρτητο κράτος. Ένα έγγραφο που ανακαλύφθηκε πριν από λίγο καιρό από τον G. Ars στα Κεντρικά Αρχεία του Ρωσικού Υπουργείου Ναυτικών μας πληροφορεί ότι δεν πέρασαν πάνω από τρία χρόνια από τότε που έγινε Πασάς

46. Ο Λασάλλ, Γάλλος Πρόξενος στην Ήπειρο εστάλη από τον Λουδοβίκο XVI. Εγκαταστάθηκε στην Πρέβεζα. Ασχολήθηκε στην επιχείρηση ζυλείας με τον Αλή Πασά ως συνεταιίρο. Ο Βασίλειος Μέξης και ο Ευστάθιος Παρούσης ήταν Έλληνες πολεμιστές στην υπηρεσία της Ρωσίας. Ο Κάλαμος είναι ένα μικρό νησάκι δυτικά της Ακαρνανίας.

47. Ars, *Αλβανία και Ήπειρος, μεταφρασμένο στα Ελληνικά το 1980*, σελ. 163-164. Το 1963, ο Ars ανακάλυψε το υπόμνημα του Αλή Πασά στα αρχεία του Ρωσικού Ναυτικού, τμήματος φάκελος 64 Potemkin, σελ. 240-241. Μεταφράστηκε από τα Ρωσικά στα Ελληνικά το 1980 από την Αντωνία Διάλλα.

των Ιωαννίνων και άρχισε το σχέδιό του με προτάσεις προς τη Ρωσία να ιδρύσει ένα Ελληνο - Αλβανικό κράτος.

Ο Ρώσος Στρατηγός Tamara, το καλοκαίρι του 1791, βρέθηκε στο μικροσκοπικό νησί Κάλαμος κοντά στην ακτή της Ακαρνανίας, προσπαθώντας να ξεσηκώσει τους Ραγιάδες (υπόδουλους Έλληνες) και έτσι να εκτρέψει μερικές από τις τουρκικές δυνάμεις που πολεμούσαν τους Ρωσικούς στρατούς. Τότε, τον Ιούνιο του 1791, αντιπρόσωποι του Αλή Πασά έφθασαν στον Κάλαμο με ένα σχέδιο συμμαχίας που περιελάμβανε και τη Ρωσία. Το υπόμνημα του Αλή Πασά έχει ως εξής:

Ο Αλή Πασάς τονίζει με έμφαση ότι είναι έτοιμος να αφοσιωθεί στη Ρωσία και, μαζί με τους Έλληνες, να δημιουργήσει έναν αντιπερισπασμό προς όφελός της.

Προτείνει:

1) Να εξασφαλιστεί να διατηρήσουν ελεύθερα τη θρησκεία τους αυτός και η οικογένειά του και όλοι οι Μουσουλμάνοι υπηρέτες του.

2) Τα εδάφη που θα τεθούν υπό την διακυβέρνησή του και στα οποία αυτός θα αναγνωρίζεται ως ανεξάρτητος κυβερνήτης να οριστούν στη συμφωνία. Αναλαμβάνει την υποχρέωση να μην επιβαρύνει τους Έλληνες με μεγαλύτερους φόρους από εκείνους των Τούρκων. Οι φόροι θα προσδιοριστούν ανάλογα με τις αρχές που πηγάζουν από τη δικαιοσύνη και τη μετριοπάθεια.

3) Οι Έλληνες, όπως και οι Τούρκοι, θα μπορούν να παίρνουν όλα τα πολιτικά και στρατιωτικά αξιώματα με μόνο κριτήριο επιλογής τους τις ικανότητές τους.

4) Οι νόμοι και οι διαταγές θα γράφονται στην Ελληνική γλώσσα, η οποία είναι η επικρατέστερη σε κείνα

τα μέρη τα οποία ο πασάς επιθυμεί να έχουν παραχωρηθεί σ' αυτόν ως ηγεμονία του.

5) Οι Έλληνες θα παραμείνουν υπό την προστασία της Ρωσίας υπό τον όρο όμως, ότι δεν θα έχουν το δικαίωμα να μεταφέρουν τις νομικές υποθέσεις τους και να εφεσιβάλλουν τις αποφάσεις των τοπικών δικαστηρίων στα Ρωσικά δικαστήρια.

6) Έναντι φόρου υποταγής του (στη Ρωσία), ο Αλή Πασάς αναλαμβάνει την υποχρέωση να διατηρεί με έξοδά του ένα μικρό σύνταγμα Τούρκων και Ελλήνων το οποίο θα έχει πάντοτε σε πολεμική ετοιμότητα. Ζητεί ένας από τους γιους του να τοποθετηθεί Συνταγματάρχης αυτού του συντάγματος και προτείνει να τον στείλει αμέσως στη Ρωσία ούτως ώστε να μπορέσει εκεί να αποκτήσει την απαιτούμενη εκπαίδευση καθώς και να αποτελέσει μια εγγύηση για την καλή πρόθεση και πίστη του πατέρα του.

7) Από μέρος της Ρωσίας, να δοθούν κανόνια και πολεμοφόδια στον Αλή Πασά, το ποσό των οποίων θα αποφασιστεί με περαιτέρω συμφωνίες, καθώς και τα αναγκαία κεφάλαια για να βοηθηθεί ο Πασάς στη διατήρηση του στρατού του ωσότου ληφθούν οριστικές αποφάσεις, πράγμα που προβλέπεται να γίνει μετά από έξι μήνες. Ο Πασάς θα επιστρέψει αυτά τα κεφάλαια με τόκο σε ορισμένο χρόνο.

8) Η Ρωσία αναλαμβάνει την υποχρέωση να διατηρεί ένα σώμα τακτικού στρατού και να συναθροίσει ένα επιπλέον σώμα αποκλειστικά από Έλληνες ούτως ώστε αυτό να φαίνεται καθαρά ότι βοηθά τον Πασά. Έτσι οι Τούρκοι αξιωματούχοι οι οποίοι διάκεινται εχθρικά προς αυτόν θα αποθαρρύνονται και οι επιφυλάξεις εκείνων που ο Πασάς ελπίζει ότι θα τον ακολουθήσουν θα σταματή-

σουν. Τα έξοδα της διατηρήσεως αυτών των στρατευμάτων θα έπρεπε να ήταν ευθύνη της Ρωσίας και ο Πασάς δεν θα ήταν υποχρεωμένος να τα δώσει πίσω.

9) Στην περίπτωση κατά την οποία η προβλεπόμενη από τις προτάσεις συμφωνία δεν πραγματοποιηθεί, η Ρωσία μπορεί πάντα να προσβλέπει στο πρόσωπο του Αλή Πασά έναν σύμμαχο που στηρίζεται σ' αυτήν και σε καιρό ειρήνης να χρησιμοποιεί την επιρροή της στην Οθωμανική Πύλη προς υποστήριξή του και να αναλαμβάνει την υποχρέωση να τον βοηθήσει στην περίπτωση που ο Σουλτάνος κινητοποιηθεί εναντίον του.

Το σχέδιο του Αλή για ένα ανεξάρτητο κράτος ήταν γνωστό στην Υψηλή Πύλη για πολύ καιρό. Οι αθέμιτες επαφές του και οι παράνομες δραστηριότητές του είχαν προκαλέσει την οργή του Σουλτάνου Μαχμούτ του Β'⁴⁸. Ο Μαχμούτ εξέδωσε ένα φερμάνι που τον χαρακτήριζε επαναστάτη. Ο Αλή έπρεπε να αφανιστεί. Ο Σουλτάνος κινητοποίησε τις διαθέσιμες δυνάμεις του υπό την αρχηγία του Ισμαήλ Πασόμπεη, έναν ευγενή των Ιωαννίνων και εχθρό του Αλή⁴⁹. Αυτός ο στρατός έφθασε στα Ιωάννινα τον Αύγουστο του 1820 για να υποτάξει τον επαναστάτη. Ο Πασόμπεης πολιορκήσε τον Αλή πάνω από επτά μήνες, απέτυχε όμως να σπάσει την αντίστασή του ή να καταλάβει τα φρούριά του. Εξοργισμένος από την αποτυχία του Πασόμπεη, ο Σουλτάνος άλλαξε την πολιτική του, κάνοντας έτσι μερικά σοβαρά σφάλματα:

48. Αρχηγός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας από το 1808 μέχρι το 1837.

49. Ο Ισμαήλ Πασόμπεης, ένας ευγενής των Ιωαννίνων, αρχηγός της Τουρκικής εκστρατείας κατά του Αλή Πασά.

1) Αρνήθηκε συμφιλιωτικές διαπραγματεύσεις, υπακούοντας σε συμβουλές της συντηρητικής φατρίας στο Παλάτι.

2) Ακολούθησε τη συμβουλή του στενού και έμπιστου συμβούλου του, Halet Effendi, για έναν ολοκληρωτικό πόλεμο. Ο Halet Effendi μισούσε τον Αλή Πασά.

3) Η συγκέντρωση όλων των δυνάμεων στα Ιωάννινα επί αρκετούς μήνες κατά του ανυπότακτου Πασά προσέφερε ευνοϊκές συνθήκες στους Έλληνες που προετοιμάζονταν για μια εξέγερση κατά των Τούρκων⁵⁰.

4) Το χειρότερο από όλα, ο Μαχμούτ αντικατέστησε τον Πασόμπεη με τον Χουρσίτ Πασά της Πελοποννήσου⁵¹. Ο Χουρσίτ άφησε την πρωτεύουσά του, την Τριπολιτσά, τον Φεβρουάριο του 1821 και εφθασε στα Ιωάννινα περί το τέλος του μηνός. Άφησε την Τριπολιτσά πραγματικά ανυπεράσπιστα με έναν άλλο ανίκανο Πασά με Αλβανικά αποσπάσματα και εθελοντές που υπεράσπιζαν την πόλη.

5) Ευθύς αμέσως άρχισε η Ελληνική Επανάσταση στα τέλη του Μαρτίου 1821 και άρχισαν διαπραγματεύσεις μεταξύ Αλή και των Τούρκων⁵². Δύο απόψεις έριξαν κάποιο φως σ' αυτές τις συνομιλίες:

50. *Ars, Αλβανία και Ήπειρος*, σ. 340.

51. Ο Χουρσίτ Πασάς, διοικητής της Πελοποννήσου, ήταν ένας ικανότατος και ο πιο φημισμένος Τούρκος στρατηγός, ο οποίος κατέπνιξε την Σερβική Επανάσταση το 1804. Γεννήθηκε στον Καύκασο από Έλληνες γονείς. Ο πατέρας του ίσως ήταν χριστιανός ιερέας.

52. Ο *Ars*, σ. 340, γράφει ότι υπήρχαν πολλές σκοτεινές πλευρές σ' αυτές τις διαπραγματεύσεις.

α) Ο Χουρσίτ, θέλοντας να κερδίσει χρόνο, έκανε ευνοϊκές προτάσεις στον Αλή για να σταματήσει τις επαφές του με τους επαναστατημένους Έλληνες. Ο Αλή απάντησε ζητώντας αμνηστία για τους οπαδούς του και την ισόβια διακυβέρνηση του Πασαλικιού των Ιωαννίνων. Ο Σουλτάνος Μαχμούτ απέρριψε τους όρους του Αλή⁵³.

β) Ο Μαχμούτ, με την υποκίνηση ενός ισχυρού Μουσουλμάνου κληρικού, ανέλαβε επάνω του την πρωτοβουλία να προσεγγίσει τον Αλή για διαπραγματεύσεις. Αυτός ο σύμβουλος ήθελε τους Τούρκους ενωμένους κατά των εξεγερθέντων Ελλήνων. Οι πράκτορες του Μαχμούτ έφθασαν δύο φορές στον Αλή, υποσχόμενοι συγχώρεση και αποκατάστασή του ως κυβερνήτη. Ο Αλή απέρριψε τις προτάσεις του⁵⁴. Η πρωτοβουλία του Σουλτάνου επιβεβαιώνεται από μία προσφάτως δημοσιευθείσα επιστολή της 21 Απριλίου 1821 από Ανώνυμο προς Ανώνυμο (που θεωρείται ότι είναι ένας άνδρας της αυλής του)⁵⁵.

Όταν ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση στα τέλη του Μαρτίου, ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ο Έλληνας ήρωας, κατέλαβε το Κάστρο της Τριπολιτσάς⁵⁶. Κατάφερε να αποσπάσει 3.000 Αλβανούς φρουρούς από το Κάστρο που ήταν φίλοι του. Η Τριπολιτσά αφέθηκε ανυπεράσπιστη και κατακτήθηκε εύκολα στις 5 Οκτωβρίου 1821. Ο Δ. Φωτιάδης, ένας διακεκριμένος Έλληνας ιστορικός, γράφει ότι ο Τουρκικός στρατός στρατοπέδευσε στα περι-

53. *Ars*, σελ. 340.

54. *Ars*, σελ. 341.

55. *Ars*, σελ. 353, παράγραφος 94 και 97.

56. Τριπολιτσά, πρωτεύουσα της Πελοποννήσου. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης (1770-1843), επαναστατικός ηγέτης και Έλληνας ήρωας που τιμάται μέχρι σήμερα.

χωρα των Ιωαννίνων πολιορκώντας τον Αλή. Έτσι δεν υπήρχαν διαθέσιμες δυνάμεις να σταλούν στην κυρίως Ελλάδα και την Πελοπόννησο όπου ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση⁵⁷. Η προσφορά του Αλή στους Έλληνες και την Επανάστασή τους ήταν τεράστια.

Από τη ζωή και την ανταρσία του Αλή, οι ιστορικοί εξάγουν αρκετά, κάποτε αντικρουόμενα, συμπεράσματα. Ο William Miller ισχυρίζεται ότι ο Αλής ήταν ο πρόδρομος της Ελληνικής Επανάστασης. «Το Λιοντάρι των Ιωαννίνων» έχει γίνει γνωστό στον αναγνώστη από την ποίηση του Λόρδου Βύρωνα και τα πεζά του Jo Kai ενώ ως πρόδρομος της Ελληνικής Επανάστασης, έχει κερδίσει μία θέση στα γνωστότερα κεφάλαια της σύγχρονης ανατολικής Ιστορίας⁵⁸.

Ο Δ. Φωτιάδης γράφει: «Ο Αλή Πασάς μας προσέφερε, στην πιο κρίσιμη στιγμή του υπέρτατου αγώνα μας για ελευθερία, μία μοναδική και ανεκτίμητη υπηρεσία. Χωρίς τη δική του ένοπλη αντίσταση στο Σουλτάνο, θα ήταν δύσκολο για οποιονδήποτε να πει ότι η Επανάσταση του 1821 θα είχε ξεσπάσει και θα είχε επιτύχει⁵⁹».

Η αυλή του Αλή Πασά εξέθρεψε τους μελλοντικούς Έλληνες επαναστατικούς αρχηγούς. Σ' αυτούς περιλαμβάνονται ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, ο Μάρκος Μπότσαρης, ο Αθανάσιος Διάκος, ο Οδυσσέας Ανδρούτσος, ο Ευάγγελος Ζάππας, ο Τζαβέλας, ο Γρίβας, ο Αλέξης Νούτσος και πολλοί άλλοι.

57. Δ. Φωτιάδης, Έλληνας ιστορικός.

58. Miller, Οθωμανική Αυτοκρατορία και οι Διάδοχοί της: 1801-1913, σ. 19.

59. Ars, Αλβανία και Ήπειρος, σ. 340, 341, 353 παράγραφοι 94 και 97.

Λίγοι ιστορικοί ισχυρίζονται ότι ο Αλή Πασάς υποστήριξε αμέσως την Ελληνική Επανάσταση με χρήματα και με άλλους τρόπους. Μέχρι σήμερα αυτό δεν αποδεικνύεται από Ελληνικές πηγές. Μερικοί ιστορικοί, εν τούτοις, γράφουν τις δικές τους εκδοχές. Ο Μουφίντ Λιμποχόβα δηλώνει ότι «ο θησαυρός του Αλή υπολογίζονταν σε 45.000.000 γρόσια, πολύ λιγότερα απ' ό τι αναμένονταν, αλλά ο Αλή είχε συνεισφέρει ένα μεγάλο ποσό στην Ελληνική Επανάσταση στην Πελοπόννησο»⁶⁰.

Ο Λιμποχόβα ισχυρίζονταν πράγματι ότι ο Αλή υποστήριξε ενεργά την Ελληνική Επανάσταση. Φθάνει σ' αυτό το συμπέρασμα μέσα από το φερμάνι του Μαχμούτ ότι «ο Αλή συμμάχησε με τους άπιστους Έλληνες και έδωσε σ' αυτούς και στους Σουλιώτες πολλά χρήματα»⁶¹.

Και ο William Plomer γράφει επίσης ότι ο θησαυρός του Αλή βρέθηκε ελλιπής: «Δεν είχαν μείνει πολλά χρήματα στο Κάστρο γιατί ο Αλή είχε χρηματοδοτήσει την Ελληνική Επανάσταση στο Μοριά (Πελοπόννησο)»⁶². Ο Gregory L. Ars συμφωνεί, γράφοντας ότι «ο Αλή εκτός του ότι απασχόλησε έναν τεράστιο Τουρκικό στρατό γύρω από την πρωτεύουσά του τα Ιωάννινα, βοήθησε τους επαναστατημένους Έλληνες με χρήματα»⁶³. Η αλήθεια ίσως κάποτε αποκαλυφθεί αν ανοιχτούν τα σφραγισμένα τουρκικά έγγραφα.

60. Libohova, *Αλή Πασάς ο Τεπελενλής, 1744 – 1822, επαν-εκδοθέν εις Κωνσταντινούπολη 1908, σ. 158.*

61. Libohova, *Αλή Πασάς, 1744 – 1822, σ. 162.*

62. William Plomer, *Αλής ο Λέων Πασάς του Τεπελενίου, 1744 – 1822, σ. 277.*

63. Gregory L. Ars, *Αλβανία και Ήπειρος στα τέλη του 18^{ου} – αρχές του 19^{ου} αιώνα, μεταφρασμένο στα Ελληνικά 1980, σ. 361.*

Ο θάνατος του Αλή έθεσε τέρμα στο όνειρο ενός ανεξάρτητου Ελληνο - Αλβανικού κράτους. Αυτός σκοτώθηκε σε μια σύγκρουση με τις δυνάμεις του Χουρσίτ στις 5 Φεβρουαρίου 1822, στο Νησί της Λίμνης, στο Μοναστήρι του Αγίου Παντελεήμονος. Ο Χουρσίτ Πασάς είχε απομονώσει εκεί τον Αλή με την υπόσχεση της συγχώρησης του Σουλτάνου. Ο Αλή πασάς είχε φθάσει στο ζενίθ της δυνάμεως και της δόξας του ακριβώς πριν από την τραγική πτώση του. Επί τριάντα πέντε χρόνια είχε κυβερνήσει την Ελλάδα και την Αλβανία με σιδερένια πυγμή προκαλώντας την ανώτατη εξουσία του Σουλτάνου.

Ο Χουρσίτ Πασάς υπέταξε τον Αλή αλλά και ο ίδιος αντιμετώπισε την οργή του Σουλτάνου. Ο Μαχμούτ νόμισε ότι ο Χουρσίτ είχε κατασπαταλήσει τον θησαυρό του Αλή, που υπολογίζονταν σε 45.000.000 γρόσια⁶⁴. Ο Σπύρος Αραβαντινός σημειώνει ότι χρειάστηκαν πενήντα μουλάρια για να τον μεταφέρουν στην Κωνσταντινούπολη⁶⁵. Ο Μαχμούτ, εν τούτοις, βρήκε το ποσόν ελλιπές και είχε αποκεφαλίσει τον Χουρσίτ⁶⁶.

Είναι σωστό σ' αυτό το σημείο να παρεμβάλλουμε μια παράγραφο σχετική με τη ζωή της Βασιλικής. Μετά το θάνατο του συζύγου της την πήραν αιχμάλωτη και την έστειλαν στην Κωνσταντινούπολη. Ο Σουλτάνος

64. Ο William Plomer γράφει στο έργο του «Αλή ο Λέων, Αλή ο Τεπελενλής, Πασάς των Ιωαννίνων» 1741-1822, σ. 277, ότι ο θησαυρός του Αλή υπολογίζονταν σε 45.000.000 γρόσια. Είχαν μείνει λίγα χρήματα στο Κάστρο, γιατί ο Αλή βοήθησε με πολλά χρήματα την Ελληνική Επανάσταση στο Μοριά (Πελοπόννησο).

65. Σπύρος Αραβαντινός, ο καλύτερος βιογράφος του Αλή Πασά, 1895.

66. Μεχμέτ Μουφίντ Λιμποχόβα, Ali Terelena 1744 -1822, σ. 158.

Μαχμούτ τη συγχώρησε και την απελευθέρωσε να πάει στην Ελλάδα και να εγκατασταθεί στο Αιτωλικό, μία πόλη κοντά στο Μεσολόγγι. Πέθανε το 1835. Κατά τον Ploper, αυτή είχε αρκετές προτάσεις γάμου από Τούρκους και από Έλληνες⁶⁷. Αυτή, όμως, δήλωσε ότι «δεν γεννήθηκε κανένας στον κόσμο που να παντρευτεί τη χήρα του Αλή Πασά»⁶⁸.

Ο Αλή Πασάς ήταν αναμφίβολα Ελληνόφιλος (φιλο-Έλληνας). Ο Αλή γνώριζε τους Έλληνες πολύ καλά και εκτιμούσε την παρουσία τους στην αυλή του. Χρυσούσε την άνοδό του στο Πασαλίκι των Ιωαννίνων σε τέτοιους Έλληνες φίλους όπως: τον Ιωάννη Μαρίνογλου, τον Αλέξη Νούτσο, τον γιατρό Γεώργιο Πασχάλογλου και άλλους⁶⁹. Πώς μπορούσε να λησμονήσει τον πατέρα Κοσμά, τον προφήτη του, ή τον σωτήρα του, τον Αρχιερατικό Προϊστάμενο του Καθεδρικού Ναού της Σωπικής Ιωάννη Οικονόμο; Το Ελληνικό προσωπικό του Αλή Πασά, ο λόγιος Ψαλίδας, ο οικονομικός σύμβουλος Τσαλα-

67. Ploper, για τον γάμο της Βασιλικής, σ. 277.

68. Λιμποχόβα, για την άρνηση της Βασιλικής να ξαναπαντρευτεί, σ. 159.

69. Ο Ars, Αλβανία και Ήπειρος, σ. 295, μας λέγει ότι ο θησαυρός του Αλή Πασά ήταν 200.000.000 γρόσια μετρητά, εκτός των άλλων περιουσιακών στοιχείων, γη και επιχειρήσεις. Ο Ιωάννης Λαμπρίδης (Ήπειρωτικά Μελετήματα, τ. 2, σ. 56) λέγει ότι ο θησαυρός του Αλή ανέρχονταν σε φορτία ογδόντα αλόγων. Η χήρα του Βασιλική κλήθηκε από τον Σουλτάνο Μαχμούτ να εκτιμήσει τον θησαυρό του Αλή Πασά και αυτή συμπέρανε ότι δεν είχε διασωθεί ούτε το ένα εκατοστό από τον θησαυρό του Αλή. Είπε ακόμα ότι το ανεκτίμητο σπαθί που δόθηκε στον Αλή από τον Βασιλιά της Σουηδίας Γουστάβο είχε χαθεί.

πάμος⁷⁰ και η Βασιλική Κονταξή, τον κρατούσαν τόσο βαθιά ενημερωμένο με τις Ορθόδοξες παραδόσεις και τα Ορθόδοξα αισθήματα, ώστε μερικοί εσφαλμένα τον νόμιζαν Χριστιανό.

Επί πλέον, προήγαγε την Ελληνική Αναγέννηση αναπτύσσοντας την πρωτεύουσά του, τα Ιωάννινα, σε ένα απaráμιλλο πολιτιστικό κέντρο. Ο Γεώργιος Finlay γράφει ότι «υπό την διακυβέρνηση του Αλή τα Ιωάννινα έγιναν η πρωτεύουσα των Γραμμάτων του Ελληνικού Έθνους»⁷¹.

Ο Αλή Πασάς ήταν ασφαλώς υποστηρικτής του Ελληνικού Πολιτισμού όπως αυτός επηρεάστηκε από το Ηπειρωτικό περιβάλλον. Ο Αβδούλ Frasheri (1839 - 1892), ο Αλβανός πατριώτης, ενώ διαπραγματεύονταν με τους απεσταλμένους του Τρικούπη στα Ιωάννινα το 1877, ισχυρίστηκε ότι είναι ένας Ηπειρώτης. Τότε, όπως πριν, ο Frasheri είπε στον Μαυρομάτη, ότι οι Αλβανοί χρειάζονται τους μορφωμένους Ηπειρώτες για να τους καθοδηγήσουν ενθαρρυντικά στην ίδρυση βιώσιμου ανεξάρτητου Αλβανικού κράτους⁷²».

Μπορεί κανείς μόνο να απορεί πώς η πορεία της Ιστορίας θα μπορούσε να ήταν διαφορετική στα Βαλκάνια και στην Ανατολή αν το όνειρο του Αλή Πασά είχε πραγματοποιηθεί.

70. Τσαλαπάμος, πατέρας του Γεωργίου Σταύρου (ιδρυτού της Εθνικής Τραπέζης).

71. George Finlay, *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως*, τ.1, σ. 59.

72. Ο Μαυρομάτης ήταν ο Έλληνας απεσταλμένος του Τρικούπη στα Ιωάννινα. Ο κύριος συνομιλητής με τον Αλβανό αρχηγό Αβδούλ Frasheri κατά τα έτη 1877 - 1878.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Τα σχέδια του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη και Αλή Φαρμάκη για τον σχηματισμό Ενός Ελληνο – Αλβανικού Ελεύθερου Κράτους στην Πελοπόννησο

Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης¹ (1770 – 1843), αρχιτέκτονας της Ελληνικής εξέγερσης του 1821 στην Πελοπόννησο, γράφει στα Απομνημονεύματά του για τα σχέδιά του για μια επανάσταση που θα ανέτρεπε τις τουρκικές αρχές και θα σχημάτιζε ένα ανεξάρτητο Ελληνο – Αλβανικό κράτος στην Πελοπόννησο. Για να επιτύχει αυτό το σχέδιο, αυτός χρειαζόνταν τη συνεργασία των Αλβανών φίλων του, που είχαν εγκατασταθεί εκεί.

Υπήρχαν δύο Αλβανικές αποικίες, η μία στα Βαρδούνια², κοντά στη Σπάρτη (Λακωνία), η άλλη στου Λάλλα³ κοντά στα όρια Αρκαδίας και Μεσσηνίας. Ο Κολοκο-

1. Ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ήταν ένας επαναστάτης ήρωας της Πελοποννήσου.

2. Βαρδούνια, μια Αλβανική αποικία στις πλαγιές του όρους Ταύγετου κοντά στη Σπάρτη. Ονομάζονταν έτσι από ένα Βυζαντινό Κάστρο στην περιοχή.

3. Λάλλα, μια Αλβανική αποικία που βρίσκεται μεταξύ Αρκαδίας και Μεσσηνίας στην Πελοπόννησο.

τρώνης συνδέονταν και με τις δύο αυτές αποικίες. Ο πλησιέστερος από όλους τους ανθρώπους του ήταν αρχηγός της φυλής του Λάλλα, ο Αλή Φαρμάκης⁴.

Οι πατέρες του Κολοκοτρώνη και του Αλή Φαρμάκη ήταν «αδελφοπητοί»⁵.

Ο Κολοκοτρώνης, τριάντα οκτώ χρονών το 1803 προκηρύχθηκε ως παράνομος από τους Τούρκους για τις επαναστατικές του δραστηριότητες στην Πελοπόννησο. Ο Αλή Φαρμάκης, ένας αρχηγός με τεράστια δύναμη και επιρροή στους Αλβανούς εποίκους του Λάλλα, ανταγωνίζονταν πολύ τους Έλληνες προκρίτους που ήταν συνεργάτες με τον Βελή Πασά.

Εκείνη την περίοδο Πασάς του Μοριά ήταν ο Βελής, γιος του Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Από το 1807 ως το 1812, ο Βελής κυβέρνησε το Μοριά με σκληρές μεθόδους όπως εκείνες που χρησιμοποιήθηκαν από τον πατέρα του στην Ήπειρο και την Αλβανία. Οι απάνθρωπες διοικητικές μέθοδοι του Βελή εξόργισαν τους ντόπιους Έλληνες, τους Αλβανούς και τους Τούρκους.

Ο Αλή Φαρμάκης αντιτάχθηκε στην εξουσία του Βελή και έγινε στόχος του όπως και ο Κολοκοτρώνης. Ο Κανάλιος Δεληγιάννης, ένας εξέχων Έλληνας ηγέτης στην Πελοπόννησο, ήταν συνεργάτης και πολύ στενός φίλος του Βελή Πασά. Ο Δεληγιάννης παρότρυνε τον Βελή Πασά να καταστρέψει τον κοινό εχθρό τους, τον Αλή Φαρμάκη.

Ο Βελής, με μια δύναμη 8.000 καλά εξοπλισμένων ανδρών, έφθασε στο φρούριο του Φαρμάκη στο Λάλλα. Η δύσκολη κατάσταση που αντιμετώπιζε ο Φαρ-

4. Αλή Φαρμάκης, ισχυρός Αλβανός αρχηγός της φυλής του Λάλλα.

5. Αδελφοπητοί, θετοί αδελφοί.

μάκης τον ανάγκασε να ζητήσει βοήθεια από τον θετό αδελφό του, τον Κολοκοτρώνη, ο οποίος συμβούλευσε σοφά τον φίλο του να μην προκαλέσει τον Πασά και να αποφύγει κάθε εμπλοκή μαζί του. Αν ο Βελής του επιτίθονταν, αυτός θα έσπευδε να ενωθεί με τις δυνάμεις του Φαρμάκη. Ο Βελής επιτέθηκε. Τριάντα ημέρες σκληρής μάχης δεν έφεραν αποτέλεσμα. Ο Βελής, για να αποφύγει την καταισχύνη, αποφάσισε να ζητήσει ανακωχή και διαπραγματεύσεις. Η μόνη του αξίωση ήταν να παραδοθεί ο Κολοκοτρώνης στα χέρια του.

Ο Φαρμάκης συγκάλεσε τους λοχαγούς του σ' ένα συμβούλιο για ν' αποφασίσουν την τύχη του Κολοκοτρώνη και επί πλέον τους όρους μιας κατάπαυσης του πυρός. Στη συνεδρίαση οι αγανακτισμένοι Αλβανοί αρνήθηκαν ομόθυμα να διαπράξουν το επαισχυντο έγκλημα να παραδώσουν τον Κολοκοτρώνη στον Βελή για να τον σφάξει. Οι Αλβανοί αποφάσισαν να πολεμήσουν μάλλον παρά να παραδώσουν τον αδελφό τους. Ο Κολοκοτρώνης απέρριψε την απόφαση των φίλων του. Τους είπε: «*Αγαπητοί μου Αρβανίτες, έπρεπε καλύτερα να με είχατε παραδώσει στον Βελή για να απαλλαγείτε εσείς από αυτήν την δύσκολη κατάσταση. Εγώ, φίλοι μου, έφαγα το ψωμί μου*» (που σημαίνει «η ζωή μου τελείωσε»). Οι Αλβανοί απέρριψαν την πρότασή του και είπαν στον Κολοκοτρώνη: «*Δεν είναι καθόλου δική σου δουλειά να μας πεις ποιο είναι το καθήκον μας*».

Μετά την απόρριψη των απαιτήσεων του Βελή Πασά, ο πόλεμος συνεχίστηκε ανώφελα επί εξήντα πέντε ημέρες. Ο Βελής σταμάτησε τις επιθέσεις κατά του Κάστρου που υπεράσπιζαν εβδομήντα άνδρες του Φαρμάκη και δεκαεπτά άνδρες του Κολοκοτρώνη, μαζί με τον ίδιο.

Ο Βελής, για να διασώσει το γόητρό του, ζήτησε μια δεύτερη ανακωχή. Τώρα πρότεινε: Πρώτον, ο Κολοκοτρώνης να εγκαταλείψει την Πελοπόννησο και να εγκατασταθεί ελεύθερα στη Ζάκυνθο. Δεύτερον, ο Φαρμάκης να παραδοθεί και να παρουσιαστεί στο αρχηγείο του στην Τριπολιτσά⁶, την πρωτεύουσα, για να υπογράψει έγγραφο υποταγής και τρίτον, το Κάστρο του Φαρμάκη θα έμεινε άθικτο.

Το σχέδιο του Βελή Πασά είχε δύο σκοπούς. Πρώτον, να απομακρύνει τον ταραχοποιό Κολοκοτρώνη από την Πελοπόννησο και δεύτερον να ειρηνεύσει τους Αλβανούς οπαδούς του Αλή Φαρμάκη που ήταν οι αδυσώπητοι εχθροί της αυτοκρατορικής του εξουσίας. Οι όροι έγιναν δεκτοί. Για μια σύντομη χρονική περίοδο η ειρήνη επεκράτησε στο Μοριά.

Ο εξόριστος Κολοκοτρώνης είχε επαφή με το φίλο του. Ο Φαρμάκης υπέβαλε τα σέβη του στην Τριπολιτσά παρά τους φόβους ότι ο Βελής θα τον δολοφονούσε. Η «φάρα»⁷ του Φαρμάκη ήταν πολύ ευτυχισμένη που τον είδε να βγαίνει ελεύθερος από τα νύχια του Βελή. Η άδεια του Βελή στον Φαρμάκη να φύγει ελεύθερος ήταν μια προσπάθεια να εξευμενίσει τον Κολοκοτρώνη και στο τέλος να τον δελεάσει να γυρίσει πίσω στην Πελοπόννησο. Ο Βελής έστειλε έναν μυστικό του πράκτορα στον Κολοκοτρώνη στη Ζάκυνθο και του ζήτησε να επιστρέψει στο Μοριά προσφέροντάς του πολλές αποζημιώσεις. Ο Φαρμάκης συμβούλεψε τον Κολοκοτρώνη να μείνει έξω από την Πελοπόννησο.

6. Τριπολιτσά, πρωτεύουσα της Πελοποννήσου.

7. «Φάρα» σημαίνει φυλή.

Ο Αλή Φαρμάκης δραπέτευσε και έφθασε κρυφά στη Ζάκυνθο το 1808. Συνάντησε τον Κολοκοτρώνη. Κάθισαν κάτω να καθορίσουν τα σχέδιά τους για ένα Ελληνο - Αλβανικό κράτος που θα ιδρύονταν στην Πελοπόννησο υπό την επικυριαρχία του Σουλτάνου. Σκόπευαν να πάνε στο Παρίσι για μια ακρόαση με τον Ναπολέοντα. Προκαταρκτικά, σχεδίαζαν να επισκεφθούν τον Στρατηγό Francois Danzelot στην Κέρκυρα. Ο Danzelot είχε διοριστεί Κυβερνήτης των Ιονίων Νήσων κατά τη Γαλλική στρατιωτική κατοχή⁸. Κατ' αρχήν, όμως, χρειαζόνταν μια επίσημη τυπική εντολή.

Και οι δύο άνδρες απέστειλαν πρόσκληση προς τους Πελοποννήσιους προκρίτους και στους Έλληνες και Αλβανούς επαναστάτες να ενωθούν μαζί τους. Πολλοί ανταποκρίθηκαν σ' αυτήν την κλήση και ήρθαν στη Ζάκυνθο. Όλοι συμφώνησαν στο σχηματισμό ενός Ελληνο - Αλβανικού κράτους με τις εξής συμφωνίες:

- 1) Δημιουργία ενός ανεξάρτητου Ελληνο - Αλβανικού κράτους στην Πελοπόννησο.
- 2) Μια Διοίκηση από δώδεκα Έλληνες και δώδεκα Αλβανούς.
- 3) Μια σημαία με έναν σταυρό στη μία πλευρά και ένα μισοφέγγαρο στην άλλη πλευρά.
- 4) Κυβέρνηση όχι μονομερή (μόνον Χριστιανική ή μόνον Μουσουλμανική).
- 5) Επίσημη γλώσσα η Ελληνική.
- 6) Έλληνες, Αλβανοί και Τούρκοι να είναι κάτω από έναν και μόνο νόμο.

8. *Francois Danzelot, Γάλλος στρατηγός διορισμένος Κυβερνήτης των Ιονίων Νήσων το 1808.*

7) Τέλος, να υποβληθεί ένα υπόμνημα στον Σουλτάνο με διαβεβαιώσεις ότι η εξέγερση δεν απευθύνεται εναντίον του, αλλά κατά του κτηνώδους Κυβερνήτη του Μοριά⁹, του Βελή Πασά.

Με αυτήν τη συμφωνία στο χέρι, ο Κολοκοτρώνης και ο Φαρμάκης ξεκίνησαν να συναντήσουν τον Ναπολέοντα στο Παρίσι διαμέσου της Κέρκυρας. Στην Κέρκυρα συναντήθηκαν με τον αντιπρόσωπο του Ναπολέοντα, τον Danzelot και του εξήγησαν τον σκοπό του ταξιδιού τους στο Παρίσι. Ο Danzelot συμφώνησε με το σχέδιό τους. Τους πληροφόρησε ότι θα γράψει στον Αυτοκράτορα για να διευκολύνει το ταξίδι τους.

Εν τω μεταξύ, σε αρκετές διασκέψεις, συμφώνησαν στα εξής:

1) Ο Danzelot θα προμήθευε 500 άνδρες του Πυροβολικού ντυμένους ως Σκωτσέζους.

2) Πέντε χιλιάδες επαναστάτες υπό τη Γαλλική σημαία θα ενώνονταν με τα στρατεύματα του Κολοκοτρώνη και του Φαρμάκη.

3) Ο Danzelot θα έδινε τα απαιτούμενα χρήματα για την στρατολόγηση Αλβανών ατάκτων, εχθρών του Αλή Πασά, στη Τσαμουριά¹⁰. Ο Κολοκοτρώνης και ο Φαρμάκης ζήτησαν 3.000 από αυτούς.

4) Ο Κολοκοτρώνης πρόσφερε 600 άνδρες από τη φρουρά του, και

5) Όλες αυτές οι δυνάμεις θα συγκεντρώνονταν στην Αγία Μαύρα (Λευκάδα)¹¹ για να ετοιμαστούν να

9. Μοριάς είναι το άλλο όνομα για την Πελοπόννησο.

10. Τσαμουριά, γεωγραφική τοποθεσία νοτιοδυτικά της Ηπείρου, απέναντι στην Κέρκυρα.

11. Ένα από τα Ιόνια Νησιά, γνωστό σήμερα ως Λευκάδα.

επιβιβαστούν για την Πελοπόννησο, για να αρχίσουν την επανάσταση κατά του Βελή Πασά.

Το 1809, μερικά από τα Ιόνια Νησιά άλλαξαν χέρια. Η Αγγλία, ο νέος κάτοχος, διέλυσε τις στρατιωτικές δυνάμεις του Κολοκοτρώνη και του Φαρμάκη. Η πολιτική της Αγγλίας ήταν αφενός μεν να διατηρήσει την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αφετέρου να ερωτοτροπεί με τον πανίσχυρο κυβερνήτη των Ιωνίων Αλή Πασά. Η Αγγλία, επεμβαίνοντας, ματαίωσε το σχέδιο Κολοκοτρώνη - Φαρμάκη και απέτρεψε την Ελληνο - Αλβανική επανάσταση στην Πελοπόννησο.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Η Συμμαχία του 1821

Μεταξύ

Σουλιωτών και Αλβανών

Ο Αλή Πασάς είχε φθάσει στο ύψος της δυνάμεώς του το 1820. Κατά τα χρόνια που κυβερνούσε την Ελλάδα και την Αλβανία, διέπραξε τρομερά εγκλήματα κατά των υπηκόων του, υπερβαίνοντας την εξουσία που είχε. Οι περιοχές που είχε υπό τον έλεγχό του διοικούνταν αυθαίρετα, ανεξάρτητα από την Υψηλή Πύλη την Κωνσταντινούπολη. Πράγματι, είχε ιδρύσει ένα ανεξάρτητο κράτος μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Ο Σουλτάνος Μαχμούτ ήταν αγανακτισμένος με τις δολοπλοκίες, τις προοδευτικές και δόλιες πλεκτάνες του Αλή. Γι' αυτό αποφάσισε να απαλλαγεί από αυτόν. Η ευκαιρία έφθασε για να δράσει ο Μαχμούτ.

Ο αδυσώπητος εχθρός του Αλή Πασά ήταν ο Ισμαήλ Πασόμπεης, ένας πλούσιος των Ιωαννίνων με αμύθητο πλούτο. Ο Πασόμπεης ήταν στον κατάλογο προτεραιότητας του Αλή προς εξόντωση. Η εχθρότητά τους είχε τις ρίζες της χρόνια πίσω. Ο αμείλικτος Αλή είχε αποφασίσει να εξοντώσει τον Πασόμπεη. Ο Αλή μηχανορράφησε πολλές απόπειρες χωρίς επιτυχία προκειμένου να αφανίσει τον Πασόμπεη. Ο Πασόμπεης, καταδιωκόμενος παντού από δολοφόνους, κατάφερε να διαφύγει

στην Κωνσταντινούπολη, όπου απομονώθηκε μέσα σ' ένα σπίτι κοντά στο παλάτι του Μαχμούτ. Οι πράκτορες του Αλή ανακάλυψαν τη διαμονή του. Ο Αλή αμέσως έστειλε δύο Αλβανούς ληστές να δολοφονήσουν τον εχθρό του. Ερεύνησαν την πρωτεύουσα και εντόπισαν τον Πασόμπεη μέσα από ένα παράθυρο του σπιτιού του. Πυροβόλησαν αλλά αστόχησαν. Ένας από τους ληστές σκοτώθηκε. Ο άλλος συνελήφθη. Ανακρινόμενος, ομολόγησε τη συνωμοσία και αποκάλυψε τον δημιουργό της, προσθέτοντας ότι ο Αλή τους είχε πληρώσει ένα τεράστιο ποσό χρημάτων για να διαπράξουν τη δολοφονία.

Ο Σουλτάνος Μαχμούτ, απόλυτος κυρίαρχος της αυτοκρατορίας, είδε την εξουσία του να αμφισβητείται μπροστά στην αυλή του. Εξοργίστηκε και με ένα βίαιο ξέσπασμα απαίτησε την προσωπική εμφάνιση του Αλή ενώπιόν του για να απολογηθεί. Ο Μαχμούτ έδωσε στον Αλή σαράντα ημέρες να έρθει και να εξηγήσει τις παράνομες ενέργειές του και την ανευλάβειά του προς την αυτοκρατορική εξουσία. Ο Αλή απέρριψε την κλήση, φοβούμενος πραγματικά τη δολοφονία του.

Ο Αλή ήρθε σε δύσκολη κατάσταση. Οι μόνες δυνατές επιλογές που του απέμειναν ήταν να παραδοθεί ή να επαναστατήσει. Απελπισμένος ο Αλή, κάλεσε το επιτελείο του και τους τοπικούς προκρίτους στα Ιωάννινα σε σύσκεψη¹. Εξετάστηκαν διάφορες εναλλακτικές λύσεις. Η μία ήταν ο Αλή να υποταγεί στη Σουλτανική εξουσία. Η δεύτερη ήταν να εγκαταλείψει το Πασαλίκι του και να εγκατασταθεί κάπου στην Ιταλία. Η τρίτη λύση, όπως προτάθηκε παραδόξως από δύο πιστούς Έλληνες φίλους

1. Η συνάντησή τους έγινε στις 20 Μαΐου του 1820.

του, τον Αλέξη Νούτσο και τον Ανδρούτσο, ήταν ο Αλή να βαπτιστεί και να γίνει Χριστιανός για να προσελκύσει τους Έλληνες οι οποίοι θα τον υποστήριζαν με όλες τους τις δυνάμεις στον πόλεμό του κατά του Μαχμούτ.

Από την άλλη πλευρά, ο Μαχμούτ κήρυξε τον Αλή επαναστάτη και έστειλε όλον τον διαθέσιμο στρατό του στα Ιωάννινα υπό τον Πασόμπεη για να τον υποτάξει. Επακολούθησε φοβερή πάλη. Ο Αλή, το Λιοντάρι της Ηπείρου, είχε οχυρώσει το Κάστρο των Ιωαννίνων ώστε να είναι απόρθητο. Οι κάτοικοι άντεξαν μια λυσσαλέα πολιορκία από τον Αύγουστο του 1820 μέχρι τον Φεβρουάριο του 1822.

Σ' αυτήν την πολιορκία οι πιο καιροσκόποι Αλβανοί φίλοι του Αλή αποσκίρτησαν προς το στρατόπεδο του Σουλτάνου. Το χειρότερο από όλα ήταν ότι και οι γιοι του Μουχτάρ και Βελής αποσκίρτησαν. Πληγωμένος ψυχικά γι' αυτό, ο Αλή είπε: «Το ήξερα από πολύν καιρό ότι αυτοί ήταν ανάξιοι του αίματός μου»². Όντας σε απελπισία ο Αλή κάλεσε τους άλλοτε μισητούς εχθρούς του, τους Σουλιώτες³, να βοηθήσουν. Υποσχέθηκε να τους επιστρέψει την ιερή γη τους την οποία είχε αρπάξει το 1803.

Ο Χριστόφορος Περραιβός, ηγέτης της μυστικής Ελληνικής επαναστατικής «Φιλικής Εταιρείας»⁴, συμβούλεψε τους Σουλιώτες να βοηθήσουν. Εκείνοι δέχτηκαν πρόθυμα την ευκαιρία. Ήρθαν σε επαφή με τους παλιούς Αλβανούς φίλους τους και είχαν αρκετές συναντήσεις συζητώντας την επικίνδυνη θέση του Αλή. Αποφάσισαν να

2. *William Plomer*, σ. 244.

3. *Σουλιώτες πολεμιστές, αιώνιοι εχθροί του Αλή Πασά.*

4. *Χριστόφορος Περραιβός, ένας Θεσσαλός επαναστάτης, διακεκριμένο μέλος της «Φιλικής Εταιρείας».*

σχηματίσουν μια συμμαχία για ενεργό συμμετοχή στις εχθροπραξίες, πηγαίνοντας με το μέρος του πολιορκούμενου Αλή Πασά.

Οι Σουλιώτες και οι Αλβανοί υπέγραψαν μια συμφωνία (συνθήκη), υποσχόμενοι να την τιμήσουν κατά γράμμα: «Εκείνος που γίνεται άπιστος και αρνείται τον όρκον, να είναι εκτός του Ισλάμ και να πεθάνει ως άπιστος. Όμοια και όποιος από μας τους Ρωμιούς (Έλληνες) που αρνείται τον όρκο ας πεθάνει ως αρνητής του Χριστού». Αυτή η συμφωνία μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών διήρκεσε από 15 Ιανουαρίου 1821 μέχρι τον Δεκέμβριο του 1821.

Το πρώτο τόλμημα αυτής της συμμαχίας ήταν να επιτεθούν στο στρατό του Χουρσίτ με τακτική κλεφτοπολέμου. Το δεύτερο επιτακτικότερο έργο ήταν να κόψουν τη γραμμή ανεφοδιασμού του από την κοντινή πόλη της Άρτας.

Στις 6 Αυγούστου 1821, 200 Σουλιώτες υπό τον Δράκον και 500 Αλβανοί υπό τον Muhurdar Ago επιτέθηκαν σε μία τουρκική φρουρά καθ' οδόν προς τα Ιωάννινα από την Άρτα. Οι μικτές Ελληνο - Αλβανικές δυνάμεις λεηλάτησαν τη συνοδεία. Επιτέθηκαν στην Ελληνο - Τουρκική φρουρά των Πέντε Πηγαδιών⁵, ενός στρατηγικού περάσματος και θέσεως ανεφοδιασμού για τον στρατό του Χουρσίτ κοντά στην Άρτα. Οι Έλληνες κατέλαβαν εύκολα αυτό το οχυρό. Ο Χουρσίτ, βλέποντας κομμένη την μόνη οδό ανεφοδιασμού του, έστειλε μια πολύ μεγάλη δύναμη η οποία ανακατέλαβε το στενό πέρασμα.

5. Πέντε Πηγάδια, θέση ανεφοδιασμού του στρατού του Χουρσίτ.

Ο Αλέξανδρος Υψηλάντης⁶, αρχηγός της μυστικής Ελληνικής επαναστατικής εταιρείας, έστειλε στην Ελλάδα τον Φεβρουάριο του 1821 τον αδελφό του Δημήτριο να αναλάβει την ευθύνη οργανώσεως της επικείμενης έκρηξης της Ελληνικής επανάστασης στην Πελοπόννησο κατά των Τούρκων.

Ο Δημήτριος Υψηλάντης⁷, Πρόεδρος της σκιώδους Ελληνικής Κυβέρνησης ένωσε υπερηφάνεια μόλις άκουσε τα νέα της επιτυχίας της μάχης στα Πέντε Πηγάδια, στην οποία ενεπλάκησαν Σουλιώτες και Αλβανοί με τον στρατό του Χουρσίτ.

Ο Υψηλάντης έστειλε ένα συγχαρητήριο μήνυμα στους Αλβανούς Συμμάχους: Ago Vashari, Cengo Bey, Myrto Cali, Tahir Abass, Sulejman Meto και τους υπόλοιπους των «Τόσκων». Το μήνυμα του Υψηλάντη στους Αλβανούς ηγέτες μεταφρασμένο στα Ελληνικά έχει ως εξής⁸:

«Γενναίοι Τόσκηδες, δεν είστε απόγονοι ούτε των μετρίου θάρρους Ανατολιτών, ούτε των άδοξων Σκυθών. Κατάγεστε από τους προγονικούς μας ήρωες και τώρα που είστε ενωμένοι μαζί μας για την ελευθερία, σας θεωρούμε ως αδελφια μας. Όταν ο Παντοδύναμος Θεός, ο πρώτος

6. Αλέξανδρος Υψηλάντης, Βυζαντινός Πρίγκιπας στην υπηρεσία του Ρωσικού στρατού, προήχθη σε στρατηγό και υπασπιστή του Τσάρου Αλεξάνδρου. Έχασε το ένα χέρι του στη μάχη του Αούστερλιτς το 1805. Επελέγη ως αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας το 1818.

7. Δημήτριος Υψηλάντης, αδελφός του Αλεξάνδρου, υπηρέτησε στο Ρωσικό στρατό με το βαθμό του λοχαγού.

8. Το μήνυμα του Υψηλάντη στους Αλβανούς μεταφράστηκε από τα Ελληνικά από τον Ιατρό Αλέξανδρο Παπανικολάου.

υπερασπιστής της ελευθερίας μας, μας παραχωρήσει αυτό το ουράνιο δώρο, επιθυμούμε αυτό να περιλαμβάνει για πάντα και εσάς και το όνομά σας να παραμείνει για πάντα αθάνατο, ονομαστό και δοξασμένο σε κάθε βασίλειο της γης».

Τον Νοέμβριο του 1821, οι Αλβανοί προσκλήθηκαν από τον Υψηλάντη να στείλουν έναν πληρεξούσιο αντιπρόσωπο για να μετάσχει στην πρώτη εθνική συνέλευση της Ελλάδας στην Επίδαυρο⁹ στις 13 Ιανουαρίου του 1822. Οι Αλβανοί όρισαν ως αντιπρόσωπό τους τον Tahir Abass, ο οποίος πορεύθηκε νότια διαμέσου των Ελληνικών περιοχών που απελευθερώθηκαν και εξοργίστηκε με ό,τι είδε. Οι Έλληνες είχαν σφάζει τους Τούρκους και κατέστρεψαν τα τζαμιά τους. Τουρκάλες κακοποιημένες και εξευτελισμένες εργάζονταν ως σκλάβες σε ορθόδοξα σπίτια. Πολυπληθείς άλλοτε τουρκικές γειτονιές ήταν κατερειπωμένες. Επομένως, διέκοψε το ταξίδι του προς Επίδαυρο και έστειλε έναν φίλο Έλληνα να παρακολουθήσει τη συνέλευση. Ο Tahir Abass, γυρίζοντας στην Ήπειρο, ανέφερε αγανακτισμένος στους Αλβανούς τη ζοφερή εικόνα που είδε, και είπε: «Εμείς οι Αλβανοί είχαμε κατασφαγεί από τους απάνθρωπους Τούρκους. Πιστέψαμε στους Έλληνες οι οποίοι επαναλαμβάνουν τα ίδια εγκλήματα εναντίον μας. Δεν υπάρχει θέση για μας τους Αλβανούς, ας πορευτούμε μόνοι μας». Έτσι, η Σουλιωτικό - Αλβανική συμμαχία τερματίστηκε με δυσμένεια.

9. Επίδαυρος, μικρή πόλη στην Πελοπόννησο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η μετά τον Αλή Πασά περίοδος, 1822 - 1830

Η περίοδος μετά την πτώση του Αλή Πασά βρήκε τους Αλβανούς σε σύγχυση και ταραχή. Έμειναν σαν ορφανοί μετά την απώλεια του ηρωικού αρχηγού τους. Επί πλέον, έχασαν τη φήμη τους ως γενναίων πολεμιστών. Το Πασαλίκι και ο στρατός των Ιωαννίνων τέθηκαν υπό τας διαταγές του Ομέρ Βρυώνη. Ο Βρυώνης ήταν ένας διακεκριμένος φιλέλληνας Αλβανός. Είχε καυχηθεί ότι ήταν απόγονος της φημισμένης οικογένειας του Βυζαντινού Βρυενίου.

Ο Ομέρ Βρυώνης¹ είχε στενούς δεσμούς με τους Έλληνες επαναστατικούς ηγέτες όπως τον Μάρκο Μπότσαρη, τον Καραϊσκάκη, τον Ανδρούτσο, τον Διάκο και πολλούς άλλους. Όλοι αυτοί είχαν υπηρετήσει στην αυλή του Αλή Πασά.

Η φιλία μεταξύ αυτών των πολεμιστών μπορεί να καταδειχθεί από ένα περίφημο θρύλο. Ο Διάκος, υπερασπιζόμενος ανεπιτυχώς τη στρατηγικής σημασίας Γέφυ-

1. Ο George Finlay, στην *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως*, σ. 75, λέγει ότι οι Έλληνες εσφαλμένα ισχυρίζονταν ότι ο Ομέρ Βρυώνης έχει το όνομά του από την Βυζαντινή οικογένεια του Βρυενίου. Στην πραγματικότητα έλαβε το όνομά του από το χωριό Βρυόντι κοντά στο Μπεράτι, μια Αλβανική πόλη στην οποία γεννήθηκε.

ρα της Αλαμάνας στην Κεντρική Ελλάδα² με λίγους πολεμιστές, ήταν ο τελευταίος που πιάστηκε αιχμάλωτος. Οι Τούρκοι, απρόθυμοι να σκοτώσουν έναν τέτοιο γενναίο άνδρα, του πρόσφεραν συγχώρηση αν δέχονταν να γίνει Μωαμεθανός. Ο Διάκος, που ήταν Χριστιανός μοναχός, αρνήθηκε με γενναιότητα, λέγοντας: «*Εγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός και θα πεθάνω*». Ο Τούρκος Σερασκέρης, ο επί κεφαλής αξιωματικός διέταξε να τον ψήσουν ζωντανό στη σούβλα σαν αρνί. Ο Ομέρ Βρυώνης παρενέβη για να σώσει τον παλιό φίλο του, αλλά παραμερίστηκε από τον ανώτερό του. Απειλήθηκε ότι θα είχε συνέπειες αν δεν εκτελούσε τις διαταγές. Αυτός υποχώρησε και ο Διάκος έγινε ένας Έλληνας μάρτυρας.

Το 1825, ο πόλεμος των Ελλήνων στην κυρίως Ελλάδα ατόνισε εκτός από το φρούριο του Μεσολογγίου³ το οποίο κρατούσε πολιορκούμενο επί δεκαεπτά μήνες. Η πόλη που ήταν αποκλεισμένη από στεριά και θάλασσα δεν μπορούσε να βοηθηθεί από τους Έλληνες και παρέμεινε απομονωμένη στο έλεος των Τούρκων.

Ο Τούρκος διοικητής στο Μεσολόγγι, ο Μεχμέτ Ρεσίτ Πασάς, ήταν Ανατολίτης από την Κιουτάχεια, μια πόλη δυτικά της Άγκυρας. Είναι περισσότερο γνωστός ως

2. Τον Απρίλιο του 1821. Ο Διάκος μαζί με τους γενναίους του άνδρες αντίκρουσε τον Τουρκικό στρατό που κατέβαινε στην Αττική κοντά στη Γέφυρα της Αλαμάνας. Δύο άλλες τοποθεσίες στην ίδια περιοχή μαρτυρούν τη δόξα της Ελλάδας: 1) Οι Θερμοπύλες, όπου ο Λεωνίδας με τους 300 Σπαρτιάτες του έπεσε το 480 π.Χ. 2) Η Γέφυρα του Γοργοπόταμου, που ανατινάχτηκε στις 25 Νοεμβρίου 1942, από αντάρτικες Ελληνικές δυνάμεις. Οι Γερμανικές γραμμές ανεφοδιασμού στη νότια Ελλάδα και την Αφρική σταμάτησαν εξαιτίας διακοπής της συγκοινωνίας.

3. Το φρούριο του Μεσολογγίου, νότια της Ακαρνανίας.

Κιουταχής. Εκτός από τα στρατιωτικά του καθήκοντα στην κυρίως Ελλάδα, είχε υπό την δικαιοδοσία του το Πασαλίκι του Μοναστηρίου, των Ιωαννίνων, της Αλβανίας και της Ρούμελης.

Ο Κιουταχής, ένας γενναίος στρατηγός, προσπάθησε με διαδοχικές εφόδους να σπάσει την αντίσταση του Μεσολογγίου. Ο στρατός του, υφιστάμενος τεράστιες απώλειες, είχε εξαντληθεί. Απελπισμένος, ζήτησε επείγοντως από τους Αλβανούς περισσότερο στρατό. Οι νότιοι Αλβανοί ανταποκρίθηκαν απρόθυμα. Κινητοποίησαν μικρές ομάδες, των οποίων κύριο ενδιαφέρον ήταν η λαφυραγωγία. Η Gueghegiya, στη Βόρεια Αλβανία, στρατολόγησε 4.000 καλά οργανωμένους άνδρες, θέτοντάς τους υπό τας διαταγές του Gazi Effendi. Αυτή η Αλβανική δύναμη διατάχθηκε να ενωθεί με τον στρατό του Κιουταχή ο οποίος πολιορκούσε την πόλη του Μεσολογγίου.

Ο Κιουταχής είδε ότι η στρατιωτική κατάκτηση του φρουρίου ήταν απίθανη. Άλλαξε την πολιτική του σε μια επιδέξια συμφιλιατική προσέγγιση. Έστειλε μυστικούς πράκτορες να προσεγγίσουν τους Μεσολογγίτες για μια ειρηνική διευθέτηση, προσφέροντάς τους ελεύθερη διάβαση προς όποιο μέρος της χώρας ήθελαν. Αυτοί απέρριψαν τις προτάσεις.

Η τελευταία ελπίδα για τον Κιουταχή ήταν ο Gazi Effendi. Ο G. Effendi στάλθηκε στην πολιορκούμενη πόλη για να διασκεφθεί με τους αρχηγούς της. Ο Effendi επιλέχθηκε γι' αυτήν την αποστολή επειδή, ως Αλβανός, θα είχε καλύτερη τύχη στις συνομιλίες με τους Σουλιώτες πρωτίστως υπερασπιστές της. Στη συνάντηση, ο Gazi Effendi παρουσίασε τις συμφιλιατικές προτάσεις του Κιουταχή για παράδοση. Οι υπερασπιστές απάντησαν βε-

βαιώνοντας ότι «εμείς οι Μεσολογγίτες, είμαστε αποφασισμένοι να πολεμήσουμε και να πεθάνουμε μέχρι ενός παρά να παραδοθούμε».

Ο Gazi Effendi ανέφερε τα απογοητευτικά αποτελέσματα της αποστολής του στον ανήσυχο Κιουταχή. Ο Effendi, ένας γενναίος ο ίδιος πατριώτης, είπε στον Κιουταχή ότι δεν θα μπορούσε να πολεμήσει εναντίον ενός τέτοιου γενναίου λαού όπως οι Μεσολογγίτες. Απέσυρε τους Αλβανούς του από το στρατόπεδο και τους οδήγησε πίσω στην Guegheriya. Αυτή η προσβλητική συμπεριφορά του ανησύχησε πολύ τον Κιουταχή. Την ερμήνευσε ως λιποταξία σε καιρό πολέμου. Ο Κιουταχής δεν λησμόνησε ποτέ την προδοσία του Effendi ούτε τη χλιαρή υποστήριξη των Αλβανών στις στρατιωτικές του προσπάθειες στην Ελλάδα.

Από την άλλη πλευρά, οι απομονωμένοι Μεσολογγίτες συνέχισαν την αντίστασή τους μέχρι του σημείου να εξαντλήσουν τις προμήθειές τους σε τροφές. Άρχισαν να τρώνε ζώα, ακόμα και ποντίκια. Μια συνταρακτική ιστορία αναφέρει ότι ένας υπερασπιστής, ο Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος⁴, πήγε μια μέρα στο σπίτι του για φαγητό. Ο υπηρέτης του σπιτιού πρόσφερε στον Παπαδιαμαντόπουλο ένα φαγητό που το βρήκε νοστιμότατο. Όταν τέλειωσε, μάζεψε τα κόκαλα για να θρέψει τον λιμοκτονούντα σκύλο του. Αναζητώντας τον σκύλο του δεν μπόρεσε να τον βρει. Ο Παπαδιαμαντόπουλος σοκαρίστηκε (ταράχτηκε) όταν έμαθε ότι ο σκύλος του κατέληξε στο στομάχι του. Ο υπηρέτης είχε σφάξει τον σκύλο και τον μαγείρεψε.

4. Ο Ιωάννης Παπαδιαμαντόπουλος ήταν από τους αρχηγούς της φρουράς του Μεσολογγίου.

Οι Μεσολογγίτες δεν είχαν άλλη λύση παρά μία θανάσιμη έξοδο για να σωθούν. Η απόφαση ελήφθη ομόφωνα. Τα μεσάνυχτα στις 10 Απριλίου του 1826, αυτή η έξοδος άρχισε. Ό,τι επακολούθησε είναι πέρα από τη φαντασία. Οι πολιορκημένοι προσπάθησαν να σπάσουν τις τουρκικές γραμμές. Οι μαχητές βρήκαν τραγικό τέλος στην προσπάθειά τους για την ελευθερία. Από 9.000 υπερασπιστές, μόνο 3.000 επέζησαν. Οι υπόλοιποι, μαζί με τις γυναίκες και τα παιδιά, χάθηκαν από το τουρκικό ξίφος.

Η πτώση του Μεσολογγίου έλυσε τα χέρια του Κιουταχή. Αφού εξασφάλισε την πλήρη υποταγή της Ακαρνανίας, κινήθηκε προς την κυρίως Ελλάδα για να συντρίψει εκεί την επανάσταση. Ο Κιουταχής συνέχισε να καλεί από τους Αλβανούς περισσότερους νεοσύλλεκτους για να αναπληρώσει τις τεράστιες απώλειές του. Έλαβε λίγες απαντήσεις από αυτούς.

Στην Θεσσαλία, Βοιωτία και Αττική, σε όλη την ανατολική Ελλάδα, ο Κιουταχής είχε και επιτυχίες και αποτυχίες. Η καριέρα του στην κυρίως Ελλάδα τερματίστηκε μόνο μετά τη ναυμαχία του Ναβαρίνου στις 20 Οκτωβρίου του 1827, η οποία εξασφάλισε την ανεξαρτησία της Ελλάδας.

Ο Κιουταχής διατάχθηκε από την Υψηλή Πύλη το 1828 να επιστρέψει στη θέση του στα Ιωάννινα ως Πασάς και Κυβερνήτης του διαμερίσματος της Ρούμελης. Η επιστροφή του Κιουταχή στα Ιωάννινα αναστάτωσε τους Αλβανούς. Γνώριζαν τα αντι-Αλβανικά του αισθήματα, ότι τους είχε σε περιφρόνηση για την πιστότητά τους στον Αλή Πασά, τον άνθρωπο που έφερε καταστροφές στην Αυτοκρατορία. Ο Κιουταχής έλαβε εντολή να συμ-

μορφώσει τους επαναστάτες Αλβανούς σύμφωνα με τους νέους διοικητικούς κανόνες και σκληρούς νόμους. Από-μάκρυνε αμέσως τους Αλβανούς από τις θέσεις τους στο στρατό και στη διοίκηση. Οι Αλβανοί, πλην των ιδιαίτέ-ρων προνομιούχων εκλεκτών Αλβανών, μισούσαν τον Κιουταχή, όπως και οι Τούρκοι.

Ανήσυχοι και αγανακτισμένοι, οι Αλβανοί κατά-λαβαν τι τους περίμενε. Πριν να ξεσπάσει η καταιγίδα αποφάσισαν να δράσουν. Οι νότιοι Αλβανοί, Τόσκοι αγά-δες και μπέηδες⁵ συμφώνησαν μυστικά να παραμερίσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα και να συνέλθουν σε μια διάσκεψη για να αντιμετωπίσουν την επικείμενη απειλή.

Αυτή η διάσκεψη συνεκλήθη στην πόλη του Μπε-ρατίου στο μέσον της Αλβανίας τον Δεκέμβριο του 1828. Συζήτησαν τις δυσοίωνες πολιτικές του Κιουταχή. Επέ-λεξαν επίσης ως αρχηγό τον Ισμαήλ Κεμάλ Βλιόρα, από-γονο της περίφημης οικογένειας Βλιόρα του Σινάν Πασά. Ο Βλιόρα εξουσιοδοτήθηκε να επιδιώξει την πραγμά-τωση των Αλβανικών φιλοδοξιών και να συνεργαστεί με το νέο Ελληνικό κράτος.

Γι' αυτό αντιπρόσωποι της διασκέψεως του Μπε-ρατίου συγκεντρώθηκαν σε μυστική τοποθεσία και συνέ-ταξαν ένα ψήφισμα το οποίο υποβλήθηκε στην Ελληνική Κυβέρνηση του Καποδίστρια. Αυτό προωθήθηκε μέσω των μυστικών υπηρεσιών του Σπύρου Μηλιού⁶, του περι-

5. *Αγάς και μπέης είναι τουρκικοί τίτλοι ευγενείας.*

6. *Ο Σπύρος Μήλιος, μέλος της περίφημης επαναστατικής οικο-γένειας της Χειμάρας.*

φημου Χειμαριώτη επαναστάτη, στον Δημήτριο Υψηλάντη, έναν Έλληνα στρατιωτικό. Το ψήφισμα έχει ως εξής⁷ :

«Εξοχώτατε Αρχιστράτηγε:

Ο πατέρας μου μου γράφει στις 20 Απριλίου από τη Χειμάρα, ότι πενήντα εξ αγάδες της Λιαπουριάς⁸ έχουν κάνει μια συμφωνία μεταξύ τους και έχουν δώσει όλοι μαζί έναν όρκο. Έχουν ανακοινώσει μ' αυτόν τα εξής:

1) Ότι είναι έτοιμοι να υψώσουν την Ελληνική σημαία στην επαρχία με μια δύναμη 4.000 ανδρών.

2) Ότι θα παραδώσουν το Κάστρο της Αυλώνας⁹ στην Ελληνική Κυβέρνηση.

3) Ότι θα υποτάξουν όλη την επαρχία της Αυλώνας στο Ελληνικό Κράτος και θα κυβερνάται με Ελληνικούς νόμους.

Ως αντάλλαγμα ζητούν:

1) Θρησκευτική ελευθερία.

2) Τη διατήρηση της τιμής των χαρεμιών τους.

3) Διακόσιες γιλιάντες γρόσια στο χέρι για τα έξοδά τους.

Αν οι Αξιότιμη Κυβέρνηση συμφωνεί με αυτές τις προσφορές από τους αγάδες, αυτοί ελπίζουν να λάβουν μια γραπτή επιβεβαίωση από την Αυτού Εξοχότητα τον Κυβε-

7. Η απόφαση αυτή ανακαλύφθηκε στα αρχεία του Γιάννη Βλαχογιάννη, ενός Έλληνα ερευνητού και ιστορικού. Δεν είναι σαφές αν αυτή έφθασε στα χέρια του Καποδίστρια. Εν τούτοις, είναι πολύ γνωστό ότι ο Καποδίστριας αντιμετώπιζε τεράστια δικά του προβλήματα με ένα άδειο ταμείο. Είναι αδιανόητο ο Καποδίστριας να αγνόησε την απόφαση των Αλβανών.

8. Λιαπουριά είναι η νότιος Αλβανία.

9. Αυλώνα είναι ένα λιμάνι στο μεσαίο τμήμα της Αλβανίας που ονομάζεται Vliora.

ρνήτη, και τότε αυτοί θα παραδώσουν τα παιδιά τους και μερικούς επιφανείς αγάδες ως εγγύηση.

Επειδή αυτοί έχουν μεγάλη εμπιστοσύνη σε μένα, παρακαλούν εγώ να πάω εκεί εφοδιασμένος με τις επιστολές της Κυβερνήσεως που θα απευθύνονται στον Πιάζ Αγά Leka, στον Kadi Leka και στους υπόλοιπους αγάδες. Όντας, Εξοχότατε, υπό τας διαταγάς σας, θεωρώ καθήκον μου να απευθυνθώ άμεσα σε σας ώστε το αίτημά μου να προωθηθεί στην αρμόδια υπηρεσία.

Δεν γνωρίζω αν η πολιτική κατάσταση θα επιτρέψει στην Αξιότιμη Κυβέρνηση να δεχθεί τα ανωτέρω. Δεν θα κάνετε, όμως, το σφάλμα να μην δείτε πόσα οφέλη θα ακολουθήσουν μια τέτοια βοήθεια στην Αλβανία και ότι, μετά την ανταρσία αυτών των αγάδων, η Χειμάρα και τα υπόλοιπα Χριστιανικά χωριά θα μπορούσαν να πάρουν τα όπλα.

Περιμένω τη γραπτή απάντηση της Υψηλότητάς σας και παραμένω με όλον τον σεβασμό.

2 Ιουνίου 1822

Στον τεκέ¹⁰ των Θηβών

Ο Ευπειθής Διοικητής της Εθνοφυλακής
Σπύρος Μήλιος»

Η Διάσκεψη των Αλβανών στο Μπεράτι ήταν εχθρική προς τους Τούρκους. Η εκλογή ενός εχθρικού προς τους Τούρκους Αλβανού ηγέτη, του Ισμαήλ Κεμάλ Βλιόρα, και η απόφαση των Αλβανών να ζητήσουν τη βοήθεια της Ελλάδας, εξαγρίωσε τους Τούρκους οι οποίοι

10. «Τεκές» είναι η Μουσουλμανική λέξη για το μοναστήρι.

ανακάλυψαν τις μυστικές Αλβανικές κινήσεις. Η Τουρκική κυβέρνηση αναστατώθηκε πολύ από την απειθαρχία των Αλβανών και εισηγήθηκε σκληρά μέτρα για να καταστείλει την επανάσταση. Ο Ισμαήλ Κεμάλ Βλιόρα χαρακτηρίστηκε από τον Σουλτάνο Μαχμούτ ως προδότης προς την αυτοκρατορία και ως επαναστάτης. Έπρεπε να εξαφανιστεί.

Ο Ρεσίντ Πασάς διατάχθηκε να εκτελέσει το φερμάνι του Σουλτάνου. Ο Ρεσίντ, που μισούσε τους Αλβανούς, δίστασε να έχει μια ανοιχτή σύγκρουση μαζί τους. Το επιτελείο του κατέστρωσε ένα σχέδιο να παρασύρει τον Βλιόρα στα Ιωάννινα. Διέδωσε μια ψεύτικη ιστορία σ' όλη τη Νότια Αλβανία ότι ο Βλιόρα διορίστηκε από την υψηλή Πύλη Κυβερνήτης - Πασάς και ότι έπρεπε να πάει στα Ιωάννινα για την τοποθέτησή του.

Ενστικτωδώς, ο Βλιόρα δίστασε να πάει, φοβούμενος για τη ζωή του. Οι στενοί, όμως, φίλοι του στην αυλή του Πασά τον έπεισαν να πάει, βεβαιώνοντάς τον ότι η παραμονή του στα Ιωάννινα θα ήταν ασφαλής.

Ο Βλιόρα πήγε. Έπεσε νεκρός από μία σφαίρα που ρίχτηκε από τον Kaftan Αγά, έναν στενό φίλο του Ρεσίντ Πασά.

Μια αναφορά του Mayer, Γενικού Προξένου της Αγγλίας στην Πρέβεζα (Ηπειρο) που απευθυνόταν στους ανωτέρους του μας δίνει λεπτομέρειες της δολοφονίας του Βλιόρα.

«Πρέβεζα, 15 Ιανουαρίου 1829

(c.o. 136/54)

Meyer προς Rudsell

Υπάρχει σπουδαία πληροφορία ότι ο Μεγάλος Αλβανός Οπλαρχηγός *Ismail Μπέης Βλιόρα* (της *Vallona*) αποκεφαλίστηκε στα *Ιωάννινα* κατά την βην του παρόντος μηνός. Αυτός ο Μπέης σε συνεννόηση με τον *Selictar Roda* και άλλους οπλαρχηγούς ήταν η ενεργός κεφαλή του παντοδύναμου συνασπισμού στην *Αλβανία*, ο οποίος είχε πάντοτε ενεργήσει με αρχές ευθέως αντίθετες προς τον *Σερασκιέρη* και τον *Rumely Valessy Μεχμέτ Ρεσίντ Πασά*.

Η γραμμή διαγωγής που υιοθετήθηκε από τα κύρια μέλη εκείνου του συνασπισμού που συγκεντρώθηκαν στο *Μπεράτι* στο τέλος του περασμένου μήνα, ως συνέπεια της ισχυρής εκκλήσεως, που έγινε σ' αυτούς από τον *Σερασκιέρη της Ρούμελης* να προχωρήσουν προς την κοινή άμυνα της χώρας, έχει ήδη αναφερθεί στις επιστολές μου της 15ης και 22ας του παρόντος μηνός. Ως συνέπεια της αναφοράς που έγινε στην *Οθωμανική Πύλη* από τον *Σερασκιέρη* για τις τελικές αποφάσεις των συσκέψεων στη *Συνέλευση στο Μπεράτι*, συμπεραίνεται τώρα ότι η *Πύλη* συμφώνησε αμέσως με τις προτάσεις που έγιναν από τον *Σερασκιέρη Πασά* και εφοδίασε την *Υψηλότητά Του* με τις αναγκαίες δυνάμεις και οδηγίες ώστε να εναντιωθούν με μια πράξη καταφανούς ανταποδόσεως στους αρχηγούς εκείνου του συνασπισμού. Φαίνεται ότι αποφασίστηκε ότι έπρεπε ο αρχηγός αυτού του συνασπισμού, ο *Ισμαήλ Μπέης της Vellona* να εκτελεστεί ως προδότης προς το Κράτος και εκδόθηκε το αναγκαίο *Φιρμάνι* και εστάλη στον *Σερασκιέρη* διακηρύσσοντας εκείνον τον Μπέην ως έναν «*Firmanli*» (δηλαδή, ως έναν εις βάρος του οποίου εξεδόθη *φιρμάνι* θανατικής καταδίκης).

Καθώς όμως ο Μπέης ήταν μακριά και πολύ ισχυρός και πολύ προσεκτικός, ώστε να οδηγηθεί με οποια-

δήποτε συνηθισμένα μέσα εντός της βολής του Σερασκιέρη, ήταν ανάγκη να πραγματοποιηθεί αυτός ο αντικειμενικός σκοπός με ένα σε βάθος καταστρωμένο σχέδιο. Έπρεπε, λοιπόν, να γίνει φανερό ότι η πλήρης αποτυχία του Σερασκιέρη στο να συμφιλιώσει τον Συνασπισμό, για να επιτύχει να έχει την υποστήριξή του για την κοινή υπεράσπιση της Αυτοκρατορίας σε εκείνη την κρίση και ειδικότερα στην καταστολή της νέας Επανάστασεως των Ελλήνων, στα πριν ειρηνοποιημένα τμήματα της Ρούμελης, είχε προκαλέσει μεγάλη δυσαρέσκεια στην Πύλη, η οποία γι' αυτό είχε αποφασίσει να ανακαλέσει τον Σερασκιέρη, και εν συνεχεία αυτής της ανακλήσεως η Πύλη έκρινε κατάλληλο να ανυψώσει τον Ισμαήλ Μπέη Vliora στο βαθμό του Πασά και να του αναθέσει τη Διοίκηση του Μπερατίου κλπ. την ίδια ώρα που ο Selictar Poda θα τοποθετούνταν στην Προσωρινή Διοίκηση και Κυβέρνηση των Ιωαννίνων έως ότου ένας γιος του μακαρίτη Veli Πασά θα έφθανε από την Κωνσταντινούπολη να αναλάβει τη διακυβέρνηση εκείνου του Πασαλικίου. Τα Φιρμάνια της Οθωμανικής Πύλης γι' αυτήν την ενέργεια εκδόθηκαν κανονικά και εστάλησαν στον Σερασκιέρη, και για να κάνουν την αποδοχή τους εκ μέρους του Ισμαήλ Μπέη και του Selictar Poda πιο βέβαιη και για να κατασιγάσουν κάθε υποψία εκ μέρους των, κατέφυγαν σε αρκετές μικρότερες πλεκτάνες. Μεταξύ αυτών ήταν και η εκλογή στην Κωνσταντινούπολη ως Μεταφορέως του Φιρμανίου ενός προσωπικού φίλου του Ισμαήλ Μπέη της Vallona και του Selictar Poda, δηλαδή του Selictar του μακαρίτη Χουρσίτ Πασά, ο οποίος τώρα κατείχε την ίδια θέση στην αυλή του νυν Μεγάλου Βεζίρη Μεχμέτ Πασά.

Μια άλλη πλεκτάνη ήτανε να κάνουν φανερό ότι μετά την άφιξη αυτού του αξιωματικού της Πύλης στα Ιωάννινα στον Σερασκιέρη Πασά, οι φρουροί της Υψηλότητάς Του και ο Στρατός, ανακαλύπτοντας την υποτιθέμενη ανάκλησή του κλπ. θα απαιτούσαν βίαια τους καθυστερούμενους μισθούς τους και θα έπαιρναν αυτά τα βίαια μέτρα για να τους πάρουν, που αναφέρονται στο γράμμα μου της 11^{ης} αυτού του μηνός, ούτως ώστε να φαίνεται ότι η Υψηλότητά Του περιάγεται σε μία κατάσταση απόλυτης αδυναμίας και αθλιότητας στα Ιωάννινα και ότι η άφιξη εκεί του νέου Πασά Ισμαήλ Μπέη Βλιόρα για να αναλάβει τη θέση του κλπ. απαιτείται για να προστατεύσει τον ίδιον τον πρώην Βεζίρη έναντι των ανταρτικών στρατευμάτων. Κάτω από αυτές τις διευθετήσεις και περιστάσεις ο Κομιστής των Φιρμανιών για τον Ισμαήλ Μπέη της Vallona και ο Selictar Poda συνοδευόμενοι από έναν ακόμα αξιωματούχο της Αυλής του Σερασκιέρη, τον Haggi Abdullah Effendi, απεστάλη να εκτελέσει την αποστολή τους προς αυτούς τους οπλαρχηγούς.

Φαίνεται ότι ο Selictar Poda προέβαλε την ανάγκη να κάνει μια μικρή καθυστέρηση πριν να μεταβεί στα Ιωάννινα, αλλά θα έφθανε εκεί όταν ο Ismail Bey της Vallona (ο εκλεγείς ως Πασάς του Μπερατίου) θα έμπαινε στην πόλη. Ο τελευταίος, όντας πλήρως πεπεισμένος για τη δική του ασφάλεια (καθώς ο Tahir Abasis και άλλοι Αλβανοί Αρχηγοί στην υπηρεσία του Σερασκιέρη του είχαν δώσει τον λόγο της τιμής τους γι' αυτό), μπήκε στα Ιωάννινα ακριβώς ή περίπου στις 4 του παρόντος μηνός. Τη δεύτερη ημέρα κατά την ακρόαση με τον Σερασκιέρη έλαβε το Pelisse (το ένδυμα) της τοποθετήσεώς του στο νέο Αξίωμα και τη νέα θέση του, και την επόμενη ημέρα, ενώ

κατέβαινε στη σκάλα δίπλα στην κατοικία του Σερασκιέρη, προς έκπληξη των συγκεντρωμένων στρατιωτικών κλπ. έπεσε νεκρός από μία πιστολιά που ρίχτηκε από τον Kaftan Αγά από το σπίτι της Υψηλότητάς Του. Σ' αυτήν την περίπτωση ένας από τους σωματοφύλακες του Σερασκιέρη τραυματίστηκε στο χέρι από σφαίρα που ρίχτηκε από ένα φρουρό του Bey όταν και αυτός ο αρχηγός του έπεσε μαζί με έναν άλλον των ανδρών του. Ύστερα διακηρύχθηκε ότι ο Μπέης βρήκε το θάνατό του κατόπιν διαταγής της Υψηλής Πύλης και ότι οι πράξεις του, του εκτεταμένου σφετερισμού, της καταχρήσεως των δημοσίων χρημάτων, οι προδοσίες του κλπ. έγιναν τον ίδιο χρόνο γνωστές ως η αιτία της τιμωρίας του.

Αυτή η ασυνήθιστη καταστροφή έγινε στις 1 ακριβώς μ.μ., χωρίς την παραμικρή απασχόληση της δυνάμεως από τον Σερασκιέρη, και αυτή διέγειρε τη μέγιστη κατάπληξη των διαφόρων στρατιωτικών σωμάτων που είχαν συναθροιστεί στα Ιωάννινα, και στο νου των κοινών ανθρώπων. Ούτε φαίνεται ότι κάποιος από τους Αλβανούς Αρχηγούς της άμεσης υπηρεσίας του Σερασκιέρη ήξερε το μυστικό σχέδιο (αν και διαφορετική γνώμη διατυπώνεται σε μερικά στρατιωτικά καταλύματα). Η Υψηλότητά Του άδραξε αυτή την ευκαιρία να καθαρίσει αμέσως το Παλάτι και το Κάστρο από τα πολυάριθμα Αλβανικά αποσπάσματα, που πριν ήταν εκεί εγκαταστημένα και τα οποία αντικαταστήθηκαν από Οσμανλήδες. Το κεφάλι του Ισμαήλ Bey Vliora εστάλη στην Κωνσταντινούπολη την επόμενη ημέρα, την 7ην του παρόντος μηνός. Υποτίθεται ότι η Υψηλότητά Του δεν μπορεί να κινηθεί από τα Ιωάννινα πριν να έχει λάβει περισσότερες πληροφορίες από την Πύλη. Γενικά διαδίδεται μία γνώμη ότι αυτό πιθανόν να

οδηγούσε σε αντιδράσεις εκ μέρους των δυσαρεστημένων οπλαρχηγών. Άλλοι όμως ήταν της γνώμης ότι αυτή η αντάξια δικαιοσύνη της Πύλης σχετικά με αυτήν την ομάδα (η οποία περισσότερο ή λιγότερο συγκινεί όλα τα άτομα στην Αλβανία) φανερώνει μια αλλαγή στην πολιτική της Πύλης, και ως προς τις Ελληνικές Επαρχίες και ως προς τα μεγαλύτερα θέματα με τη Ρωσία. Υπό αυτήν την προϋπόθεση εικάζεται ότι η ομάδα, της οποίας κεφαλή ήταν ο μπέης της Vallona, θα τηρήσουν μάλλον μια πιο μετριοπαθή γραμμή διαγωγής και θα συμπεριφερθούν σύμφωνα με τον ρου των γεγονότων.

Όλες αυτές οι επαρχίες συνεχίζουν να υποφέρουν σοβαρά από έλλειψη τροφών. Η πίεση της ένδειας καθημερινά αυξάνει σε όλες τις τάξεις. Οι αποθήκες τροφίμων για τον στρατό επίσης εξαντλήθηκαν.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Η Επανάσταση του Jenel Gioleka και η θέση της Ελληνικής Κυβέρνησης

Το 1828, η Ελληνική επανάσταση κατά των Τούρκων τελείωσε μετά από επτά χρόνια σκληρού αγώνα. Ο Σουλτάνος Μαχμούτ κατάπιε την υπερηφάνεια του και δέχτηκε την ήττα του.

Από το 1825 και εξής, ο Ρεσίντ Πασάς (Κιουταχής) ήταν υπεύθυνος των επιχειρήσεων των Τουρκικών στρατευμάτων στην Ακαρνανία και την Αττική. Το καλοκαίρι του 1828, διατάχθηκε επειγόντως από την Υψηλή Πύλη¹ να εγκαταλείψει την ηπειρωτική Ελλάδα και να σπεύσει στο Πασαλίκι του, τα Ιωάννινα, στην Ήπειρο, για να προλάβει μια επικείμενη Αλβανική εξέγερση. Ενώ ήταν εκεί, έλαβε ευχάριστα νέα από την Κωνσταντινούπολη. Είχε προαχθεί σε Μεγάλο Βεζίρη² και Σερασκιέρη³ της Ρούμελης (Αλβανίας, Ηπείρου, Ελλάδας και Μακεδονίας) με ευρεία εξουσία. Έλαβε την εντολή να αποκαταστήσει την τουρκική εξουσία στην στασιασμένη

1. Τουρκική κυβέρνηση.

2. Μέγας Βεζίρης: Τουρκικός τίτλος ίσος με τον τίτλο «Πρωθυπουργός».

3. Σερασκιέρης: Αρχιστράτηγος.

Αλβανία. Για να εδραιώσει την δύναμή της η Υψηλή Πύλη θέσπισε πολλούς σκληρούς νόμους. Αυτοί οι νόμοι ήταν δύσκολο να γίνουν αποδεκτοί από τους Αλβανούς.

Ως ένα πρώτο βήμα, ο Ρεσίντ προχώρησε να απομακρύνει τα Αλβανικά αποσπάσματα από τον στρατό του, αντικαθιστώντας τα με Ανατολίτες. Δεύτερον, προχώρησε με διορατική σύνεση να επιβάλλει τους νέους κανόνες. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις ήταν:

1) Βαριά φορολογία σε εξαιρούμενα προηγούμενως κονδύλια. Μόνο ο αέρας ήταν ελεύθερος για τους Αλβανούς.

2) Υποχρεωτική στρατολόγηση των Αλβανών νέων. Οι στρατολογούμενοι έπρεπε να υπηρετήσουν πέντε συνεχή χρόνια στον Τουρκικό στρατό.

3) Η Αλβανία έπρεπε να προσφέρει πρόσθετους στρατολογούμενους για τη φρούρηση της δικής της Περιοχής.

4) Κανένα Αλβανικό σχολείο ή καμία Αλβανική εκπαίδευση δεν επιτρέπεται. Οι Αλβανοί έπρεπε να παρακολουθούν τουρκικά σχολεία. Οι Αλβανοί Μουσουλμάνοι θεωρούνταν ότι είναι Τούρκοι. Οι Έλληνες Χριστιανοί είχαν δικά τους σχολεία, με όλα τα μαθήματα να διδάσκονται στη δική τους γλώσσα. Η Αλβανία θεωρούνταν από την Πύλη ως Οθωμανική επαρχία και ως πηγή γενναίων πολεμιστών.

5) Οι Αλβανοί ήταν υποχρεωμένοι να παραδίδουν τα όπλα τους στις Τουρκικές αρχές. Για έναν Αλβανό να παραδώσει την «Puska» (το τουφέκι) του ήταν μια ατιμία. Ένας έντιμος Αλβανός μπορούσε να στερηθεί το ψωμί του, αλλά όχι την «Puska» (το τουφέκι) του.

Οι αυστηροί νόμοι του Ρεσίντ εξαγρίωσαν τους Αλβανούς. Αυτός ήταν ένας Ανατολίτης από την πόλη Κιουτάχεια, δυτικά της Άγκυρας. Είχε λίγη εκτίμηση για τους Αλβανούς, ιδιαίτερα δε για τους Χριστιανούς Έλληνες.

Προσκάλεσε τους Αλβανούς αρχηγούς - οι εκτιμήσεις ποικίλουν μεταξύ 500 και 1.000 - στην πρωτεύουσά του, το Μοναστήρι (Μπετόλια). Ισχυρίστηκε ψευδόμενος ότι θέλει να τους ανταμείψει για τη βοήθειά τους στη συντριβή της Ελληνικής επανάστασεως. Οι Αλβανοί πήγαν με χαρά στο σφαγείο του Ρεσίντ. Σε μια πλούσια εσπερίδα, ο Ρεσίντ διέταξε τους φρουρούς του να τους συλλάβουν. Βασανίστηκαν και κατασφάγηκαν στις 6 Αυγούστου του 1830. Ο Ρεσίντ δεν είχε παραισθήσεις. Ήξερε τι επρόκειτο να συμβεί. Δεν έχασε καιρό στο να προσεγγίσει τους Βόρειους Αλβανούς, τους νομιμόφρονες Γκέγκηδες, για βοήθεια. Του έστειλαν 15.000 άνδρες να ενωθούν με τις ήδη 10.000 υπό τας διαταγάς του.

Με αυτόν τον φοβερό στρατό, ο Ρεσίντ εστράφη προς νότο για να τιμωρήσει τους στασιαστές Τόσκους της νότιας «Τόσκερίας» της Αλβανίας. Αυτοί οι δύστυχοι άνθρωποι αντιμετώπισαν την τουρκική επίθεση με το σπαθί. Η χώρα καταστράφηκε για τη δόξα του Ισλάμ. Οι Τούρκοι κατέσφαξαν τους αδελφούς τους Μουσουλμάνους. Εκείνοι οι Αλβανοί που επέζησαν σε μερικά χρόνια συνήλθαν για να προκαλέσουν και πάλι τον Ρεσίντ.

Οι πεισματάρηδες Αλβανοί αναδιοργανώθηκαν για να πάρουν εκδίκηση. Κατά τα υπόλοιπα χρόνια της διακυβερνήσεως της Αλβανίας από τον Ρεσίντ Πασά, υπήρξαν αρκετές επαναστάσεις αυτών των θαρραλέων ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένων των εξεγέρσεων του

1833, 1837 και 1843. Αυτοί οι αγώνες απέτυχαν να δημιουργήσουν μόνιμα αποτελέσματα λόγω των μη συντονισμένων στρατιωτικών τους επιχειρήσεων.

Η τελευταία επανάσταση του Παν - Αλβανικού μετώπου ήταν μετά τον θάνατο του Ρεσίντ Πασά τον Ιανουάριο του 1847. Μεγάλη ανακούφιση έγινε αισθητή σε όλη την Αλβανία. Ήταν αποφασισμένοι να αποτινάξουν την τουρκική κυριαρχία άπαξ διαπαντός. Εργάστηκαν με ομοθυμία, αφού συμφώνησαν μεταξύ τους να κάνουν μια διάσκεψη για να εξαλείψουν τις διαφορές και τις ζηλοτυπίες τους που είχαν ως ανεξάρτητα φύλα. Θα παρουσίαζαν ένα ενωμένο μέτωπο κατά του Τουρκικού στρατού και των τουρκικών αρχών.

Αυτή η διάσκεψη έγινε σε μια μικρή πόλη που ονομάζεται «Μεσσαπλίκη» μεταξύ των νοτίων Αλβανικών πόλεων Βλιόρας και Μπερατίου. Η πρώτη πράξη της ήταν να εκλέξει έναν αρχηγό. Εξέλεξαν ομόφωνα τον περφημο Jenel Gioleka⁴, ο οποίος είχε τον θαυμασμό των απανταχού Αλβανών γιατί είχε σκοτώσει τον Kafta Αγά, τον δολοφόνο του Βλιόρα Ισμαήλ Κεμάλ. Ο Gioleka είχε επίσης διακριθεί ως πολεμιστής στη Συρία και στην Υεμένη. Επιστρέφοντας από αυτές τις εκστρατείες, είχε σταματήσει στην Κωνσταντινούπολη για να εισπράξει τα χρήματα που οφείλονταν στους 1.000 Αλβανούς στρατιώτες του. Η Τουρκική κυβέρνηση αρνήθηκε να τα δώσει. Απογοητευμένος ο Gioleka έφυγε από την πρωτεύουσα για την Αθήνα όπου παρέμεινε πέντε χρόνια. Συνάντησε

4. Ο Jenel Gioleka ήταν γεννημένος στο Kutchi, μια πρώην Χριστιανική πόλη κοντά στη Χειμάρρα. Ο λαός της είχε βίαια μεταστραφεί στον Ισλαμισμό στα χρόνια του Αλή Πασά.

όλους τους προκρίτους Έλληνες, μεταξύ αυτών και τον Ιωάννη Κωλέττη, που ήταν φιλοΑλβανός⁵.

Ο Κωλέττης είχε υπηρετήσει στην αυλή του Αλή Πασά ως γιατρός του γιου του Μουχτάρ. Ο Κωλέττης και ο Gioleka μίλησαν μυστικά σε πολλές ευκαιρίες. Σ' αυτές τις συναντήσεις, ο Κωλέττης προσηλύτισε τον Gioleka στην ιδέα ενός ενδεχόμενου Ελληνο-Αλβανικού συνασπισμού (entente). Τελικά, ο Gioleka έφυγε από την Αθήνα και επέστρεψε στην πατρίδα του Kutchi, κοντά στη Χειμάρα, αλλά συνέχισε να είναι σε επαφή με τον Κωλέττη και τους άλλους Έλληνες προκρίτους.

Επιστρέφοντας στις εργασίες της διάσκεψης, σημειώνουμε το ενδιαφέρον των μελών της για το μέλλον της Αλβανίας μέσα στα όρια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ύψιστη προτεραιότητά τους ήταν η μοίρα της ανεξαρτησίας και του εθνικού πεπρωμένου της Αλβανίας. Κατέληξαν ότι δεν αφέθηκε σ' αυτούς κανένα περιθώριο συμφιλίωσης με τους Τούρκους. Αποφάσισαν να επαναστατήσουν. Στα τέλη της άνοιξης - πιθανώς τον Απρίλιο - του 1847, ο Gioleka με 300 Αλβανούς και Έλληνες άρχισαν την επανάστασή τους κατά των Τούρκων στο Kutchi. Αυτή η κίνηση είχε λαϊκή υποστήριξη και εξαπλώθηκε γρήγορα σε όλη την Ήπειρο και την Toskeriya. Οι μάχες είχαν στόχο τους να καταληφθούν τα κύρια κάστρα των Ιωαννίνων, του Δέλβινου, του Αργυροκάστρου και του Μπερατίου.

5. Ο Ιωάννης Κωλέττης, ένας Ηπειρώτης (1773 - 1847), ήταν ο προσωπικός γιατρός του γιου του Αλή Πασά Μουχτάρ. Ήταν στρατιώτης στον Ελληνικό Πόλεμο της Ανεξαρτησίας, πολιτικός και διπλωμάτης και Πρωθυπουργός της Ελλάδας από το 1843 ως το 1847.

Ο Gioleka υποστηρίχθηκε από δύο Αλβανούς ήρωες, τον Raro Kalli, ο οποίος ξεσήκωσε την περιοχή της Μουζακιάς δυτικά του Μπερατίου και τον Hondo Nivitsa, έναν δεινό μαχητή. Καθώς η μάχη συνεχίζονταν, οι επαναστατημένοι Αλβανοί οπλαρχηγοί συνήλθαν σε σύσκεψη στις 15 Αυγούστου του 1847, στο Kourvelesh, ένα ανώμαλο ορεινό κρησφύγετο των Μουσουλμάνων Αλβανών μεταξύ Χειμάρας, Αργυροκάστρου και Τεπελενίου. Αποφάσισαν να συνεχίσουν τον επιτυχή αγώνα και συνέταξαν ένα ψήφισμα προς την Ελληνική κυβέρνηση για βοήθεια. Αυτό το ψήφισμα εστάλη στον Κωλέττη, τον Έλληνα Πρωθυπουργό από το 1843 μέχρι το 1847, από τον Χειμαριώτη έμπιστο φίλο Στέφανο Τσάλη. Η απόφαση έχει ως εξής:

«Προς τους Επιφανείς Προσφρονόμενους Αξιωματικούς και Προύχοντες των Αθηνών στις περιοχές της Ελλάδας:

Προς την Αυτού Μεγαλειότητα Όθωνα, Βασιλέα της Ελλάδος:

Σας χαιρετούμε αδελφικώς και σας γνωστοποιούμε: Εκείνοι που μεταφέρουν αυτόν τον χαιρετισμό, φέρουν ενώπιόν σας το παράπονό μας με έναν ευθύ τρόπο καθ' όσον εμείς, οι επαρχίες που αναφέρονται ονομαστικά πιο κάτω, έχουμε μείνει εντελώς φτωχοί άνθρωποι, οι οποίοι ζούμε σε ένα πετρώδη τόπο όχι με τις γνώσεις αλλά με τη χρήση των όπλων.

Από τότε που η Κωνσταντινούπολη κυβερνάται από τους Οθωμανούς σουλτάνους μέχρι σήμερα έχουμε προσφέρει ως υπήκοοι της αυτοκρατορίας, διπλωμάτες, βεζίρηδες, πασάδες και καϊμακάμηδες ως και υπαλλήλους. Για 400 περίπου χρόνια υπό τριάντα τρεις σουλτάνους, έχουμε

χύσει το αίμα μας σε κάθε κατάκτηση που αυτοί έχουν επιχειρήσει.

Εν τούτοις, αυτός που δεν αγαπά το βασίλειο δεν αγαπά ούτε την ευσέβεια. Μας απογύμνωσαν από τις προηγούμενες αρμοδιότητές μας και μας επέβαλαν νέες υποχρεώσεις οι οποίες δεν μπορούν να γίνουν αποδεκτές στις περιοχές μας. Έβαλαν ένα συμβούλιο επάνω μας σε κάθε επαρχία οι οποίοι δικάζαν με μεροληψία και αδικία, όχι με το θέλημα του Θεού και του Προφήτη μας, αλλά με κατάπωση και οικεία τυραννία ανόμοια με τον τρόπο που κρίνουν οι βασιλείς της Ευρώπης.

Γι' αυτόν τον λόγο, έχουμε γίνει επαναστάτες κατά του βασιλιά μας που τον θεωρούσαμε ως φρουρό και πατέρα όλων ημών των Μουσουλμάνων. Και ικετεύσαμε πάρα πολλές φορές με απολογίες και δάκρυα, αλλά αυτός δεν μας έδινε χάρη ούτε λάμβανε υπόψη του το αίτημά μας, γιατί το βασίλειο δεν είχε καμία συμπάθεια για τους φτωχούς και άθλιους σαν κι εμάς.

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίον στέλνουμε τον ειδικό αντιπρόσωπό μας να μιλήσει σε ζωντανή προφορική φωνή (νίνα νάι) με την εκλαμπρότητά σας ως προς το τι θα έπρεπε να γίνει. Αν η Βασιλική Μεγαλειότητά σας δέχεται την υποταγή μας, δηλαδή δέχεται εμάς τις κάτωθι μνημονευόμενες πέντε επαρχίες, ως υποτελείς (υπηκόους), θα δοθούν αμοιβαίως συνομολογήσεις για την ειρήνευση μεταξύ μας.

Αν είναι θέλημα Θεού να δυσαρεστηθείτε με μας, εμείς ως δημιουργήματα του Θεού που γεννηθήκαμε γυμνοί, θα πεθάνουμε γυμνοί.

Έτσι, αν είναι το θέλημα του Παντοδύναμου καμία σωτηρία να μη βρεθεί για μας, θα πεθάνουμε από το ζήφος ανθρώπου. Αν ο Θεός έτσι έταζε, έτσι ας γίνει.

Εμείς οι πιο κάτω περιοχές: Αυλώνας, Δελβίνου, Menahiye, Kurveleshi, Mallakashtra, Άνω και Κάτω Berat, Τεπελένι και Dionishta, σύνολο πέντε περιοχών, ζητούν το βασίλειό σου να έχει συμπάθεια και αν δεν είναι ευχαριστημένο μαζί μας, είναι θέλημα Θεού ότι πρέπει να πεθάνουμε. Δεν θα θέλουμε να ζούμε στη γη. Αλλά αν το βασίλειό σας έχει καλή διάθεση απέναντί μας, πέστε μας ποιες άλλες διευθετήσεις προς ικανοποίησή σας θα έπρεπε να κάνουμε και τι εγγυήσεις αφοσιώσεως επιθυμεί η Μεγαλειότητά Σας.

Ο κομιστής θα μιλήσει σε σας προσωπικά, εσείς θα μας δώσετε την απάντηση και ας γίνει το θέλημα του Θεού. Οι προεδρεύοντες αρχηγοί των πέντε επαρχιών όλοι παρουσιάζουν τη σφραγίδα τους.

Έχουμε επίσης επίσημα έγγραφα από τον Μεγάλο Βεζίρη που απευθύνονται σε μας, αλλά ποιος μπορεί να μας κρίνει παρά μόνον όταν αποδώσουμε λογαριασμό κατά την ημέρα της κρίσεως; Τίποτε περισσότερο.

(Εδώ ακολουθούν σαράντα επτά σφραγίδες μπέηδων και αγάδων).

Ιδού οι σφραγίδες πιο πάνω των οπλαρχηγών της χώρας μας. Προσέξτε τις καλά και εμείς θα ανταποκριθούμε με μια εγγύηση για ασφάλεια και βεβαιότητά σας.

15 Αυγούστου 1847.

Οι Περιοχές του Kurveleshi

Sancak του Δέλβινου

Jemel Gioleka, Xhelil Aga (Celo Picari), Sejko Bullushi, Muharem Beludi, Abdyl Bei Koka, Lulo Capari, Muhamet Selmani, Muho Pronjo, Zahir Pronjo, Latif Elmazi, Mane Beqiru, Demqe Picari, Hodo Nivica, Sulo Qobo, Lame Duka, Sadik Bolena, Dervish Kallarati, Lame Petani, Sako Malo, Mustafa Braimi, Kapo Leftari, Lame Hyso, Mustafa Bedo, Myftar Pina, Sheh Duro, Elmas Bono, Xhafer Dema, Ahmet Dino.

Sancak της Valona

Beqir Velo Kanina, Hadgr Sulo Kanina, Mustafa Bisma Kanina, Sadik Armeno, Myhamet Muqo, Ismail Mekati, Zeqo Xhafa Kakkunari, Pasho Selman Kuqulasi, Haxhi Tahir Mavroval, Dalip Qelo Mavrova, Selim Aga Vlora, Menan Aga Vlora, Fejzo Bej, Lato Kanina, Mallko Nolo Lopesi, Mato Qaushi Lopesi, Xhaxha Martollozi, Adedin Sheshki, Shadelin Vasiari, Ahmet Aga Vasiari, Mehmet Qollasi, Osman Rapo Fratah, Beqir Braqano, Lilo Qendro, Meta Qobo, Talo Abili, Sinan Dervishi, Hito Dant Mavrova, Cimbo Keci, Mehmet Trashovica, Ymer Ali Kudesi, Mustafa Beja, Beja Ismail, Dervish Ali Dukati, Metan Ali Dukati, Kamber Telo Tragjashti, Mahmut Hoxha, Dule Zoto, Braim Muqo, Sela Hasani, Haxhi Hhxha Smokthina.

Οι Δύο Mallakastras

Rrapo Aga Kabdibashi, Shaban Peshtani, Shqejto Hyso Qesarati, Sulejman Qelo Toqi, Dsman Bilu, Dule Mato Kalivazi, Xelil Turo Kalivazi, Sadik Luftina, Ramka

Komari, Ahmet Mafallozi, Mahmut Lama Lavani, Xhaxha Lavani.

Ο Tsalis έφτασε στην Αθήνα στις 31 Αυγούστου 1847, την ημέρα που ο Κωλέττης πέθανε από νεφροπάθεια. Ο θάνατός του είχε καταστροφικές συνέπειες πάνω στους Αλβανούς. Αυτοί θρήνησαν για την απώλειά του, περισσότερο από όλους ο Gioleka, ο οποίος ταραχθηκε πολύ. Οι Αλβανοί επαναστάτες γνώριζαν ότι κάθε ελπίδα βοήθειας από την Ελλάδα θα μειώνονταν μετά τον θάνατο του Κωλέττη. Άσχετα από αυτήν την αποτυχία, οι Αλβανοί συνέχισαν τον αγώνα τους.

Η Υψηλή Πύλη άρχισε να ανησυχεί για την πιθανή επιτυχία των Αλβανών, ιδιαίτερα όταν έμαθαν ότι οι επαναστάτες είχαν λάβει Ελληνική υποστήριξη. Τότε η Πύλη ενήργησε αποφασιστικά για να καταστείλει την επανάσταση. Καθώς τα τοπικά κυβερνητικά στρατεύματα είχαν αποτύχει να ελέγξουν την επανάσταση, ένας μεγάλος στρατός συγκεντρώθηκε και εστάλη στην Αλβανία για να υποτάξει τους επαναστατημένους Τόσκους. Αυτές οι τουρκικές δυνάμεις διέσπειραν τον φόβο μέσα σε όλη τη χώρα. Δεν άφησαν πέτρα που να μην την ανατρέψουν στο Kourvelesh, την καρδιά της επαναστάσεως. Ο κόσμος έφυγε στα βουνά. Κατά τον ίδιο τρόπο η θηριώδης τακτική (των Τούρκων) ερήμωσε την υπόλοιπη χώρα. Έτσι η επανάσταση κατέρρευσε στα τέλη Νοεμβρίου του 1847. Ο Rapo Kalli και ο Hondo Nivitza παραδόθηκαν και αμνηστεύτηκαν. Ο Gioleka δεν παραδόθηκε. Οι Τούρκοι τον αναζήτησαν παντού. Με εκπληκτικό τρόπο, ο Gioleka διέφυγε και πέρασε τον χειμώνα του 1847 - 1848 κρυμμένος στα απότομα χιονισμένα βουνά του αγαπημένου του Kourvelesh.

Παρέμεινε ένα φάντασμα για τα κυβερνητικά στρατεύματα. Τον Απρίλιο του 1848, σαράντα άνθρωποι εμφανίστηκαν στο πανδοχείο του Ιωάννη Χορταρά νοτιο-ανατολικά του Μετσόβου, μιας πόλεως ανατολικά των Ιωαννίνων. Ο πανδοχέας τους έδωσε φαγητό. Υποψιάστηκε και ειδοποίησε την τοπική τουρκική φρουρά. Ο Gioleka, ο αρχηγός της ομάδας, αισθάνθηκε τον κίνδυνο. Αποφεύγοντας την αντιπαράθεση με τους Τούρκους, πήρε τον δρόμο νοτίως προς την Ελλάδα. Στα μισά του δρόμου άλλαξε γνώμη και παραδόθηκε στον Devendji Πασά των ορεινών Αγράφων, μιας περιοχής μεταξύ Ηλείου και Θεσσαλίας. Οδηγήθηκε στα Ιωάννινα και με συνοδεία εστάλη στην Κωνσταντινούπολη κατ' απαίτηση της Υψηλής Πύλης. Τον μεταχειρίστηκαν καλά. Τον ερώτησαν για τις παράνομες δραστηριότητές του και για την ανυποταξία του. Στην απολογία του εξήγησε ότι η ανταρσία του δεν στρέφονταν κατά του Σουλτάνου, αλλά κατά των διεφθαρμένων τοπικών κυβερνητικών αρχών στην Αλβανία. Παραπονέθηκε για τις κτηνώδεις μεθόδους που χρησιμοποιούσαν κατά των υποτελών του Σουλτάνων. Έφερε επίσης στην επιφάνεια την περίπτωση των χρημάτων που δικαιούνταν οι στρατιώτες του για τη συμμετοχή τους στις εκστρατείες στην Υεμένη και τη Συρία.

Ο Gioleka αθωώθηκε από όλες τις κατηγορίες και αφέθηκε ελεύθερος. Ο Σουλτάνος Αβδούλ Μετζίτ (1837 - 1861) πλήρωσε τα χρήματα που του οφείλονταν, 150.000 γρόσια και του έδωσε 50.000 επί πλέον γρόσια για τις ανάγκες του, καθώς και ένα ξιφίδιο. Έγινε αξιωματικός του στρατού και διατάχθηκε να παρουσιαστεί στο Μοναστήρι (Betolia) υπό την εξουσία του Κυβερνήτη. Ο Gioleka, ενώ ηγούταν μιας εκστρατείας κατά της εξεγέρσεως

στο Montenegro κατά το 1853 και 1854, σκοτώθηκε σε μάχη.

Οι Αλβανοί ιστορικοί αγνοούν τις σπουδαίες επαναστάσεις του 1829 και 1847. Οι Αλβανοί προσέφεραν μεγάλες υπηρεσίες στους Τούρκους για την καταστολή της Ελληνικής επανάστασεως. Οι Αλβανοί ανακάλυψαν ότι κατά τον πόλεμο αυτόν χρησιμοποιήθηκαν από τους Τούρκους. Αφενός μεν, προσέφεραν τεράστιο ανθρώπινο δυναμικό στους ταλαιπωρημένους Τούρκους. Αφετέρου δε, υπέστησαν κακομεταχείριση από τους Τούρκους οι οποίοι αγνόησαν τους πόθους τους για αυτοδιοίκηση. Έτσι αυτοί ξύπνησαν και είδαν ότι ούτε οι Τούρκοι ούτε οι Έλληνες τους συμπαθούσαν, έστω κι αν αυτοί ωφελήθηκαν από την Ελληνική επανάσταση. Τελικά αυτοί κατάλαβαν, ότι και αυτοί, σαν τους Έλληνες, έπρεπε να πολεμήσουν μόνοι τους για την ανεξαρτησία τους.

Οι Αλβανοί ιστορικοί επίσης καυχώνται ότι μέχρι την εποχή του Αλή Πασά οι Αλβανοί είχαν προνομιούχα θέση μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Μπορούσαν να ισχυρίζονται ότι μέχρι τα χρόνια του Αλή Πασά τριάντα επτά διακεκριμένοι Μεγάλοι Βεζίρηδες υπηρέτησαν ως Τούρκοι κυβερνητικοί επίσημοι εκτός των άλλων διπλωματών και διοικητών. Μετά την απομάκρυνση του Αλή αυτοί ανακάλυψαν ότι δεν είχαν τίποτε το κοινό με τους Τούρκους εκτός της θρησκείας. Οι Αλβανοί ήταν αιρετικοί Μουσουλμάνοι, της αιρέσεως των Μπεκτασήδων, όχι Σουνίτες όπως οι Ανατολικοί.

Οι αποφάσεις και του 1829 και του 1847 μαρτυρούν τη σπουδαία σημασία των Ελληνο-Αλβανικών σχέσεων. Ιδιαίτερα, του 1847 συνοδεύτηκαν με την αφύπνιση των Αλβανικών φιλοδοξιών για ανεξαρτησία και

στενή συμμαχία μεταξύ των Ελλήνων και των Νοτίων Τόσκηδων. Οι Τόσκηδες ζήτησαν απεγνωσμένα την Ελληνική υποστήριξη, δείχνοντας εμπιστοσύνη σε μία Ελληνο-Αλβανική συναδέλφωση βασισμένη επάνω σε κοινή προγονική καταγωγή και κοινές παραδόσεις⁶.

Η Αλβανική εθνική αφύπνιση άρχισε ακριβώς μετά το τέλος του Ελληνικού Πολέμου της Ανεξαρτησίας και όχι, όπως μερικοί Αλβανοί ιστορικοί ισχυρίζονται, μετά το Συνέδριο του Βερολίνου το 1878.

6. Οι Νότιοι Αλβανοί (οι «Τόσκηδες») ήταν Χριστιανοί που μεταστράφηκαν στον Ισλαμισμό από την εποχή της πτώσεως του Σκεντέρμπεη το 1468.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

Η Ελληνική Εμπλοκή στον Κριμαϊκό Πόλεμο

Ο Κριμαϊκός Πόλεμος ξέσπασε στις 3 Ιουλίου του 1853 όταν Ρωσικές δυνάμεις κατέλαβαν τη Μολδαβία και τη Βλαχία. Αυτές οι δύο επαρχίες είχαν διοικηθεί από τους Τούρκους, οι οποίοι τις θεωρούσαν επί αιώνες ως χώρες τους. Η Τουρκία αντέδρασε κηρύσσοντας πόλεμο κατά της Ρωσίας στις 15 Οκτωβρίου του 1853. Η Αγγλία και η Γαλλία έσπευσαν να βοηθήσουν την Τουρκία. Οι Έλληνες με την αναγγελία αυτών των εχθροπραξιών, είδαν ότι αυτός ο πόλεμος τους παρείχε μια ευκαιρία να επεκτείνουν τους εθνικούς τους στόχους. Οι Έλληνες με φρενιτιώδη ενθουσιασμό έκαναν διαδηλώσεις και συγκεντρώσεις στους δρόμους απαιτώντας συμμετοχή στον πόλεμο κατά των παλαιών εχθρών τους, των Τούρκων. Νόμιζαν ότι ο πόλεμος αυτός θα ήταν μια εύκολη εκστρατεία για να πάρουν τις σκλαβωμένες επαρχίες της Ηπείρου και της Θεσσαλίας. Αγνοούσαν τις δυσκολίες τις οποίες η εμπλοκή τους σ' αυτήν την κακώς νοούμενη εκστρατεία θα επέβαλε στο έθνος τους. Ο Βασιλιάς Όθωνας, η Βασίλισσά του, η αυλή, οι υπουργοί, οι προύχοντες και ολόκληρος ο Ελληνικός λαός υποστήριξαν ολόψυχα αυτό το ριψοκίνδυνο εγχείρημα. Χωρίς να σταθμίσουν τη δύναμη ή την ικανότητά τους να αντιμετωπίσουν τις

ανάγκες που χρειάζονται σε μια τέτοια επιχείρηση, βυθίστηκαν μέσα στη συμπλοκή.

Ο Βασιλιάς Όθωνας κάλεσε τους Έλληνες στα όπλα. Συγκεντρώθηκε μια μεγάλη δύναμη. Την αποτελούσαν εθελοντές, λιποτάκτες από την κρατική φρουρά και εγκληματίες που απελευθερώθηκαν από τις φυλακές υπό τον όρο να προσχωρήσουν στον άτακτο στρατό. Αυτή η καταστροφική πολιτική ήταν προορισμένη να παγιδεύσει την Ελλάδα.

Αυτός ο στρατός ετέθη υπό τας διαταγές του Σπύρου Καραϊσκάκη, γιου του περίφημου Ρουμελιώτη Στρατηγού Γεωργίου Καραϊσκάκη, του Γρίβα και του Τζαβέλλα, Ελλήνων πολεμιστών. Αποδιοργανωμένη και με φτωχά εφόδια, οι άτακτοι προχώρησαν προς την Ελληνο-Τουρκική μεθόριο της Θεσσαλίας και της Ηπείρου. Ο Καραϊσκάκης, ο Γρίβας και ο Τζαβέλλας ζήτησαν την άδεια από την κυβέρνηση τους να τους επιτραπεί να έρθουν σε επαφή με τους Αλβανούς οπλαρχηγούς στην Ήπειρο για βοήθεια σ' αυτήν την μάχη κατά του κοινού εχθρού, των Τούρκων¹. Ο Πρωθυπουργός, ο Ναύαρχος Κριεζής, αρνήθηκε το αίτημα των αρχηγών.

Εχθροπραξίες άρχισαν κατά τον Φεβρουάριο του 1854. Ελληνικές ομάδες επιτέθηκαν στις συνοριακές φρουρές, τις υπερκέρασαν και προχώρησαν μέσα σε τουρκικές περιοχές στην Ήπειρο. Στην αρχή, οι Έλληνες κέρδισαν μερικές αψιμαχίες. Εν τω μεταξύ, οι Τούρκοι συγκέντρωσαν έναν τεράστιο στρατό, ο οποίος κατατρόπωσε τους Έλληνες. Οι ανατραπέντες άτακτοι Έλληνες

1. Όλοι αυτοί οι άνδρες ήταν απόγονοι περίφημων Ελληνικών οικογενειών επαναστατών.

έφυγαν χωρίς τάξη, λεηλατώντας και λαφυραγωγώντας τους φτωχούς χωρικούς.

Μετά την καταστροφή της Ηπείρου, ο Ελληνικός λαός ξύπνησε για να δει την απροσδόκητη Φραγκο-Αγγλική απαίτηση: η Ελλάδα να αποσυρθεί από την Ρωσο-Τουρκική διαμάχη. Ο Βασιλιάς Όθωνας αρνήθηκε². Η Αγγλία απέκλεισε τον Πειραιά, το μόνο λιμάνι από το οποίο η Ελλάδα έκανε τις προμήθειές της, κυρίως σε σιτηρά. Ο ασυμβίβαστος βασιλιάς δεν υποχώρησε. Σε μια μεταγενέστερη νότα, ο Άγγλος ναύαρχος συμβούλεψε τον Βασιλιά Όθωνα ή να συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις των συμμάχων ή θα αντιμετωπίσει την κατάληψη της Αθήνας. Η κατάληψη της πόλεως είχε απαίσιες συνέπειες. Ο Βασιλιάς θεωρούσε σοβαρά ότι θα έχανε το θρόνο του. Αυτό τερμάτισε την κακώς γενομένη εκστρατεία και άρχισε ένας αποκλεισμός ο οποίος περιήγαγε το έθνος σε κατάσταση λιμού (πείνας) για επάνω από τρία χρόνια. Ο Σπύρος Καραϊσκάκης, απελπισμένος και εξαντλημένος, αρρώστησε και πέθανε λίγο αργότερα.

Ο Κρηταϊκός Πόλεμος έληξε με τη Συνθήκη των Παρισίων το 1856. Η Αγγλία και η Γαλλία δικαιολόγησαν την ανάμιξή τους στην Ελλάδα για δύο λόγους. Πρώτον, ήθελαν να βγάλουν την Ελλάδα έξω από τη διαμάχη. Δεύτερον, ως δημιουργοί και προστάτες της Ελλάδος, δεν ήθελαν να την βλέπουν να κατασπαταλά το πενιχρό της ταμείο σ' έναν τόσο αμφίβολο πόλεμο αντί να ξεπληρώνει τους πιστωτές της.

2. Ο Βασιλιάς Όθωνας ήταν Βαβαρός Πρίγκιπας που επελέγη από τις Μεγάλες Δυνάμεις για να γίνει Βασιλιάς των Ελλήνων. Βασίλευσε από το 1833 ως το 1862. Εκθρονίστηκε από μία επανάσταση.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Ο Γεώργιος Καστριώτης Σκεντέρμπεης και οι Έλληνες Λόγιοι

Στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1870, φιλολογικοί κύκλοι των Αθηνών ανακίνησαν την περίπτωση του θρυλικού Αλβανού ήρωα Γεωργίου Καστριώτη Σκεντέρμπεη¹. Οι Έλληνες λόγιοι εκείνης της περιόδου αναζητούσαν έναν άνθρωπο με ανάστημα και φήμη. Ο μόνος σκοπός τους ήταν να ανανεώσουν τη φθίνουσα πνοή της Ελληνο-Αλβανικής προσέγγισης. Προηγούμενες απόπειρες για μια κατανόηση ανάμεσα στους δύο μη Σλαβικούς λαούς στη Βαλκανική Χερσόνησο είχαν αποτύχει. Οι λόγιοι, εμπνεόμενοι από τη φήμη του Καστριώτη, φιλονικούσαν με θέρμη για την καταγωγή του. Ήταν Έλληνας ή Αλβανός;

Ο Βρετός, ένας Αλβανός συγγραφέας, υπαινίχθηκε ότι ο Σκεντέρμπεης ήταν ένας Ηπειρώτης πρίγκιπας. Αυτή η γνώμη στηρίχθηκε σε μια επιστολή που ο Σκεντέρμπεης είχε στείλει στον εξοργισμένο και υβριστικό

1. Γεώργιος Καστριώτης - Σκεντέρμπεης, 1404 - 1468, ήταν Αλβανός ήρωας, πολεμιστής και επαναστάτης. Αντιμετώπισε τους Τούρκους σε διαδοχικούς πολέμους από το 1444 μέχρι το 1468. Μετά τον θάνατό του το 1468, η Αλβανία έπεσε στους Τούρκους.

Πρίγκιπα του Τάραντα μετά την ήττα του τελευταίου σε μια μάχη. «Είμαι, Κύριε, ένας Ηπειρώτης, απόγονος του βασιλιά Πύρρου - ο οποίος σας ταπείνωσε σε μια σειρά από ήττες πάνω στο έδαφός σας, όχι πριν από πολύν καιρό»². Ο υπαινιγμός ανήκε στην εκστρατεία του Βασιλιά Πύρρου στην Ιταλία το 279 π.Χ. Οι Αλβανοί λατρεύουν τον Σκεντέρμπεη ως εθνικό τους ήρωα μέχρι σήμερα.

Ο Θύμιο Pranti, ένας Αλβανός από την Κορυτσά (σύγχρονη Korçe), ο οποίος εγκαταστάθηκε στην Αίγυπτο, έγραψε μια επιστολή στον Κωνσταντίνο Παπαρρηγόπουλο, την κορυφή των Ελλήνων ιστορικών, επιπλήτοντάς τον για τον ισχυρισμό του ότι ο Σκεντέρμπεης ήταν Σλάβος. Στο βιβλίο του «Η Αλβανία παραπονείται» και σε άλλες επιστολές του προς φιλόνικους Λογίους, ο Pranti διαμαρτύρεται για τέτοια ανόητα επιχειρήματα, λέγοντας ότι Έλληνες και Αλβανοί είναι αδέρφια, ένας λαός με το ίδιο αίμα. Σε ποιητικό στίχο καλεί έναν Αλβανό Δερβίση να ενθαρρύνει τους Αλβανούς να ενωθούν με τους Έλληνες³. Έτσι ο Pranti πίστευε ότι ο Καστριώτης ήταν Έλληνας. Εν τούτοις ακόμα και σήμερα ο Αλέξανδρος Μαρμμόπουλος, ένας Ηπειρώτης, νομίζει μαζί με τον Παπαρρηγόπουλο ότι ο Σκεντέρμπεης ήταν Σλάβος. Ο Pranti εσφαλμένα κατηγορεί τους Έλληνες για την αγραμματοσύνη των Αλβανών. Αυτή οφείλονταν, μάλλον, στους Τούρκους οι οποίοι δεν επέτρεψαν ποτέ να λει-

2. Πύρρος, Βασιλιάς της Ηπείρου, 319 - 272 π.Χ., νίκησε τους Ρωμαίους στο έδαφός τους αρκετές φορές. Κέρδισε μεγάλες νίκες αλλά έχασε τον πόλεμο εξαιτίας των σοβαρών απωλειών του. Έτσι, μια πολυδάπανη νίκη την ονομάζουμε «Πύρρειο Νίκη».

3. Τούρκος μοναχός.

τουργήσουν Αλβανικά σχολεία. Οι Οθωμανοί θεωρούσαν τους Αλβανούς ως Μουσουλμάνους Τούρκους που αξίζουν μόνο τουρκική εκπαίδευση σε κρατικά σχολεία. Αλβανοί ηγέτες όπως ο Abdul Frasherî, ο Ismail Kemal Vliora και ο Essat Pasha (1912 - 1913) μορφώθηκαν στην περίφημη «Ζωσιμαία Σχολή» των Ιωαννίνων κατά τον δέκατο ένατο αιώνα. Όλοι τους μιλούσαν με ευχέρεια Ελληνικά. Η «Ζωσιμαία Σχολή» κτίστηκε το 1828 από τους Ηπειρώτες αδελφούς Ζωσιμάδες από τη Μόσχα.

Δύο μεγάλοι άνδρες, ο Βενιαμίν Disraeli (1804 - 1881) και ο Κώστας Κρυστάλλης⁴, έγραψαν μυθιστορήματα αναφερόμενα στη ζωή του Σκεντέρμπεη. Ο Disraeli, ο Βρετανός Πρωθυπουργός, περιγράφει τον Σκεντέρμπεη ως Έλληνα πρίγκιπα⁵, στο μυθιστόρημά του: «The Rise of Iskander».

Ο Γεώργιος Καστριώτης - Skenderber (Iskander)⁶ ανατράφηκε από τον Σουλτάνο Μουράτ Β' (1421 - 1452) στην αυλή του στην Ανδριανούπολη. Μεταστράφηκε στον Ισλαμισμό αλλά δεν ξέχασε ποτέ την Χριστιανική του πίστη. Ο Μουράτ τον έστειλε στην Αθήνα να μελετήσει το φορολογικό σύστημα. Ο Iskander συνάντησε τον Κυβερνήτη των Αθηναίων, Πρίγκιπα Nikaeus. Ανέπτυξαν

4. Ο Κώστας Κρυστάλλης, βουκολικός ποιητής - μυθιστοριογράφος, γεννήθηκε στο Συρράκο της Ηπείρου (1870 - 1896).

5. Ο Βενιαμίν Disraeli, Λόρδος του Beaconsfield, 1804 - 1881, ήταν δημόσιος άνδρας, πολιτικός, συγγραφέας, μυθιστοριογράφος, ενεργό μέλος της Βρετανικής πολιτικής αρένας και έμπιστος της Βασίλισσας Βικτωρίας. Edmund Cose, «Τα έργα του Βενιαμίν Disraeli. Μια Κριτική Εισαγωγή».

6. Iskander ονομάζεται Τουρκικά ο Αλέξανδρος.

μια στενή φιλία. Στις συχνές συναντήσεις τους συσκέπτονταν για τη μοίρα της χώρας τους. Διεγείρονταν από αμοιβαίες φιλοδοξίες για τις μελλοντικές προσδοκίες της απελευθέρωσης της χώρας τους.

Ενώ ήταν στην Αθήνα, ο Iskander και ο Nikaeus έλαβαν διαταγή από τον Σουλτάνο Μουράτ να ενωθούν με τον στρατό του Karam Bey στο Βορρά για να αντιμετωπίσουν τον Βασιλιά Hunyadi ο οποίος είχε επιτεθεί στις τουρκικές κτήσεις νοτίως του Δουνάβεως⁷. Πριν από τη μάχη, ο Iskander έλαβε τις διαταγές του Karam Bey για τη μάχη μέσω του γραμματέως του τελευταίου, Μουζά. Συνάντησε επίσης τον Hunyadi μυστικά, υποσχέθηκε να μην πολεμήσει εναντίον του και γνωστοποίησε την ανάπτυξη του τουρκικού στρατού. Κατά τη μάχη, ο Iskander απέσυρε τους 5.000 ιππείς του και τον Mouza εγκαταλείποντας τις τουρκικές γραμμές. Κατέφυγε στην Κρόια, την πρωτεύουσα της βόρειας Αλβανίας, καταλαμβάνοντάς την με δόλο με διαπιστευτήρια που πλαστογραφήθηκαν από τον Mouza. Εκεί, έφθασαν τα νέα ότι η Iduna, η κόρη του βασιλιά Hunyadi, είχε συλληφθεί από τους Τούρκους. Ο Nikaeus, βαθιά ερωτευμένος μαζί της, παρακάλεσε τον Iskander να ενωθεί μαζί του για να ελευθερώσουν την αγαπημένη του. Επέτυχαν, αλλά η Induna αρνήθηκε το χέρι του Nikaeus. Ο Nikaeus σκοτώθηκε σε μεταγενέστερη μάχη. Ο Iskander την παντρεύτηκε με αμέτρητες επιδοκίμασίες του στρατού του:

7. Ο Hunyadi Janos (1387 - 1444), Βασιλιάς της Ουγγαρίας, πρόμαχος του Χριστιανισμού κατά των Τούρκων. Νικήθηκε και φονεύθηκε το 1444 στη μάχη της Βάρνας (Βουλγαρίας).

«Ο θεός να σώζει τον Βασιλιά μας,
Ο θεός να σώζει τον Iskander τον Βασιλιά της
Ηπείρου».

Ο Κώστας Κρυστάλλης, Ηπειρώτης ποιητής και μυθιστοριογράφος, έγραψε το μυθιστόρημα «Εικόνες»⁸, ένα μύθο που αναφέρεται στις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις. Έγραψε για μια ημερήσια συνάθροιση Ελλήνων και Αλβανών στο καφενείο του Zois Azoigos στα Ιωάννινα. Στον τοίχο του καφενείου κρέμονταν μια εικόνα ενός εντυπωσιακού πολεμιστή. Οι πελάτες συζητούσαν την ταυτότητά του. Οι Έλληνες είπαν ότι ήταν ο Βασιλιάς τους Γεώργιος. Οι Αλβανοί νόμιζαν ότι ήταν ο Σουλτάνος. Ενώ η θερμή συζήτηση εντάθηκε, ένας νέος άνδρας επενέβη, λέγοντας ότι ο πολεμιστής δεν ήταν ούτε ο Έλληνας Βασιλιάς ούτε ο Τούρκος Σουλτάνος, αλλά ο Βασιλιάς όλων των Ηπειρωτών, ο Γεώργιος Καστριώτης Σκεντέρμπεης. Οι Αλβανοί, όταν άκουσαν ότι αυτός ήταν ο ήρωάς τους ενθουσιάστηκαν. Τον κάλεσαν με την φαντασία τους να τους πει ότι θα ζούσαν ελεύθεροι μάλλον παρά σκλάβοι και επαίτες χωρίς ψωμί και σπίτια, παρά μόνο με μάλλινες κάπες. Ο Γεροκαλαμένιος, ένας γηραιός Έλληνας, σηκώθηκε και τους είπε για την ηρωική ζωή και τα κατορθώματα του Σκεντέρμπεη. Ένας ενθουσιώδης Αλβανός απάντησε: «Γέροντα, είμαστε αδελφοί παρά τις διαφορετικές πίστεις μας. Τα ρυπαρά στόματα των εχθρών μας ας λένε ό,τι θέλουν».

8. Κ. Παπαρρηγόπουλου «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» (Αθήναι 1932)

Το μυθιστόρημα του Disraeli βεβαιώνει την πίστη του ότι ο Iskander ήταν Έλληνας. Ο Disraeli ήθελε επίσης να δει μαζί τους Έλληνες και τους Αλβανούς. Ο Κρυστάλλης, ένας Ηπειρώτης, μεγάλωσε στα Ιωάννινα με Αλβανικές σχέσεις. Απεχθάνονταν να βλέπει τους δύο λαούς κάτω από τον τουρκικό ζυγό.

Αντί να ασχολούμεθα περισσότερο με την κατάγωγή, ας σκεφτούμε ότι ο Γεώργιος Καστριώτης ήταν ένας ελεύθερος πολεμιστής και ως τέτοιος δεν ανήκει σε καμιά φυλή αλλά σε όλους τους ανθρώπους που αγαπούν την ελευθερία. Για χάρη της ιστορίας, ο Σκεντέρμπασης κατέλαβε την Cροία, διακήρυξε ότι ήταν Χριστιανός και είπε και στους Τούρκους και στους Αλβανούς να δεχθούν είτε τον Χριστιανισμό είτε τον θάνατο⁹.

9. *Croia Kruje*, Αλβανική πόλη βορείως των Τιράνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

Το Συνέδριο του Βερολίνου

Μετά το τέλος του Κριμαϊκού Πολέμου, η Οθωμανική Αυτοκρατορία απόλαυσε περισσότερο από είκοσι χρόνια ειρήνης και επιφανειακής ηρεμίας χάριν της Αγγλίας. Εν τούτοις, υπήρχε ταραχή που έβραζε μεταξύ διαφόρων εθνικών ομάδων μέσα στην Αυτοκρατορία. Κατά τον Μάιο του 1876, οι νότιες Βουλγαρικές επαρχίες επαναστάτησαν κατά των καταπιεστικών μεθόδων των Τούρκων. Αυτή η επανάσταση συνετρίβη ανελέητα από τους Τούρκους.

Οι Τουρκικές θρικαλεότητες κατά των Βουλγάρων προκάλεσαν την οργή της Ρωσίας. Ο Τσάρος Αλέξανδρος (1818 - 1894) άσκησε το προνόμιό του που του δόθηκε από τη Συνθήκη του Κουτσούκ Καϊναρτζή στα τέλη του 1774. Κήρυξε πόλεμο κατά της Τουρκίας στις 3 Μαρτίου 1877. Σε σύντομο χρονικό διάστημα, ο Ρωσικός στρατός υπερκέρασε τις τουρκικές θέσεις, στα Βαλκάνια και έφθασε στην Ανδριανούπολη, μια πόλη βορειοδυτικά της Κωνσταντινούπολης. Ο Σουλτάνος Χαμίτ (1876 - 1908) ζήτησε ανακωχή η οποία δόθηκε από τους νικητές Ρώσους. Οι Ρώσοι και οι Τούρκοι συγκεντρώθηκαν στον Άγιο Στέφανο, ένα προάστιο της Κωνσταντινούπολης, για να συνομιλήσουν. Εύκολα κατέληξαν σε μια συνθήκη ειρήνης στις 31 Μαρτίου 1878. Το αποτέλεσμα ήταν να

εκδιωχθεί η Τουρκία από την Βαλκανική Χερσόνησο και να δημιουργηθεί ένα τερατώδες Βουλγαρικό κράτος. Η Σερβία, η Ρουμανία και το Montenegro κέρδισαν την ελευθερία τους. Η Ελλάδα και η Αλβανία αφέθησαν εκτός.

Η Αγγλία, η Γαλλία και η Αυστρία απέρριψαν αυτήν την μονόπλευρη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου η οποία εξυπηρετούσε μόνο τα συμφέροντα της Ρωσίας. Αυτές οι δυνάμεις κάλεσαν τη Ρωσία να αναθεωρήσει τους όρους της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου ή να υποστεί τις συνέπειες. Ο Καγκελάριος της Γερμανίας Βίσμαρκ (1815 - 1897) παρενέβη για να αποτρέψει μια Ευρωπαϊκή αιματοχυσία. Ύστερα από προκαταρκτικές συνομιλίες, η Ρωσία ήταν έτοιμη για συμβιβασμό. Ως αποτέλεσμα αυτών των συνομιλιών, συνεκλήθη το Συνέδριο του Βερολίνου από 13 Ιουνίου 1878 μέχρι 13 Ιουλίου 1878.

Χρειάστηκε ένας μόνο μήνας για τις Μεγάλες Δυνάμεις να καλύψουν τις διαφορές τους, αναθεωρώντας τους όρους της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου. Η πίττα μοιράστηκε μεταξύ τους. Η Αγγλία πήρε την Κύπρο, η Αυστρία πήρε τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη, η Ρωσία πήρε το Ardahan, το Kars, το Batum και πολλές άλλες χώρες κατά μήκος της Μαύρης Θάλασσας που κατέχονταν πριν από τους Τούρκους. Η Βουλγαρία μίκρυνε και παρέμεινε υπό την επικυριαρχία της Πύλης. Η Σερβία - Montenegro και η Ρουμανία ελευθερώθηκαν. Η Τουρκία παλινορθώθηκε μερικώς στα προηγούμενα Βαλκανικά της εδάφη. Οι Έλληνες και οι Αλβανοί όμως πραγματικά αγνοήθηκαν. Αν και οι Τούρκοι έφεραν πράγματι μια Αλβανική αντιπροσωπεία στο συνέδριο, ο σκοπός της ήταν απλώς να εξουδετερώσει τις ελληνικές απαιτήσεις στην Ήπειρο, όχι

για να προαγάγουν τον Αλβανικό εθνικισμό που υποστηρίχθηκε από τον Σύνδεσμο (League) της Prizren ο οποίος είχε μόλις ιδρυθεί στις 10 Ιουνίου του 1878. Πράγματι, ο Bismarck αρνήθηκε να αναγνωρίσει μια Αλβανική εθνότητα. Η Ελληνική εθνότητα ήταν αναντίρρητη, αλλά τότε, κατά τον Καγκελάριο Bismarck, με χιλιάδες χρόνια Ιστορίας πίσω τους, οι Έλληνες μπορούσαν να περιμένουν λίγα ακόμα χρόνια για να εκπληρώσουν τους πόθους τους. Η μόνη πρόοδος ήταν ότι τα σύνορα της Ελλάδας θα επεκτείνονταν μέχρι τον ποταμό Καλαμά¹, υπό τον όρον η Ελλάδα και η Τουρκία θα είχαν άμεσες διαπραγματεύσεις.

Έλληνας Υπουργός των Εξωτερικών εκείνη την εποχή ήταν ο Χαρίλαος Τρικούπης (1832 - 1896), απόγονος της περίφημης επαναστατικής οικογένειας των Τρικούπηδων². Ο Τρικούπης, γνώστης των προηγούμενων αποτυχιών ως προς την επίτευξη Ελληνο-Αλβανικής προσέγγισης, χρησιμοποίησε μια καινούργια προσέγγιση. Απέστειλε πράκτορες να έλθουν σε επαφή με την Αλβανική ηγεσία στην Ήπειρο. Ο απεσταλμένος Σωτήριος Πετμεζάς εστάλη στην Κέρκυρα για να συναντήσει τον Λάππα και τον Πλέσσα. Έργο τους ήταν να προσεγγίσουν το γιο του Jenel Gioleka για να έχουν συνομιλίες. Ο Επαμεινώνδας Μαυρομάτης³ εστάλη στα Ιωάννινα με τους α-

1. Ποταμός Καλαμάς, 25 χλμ. δυτικά των Ιωαννίνων κοντά στα Αλβανικά σύνορα.

2. Χαρίλαος Τρικούπης, πολιτικός, αναμορφωτής, υπουργός Εξωτερικών το 1875, Πρωθυπουργός επανειλημμένως από το 1875 μέχρι το 1896.

3. Επαμεινώνδας Μαυρομάτης, διπλωμάτης στην υπηρεσία του Ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών.

δελφούς Αραβαντινούς και τον Γενικό Πρόξενο της Ελλάδος Λόντο για να αρχίσουν συνομιλίες με τους εκεί Αλβανούς προκρίτους. Εν τούτοις, οι δύο αυτές αντιπροσωπεΐες δεν έφεραν αποτελέσματα και ανακλήθηκαν. Ο Τρικούπης μετέφερε τις διαπραγματεύσεις στην Κωνσταντινούπολη υπό την διεύθυνση του Στέφανου Σκουλούδη, ενός Φαναριώτη.

Ακολουθούν οι επιστολές που αντηλλάγησαν μεταξύ Τρικούπη και των πρακτόρων του. Παρουσιάζονται κατά χρονολογική σειρά:

1877

Ο κύριος Μαυρομάτης στην πρώτη αναφορά του προς τον προϊστάμενό του, τον Υπουργό των Εξωτερικών κ. Τρικούπη, τον πληροφόρησε για το ταξίδι του στα Ιωάννινα μέσω Κέρκυρας και Αγίων Σαράντα⁴, αφού περπάτησε πάνω σε πρωτόγονους δρόμους για να φτάσει στα Ιωάννινα και ύστερα από αυτό εξαντλήθηκε και αρρώστησε (14 Ιουλίου 1877).

Στα Ιωάννινα ο κ. Μαυρομάτης συνάντησε αρκετούς ανθρώπους που γνώριζαν την αποστολή του, μεταξύ αυτών τον Λάππα και τον Αραβαντινό. Την επόμενη μέρα ο κ. Αραβαντινός παρουσία του Έλληνα Γενικού Προξένου Λόντου περιέγραψε τις προκαταρκτικές του επαφές με τους Αλβανούς αντιπροσώπους της Τοσκαρίας (Toskariya) Μεχμέτ Αλή Μπέη του Μπερατίου (οικογένεια Βρυώνη), Abdul Bey (Frasheri)⁵, Soulayman Tattris (από το

4. Άγιοι Σαράντα, λιμάνι της Νοτίου Αλβανίας.

5. Abdul Frasheri, 1839 - 1892, Αλβανός πατριώτης, ελευθερωτής - επαναστάτης.

Άνω Τεπελένι), Muslim Aga (Κάτω Τεπελένι) και Mehmet Bey Goropani από την Πρεμετή.

Αυτοί οι Αλβανοί είχαν εργαστεί στις αντίστοιχες περιοχές τους πάνω στο θέμα του Ελληνο-Αλβανικού συνασπισμού (entente) και ήταν αξιόπιστοι. Αυτοί οι άνθρωποι συνηγορούσαν για ένα ανεξάρτητο Αλβανικό κράτος με την Ήπειρο συμπεριλαμβανομένη στα όριά του. Ανησυχούσαν να συναντηθούν με την Ελληνική αποστολή για να συζητήσουν το όλο θέμα.

Πριν από κάθε συνάντηση με τους Αλβανούς, υπήρξε εκτεταμένη ανταλλαγή απόψεων ως προς τον τρόπο με τον οποίο εμείς οι Έλληνες έπρεπε να διαπραγματευθούμε με τους Αλβανούς. Ο κ. Αραβαντινός εισηγήθηκε ότι αυτοί έπρεπε να προσφέρουν μια ανεξάρτητη ηγεμονία. Σε μεταγενέστερη ημερομηνία αυτή η προσφορά μπορούσε να αποσυρθεί.

Ο Μαυρομάτης τους είπε ότι μια τέτοια υπόσχεση θα έπρεπε να αποφευχθεί και τους πρότεινε κάποιο είδος δυαδικού κράτους σαν εκείνο της Αυστρίας-Ουγγαρίας (Αυστροουγγαρίας).

Ο κ. Μαυρομάτης έκλεισε την αναφορά του λέγοντας στον υπουργό του ότι ο Χριστιανικός πληθυσμός της Ηπείρου ήταν μη φιλοπόλεμος και υπήρχαν περί τις 10.000 Τούρκοι στρατιώτες σε όλη την περιοχή της Ηπείρου. Ο Μαυρομάτης τόνισε επίσης στην αναφορά του ότι για μια επιτυχή επανάσταση στην Ήπειρο, το Αλβανικό στοιχείο ήταν απαραίτητο.

* * *

Δεύτερο γράμμα

στις 19 Ιουλίου 1877 από τα Ιωάννινα
(Μαυρομάτης προς Τρικούπη)

Ο Μαυρομάτης στη δεύτερη επικοινωνία με τον κ. Τρικούπη έκανε υπαινιγμό στη συνάντηση που αυτός είχε με τον Abdul Frasherî. Η συνάντηση έγινε σε έναν μυστικό τόπο μεταξύ Frasherî και Μαυρομάτη, με τον Αρβαντινό παρόντα.

Ο Abdul Frasherî, ο οποίος μιλούσε ευχερώς τα Ελληνικά, εξήγησε γιατί ο κ. Υγιονί δεν μπόρεσε να έρθει στη συνάντηση.

Μετά τις συνηθισμένες ευγένειες, ο κ. Μαυρομάτης μίλησε για τον σκοπό της συναντήσεως και για τις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις εν όψει της προοπτικής της παρακμής και της πιθανής διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Εξαιτίας αυτού του γεγονότος, αυτός είπε ότι οι Έλληνες και οι Αλβανοί, που είναι συγγενικές φυλές με αμοιβαία συμφέροντα, οφείλουν να σκεφθούν τη συνεργασία.

Επί πλέον, ο Μαυρομάτης εξήγησε στον κ. Frasherî τους κινδύνους τους οποίους αντιμετώπισε η Αλβανία από τις μηχανορραφίες των ξένων χωρών και τη Σλαβική απειλή. Ο σχηματισμός ενός ανεξάρτητου Αλβανικού κράτους δεν θα μπορούσε να ήταν αυτάρκης. Στο τέλος, ο Μαυρομάτης πρότεινε ότι μια Αλβανική ένωση με την Ελλάδα θα ήταν η πιο επωφελής λύση.

Ο κ. Frasherî άκουσε τον Μαυρομάτη με τον οφειλόμενο σεβασμό, αλλά αντέτεινε σε πολλά σημεία

των δηλώσεών του. Ο κ. Frasheri απέρριψε με αποτροπιασμό την ιδέα μονομερούς Αλβανικής ανεξάρτητης ηγεμονίας.

Ο κ. Frasheri επέμενε ότι σ' αυτήν την ανεξάρτητη Αλβανική ηγεμονία, θα έπρεπε να περιλαμβάνεται όλη η Ήπειρος και ότι ένας Αλβανός Μουσουλμάνος πρέπει να τοποθετηθεί ως κυβερνήτης της.

Σ' αυτό το σημείο, η συζήτηση διακόπηκε με τη σύμφωνη γνώμη να συναντηθούν πάλι σε λίγες ημέρες. Αυτή η αναβολή θα έδινε μια ευκαιρία στον κ. Frasheri να διασκεφθεί με τους άλλους Αλβανούς ηγέτες.

Τρίτη Επιστολή

στις 22 Ιουλίου 1877

(Μαυρομάτης προς Τρικούπη)

Σ' αυτήν την τρίτη εμπιστευτική επικοινωνία του με τον κ. Τρικούπη, ο Μαυρομάτης ομολόγησε την παραλαβή της αλληλογραφίας του και εξέφρασε την απογοήτευση του για την αποτυχία της αποστολής του κ. Πετμεζά στην Κέρκυρα. Ο κ. Μαυρομάτης ισχυρίστηκε ότι ο κ. Πλέσας, ενεργώντας εξ ονόματος του Πετμεζά, έπαθε σύγχυση και δεν ήξερε πώς να προχωρήσει στην εκπλήρωση της αποστολής του.

Η αποστολή του κ. Πετμεζά και του Πλέσα στην Κέρκυρα ήταν να έρθουν σε επαφή με τον γιο του περίφημου Αλβανού επαναστατικού ήρωα Jenel Gioleka, στην επανάσταση του 1847. Η οικογένεια Gioleka παρέμεινε διαμέσου των ετών φιλελληνική, αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι η ρίζα της οικογένειας ήταν Ελληνική και

ότι έχουν μεταστραφεί στον Ισλαμισμό στα χρόνια του Αλή Πασά.

Επί πλέον, ο κ. Μαυρομάτης ήταν της γνώμης ότι μόνο ο κ. Αραβαντινός ήταν ο σωστός άνθρωπος για να έρθει σε επαφή με τους Giolekas. Η συνεργασία με την Επιτροπή Κερκύρας ήταν υπέρτατης σπουδαιότητας.

Η περίπτωση του Gioleka παρενεβλήθη σ' αυτήν την αποκάλυψη για τον σκοπό της δημιουργίας ενός πυρήνα επαναστάσεως στο βόρειο τμήμα της Ηπείρου, δηλαδή στη Χειμάρα και το Kourvelesh όπου το όνομα των Giolekas ασκούσε τεράστια επιρροή.

Ο κ. Μαυρομάτης κατέληγε στο γράμμα του προς τον ανώτερό του, τον κ. Τρικούπη, ότι οι Αλβανοί αρχηγοί στα Ιωάννινα ήταν σε σύγχυση και διαπραγματεύονταν με τις Τουρκικές διοικητικές αρχές. Οι Τούρκοι τους πίεζαν να πάνε στην επαρχία τους για να στρατολογήσουν νέους Αλβανούς για το στρατό.

Οι Αλβανοί αρχηγοί περίμεναν με αγωνία την απάντησή σου στο τηλεγράφημά μου από τον Καρβασαρά (Αμφιλοχία), μια πόλη στη βόρεια Ακαρνανία.

Η διαπραγμάτευση των Ιωαννίνων μεταξύ Ελλήνων και Αλβανών προκρίτων απέτυχε, αλλά ο κ. Τρικούπης δεν αποθαρρύνθηκε. Άλλαξε πολιτική διορίζοντας ένα νέο μεσολαβητή, τον Στέφανο Σκουλούδη, έναν Φαναριώτη και αλλάζοντας τον τόπο των διαπραγματεύσεων στην Κωνσταντινούπολη.

* * *

Κωνσταντινούπολη 7 - 19 Δεκεμβρίου 1877

Ο κ. Σκουλούδης μόλις έφτασε στην Κωνσταντινούπολη, ήρθε σε επαφή με τους Αλβανούς αρχηγούς Abdul Frasherî και Mehmet Ali Vrioni.

Αυτοί συναντήθηκαν στο σπίτι του γιατρού Α. Βασιιάδη⁶. Αυτός ήταν γιατρός στην Ελληνική Πρεσβεία. Κατά την ώρα της συναντήσεως, ο Abdul Frasherî ανέφερε ότι ο Vrioni δεν μπορούσε να μετάσχει λόγω κάποιων επίσημων υποχρεώσεών του. Εν τούτοις, ο Abdul Frasherî αναγνωρίστηκε ως Αλβανός αρχηγός από όλα τα μέρη.

Ο κ. Σκουλούδης βρήκε τον Frasherî πολύ νουνεχή, ευφυή, με εξαιρετικούς τρόπους και καλή γνώση της Ελληνικής γλώσσας.

Και οι δύο άνδρες εξέφρασαν τις απόψεις τους για το υπ' όψιν τους θέμα: Ο κ. Frasherî επανέλαβε την Αλβανική άποψη για μια Αλβανική ανεξάρτητη ηγεμονία με την Ήπειρο συμπεριλαμβανομένη.

Ο κ. Frasherî υποστήριξε την αξίωσή του για την Ήπειρο, με την αιτιολογία ότι η Ήπειρος χρειάζεται πάρα πολύ για το νέο Αλβανικό κράτος. Η γνώση των Ηπειρωτών και η γραμματοσύνη τους θα είναι απαραίτητες για τον σχηματισμό της κυβερνητικής δομής και των κυβερνητικών υπηρεσιών. Ο κ. Frasherî επέσυρε την προσοχή στο γεγονός ότι οι Αλβανοί δεν έχουν μορφωμένους ανθρώπους να τους κυβερνήσουν και χρειάζονται τους Ηπειρώτες να τους καθοδηγήσουν.

6. *Dr. A. Βασιιάδης, διακεκριμένος Ηπειρώτης, Έλληνας ηγέτης και γιατρός στην Κωνσταντινούπολη.*

Ο κ. Σκουλούδης εναντιώθηκε σε τέτοιες παραχωρήσεις γιατί καμιά Ελληνική κυβέρνηση δεν θα μπορούσε να σταθεί στη θέση της αν έχει εγκαταλείψει μια τέτοια ιερή χώρα, όπως η Ήπειρος.

Δεν έγιναν περαιτέρω συζητήσεις σ' εκείνη τη συνάντηση. Ο κ. Frasherì ζήτησε να του δοθεί χρόνος για να διασκεφθεί με τους συναδέλφους του Αλβανούς αρχηγούς. Έφυγε με τη συνεννόηση να συναντηθούν πάλι σε λίγες ημέρες.

Ο κ. Σκουλούδης τελειώνοντας την αναφορά του στον κ. Τρικούπη είπε ότι Abdul Frasherì ήταν λογικός, επιδέξιος και έντιμος. Αυτός κατανόησε την ένταση των πατριωτικών του φιλοδοξιών. Οι Αλβανικές απαιτήσεις να περιλάβουν την Ήπειρο μέσα στην ηγεμονία τους φαινονταν λογικές κατά την Αλβανική άποψη.

Με αυτές τις σκέψεις στο μυαλό του, ο Σκουλούδης προσπάθησε στην επομένη συνάντηση να αποκλείσει τους όρους που αφορούν στην Ήπειρο και ζήτησε συμβουλές επί του θέματος.

Κωνσταντινούπολη 9 - 21 Δεκεμβρίου 1877
(Σκουλούδης⁷ προς Τρικούπη)

Σ' αυτήν τη συνάντηση με τον Abdul Frasherì και Μεχμέτ Ντρίονι, αυτοί είπαν ότι ένας νέος παράγων είχε παρέμβει στις συζητήσεις μεταξύ των Αλβανών αρχηγών. Αυτοί πρότειναν ότι αν μια τέτοια ένωση ήταν δυνατή, αυτή θα έπρεπε να γίνει με μια μεγάλη δύναμη, όπως η

7. Ο Στέφανος Σκουλούδης (1839 - 1928) ήταν πολιτικός, διπλωμάτης, τραπεζίτης και Έλληνας Πρωθυπουργός το 1915.

Ιταλία και όχι με την Ελλάδα. Ύστερα από ευρεία συζήτηση, οι Γκέκηδες απέσυραν την πρότασή τους αλλά απέρριψαν την ιδέα ενός Έλληνα πρίγκιπα ως Αλβανού κυβερνήτη.

Τελικά, ο Frasherì παρουσίασε την Αλβανική πρόταση για Ελληνο-Αλβανική συνεργασία: «Δημιουργία μιας Αλβανικής συνταγματικής ηγεμονίας υποτελούς στην Ελλάδα με την Ήπειρο συμπεριλαμβανομένη. Η εκλογή του κυβερνήτη να αφεθεί στο ανεξάρτητο κράτος να γίνει από τους Αλβανούς και τους Ηπειρώτες.

Ο Frasherì και ο Mehmet Vrioni εξέφρασαν τα φιλελληνικά τους αισθήματα και είπαν ότι ήθελαν ελευθερία και πολιτισμό και ότι θεωρούσαν τους Έλληνες αδελφούς. Παρά ταύτα, αυτοί έπρεπε να είναι πολύ προσεκτικοί από τους Γκέκηδες γιατί ο κίνδυνος επαναστάσεως θα τους ανάγκαζε να πάνε με την Ιταλία. Είπαν ότι η μόνη λύση σ' αυτό το ζήτημα ήταν ένωση με την Ελλάδα με μέτρα προστασίας για τους Αλβανούς.

Αν ήταν δυνατό να φθάσουμε σε μια συμφωνία, τότε αυτοί θα ήταν σε πλεονεκτική θέση να πείσουν τους υπόλοιπους Αλβανούς αρχηγούς να δεχτούν τη φιλική συνεννόηση μεταξύ των δύο χωρών.

Ο Σκουλούδης προσπάθησε να εκπληρώσει την απόστολή του ακολουθώντας μια συντηρητική προσέγγιση χωρίς να διακόπτει τις συνομιλίες με τους Αλβανούς προκρίτους, αλλά δεν το πέτυχε. Αυτοί έφυγαν με την αντίληψη ότι γρήγορα θα ξανασυναντιόταν στο μέλλον.

Κωνσταντινούπολη 14 - 20 Δεκεμβρίου 1877

(Σκουλούδης προς Τρικούπη)

Κύριε Υπουργέ:

Μέχρι σήμερα δεν είχα καμία συνάντηση με τους Αλβανούς. Αυτοί ζήτησαν υπομονή για λίγες ημέρες ωσότου συναντηθούν με σπουδαίους Αλβανούς προκρίτους για περαιτέρω συζητήσεις μεταξύ τους.

Αυτοί ήταν: ο Mustafa Pasha, Αλβανός Κυβερνήτης της Κρήτης και ο Tahir Abass στην Αλβανία.

Εν τω μεταξύ, κ. Υπουργέ, από έμπιστες πηγές, έχω διαπιστώσει ότι υπάρχει μια διαφωνία μεταξύ των Αλβανών.

Γκέκηδες και μουσουλμάνοι αρχηγοί της Θεσσαλίας αρνούνται να υπογράψουν τη διακήρυξη ανεξαρτησίας που απευθύνεται προς την Υψηλή Πύλη.

Ο Abdul Frasherî και ο Mehmet Vrioni, πολύ ενοχλημένοι κάλεσαν τους πιο πάνω μνημονευθέντες προκρίτους με την ελπίδα συμφιλίωσης μεταξύ τους. Διαφορετικά, οι Έλληνες θα τους αφομοίωναν.

Ο φίλος μου τους είπε ότι αν η Ελλάδα εισέβαλε στη χώρα τους και επακολούθουσε αιματοχυσία, θα υπήρχε μίσος μεταξύ των δύο λαών και καμία φιλική κατανόηση δεν θα ήταν δυνατή μεταξύ τους.

Όχι, απάντησαν αυτοί, οι Αλβανοί δεν θα χτυπήσουν ποτέ τους Έλληνες. Τι ειρωνεία σήμερα!

Λόγω της Αλβανικής αργοπορίας, τους συμβούλευσα ότι έπρεπε να πάω πίσω στην πατρίδα την επόμενη εβδομάδα και θα ήταν καλύτερα γι' αυτούς να βιαστούν.

Υποσχέθηκαν να συναντηθούν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα. Σ' αυτό το χρονικό σημείο, κλήθηκα από

την Αυτού Εξοχότητα, τον Πρέσβη κ. Κουντουριώτη, ο οποίος μου ανακοίνωσε το κρυπτογραφημένο σας τηλεγράφημα.

Εν όψει αυτού, θα ήθελα να σας διαβεβαιώσω για τη συμμόρφωσή μου προς την οδηγία σας η οποία έφθασε σε μια κρίσιμη στιγμή.

Κωνσταντινούπολη 16 – 28 Δεκεμβρίου 1877

(Σκουλούδης προς Τρικούπη)

Σ' αυτήν την τέταρτη και τελευταία επιστολή που ο Σκουλούδης έστειλε στον υπουργό του αναφέρθηκε εμμέσως στην τελευταία συνάντηση που είχε με τον Abdul Frasherî.

Ο Frasherî ήταν πολύ ανήσυχος από την στάση της Ελλάδας σχετικά με την παραχώρηση της μικρής Ηπείρου την οποία αυτός και οι σύντροφοί του ζήτησαν. Αυτοί ήταν της γνώμης ότι οι ελάχιστες θυσίες της Ελλάδας στην Ήπειρο θα τους έδινε τη δύναμη ενός μοχλού για να πείσουν τους υπόλοιπους Αλβανούς για την καλή διάθεση και τις έντιμες προθέσεις της Ελλάδας.

Εν τούτοις, ο Frasherî, του οποίου ο πατέρας και η μητέρα ήταν θαμμένη στα Ιωάννινα, είπε ότι η Ήπειρος υπό τους Έλληνας ή τους Αλβανούς θα παρέμενε Ηπειρωτική χώρα.

Ο Frasherî πρόσθεσε ότι μια Ελληνική εισβολή στη Θεσσαλία και την Ήπειρο θα ήταν επιτυχής αν οι Έλληνες έστελναν έναν τακτικό στρατό 5.000 ανδρών στο Αλβανικό έδαφος από την Κέρκυρα. Αυτή η επίθεση θα πτοούσε τους Αλβανούς και θα τους υποχρέωνε να δεχθούν οποιουσδήποτε όρους.

Η Αλβανική πολιτική κατ' αυτήν την περίοδο

Οι Αλβανοί, πριν από τις προσβλητικές παρατηρήσεις του Βίσμαρκ εναντίον τους στο Συνέδριο του Βερολίνου, αποφάσισαν να αλλάξουν την πολιτική τους. Στις 10 Ιουνίου του 1878, οι Αλβανοί είχαν σχηματίσει τον Σύνδεσμο της Prizren. Επιτροπές δημιουργήθηκαν στις σπουδαιότερες πόλεις τους. Η σπουδαιότερη βρισκονταν στη Σκόδρα, μία κατά το πλείστον Καθολική πόλη στη βορειοδυτική Αλβανία. Αυτή η Επιτροπή της Σκόδρας έστειλε στις 18 Ιουνίου 1878 ένα υπόμνημα στον Βενιαμίν Disraeli, κόμη του Beaconsfield, εξ' ονόματος των Αλβανών. Σ' αυτό το υπόμνημα, η Επιτροπή ζητούσε τη βοήθεια του Βρετανού Πρωθυπουργού στο να δημιουργηθεί ένα πραγματικά ανεξάρτητο κράτος. Οι Αλβανοί, έγραψαν αυτοί, επιθυμούν να ζήσουν ως ένας ελεύθερος λαός, για να χρησιμεύουν ως ένα προπύργιο κατά της Σλαβικής απειλής και ως πρότυπο σταθερότητας και προόδου στα Βαλκάνια. Μια Ελληνο-Αλβανική Ομοσπονδία προτάθηκε ως μία δυνατότητα. Μια αφομοιωτική ένωση, όμως, ήταν απαράδεκτη: *«Ως μια Αλβανική εθνική ομάδα, δεν θέλουμε να θεωρούμαστε Τούρκοι ή να συνδεόμαστε με οποιονδήποτε τρόπο με Αυστριακούς, Σλάβους ή Έλληνες. Θέλουμε να αναγνωριστούμε ως Αλβανοί και να παραμείνουμε Αλβανοί».*

Αυτό το υπόμνημα της Σκόδρας δημοσιεύθηκε από τον P. Chiara, έναν Ιταλο-Αλβανό συγγραφέα, το 1880. Ο Chiara προβάλλει διάφορα ζητήματα. Ο Chiara βεβαιώνει ότι αυτό το έγγραφο θεωρήθηκε αμφίβολο λό-

γω ελλείψεως εγκρίσεως από τον Σύνδεσμο της Prizren. Αλήθεια, γιατί αυτό απευθυνόταν στον Disraeli δήθεν εκ μέρους όλων των Αλβανών, ενώ αυτό γράφτηκε από μία επί μέρους μόνον Επιτροπή; Επί πλέον, η Επιτροπή περιέγραφε τα όρια της χώρας ως εκτεινόμενα από τον ποταμό Boyana στο βορρά μέχρι τον Αμβρακικό Κόλπο προς ανατολάς. Αυτή η οριοθέτηση συμπεριλάμβανε όλη την Ελληνική Ήπειρο - μια απαίτηση που αποδοκίμαζαν οι λογικοί Αλβανοί λόγω του ότι αυτή θα είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένα κατά πλειοψηφία Χριστιανικό κράτος. Σε εκείνη την περίπτωση, οι Μουσουλμάνοι Αλβανοί θα προτιμούσαν να παραμείνουν στην Τουρκική Αυτοκρατορία.

Ερμηνευτικά Σχόλια

Οι Ελληνο-Αλβανικές συνομιλίες σταμάτησαν πριν συγκληθεί το Συνέδριο του Βερολίνου. Δημοσιευμένες επιστολές που αντηλλάγησαν μεταξύ Τρικούπη και των μυστικών πρακτόρων του υποδηλώνουν ότι οι Αλβανοί αρχηγοί απαιτούσαν την Ήπειρο. Ασφαλώς, οι Έλληνες ποτέ δεν θα υποχωρούσαν σε μια τέτοια απαίτηση. Ανάμεσα σε άλλες ενστάσεις, η Ήπειρος, με τον κυριαρχούντα σε αριθμό και μόρφωση Ελληνικό πληθυσμό, θεωρούνταν ιερή χώρα. Ο Τρικούπης, απογοητευμένος από την Αλβανική άρνηση να συμβιβαστεί, σταμάτησε τις περαιτέρω συνομιλίες.

Η ίδρυση του Συνδέσμου της Prizren (Prizren League) ήταν ένα θετικό βήμα προς την κατεύθυνση της Αλβανικής ανεξαρτησίας. Εν τούτοις, πολλές από τις επιτροπές του διευθύνονταν από αντιδραστικούς και άπει-

ρους ανθρώπους. Ο Abdul Frasherī, ο ικανότερος πολιτικός της κινήσεως, αγνοήθηκε.

Το υπόμνημα της Σκόδρας στον Disraeli εγείρει σχετικά ερωτήματα: Πρώτον, γιατί αυτό υπογράφηκε εν ονόματι όλων των Αλβανών και όχι, ακριβέστερα, εν ονόματι της Επιτροπής της Prizren; Οι Αλβανοί ιστορικοί δίνουν μια ασαφή απάντηση σ' αυτό το ερώτημα. Υπήρξε καμιά διαφορά γνώμης μεταξύ της Επιτροπής και του Συνδέσμου ως ενός όλου; Ποια ακριβώς ήταν η απόσταση γνώμης μεταξύ των τάξεων του Συνδέσμου; Δεύτερον, γιατί επελέγη ο Disraeli να παραλάβει μάλλον το υπόμνημα παρά ο Αυστριακός πληρεξούσιος, Apathassy, συμπαθών τους Αλβανούς για την υπόθεσή τους; Η Επιτροπή της Σκόδρας επιλέχθηκε για την σαφή Χριστιανική σύνθεσή της για να επηρεάσει καλύτερα τη Χριστιανική Αγγλία;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΧ

Η μετά το Συνέδριο του Βερολίνου Εποχή: 1880 - 1900

Το κεφάλαιο αυτό αναθεωρεί την πολιτική πορεία που οι Έλληνες και οι Αλβανοί διήνυσαν μετά το τέλος του Συνεδρίου του Βερολίνου. Λίγες ιστορικές περικοπές κειμένων και από τις δύο πλευρές θα έδιναν μια καλύτερη κατανόηση αυτής της περιόδου.

Α'. Η Αλβανική Πλευρά.

Η Βαλκανική κρίση του 1875 ως το τέλος του 1878 βρήκε τους Αλβανούς χωρίς καμία κατανόηση ή πολιτική υποστήριξη από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Η Βοσνιακή επανάσταση κατά των Τούρκων το 1875 και η εξέγερση στις νότιες Βουλγαρικές επαρχίες κατά τον Απρίλιο και Μάιο του 1876 δημιούργησαν μεγάλη κρίση στα Βαλκάνια. Η Τουρκία με κτηνώδη βία κατέστειλε αυτές τις επαναστάσεις. Η Πύλη είχε υποσχεθεί κάποια αυτόνομη κατάσταση γι' αυτές τις επαρχίες αλλά είχε αναιρέσει την υπόσχεσή της. Οι Μεγάλες Δυνάμεις είδαν την υπάρχουσα απειλή πολέμου. Η ήττα της Τουρκίας ήταν προομολογημένη. Ο Τσάρος Αλέξανδρος, εξοργισμένος από τις τουρκικές σφαγές στο Batak της Βουλγαρίας, κήρυξε πόλεμο στις 3 Μαρτίου 1877. Οι Ρωσικοί στρατοί

υπερκέρασαν τους Τούρκους σε όλα τα μέτωπα και προχώρησαν ως την Ανδριανούπολη, μια πόλη βορειοδυτικά της Κωνσταντινούπολης.

Ο Σουλτάνος Abdul Hamid ζήτησε ανακωχή. Αυτή η αντιπαράθεση οδήγησε στη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και στο Συνέδριο του Βερολίνου. Αλβανικά εδάφη επιδικάστηκαν από το Συνέδριο του Βερολίνου στα γειτονικά κράτη του Montenegro, της Σερβίας και της Βουλγαρίας. Οι Αλβανοί, κάτω από τις οδηγίες του Συνδέσμου, ξύπνησαν και σχημάτισαν ένα στρατό για να αντισταθούν στην προσάρτηση από το Montenegro των βορείων Αλβανικών πόλεων της Paula και Guçia που επικυρώθηκε από το Συνέδριο του Βερολίνου. Άγρια μάχη με τα στρατεύματα του Montenegro τελείωσε υπέρ των Αλβανών.

Το Montenegro, ανάμεσα να πάρει τις ορισθείσες πόλεις, ζήτησε τη βοήθεια των Μεγάλων Δυνάμεων. Οι Δυνάμεις απαίτησαν η νωθρή Πύλη να συντρίψει τους επαναστάτες Αλβανούς. Η ενδοτική Πύλη έστειλε τον Mehmet Ali Pasha στην Prizren να ειρηνεύσει τους Αλβανούς και να υποστηρίξει τις αποφάσεις του Συνεδρίου. Αυτός προχώρησε από την Prizren στη Gjakona¹, ελπίζοντας να φτάσει σε μια συνεννόηση με την εκεί επιτροπή του Συνδέσμου. Εξαγριωμένοι οι Αλβανοί της Gjakona, συμβούλευσαν τον Mehmet Ali να εγκαταλείψει την πόλη. Αυτός αρνήθηκε. Οι Αλβανοί κατέκαψαν το σπίτι του τη νύχτα και αυτός πέθανε την 1^η Σεπτεμβρίου του 1878. Ένας οπαδός του, ο Abdullah Pasha Dreni,

1. Prizren και Gjakona, Αλβανικές πόλεις στο Κόσσοβο.

Πρόεδρος του Συνασπισμού της Gjakova, βρήκε τον θάνατό του από σφαίρες δολοφόνων.

Από θάλασσα και ξηρά, οι Σύμμαχοι και ο Τουρκικός στρατός υπέταξαν τους επαναστάτες Αλβανούς οι οποίοι έχασαν την πόλη Ulgin στο Μαυροβούνιο. Έτσι διευθετήθηκε η φιλονικία μεταξύ Αλβανών και Montenegro. Τον Οκτώβριο του 1878 οι Αυστριακοί, αντιμετωπίζοντας την τοπική Αλβανική αντίσταση, προχώρησαν να καταλάβουν τη Βοσνία - Ερζεγοβίνη. Οι Βόσνιοι Μουσουλμάνοι ζήτησαν ανεπιτυχώς τη βοήθεια του Συνασπισμού. Η εθνικιστική φατρία του Συνασπισμού υπερίσχυσε σ' αυτήν την περίπτωση προς αγωγή της Υψηλής Πύλης και καμία βοήθεια δεν δόθηκε στους Βόσνιους.

Το φθινόπωρο του 1878, η Αλβανική επιτροπεία της Κωνσταντινούπολης άρχισε μια εκστρατεία για Αλβανική αυτοκυβέρνηση. Τον Νοέμβριο του 1878, η Συνέλευση του Συνδέσμου της Prizren υιοθέτησε μια διαφορετική απόφαση. Αυτοί πρότειναν μια περιορισμένη αυτονομία μέσα στην Αυτοκρατορία με διάφορες συνολογήσεις: 1) ενοποίηση όλων των Αλβανικών επαρχιών (βιλαετιών) 2) δημιουργία μιας κυβερνητικής εθνικής συνελεύσεως 3) αποδοχή της Αλβανικής ως επίσημης γλώσσας της περιοχής και 4) διαβεβαιώσεις ότι ένα μέρος των φορολογικών εσόδων θα διατίθενται για τις ανάγκες των επαρχιών (vilaets).

Ο Σύνδεσμος της Prizren εξέλεξε τον M. Tetova ως νέο πρόεδρό του. Ο Tetova και ο Abdul Frasheri έφθασαν στην Κωνσταντινούπολη για να παρουσιάσουν το υπόμνημα στην Τουρκική κυβέρνηση τον Ιανουάριο του 1879. Αυτό αγνοήθηκε. Τον Ιούνιο του 1879, μια επιτροπή με επί κεφαλής τον Abdul Frasheri επισκέφθηκε τις

Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες: Βερολίνο, Βιέννη, Παρίσι και Ρώμη για να προλειάνουν το έδαφος για την Αλβανική ανεξαρτησία. Αυτές οι δραστηριότητες υπήρξαν ανεπιτυχείς. Καμία Ευρωπαϊκή Κυβέρνηση δεν ήθελε να αμφισβητήσει την ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Επιστρέφοντας στην πατρίδα του ο Frashëri, κάλεσε τους προκρίτους της νότιας Αλβανίας σε μια διάσκεψη στα Ιωάννινα. Τα μέλη της διασκέψεως συνέταξαν ένα υπόμνημα προς την Υψηλή Πύλη, απαιτώντας πλήρη Αλβανική κυριαρχία. Αυτή απορρίφθηκε.

Ο Σύνδεσμος της Prizren κάλεσε μια νέα συνέλευση κατά την οποία αναδείχτηκαν δύο φατρίες. Η φατρία των βόρειων προκρίτων υποστήριξε την κυριαρχία της Αυτοκρατορίας. Η επαναστατική φατρία συνηγόρησε υπέρ της ανεξαρτησίας. Η Αλβανική επιτροπή Κωνσταντινουπόλεως, υπό την καθοδήγηση του Frashëri, εκδηλώθηκε υπέρ της ανεξαρτησίας και εξέδωσαν μια διακήρυξη που διαβεβαίωνε τους Αλβανούς για τα ιερά δικαιώματά τους και συμβούλευε τις γειτονικές χώρες ότι τη στιγμή που δεν επηρεαζοιούνταν τις χώρες τους, αυτοί ήθελαν σεβασμό για τη δική του.

Ο Frashëri συγκάλεσε άλλη μια συνέλευση στη δική του πόλη. Αυτή η συνέλευση, με την υποστήριξη της Επιτροπής της Σκόδρας, υιοθέτησε την εθνικιστική άποψη του αγώνα για ανεξαρτησία ενώ υπέπιπτε σε ίχνη θρησκευτικού συντηρητισμού.

Εν τω μεταξύ, ήταν ευρέως διαδεδομένη η ανησυχία στην Αλβανία. Νέοι, αντί να υπηρετήσουν στον Τουρκικό στρατό, προσχώρησαν σε επαναστατικές μονάδες. Τον Ιούλιο του 1880, μια συνέλευση που έγινε στο Αργυρόκαστρο με την καθοδήγηση του Frashëri προώ-

θησε μια καινούργια ιδέα για μια αυτόνομη Αλβανία, εισηγούμενη ότι ο κυβερνήτης τους μπορούσε να διοριστεί από την Τουρκική Κυβέρνηση.

Τον Οκτώβριο του 1880 μια άλλη συνέλευση έλαβε χώρα στη Dibra της βόρειας Αλβανίας. Ο Frasheri πρότεινε τη λύση Αργυροκάστρου ως της μόνης πρακτικής προσέγγισης σε ένα αυτόνομο Αλβανικό κράτος. Οι Αλβανοί διασπάστηκαν και πάλι σε δύο ομάδες. Η αντιδραστική ομάδα υποστήριζε την Αυτοκρατορία, επιμένοντας οι κινήσεις προς την αυτονομία να εγκριθούν από τον Σουλτάνο. Η εθνικιστική ομάδα πίστευε ότι η επανάσταση ήταν ο μόνος τρόπος για να αποκτήσουν αυτονομία. Δύο διαφορετικές αποφάσεις ελήφθησαν και οι δύο αναποτελεσματικές. Τελικά, το αδιέξοδο λύθηκε. Η επαναστατική ομάδα του Συνδέσμου επικράτησε. Οι αντιδραστικοί αποπέμφθηκαν. Ο Omar Arta, εκλεγείς Πρόεδρος του αναδιοργανωμένου Συνδέσμου, προχώρησε στο σχηματισμό ενός τακτικού στρατού, επεκτείνοντας την εξουσία του σε όλα τα Αλβανικά εδάφη.

Ως εδώ, η Αυτοκρατορία δεν είχε κάνει τίποτα, γιατί επικέντρωνε την προσοχή της στις παρατεινόμενες διαπραγματεύσεις με την Ελλάδα σχετικά με την Θεσσαλία, την Ήπειρο και την Κρήτη. Η διαμφισβήτηση διευθετήθηκε με τη μεσολάβηση των Μεγάλων Δυνάμεων². Η Ελλάδα πήρε τη Θεσσαλία. Απέκτησε επίσης την Άρτα στην Ήπειρο, την πρωτεύουσα τον ενδέκατο αιώνα του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Η Κρήτη παρέμεινε Τουρκική. Ο Σουλτάνος Abdul Hamid, ένας απόλυτος κυρίαρχος της παλιάς σχολής, είχε κουραστεί με τις Αλβανικές προκλή-

2. Η διάσκεψη έγινε στην Κωνσταντινούπολη το 1881.

σεις³. Έχοντας ελευθερωμένα τα χέρια από την Ελληνική εμπλοκή, ετοίμασε μια τρομερή εκστρατευτική δύναμη υπό την αρχηγία του αμείλικτου Dervish Pasha.

Ο στρατός του Dervish Pasha εισόρμησε στις επαναστατημένες Αλβανικές περιοχές που ελέγχονταν από τον Σύνδεσμο. Ο Σύνδεσμος και ο άτακτος στρατός του διαλύθηκαν. Ο Dervish Pasha αποκατέστησε την Κυβερνητική εξουσία στην Αλβανία. Εν των μεταξύ, ενδιαφερόμενες μόνο στο να διατηρήσουν την ειρήνη στα Βαλκάνια και την Οθωμανική ακεραιότητα, οι Μεγάλες Δυνάμεις ήταν τυφλές μπροστά στην απανθρωπιά των Τούρκων.

Ο Abdul Frasherî συνελήφθη και καταδικάστηκε σε θάνατο από στρατιωτικό δικαστήριο. Η ποινή, όμως, αυτή μετατράπηκε σε ισόβια δεσμά. Πεντε χρόνια αργότερα, απελευθερώθηκε. Πέθανε το 1892. Όπως δηλώθηκε σε επιστολές του Τρικούπη, ο Frasherî είχε ισχυριστεί ότι αυτός, όπως ο Σκεντέρμπεης τέσσερις αιώνες νωρίτερα, ήταν Ηπειρώτης. Αναγνωρίζοντας τα προσόντα τέτοιων διακεκριμένων Αλβανών, οι σύγχρονοι Ηπειρώτες και Έλληνες δεν θα έπρεπε να έχουν μνησικακίες εναντίον των εξάλβανοποιημένων Ελλήνων.

Στο τέλος του δέκατου ενάτου αιώνα, η κίνηση της Αλβανικής ανεξαρτησίας αναγεννήθηκε. Το 1897 περισσότεροι από 450 αντιπρόσωποι από όλη την Αλβανία συγκεντρώθηκαν στη Peja. Μια δεύτερη συγκέντρωση εκεί αναβίωσε τον Σύνδεσμο της Prizren ως ο «Σύνδεσμος της Peja» με τον Hatzi Mulla Zeka ως Πρόεδρο. Πάλι όμως οι συντηρητικοί ήθελαν αυτονομία υπό την

3. Σουλτάνος από 1876 - 1918.

Αυτοκρατορία, ενώ οι εθνικιστές επέμεναν ότι μόνον η επανάσταση θα επιτύγχανε την ανεξαρτησία.

Εν τω μεταξύ, περισσότερη ταραχή ξέσπασε στα Βαλκάνια καθώς το Μακεδονικό πρόβλημα επισκίασε την Αλβανική κίνηση.

Β'. Η Ελληνική Πλευρά

Ο Ρωσο-Τουρκικός πόλεμος ξέσπασε το 1877. Επισήμως, η Ελλάδα έμεινε έξω από αυτές τις εχθροπραξίες. Ο Κριμαϊκός Πόλεμος είχε αφήσει πικρές αναμνήσεις για την Ελλάδα. Εν τούτοις, μια ιδιωτική στρατιωτική μονάδα προχώρησε στην Ήπειρο, στο λιμάνι των Αγίων Σαράντα στη νοτιοδυτική Αλβανία, με 400 οπλισμένους εθελοντές για να ξεσηκώσει τους ντόπιους Έλληνες και Αλβανούς κατά της Τουρκικής κατοχής στην Ήπειρο.

Αυτό ήταν συμφορά. Οι Έλληνες εύκολα απωθήθηκαν. Και πάλι, ο ορθόδοξος πληθυσμός πλήρωσε το τίμημα για μια κακώς οργανωθείσα εκστρατεία. Η περιοχή Likoursi⁴, όπου οι Έλληνες είχαν στην αρχή επιτυχίες, είχε κατασταλεί από το τουρκικό σπαθί. Πολλοί αθώοι άνθρωποι ταλαιπωρήθηκαν εξαιτίας της απειρίας λίγων θερμοκέφαλων.

Ο Ρωσο-Τουρκικός πόλεμος τερματίστηκε με την ήττα της Τουρκίας. Η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου ανάγκασε την Τουρκία να δεχθεί την ευθύνη για τον πόλεμο και να αποσυρθεί από τη Βαλκανική χερσόνησο. Οι Μεγάλες Δυνάμεις, όμως, επενέβησαν, απορρίπτοντας

4. Likoursi, Ελληνική πόλη κοντά στο Δέλβινο στη Βόρειο Ήπειρο, τώρα νότια Αλβανία.

αυτήν την μονόπλευρη λύση και απαιτώντας αναθεώρηση της συνθήκης. Η Αγγλία απείλησε με πόλεμο αν η Ρωσία δεν δέχονταν τις μεταβολές. Η Ρωσία, ενεργώντας από αδυναμία, συμμορφώθηκε. Επομένως, το Συνέδριο του Βερολίνου συνεκλήθη για τις 13 Ιανουαρίου 1878. Οι κυρίαρχοι Ευρωπαίοι πέτυχαν τους στόχους τους. Οι Έλληνες και οι Αλβανοί δεν τους πέτυχαν. Οι Ελληνικές απαιτήσεις για τη Θεσσαλία, την Ήπειρο και την Κρήτη αναγνωρίστηκαν ότι υποβάλλονται σε άμεσες διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Τρία χρόνια διαπραγματεύσεις τερματίστηκαν με την διευθέτηση του 1881 κατά την οποία στην Ελλάδα επιδικάστηκε η Θεσσαλία και η πόλη της Άρτας στην Ήπειρο. Η Κρήτη παρέμεινε τουρκική.

Ο Χαρίλαος Τρικούπης, της περίφημης επαναστατικής οικογένειας, αναδείχθηκε σε εξέχουσα μορφή μετά το Συνέδριο, κυριαρχώντας στην Ελληνική πολιτική σκηνή από 1876 ως τον θάνατό του το 1896. Η προσάρτηση της Θεσσαλίας και της Άρτας ικανοποίησε τους περισσότερους Έλληνες. Ο Τρικούπης αγνόησε την οργή της αδιάλλακτης αντιπολίτευσης και αφιερώθηκε στο να καταπολεμήσει το διεφθαρμένο πολιτικό κατεστημένο. Έλυσε πολλά εσωτερικά προβλήματα της υπανάπτυκτης χώρας του. Έγινε θρύλος ως πατριώτης και πολιτικός.

Πολλά γεγονότα εμπόδισαν την Ελληνική και Αλβανική πολιτική στη Βαλκανική Χερσόνησο πριν και μετά από το Συνέδριο του Βερολίνου.

Μια μεγάλη οπισθοδρόμηση για τον Ελληνικό κόσμο ήταν το φερμάνι του Σουλτάνου Abdul Aziz που παραχωρούσε στους Βουλγάρους ανεξάρτητη εκκλησία. Η καθιέρωση αυτής της ανεξάρτητης Βουλγαρικής εκ-

κλησίας, που ονομάζονταν Εξαρχία, το 1872, ήταν το προανάκρουσμα στη Μακεδονική τραγωδία. Οι Βούλγαροι χρησιμοποίησαν την Εκκλησία ως όργανο προπαγάνδας για να προσηλυτίσουν τους Ελληνικούς και Σερβικούς πληθυσμούς της Μακεδονίας.

Ο ιστορικός Λ. Σταυριανός γράφει ότι ο Έλληνας Πατριάρχης Ιωακείμ αρνήθηκε να υπογράψει τη συνθήκη πάνω στην οποία οι Τούρκοι, οι Έλληνες και οι Βούλγαροι είχαν πριν συμφωνήσει. Με αυτήν τη συμφωνία οι Επισκοπές των Βαλκανίων μοιράζονταν από τους Έλληνες και τους Βουλγάρους. Μετά την άρνηση του Πατριάρχη να σεβαστεί τη συμφωνία, ο Σουλτάνος Abdul Aziz τον αγνόησε και παραχώρησε την Εξαρχία μόνο στους Βουλγάρους. Οι Βούλγαροι με την Εξαρχία στα χέρια τους, τρομοκρατούσαν και έσφαζαν αθώους Έλληνες και Σέρβους της Μακεδονίας.

Οι Έλληνες και οι Σέρβοι επενέβησαν για να προστατεύσουν το λαό τους στο Μακεδονικό έδαφος. Οι Βούλγαροι δημιούργησαν τη «Διεθνή Μακεδονική Επαναστατική Οργάνωση» (IMRO) στη Resna το 1893. Σκοπός της ήταν η δημιουργία ενός ανεξάρτητου Μακεδονικού κράτους για να απορροφηθεί αργότερα από τη Βουλγαρία, όπως είχε γίνει και με τη Ρωμυλία. Μια δεύτερη οργάνωση - με το σλόγκαν «Μακεδονία για τους Μακεδόνες» - δημιουργήθηκε επίσης από επαναστατικά στοιχεία⁵. Και οι δύο αυτές τρομοκρατικές οργανώσεις επεχείρησαν να εξοντώσουν Έλληνες, Σέρβους και άλλους, δεχόμενοι μόνο τους Βουλγάρους εθνικιστές. Η

5. Λ. Σταυριανός, καθηγητής της Ιστορίας. Δίδαξε στο Northwestern University Smith College. Το ιστορικό βιβλίο του (σελίδες 374) είναι το καλύτερο στη Βαλκανική ιστορία από το 1453.

Μακεδονία μετεβλήθη σε λουτρό αίματος. Οι Τούρκοι κυβερνήτες ήταν αδιάφοροι σ' αυτήν την τραγωδία.

Το 1895, Έλληνες Αλβανικής καταγωγής στην Αθήνα σχημάτισαν έναν Αλβανικό συνασπισμό, με το όνομα «Ένωσις». Αυτή η εταιρία δημιουργήθηκε για να υποκινήσει φιλικές Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις. Η πραγματεία του Λεοντίου Κ. Λεοντίου: «Το Αλβανικό Ζήτημα» παρουσιάζει αυθεντικά το ρόλο που έπαιξαν στον πόλεμο της ανεξαρτησίας της Ελλάδας⁶. Δεν υπάρχουν αρχεία των δραστηριοτήτων αυτής της εταιρίας αλλά αυτή ήταν μια προσπάθεια να αναζωογονήσει την παλαιά ιδέα για Ελληνο-Αλβανική προσέγγιση. Και πάλι, τα οικεία Ελληνικά προβλήματα και η απάθεια των Ελλήνων πολιτικών ανέκοψαν την περαιτέρω πρόοδο.

Το 1880, ένας Ιταλο-Αλβανός, ο Franzesco Crispi, ο οποίος είχε υπηρετήσει αρκετές φορές ως Πρωθυπουργός της Ιταλίας⁷, πίστευε και καυχιόταν ότι ήταν Αλβανός στην καρδιά και στο αίμα. Αυτός συνηγόρησε υπέρ της προσάρτησης της Αλβανίας, οργανώνοντας έναν στρατό 40.000 ανδρών γι' αυτόν τον σκοπό. Ο σκοπός του Crispi δεν υλοποιήθηκε λόγω των κυβερνητικών αλλαγών και της αντιθέσεως του Ιταλού βασιλέως.

Εν τούτοις, το σχέδιο του Crispi δείχνει ότι από το 1880 οι Ιταλοί ονειρεύονταν να επεκτείνουν την επίδρασή τους στα Βαλκάνια με την προσάρτηση της Αλβανίας. Ένα υπόδειγμα αυτού συνέβη με την εισβολή της Ιταλίας από το στρατό του Μουσολίνι στις 7 Απριλίου του 1939. Το επόμενο βήμα ήταν να επιτεθεί ο Μουσολίνι κατά της

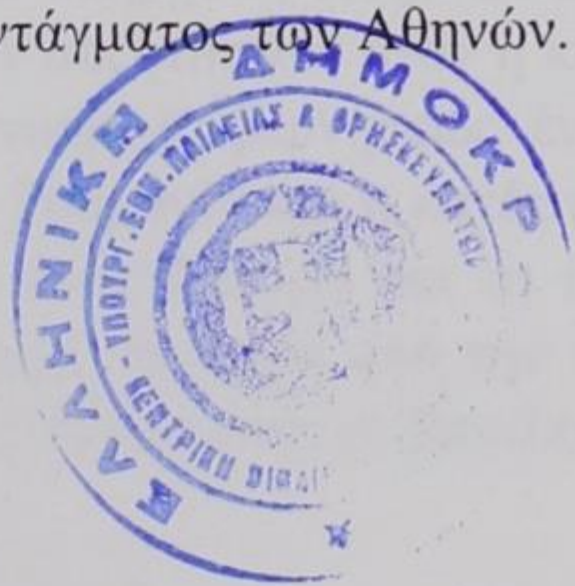
6. *Leontios Leontiou, Αλβανικό Ζήτημα, σελ. 13 - 77.*

7. *Crispi Franzesco, Ιταλός πολιτικός 1819 - 1901.*

Ελλάδας, πράγμα που άρχισε στις 28 Οκτωβρίου του 1940.

Όπως σημειώθηκε, όταν ο Τρικούπης πέθανε στη Γαλλία το 1896, άφησε πίσω του μια Ελλάδα σε άθλια κατάσταση, με μια οικονομία σε κατάπτωση και μια ταραχώδη εσωτερική πολιτική κατάσταση. Η Κρητική επανάσταση κατά των Τούρκων έκανε τα πράγματα χειρότερα. Η Ελλάδα δεν είχε άλλη εκλογή παρά να υποστηρίξει την Κρητική επαναστατική κίνηση. Η Τουρκία κήρυξε πόλεμο κατά της Ελλάδος το 1897. Ο τουρκικός στρατός, καλά οργανωμένος αυτή τη φορά, μπήκε στη Θεσσαλία, διασπείροντας και αποδιοργανώνοντας τον Ελληνικό στρατό.

Εδώ πάλι έχουμε μια άλλη Ελληνική συμφορά. Ο Ελληνικός λαός, αγανακτισμένος για μια τέτοια συντριπτική ήττα, στράφηκε για βοήθεια προς τη Ρωσία. Ο Τσάρος Νικόλαος ο Β⁸ έκανε μια ευγενική επίκληση στο Σουλτάνο Hamid, ο οποίος διέταξε να σταματήσουν οι φιλοπόλεμες τάσεις και απέτρεψε την απειλή⁹ του Τούρκου Διοικητή να πάρει τον καφέ του στο Καφενείο του Ζαχαράτου στην Πλατεία Συντάγματος των Αθηνών.



8. Ο Νικόλαος (1864 - 1918) ήταν Τσάρος από το 1894 ως το 1917.

9. Ο Τούρκος Διοικητής ήταν ο Etem Pasha.

Επιμέλεια: Κωνσταντίνος Κόνιτσας
Εκδόσεις: 1981

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Χ

Περίοδος 1900 - 1920

Η πολιτική ιστορία του εικοστού αιώνα ήταν μια σειρά από τραγωδίες. Δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, η Ρωσική Επανάσταση, ο φασισμός, τα ατομικά όπλα, ο ψυχρός πόλεμος και η κατάρρευση του κομμουνιστικού τείχους (block) άλλαξαν την όψη του κόσμου. Ανταγωνιστικές δυνάμεις αγωνίζονταν να επιζήσουν. Αθώοι άνθρωποι εξουθενώνονταν από παρανοϊκούς κυβερνήτες.

Τα Βαλκάνια δεν αποτέλεσαν εξαίρεση. Εθνική αναταραχή και αλυτρωτικές επιδιώξεις ενέπλεκαν τους Χριστιανούς της Χερσονήσου σε διαρκή πόλεμο και αυτοκαταστροφή.

Τον Απρίλιο του 1901, με τη μεσολάβηση του Αυτοκράτορα της Αυστρίας Franz Josef¹, ο Βασιλιάς της Ελλάδος Γεώργιος² και της Ρουμανίας Κάρολος³ συναντήθηκαν στην Αββαζία. Ο σκοπός αυτής της συνάντησεως ήταν να λύσουν διαφορές που υπήρχαν μεταξύ Ελλάδας και Ρουμανίας. Τα θέματα των συζητήσεων ήταν η κατάπιεστική τακτική της Ρουμανικής Κυβερνήσεως έναντι των Ελληνικών αποικιών στη Ρουμανία και η κατάσταση του Βλαχόφωνου πληθυσμού στην Ήπειρο και τη Θεσσαλία, που η Ρουμανία επιδίωκε να θέσει υπό την προστασία της. Η συνάντηση ήταν άκαρπη και οι βασιλείς αποχώρησαν.

1. Αυτοκράτορας της Αυστρίας 1830 - 1916.

2. Βασιλιάς της Ελλάδας 1864 - 1913.

3. Βασιλιάς της Ρουμανίας.

Το 1902, οι βόρειοι Αλβανοί του Κοσσόβου, ύστερα από προσεκτική εξέταση της αβέβαιης θέσεώς τους, κατανόησαν ότι ο μόνος τρόπος για την εθνική σωτηρία της Αλβανίας ήταν αυτός που οδηγούσε διαμέσου κάποιου είδους ομοσπονδίας με την Ελλάδα. Οι Αλβανοί κατάλαβαν ότι έπρεπε να στηριχθούν στην άνευ όρων βοήθεια των Ελλήνων αδελφών τους κατά σφετεριστικών δυνάμεων όπως η Αυστρία, η Ιταλία και η Σερβία.

Στις 15 Απριλίου 1902, ο Α. Villioti, Βρετανός Γενικός Πρόξενος στη Θεσσαλονίκη, ανέφερε στο Υπουργείο Εξωτερικών του Λονδίνου ότι εξέχοντες βόρειοι Αλβανοί είχαν επισκεφθεί τον αντίστοιχο του Έλληνα Γενικό Πρόξενο στα Σκόπια⁴. Αυτοί οι πρόκριτοι Γκέκηδες από το Ιρεκ⁵, αντιπροσωπεύοντας τους βόρειους Αλβανούς, όπως και προύχοντες Αλβανούς σε άλλα μέρη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, είχαν εκφράσει την αγανάκτησή τους για την ανάμιξη των Αυστριακών, Ιταλών και Σέρβων στις υποθέσεις τους. Αυτοί οι Αλβανοί πρόκριτοι ισχυρίζονταν ότι αυτά τα κράτη ενδιαφέρονταν περισσότερο για την προσάρτηση της Αλβανίας παρά για την ανεξαρτησία της. Αυτοί πρότειναν στον Έλληνα Πρόξενο τη δημιουργία μιας Ελληνο-Αλβανικής ομοσπονδίας όμοιας με εκείνη της Αυστρίας-Ουγγαρίας. Και οι δύο χώρες θα είχαν Αυτονομία. Σ' αυτήν την Ελληνο-Αλβανική Ομοσπονδία, θα συμπεριλαμβάνονταν η βόρεια και η νότια Αλβανία, η Ήπειρος και η Μακεδονία. Οι αντιπρόσωποι του Ιρεκ συνέστησαν επίσης να τοποθετηθεί στη

4. Βλάχος Νικόλαος, *Ιστορία των Βαλκανικών Κρατών 1908 - 1914*, τ. 1, σ. 239.

5. Μια Αλβανική πόλη στο Κόσσοβο.

Mitrovitza ένας Έλληνας Πρόξενος για στενότερη ανταλλαγή απόψεων και εναρμονισμό του όλου σχεδίου⁶.

Στις 2 Οκτωβρίου του 1903, ο Τσάρος της Ρωσίας Νικόλαος ο Β' και ο Franz Josef της Αυστρίας συναντήθηκαν στο Murtztek⁷ για να έλθουν σε μια συνεννόηση για την αναταραχή των Βαλκανίων. Η δικαιολογία για αυτήν τη συνάντηση ήταν το Μακεδονικό πρόβλημα το οποίο είχε δημιουργήσει ανησυχία μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων, οι οποίες ήταν έτοιμες να επέμβουν για να σταματήσουν την αιματοχυσία στην περιοχή. Και η Ρωσία και η Αυστρία είχαν επεκτατικές φιλοδοξίες στη Βαλκανική Χερσόνησο.

Και οι δύο συμφώνησαν ότι θα επιτρέπονταν στην Αυστρία να επιδιώξει τις φιλοδοξίες του Αυτοκράτορά της πέραν της Βοσνίας - Ερζεγοβίνης, τις οποίες είχε κατακτήσει από το Συνέδριο του Βερολίνου το 1878. Συμφωνήθηκε ότι η Αυστρία θα αφήνονταν να έχει ελεύθερη πρόσβαση στις ακτές της Αδριατικής και στη Δαλματία και θα επεκτείνονταν προς τη Θεσσαλονίκη, προσαρτώντας έτσι όλη την Αλβανία και τη Μακεδονία. Εν τω μεταξύ, η Ρωσία θα ήταν ελεύθερη να ασκήσει επιρροή στο ανατολικό τμήμα της Βαλκανικής Χερσονήσου στη Ρουμανία, Βουλγαρία και Τουρκία. Η Ρωσία, φυσικά, φιλοδοξούσε να πάρει την Κωνσταντινούπολη και τα Δαρδανέλια, για τη γειτνίασή της με το Αιγαίο Πέλαγος, από την εποχή του Μεγάλου Πέτρου (1689 - 1725).

Η Ιταλία αγνοήθηκε πλήρως στο Συνέδριο του Murtztek και αντέδρασε με λύσσα επειδή αποκλείστηκε

6. *Mitrovitza*, μια Αλβανική πόλη στο Κόσσοβο.

7. Το κυνηγετικό καταφύγιο του Franz Josef.

από την Βαλκανική πολιτική. Η Ιταλία απείλησε την Αυστρία με πολεμικά διαβήματα, προσπαθώντας να την εμποδίσει από του να γίνει κυρίαρχη της Αδριατικής Θάλασσας και των Αλβανικών ακτών. Οι Ιταλοί πολιτικοί και οι Ιταλικές εφημερίδες άρχισαν πόλεμο κατά της Αυστρίας. Αυτοί φοβούνταν ότι οι Αυστριακοί θα έλυναν το Μακεδονικό πρόβλημα μόνοι τους. Η Ιταλία φοβόταν την επιτυχία των σχεδίων της Αυστρίας να καταλάβει το στρατηγικής σημασίας Μακεδονικό λιμάνι της Θεσσαλονίκης.

Για να προλάβουν ανοιχτές εχθροπραξίες, οι υπουργοί των Εξωτερικών και των δύο χωρών συναντήθηκαν στην Abbazia τον Απρίλιο του 1904. Στην Abbazia ο Golonchowski, Υπουργός των Εξωτερικών της Αυστρίας και ο Υπουργός των Εξωτερικών της Ιταλίας Titomi υπέγραψαν μια συμφωνία. Συμφώνησαν ότι η Αλβανία θα εξαιρούταν από κάθε ξένη επιρροή και θα προστατεύονταν από προσάρτηση από οποιαδήποτε ξένη χώρα. Συμφώνησαν επίσης ότι η Αλβανία θα παρέμενε μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Όμως σε περίπτωση τυχόν εδαφικών μεταβολών στα Βαλκάνια που θα ενείχαν την απέλαση των Οθωμανών, τότε και η Αυστρία και η Ιταλία θα υποστήριζαν την δημιουργία ενός ανεξάρτητου Αλβανικού κράτους. Ο Titomi ανέφερε στο Ιταλικό Κοινοβούλιο:

«Αν η Ιταλία και η Αυστρία θέλουν να ζήσουν εν ειρήνη, η Αλβανία πρέπει να παραμένει μία και για τις δύο αυτές χώρες»⁸.

8. Ο Titoni ήταν ο Ιταλός Υπουργός των Εξωτερικών ο οποίος είναι πολύ γνωστός για τη σύμβαση που υπέγραψε μαζί με τον Βενιζέλο στις 29 Ιουλίου 1919. Αυτός αναγνώρισε τα εδαφικά δικαιώματα της Ελλάδας στη Βόρειο Ήπειρο.

Όπως σημειώθηκε προηγουμένως, η Βουλγαρία, με τη βοήθεια του Ρώσου Πρεσβευτή στην Κωνσταντινούπολη Ignatief και τους αδέξιους χειρισμούς του Έλληνα Πατριάρχη, πέτυχε να πάρει την Εξαρχία από τον Σουλτάνο Aziz το 1870. Οι Βούλγαροι μονοπώλησαν αυτό το προνόμιο επεκτείνοντας την εκκλησιαστική τους δύναμη στα Βαλκάνια⁹. Χρησιμοποίησαν την εκκλησία ως όργανο για να εκμεταλλευτούν το Μακεδονικό θέμα, αγνοώντας τον τεράστιο Ελληνικό πληθυσμό που υπήρχε εκεί. Οι Βούλγαροι με τη βοήθεια των καλά οργανωμένων ανταρτικών ομάδων τους (των «κομιτατζήδων») προσπάθησαν να αναγκάσουν τον Ελληνικό πληθυσμό να δεχθεί τη Βουλγαρική εθνικότητα. Στην προσπάθειά τους να εξαλείψουν τους Έλληνες της Μακεδονίας και τους Σέρβους, οι κομιτατζήδες μεταχειρίστηκαν την τρομοκρατία με ένα τρόπο που θύμιζε την τρομοκρατία των Οθωμανών. Το αίμα που χύθηκε στη Μακεδονία προκάλεσε την αγανάκτηση των Ελλήνων, των Σέρβων και της εν γένει Ευρωπαϊκής κοινής γνώμης.

Οι Έλληνες και οι Σέρβοι ενήργησαν δραστικά για να περιορίσουν τις φρικαλεότητες των Βουλγάρων ανταρτών κατά των ομοεθνών τους στη Μακεδονία. Οι Έλληνες πέτυχαν σε κάποιο βαθμό να αναχαιτίσουν τους άγριους Βουλγάρους. Μοχλός για τις Ελληνικές προσπάθειες στη Μακεδονία ήταν ο Γενικός Πρόξενος Λάμπρος Κορομηλάς στη Θεσσαλονίκη¹⁰. Δύο ακόμα άνδρες, ο Στυλιανός Γονατάς στην Ανδριανούπολη και ο Γ. Κοντογούρας στο Μοναστήρι, κατάφεραν να ανακόψουν σε κά-

9. Η Βουλγαρική Εξαρχία ιδρύθηκε στις 11 Μαρτίου του 1872. Η Εξαρχία ήταν μια ανεξάρτητη Βουλγαρική Εκκλησία.

10. Ο Κορομηλάς ήταν ο Έλληνας Πρόξενος στη Θεσσαλονίκη.

ποιο βαθμό τις Βουλγαρικές φρικαλεότητες στη Μακεδονία¹¹. Ο Κορομηλάς ήταν ένας οραματιστής, ο οποίος το 1906, στην κορύφωση του Μακεδονικού Αγώνα, διατύπωσε την ιδέα να καλέσει τους Αλβανούς στη φιλονικία. Σ' αυτήν την περίοδο, οι Αλβανοί είχαν φιμωθεί από τους Τούρκους. Δεν τολμούσαν να αντισταθούν σ' αυτούς τους τυράννους εξαιτίας των σκληρών ποινών που είχαν υποφέρει.

Ο Κορομηλάς συνηγόρησε στην δημιουργία ενός ανεξάρτητου Αλβανικού κράτους, βορείως της Αυλώνας και της Κορυτσάς. Αυτό το Αλβανικό κράτος χρειάζονταν ως ένα φρούριο για να αποκλείσει τη Σλαβική προώθηση στη νότια Βαλκανική χερσόνησο. Αυτή η ιδέα μιας Ελληνο-Αλβανικής Ομοσπονδίας υποστηρίχθηκε από τον Αλβανό αρχηγό, Ismail Kemal Vliora¹². Ο Vliora, ένας διακεκριμένος Αλβανός πατριώτης, ήταν φιλέλληνας μορφωμένος στην περιφημη «Ζωσιμαία Σχολή»¹³

11. Και οι δύο ήταν Έλληνες στρατιωτικοί αξιωματικοί.

12. Αλβανός πατριώτης και πολιτικός ηγέτης (1844 - 1919). Διακήρυξε την ανεξαρτησία της Αλβανίας στη Vliora στις 28 Νοεμ. 1912.

13. Ο Ismail Kemal Vliora (1844 - 1919) ήταν Αλβανός πατριώτης ο οποίος αποφοίτησε από τη Ζωσιμαία Σχολή στα Ιωάννινα και αργότερα από τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Κωνσταντινούπολης. Ήταν αντιπρόσωπος στο Κοινοβούλιο των «Νεο-Τούρκων» από την επαρχία της Vliora. Το 1907 ο Kemal ήταν στην Αθήνα διασκεπτόμενος με τις Ελληνικές Αρχές σχετικά με τις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις. Υπέγραψε ένα πρωτόκολλο στις 22 Μαρτίου του 1907 με τον Ελληνικό Πολιτικό Οργανισμό «Ελληνισμός». Ένα αντίγραφο αυτού συνάπτεται στο τέλος αυτού του κεφαλαίου. Αργότερα σ' αυτόν το μήνα υπέγραψε ένα άλλο πρωτόκολλο μαζί με τον Έλληνα Πρωθυπουργό Γ. Θεοτόκη. Αυτό το

των Ιωαννίνων. Μιλούσε και έγραφε ευχερώς Ελληνικά. Ο Vliora είχε πολλές συναντήσεις από το 1897 μέχρι το 1909 με τον Γεώργιο Θεοτόκη, πρωθυπουργό και εξέχοντα Έλληνα πολιτικό. Δεν υπάρχουν ευπρόσιτα αρχεία των ομιλιών Θεοτόκη - Vliora. Αν υπάρχει κανένα, θα πρέπει να φυλάσσεται στα αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών της Ελλάδας. Τα υπομνήματα του Vliora, δημοσιευμένα στο Λονδίνο το 1920, δεν ήταν προσιτά γι' αυτήν τη μελέτη. Ο Αλέξανδρος Μαμμόπουλος¹⁴, ένας Ηπειρώτης λόγιος είχε μερικές επιστολές του Vliora προς τον πατριώτη Μίνω Λάππα¹⁵ κατά την περιοδεία του τελευταίου στην Ευρώπη εξ' ονόματος της Αλβανικής ανεξαρτησίας από το 1904. Οι πρωτότυπες επιστολές, που δανείστηκαν στον ιστορικό Νικόλαο Πατσέλη το 1952, χάθηκαν μετά τον θάνατό του. Αντίγραφα αυτών των επιστολών ακολουθούν πιο κάτω. Επί πλέον, ο Vliora εξέδωσε τη δική του Ελληνο-Αλβανική εφημερίδα με το όνομα «Σωτηρία», ένα φύλλο της οποίας περιελάμβανε ένα μακροσκελές άρθρο του που ήταν γεμάτο με έναν προσεκτικά επεξεργασμένο έπαινο για τον Ελληνισμό.

Πρωτόκολλο δεν μας είναι διαθέσιμο. Ο Kemal Vliora κήρυξε την ανεξαρτησία της Αλβανίας στις 28 Νοεμβρίου του 1912.

14. *Ο Αλέξανδρος Μαμμόπουλος (1916 - 1994) που γεννήθηκε στη Στεγόπολη της Βορείου Ηπείρου, που τώρα βρίσκεται στην Αλβανία, ήταν ιστορικός, συγγραφέας και μυθιστοριογράφος.*

15. *Καθηγητής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Επαναστάτης από την περίφημη πόλη της Δρόβιανης στη Βόρειο Ήπειρο.*

Πρώτη Επιστολή

Νεάπολη, 21/5 Φεβρουαρίου 1904

Αγαπητέ κ. Λάππα:

Μέσα σε αυτό το γράμμα υπάρχει μια ενδιαφέρουσα επιστολή για τον φίλο Κ. Κοντούλη, η οποία θα επιδοθεί στον Υπουργό αφού ληφθεί κάθε προφύλαξη. Αναχωρώ αύριο βράδυ για τη Ρώμη γιατί αναμένω να δεσμεύσω το ενδιαφέρον της Ιταλικής κυβέρνησης σε θέματα πάνω στα οποία εμείς συμφωνούμε. Δεν θα χάσω το χρόνο μου ακόμα και αν μερικοί πολιτικοί δεν συμμερίζονται τη νόμιμη απαίτησή μου. Παρακαλώ, πες στον κ. Πανά να βιαστεί για ότι είχε υποσχεθεί. Θα σου γράψω από τη Ρώμη.

Με πολύ σεβασμό
Ismail Kemal

Δεύτερη Επιστολή

Ρώμη, 2/5 Μαρτίου 1904

Αγαπητέ μου κ. Λάππα:

Σου έγραψα από τη Νεάπολη. Γράφω σήμερα στον κ. Υπουργό. Αν η δημοσίευση άρθρων στον Ιταλικό τύπο εξυπηρετεί τα ενδιαφέροντά σου και αν η Ιταλική Κυβέρνηση είναι ακόμη με το μέρος σου, γνωστοποίησέ μου το, αφού μπορώ να υποκινήσω ευνοϊκά άρθρα στις εφημερίδες της Ρώμης και σε άλλες σπουδαίες τοπικές εφημερίδες.

Φεύγω για το Παρίσι αύριο και θα σου γράψω από εκεί τα αποτελέσματα των ενεργειών μου.

Παρακαλώ στείλε τις συστημένες επιστολές σου στην διεύθυνση: 13 rue Washington, Βρυξέλλες.

Με σεβασμό, Ismail Kemal.

Τρίτη Επιστολή

Βρυξέλλες, 13 rue Washington,
9/22 Απριλίου 1904

Αγαπητέ μου κ. Λάππα:

Έπρεπε να πάω στο Παρίσι για λίγο καιρό ελπίζοντας να λάβω απάντησή σου στην επιστολή μου με ημερομηνία 26/8. Ελπίζω αύριο να λάβω την απάντησή σου και να ενεργήσω καταλλήλως. Ο φίλος μου στο Παρίσι μας υποσχέθηκε να βοηθήσει αλλά αυτοί δεν με άφησαν να κάνω μια αρχή στην εφημερίδα «Matin» χωρίς τη συγκατάθεσή σου. Περιμένω τις οδηγίες σου και δεν έχω να προσθέσω τίποτε άλλο.

Υπάρχει τελευταία μια σιωπή για τα Μακεδονικά θέματα, η οποία κατά τη γνώμη μου είναι προσωρινή αλλά πολύ ωφέλιμη για μας, διότι τώρα είναι ο καιρός να προετοιμαστούμε οικονομικά και πολιτικά για να δράσουμε αμέσως όταν ξεσπάσει η αναμενόμενη επανάσταση. Δυστυχώς, οι εχθροί μας δεν κοιμούνται, είναι αριθμητικώς πολλοί και οι πιο πολλοί τους είναι άγρυπνοι, είτε εμείς δεν μπορούμε να κοιμόμαστε. Κάθε ενέργεια, πλην της Ελληνο-Αλβανικής, μου φαίνεται εσφαλμένη για τα κοινά μας συμφέροντα και είμαι σε θέση να σε πληροφορήσω ότι προετοιμάζονται ενέργειες που βασίζονται επάνω στις κακώς ληφθείσες θέσεις της

Ρωσίας και πολλοί Βούλγαροι προσπαθούν να επωφεληθούν από αυτά. Όταν λάβω τις οδηγίες σου, θα σου γράψω λεπτομερώς τα πάντα.

Με πολύ σεβασμό, δικός σου,
Ismail Kemal

Τέταρτη Επιστολή

13 rue Washington,
12/15 Μαρτίου 1904

Αγαπητέ μου Κύριε Λάππα,

Δεν έχω λάβει καμιά σου επιστολή μετά την αναχώρησή μου. Περιμένω με ανυπομονησία τις απαντήσεις σου στις πρόσφατες επιστολές μου.

Εσωκλείστως θα βρεις μια επιστολή για τον Υπουργό των Εξωτερικών σχετικά με την εφημερίδα των Βρυξελλών. Παρακαλώ, δώσε την στον Υπουργό, αφού εσύ τη διαβάσεις και μάθεις το περιεχόμενό της.

Πιστεύω ότι θα είσαι ευτυχής για τη συμφωνία μου με αυτήν την εφημερίδα γιατί οι άνθρωποί της δεν θέλουν να κερδίσουν χρήματα αλλά να υπηρετήσουν τον πολιτισμό και τα ανθρώπινα προβλήματα στην Ανατολή και με αυτήν την πίστη τους αναλαμβάνουν τον αγώνα για την υπόθεσή μας. Αν ο Υπουργός συμφωνεί σ' αυτό, παρακαλώ στείλε μου ένα τηλεγράφημα με την μοναδική λέξη «Σύμφωνοι» και άρχισε αμέσως, και εν τω μεταξύ, στείλε μου όλες τις οδηγίες σου. Σου έστειλα χθες ένα τηλεγράφημα που λέγει: «παρακαλώ στείλε μου εφημερίδες, στείλε μου ένα τηλεγράφημα με την ημερομηνία αποστολής». Δεν έχω καμία εφημερίδα ως αυτήν την ώρα. Η καθυστέρηση της αμοιβής μου εγείρει δυσκολίες

οι οποίες με εμποδίζουν να ενεργήσω ελεύθερα. Παρακαλώ να δραστηριοποιηθείς, έτσι ώστε η αμοιβή μου να φθάνει στο μέλλον στην ώρα της, γιατί χωρίς την αμοιβή μου δεν μπορώ να κάνω τίποτα, αφού εδώ κάθε ενέργεια χρειάζεται χρήματα.

Παρακαλώ δώστε την εσώκλειστη επιστολή στον κ. Πανάν και πες του να την στείλει στον Πρόξενο στο Δυρράχιο με την εντολή να τη δώσει στον κ. Relik Vei Tortani και να λάβει την απάντησή του και να μου την στείλει μέσω των Υπηρεσιών.

Παρακαλώ πες μου τι συνέβη με τον κ. Χαρίτο και το εκπαιδευτικό Κολλέγιο των Διδασκάλων στην Κέρκυρα και το Λεξικό του Χριστοφορίδη.

Αν έχεις καθόλου νέα από τον φίλο μου κ. Σκούρτη, παρακαλώ πες μου το γιατί ανησυχώ.

Με πολύ σεβασμό, υμέτερος
Ismail Kemal

Πέμπτη Επιστολή

Βρυξέλες,
19/1 Απριλίου 1904

Αγαπητέ κ. Λάππα:

Σ' ευχαριστώ για την πρώτη σου επιστολή και για την απάντησή σου στο τηλεγράφημά μου. Δεν μπορώ να κάνω τίποτε γιατί δεν έχω καθόλου οδηγίες. Αν λάβω τις οδηγίες, θα ενεργήσω αν είναι ανάγκη με την (εφημερίδα) «Independence Belge» και θα φύγω για το Παρίσι, όπου υπάρχει πιθανότητα να έχω μια συμφωνία με την (εφημερίδα) «Matin». Εννοώ τους λόγους για τον Ιταλικό Τύπο αλλά η γνώμη μου ήταν η ίδια, δηλαδή: να συνδυ-

άσουμε τις ενέργειές μας δια του Τύπου και όποτε θα έχω την πλήρη συναίνεσή σου, θα προχωρήσω στην ολοκλήρωση της στρατηγικής μας.

Ο φίλος μου Jaffer είναι στην Κέρκυρα για πολύ καιρό και περιμένει τις οδηγίες μου. Αργότερα μπορεί να πάει στο Doultziman και θα τον συστήσω στον διοικητή της Κέρκυρας για κάθε επείγουσα ανάγκη. Τον συμβούλευσα να μην μιλά με τον ανιψιό μου Jemal Vei Vliora που ζει εκεί. Ανυπομονώ να μάθω νέα για το ταξίδι του κ. Σκούρτη.

Αν λάβω την επιστολή σου, θα σου γράψω με όλες τις λεπτομέρειες.

Δικός σου ειλικρινά
Ismail Kemal

Έκτη Επιστολή

(Από αυτήν την επιστολή

λείπουν οι πρώτες τέσσερις σελίδες)

(Η πέμπτη σελίδα αρχίζει ως εξής)

Μου αρέσει να είμαι πάντοτε συνετός και πρακτικός. Το σχέδιο δράσεως είναι ως εξής:

Πρώτον, ο Χαρίτος να τοποθετηθεί ως Καθηγητής της Αλβανικής γλώσσας στο Λύκειο του Βλάχου που περιμένει τους δέκα σπουδαστές που θα παρακολουθήσουν τα μαθήματα με έξοδα της Ελληνικής Κυβέρνησης.

Δεύτερον, ο κ. Χαρίτος θα εργαστεί για τη δημοσίευση στα Αλβανικά του Λεξικού του Χριστοφορίδη. Αν δεν έχετε τα Αλβανικά τυπογραφικά στοιχεία, παρακαλώ να μου γράψεις να τα αγοράσω.

Τρίτον, αμέσως μόλις λάβω την απάντηση της Αλβανικής κυβέρνησης θα ανεγερθούν τέσσερα Αλβανικά σχολεία στη βόρεια Αλβανία με έξοδα της Ελληνικής Κυβέρνησης.

Τέταρτον, στο Ελμπασάν και σε άλλα σημαντικά κέντρα της νοτιότερης Αλβανίας, η διδασκαλία θα γίνεται στην Αλβανική γλώσσα.

Αυτά είναι τα πιο σπουδαία για την ώρα.

Όταν μου γράψεις για την (εφημερίδα) «Independence», παρακαλώ να μην γράψεις τίποτα για την (εφημερίδα) «Matin» γιατί θα πάω την επόμενη εβδομάδα στο Παρίσι, αλλά οφείλω να ζητήσω για μια ακόμα φορά την προσοχή σου για την «Matin», γιατί οι άνθρωποί της δεν είναι τόσο καλοί όπως στην «Independence» και γι' αυτό πρέπει να ενεργήσουμε προσεκτικά με αυτούς και να μην τους δώσουμε καμιά αφορμή για κερδοσκοπικές επιθέσεις. Τονίζω την ανάγκη για μια εφημερίδα ευνοϊκή προς την υπόθεσή μας και κατηγορώ την αδράνεια της Ελληνικής Κυβέρνησης σ' αυτό το θέμα. Ένα χαρακτηριστικό πλεονέκτημα των εχθρών μας είναι η προώθηση των ιδεών τους δια του Τύπου.

Έχω όλα τα στοιχεία για τη δημοσίευση ενός βιβλίου για την Αλβανία σύμφωνα με τις ιδέες σου και το πρόσωπο που θα αναλάβει την έκδοση και τη διάδοσή του επίσης, αλλά ζητώ να μου δώσεις έναν υπεύθυνο υπολογισμό για τα αντίτυπα που θα πωληθούν και σε ποια τιμή αυτά θα διατεθούν. Το βιβλίο θα έχει 200 - 250 σελίδες με εικόνες και χάρτες. Μπορώ να κάνω ενέργειες για τη δημοσίευση του βιβλίου αν γνωρίζω εκ των προτέρων τον αριθμό των αντιτύπων που θα πωλήσεις και σε ποια τιμή.

Ελπίζω να δώσεις στον φίλο μου κ. Σκούρτη τις δύο επιστολές μου γιατί θα τις χρειαστεί. Πάντοτε εύχομαι να μαθαίνω νέα γι' αυτόν.

Σε ευχαριστώ για τις εφημερίδες, αλλά στο μέλλον, νομίζω ότι θα είναι καλύτερα να μου στέλνεις τις καλύτερες Αλβανικές εφημερίδες και σε ανταπόδοση θα σου στέλνω την «Independence». Γνώρισέ μου πώς και πού να σου στείλω τα δέματα της «Independence»

Ειλικρινώς
Ismail Kemal

1908: Η Επανάσταση των «Νεότουρκων»

Τον Ιούλιο του 1908 μια απροσδόκητη επανάσταση υποκινήθηκε από μία ομάδα νεαρών, μεταρρυθμιστικών τάσεων, Τούρκων αξιωματούχων κατά του αυτοκρατορικού άρχοντός τους, Σουλτάνου Abdul Hamid. Ένας υψηλόβαθμος αξιωματούχος του Στρατού στην Τουρκική φρουρά της Θεσσαλονίκης υποκίνησε την επανάσταση. Αυτή υποστηρίχθηκε από διακεκριμένους Τούρκους, όπως τον Talaat, τον Javit και τον Kemal στην Κωνσταντινούπολη. Όλοι μαζί εκθρόνισαν τον Abdul Hamid και διακήρυξαν μία δημοκρατία. Οι υποσχέσεις τους για ελεύθερες εκλογές, κοινωνικοπολιτικές μεταρρυθμίσεις και εκσυγχρονισμό ήγειραν μεγάλες ελπίδες μεταξύ των υποτελών της Αυτοκρατορίας, συμπεριλαμβανομένων και των Χριστιανών. Μόλις έγιναν αυτοί κυβέρνηση, όμως, αποκήρυξαν τις υποσχέσεις τους και ξαναγύρισαν στις παλιές τουρκικές μεθόδους διακυβέρνησης της Αυτοκρατορίας.

Οι Βαλκάνιοι Χριστιανοί αποφάσισαν να αντισταθούν στους Νεότουρκους. Βλέποντας ότι οι υποσχέσεις των Νεότουρκων για δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις είναι απατηλές, αποφάσισαν να αποκηρύξουν τον Οθωμανικό ζυγό με πόλεμο.

1909: Η Επανάσταση του «Γουδί»

Ο καταστροφικός πόλεμος της Ελλάδος το 1897 άφησε τη χώρα ταπεινωμένη για τα μετέπειτα χρόνια. Αυξανόμενα εσωτερικά προβλήματα, πολιτική αστάθεια, δημόσια σύγχυση και αηδία κράτησε την Ελλάδα χρεοκοπημένη. Το 1909 εξοργισμένοι νεαροί αξιωματικοί του στρατού επαναστάτησαν κατά της διεφθαρμένης κατάστασεως των ονομαζόμενων «Κοτζαμπάσηδων» σ' ένα κίνημα γνωστό ως η επανάσταση του «Γουδί».

«Γουδί» είναι η τοποθεσία ανατολικά των Αθηνών όπου είχε τα παραπήγματα στρατωνισμού η φρουρά της πόλεως. Νεαροί επαναστάτες αξιωματικοί αναζητώντας έναν αρχηγό βρήκαν έναν στο πρόσωπο του Συνταγματάρχη Ν. Ζορμπά, έναν πολιτικά άπειρο αλλά συντηρητικό άνθρωπο.

Ένας καλύτερος αρχηγός χρειάζονταν επειγόντως. Σε εκείνες τις μέρες ένας λαμπερός αστέρας εμφανίστηκε στον Ελληνικό πολιτικό ορίζοντα. Αυτός ο άνθρωπος ήταν ο Ελευθέριος Βενιζέλος¹⁶, ένας Κρητικός που κρά-

16. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, 1863 - 1936, Κρητικός πολιτικός και επαναστάτης, ο οποίος πήρε τη μοίρα της Ελλάδας στα χέρια του από τον Αύγουστο του 1910 μέχρι το 1915, κάνοντας αυτά τα χρόνια τα καλύτερα χρόνια προόδου και ευημερίας της Ελλάδας. Αυτός ήταν ο μεγαλύτερος πολιτικός του Α' Παγκοσμίου Πολέμου.

τησε τη χώρα του σε διαρκή επανάσταση κατά των Τούρκων. Οι Κρήτες, υπό την ηγεσία του Βενιζέλου, πολέμησαν για την ελευθερία τους και για την ένωσή τους με την ηπειρωτική Ελλάδα. Οι ηγέτες της επαναστάσεως του Γουδί ψήφισαν εννέα προς έναν να καλέσουν τον Βενιζέλο για βοήθεια. Έστειλαν στην Κρήτη τον Λοχαγό Ι. Κονταράτο να καλέσει τον Βενιζέλο να ενωθεί μαζί τους στην προσπάθεια να ξαναφτιάξουν την Ελλάδα.

Ο Βενιζέλος δέχτηκε την πρόσκληση προσεκτικά, απαιτώντας η άφιξή του στην Αθήνα να τηρηθεί μυστική. Η 28^η Δεκεμβρίου 1909 βρήκε τον Βενιζέλο νωρίς το πρωί μόνον στους δρόμους των Αθηνών να ψάχνει για ένα ξενοδοχείο για να μείνει. Γρήγορα, όμως, ήρθε σε επαφή με την επαναστατική Επιτροπή και πολιτικούς αρχηγούς. Προσκλήθηκε από τον Βασιλιά Γεώργιο για μια συνέντευξη και πρόγευμα.

Σ' αυτήν τη συνέντευξη, ο Βασιλιάς Γεώργιος διερεύνησε τον Βενιζέλο με ερωτήσεις, η τελευταία των οποίων είναι αξιοσημείωτη: «*Κύριε Βενιζέλε, πώς σκοπεύετε να ασχοληθείτε με την πολιτική ευνοιοκρατία και το φθαρμένο πολιτικό σύστημα; Γνωρίζετε, κύριε Βενιζέλε, ο λαός μας είναι διεφθαρμένος πολιτικά. Πολιτικές εύνοιες και δωροδοκίες είναι κοινές συνήθειες στην πολιτική μας ζωή*». Ο Βενιζέλος απάντησε: «*Μεγαλειότατε, θα πατάζω κάθε διεφθαρμένη πολιτική και ευνοιοκρατία*». Ο Βασιλιάς εντυπωσιάστηκε. Ο γιος του και στενότετος σύμβουλός του, ο Πρίγκιπας Νικόλαος, ένας πολιτικά διορατικός άνθρωπος επέμενε να εμπιστευθούν τον Βενιζέλο για να βγάλει τη χώρα από το χάος, τη διαφθορά και τη χρεοκοπία. Ο Βασιλιάς Γεώργιος, αφού ξεπέρασε τους αρχικούς δισταγμούς του, αγνόησε την παλιά πολιτική ομάδα

και επέτρεψε στον Βενιζέλο να σχηματίσει κυβέρνηση τον Αύγουστο του 1910.

Ο Γεώργιος Κλεμανσώ, ο μεγάλος Γάλλος πολιτικός¹⁷, επιστρέφοντας στο Παρίσι από ένα ταξίδι στην Ανατολή, έδωσε μια συνέντευξη σε έναν κύκλο προσώπων υψηλής κοινωνικής θέσεως. Ερωτηθείς για το ταξίδι του, αυτός είπε: «Δεν θα πω τι καταπληκτικά αρχαιολογικά τοπία ή ανατολικές ωραιότητες είδα, αλλά θα σας πω για μια ανακάλυψη που έκανα στην Κρήτη. Σ' αυτό το όμορφο νησί, συνάντησα ένα νεαρό δικηγόρο, τον Βενιζουέλο. Ειλικρινά, δεν θυμάμαι ακριβώς το όνομά του, αλλά όλη η Ευρώπη θα μιλά γι' αυτόν στο άμεσο μέλλον». Ποιος ήταν αυτός ο εξαιρετικός άνθρωπος που κατέκτησε τις καρδιές βασιλέων και υπουργών;

Ο χαρισματικός Βενιζέλος, μόλις ανέλαβε την Κυβέρνηση, προσέγγισε με μαεστρία τα προβλήματα της Ελλάδας, σχηματίζοντας κυβέρνηση με ανθρώπους υψηλού ηθικού αναστήματος. Αναδιοργάνωσε πλήρως τις κυβερνητικές δομές, τοποθετώντας σ' αυτές έντιμους προοδευτικούς ανθρώπους. Οργάνωσε έναν καλά εκπαιδευμένο και εξοπλισμένο στρατό 120.000 ανδρών. Προσέθεσε νέες μονάδες στο Ναυτικό και αγόρασε το περίφημο καταδρομικό «Αβέρωφ», επιτυγχάνοντας έτσι ναυτική ισότητα με την Τουρκία. Ο Βενιζέλος κυβέρνησε την Ελλάδα με πρωτοφανή δύναμη και φαντασία, φέρνοντας δικαιοσύνη και τάξη στο κράτος. Οι πολίτες τον υποστήριζαν με εμπιστοσύνη, απολαμβάνοντας τους καρπούς μιας καλά οργανωμένης κοινωνίας.

17. Γάλλος Πρωθυπουργός, 1906 - 1909, 1917 - 1920. Αποσύρθηκε από την πολιτική το 1920.

Τον Σεπτέμβριο του 1911, ενώ ο Βενιζέλος εργάζονταν ενσυνείδητα για να αναδιοργανώσει την Ελλάδα, ξέσπασε πόλεμος μεταξύ Ιταλίας και Τουρκίας στην Τρίπολη της Βόρειας Αφρικής. Αυτός ο πόλεμος τελείωσε υπέρ της Ιταλίας.

Τον Μάιο του 1912 οι Αλβανοί επαναστάτησαν κατά της Τουρκίας. Αν και η επανάστασή τους κατεστάλη, το 1912 ήταν ένα έτος εξέγερσης για τους Χριστιανούς των Βαλκανίων. Η ιδέα της χειραφέτησης από τους Τούρκους έφθασε σε καρποφορία.

Η Βουλγαρία, η Σερβία και το Μαυροβούνιο ενθαρρυνόμενες από τη Ρωσία, ένωσαν τις δυνάμεις τους για να διώξουν την Τουρκία από την Βαλκανική Χερσόνησο. Στις 13 Μαρτίου του 1912, η Βουλγαρία και η Σερβία υπέγραψαν μια συνθήκη αμοιβαίας βοήθειας κατά της Τουρκίας. Αργότερα, στις 8 Μαΐου στη Σόφια, ο Βενιζέλος ενώθηκε μαζί τους με μια χωριστή συνθήκη με τη Βουλγαρία. Ο αρχηγός της Ελληνικής αντιπολίτευσης, ο Γεώργιος Θεοτόκης, αντέδρασε καταγγέλλοντας τον Βενιζέλο ως προδότη. Εξοργισμένος ο Θεοτόκης έτρεξε να συναντήσει τον Κ. Ζαβιτσιάνο, Πρόεδρο της Βουλής, για να διαμαρτυρηθεί κατά της συνθήκης. Αντικρίζοντας τον Ζαβιτσιάνο, ο Θεοτόκης είπε: *«Δεν καταλαβαίνω πώς ο Βενιζέλος τόλμησε να υπογράψει μια τέτοια συνθήκη με τους αιώνιους εχθρούς μας, τους Βουλγάρους, χωρίς καθόλου παραχωρήσεις από αυτούς»*. Ο Ζαβιτσιάνος απάντησε: *«Ο Βενιζέλος το έκανε. Γιατί αυτός είναι ο Βενιζέλος»*.

Καλά οργανωμένοι και προετοιμασμένοι, οι Βαλκανικοί σύμμαχοι ήταν έτοιμοι να χτυπήσουν τους Τούρκους. Στις 5 Οκτωβρίου 1912 κήρυξαν τον πόλεμο κατά

της Τουρκίας. Μέσα σε δύο μήνες οι τουρκικές δυνάμεις σε διάφορα Βαλκανικά μέτωπα συνετρίβησαν. Ο Βουλγαρικός στρατός σταμάτησε κοντά στην Τσατάλτζα, είκοσι πέντε μίλια δυτικά της Κωνσταντινούπολης. Η τουρκική κυβέρνηση, βλέποντας την επερχόμενη καταστροφή ζήτησε ειρήνη. Μια ανακωχή παραχωρήθηκε από όλους τους Βαλκανικούς συμμάχους πλην ενός: η Ελλάδα είχε ατέλειωτη υπόθεση στην Ήπειρο. Οι Μεγάλες Δυνάμεις, έκπληκτοι από την απίστευτη νίκη των Βαλκάνιων, παρένβησαν για να σταματήσουν την περαιτέρω αιματοχυσία και να προλάβουν την κατάρρευση της Τουρκίας. Στις 17 Δεκεμβρίου του 1912, η Αγγλία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Αυστρία, η Ρωσία και η Ιταλία συγκάλεσαν ένα συνέδριο στο Λονδίνο για μια ειρηνική διευθέτηση. Ο Υπουργός Εξωτερικών της Αγγλίας Sir Edward Grey προήδρευσε. Μια συνθήκη που υπογράφηκε από τους εμπολέμους, τερμάτισε τον Πρώτο Βαλκανικό Πόλεμο. Η Ελλάδα, όμως, δεν υπέγραψε λόγω των συνεχιζόμενων στρατιωτικών επιχειρήσεων στην Ήπειρο.

Αρκετά γεγονότα που σχετίζονται με την Αλβανική περίπτωση κατ' αυτήν την περίοδο είναι αξιοσημείωτα. Οι Έλληνες είχαν αποφασίσει να εισβάλουν στην Αλβανία τον Νοέμβριο του 1912. Όταν οι Βαλκανικοί πόλεμοι ξέσπασαν στις 5 Οκτωβρίου 1912, η Ελλάδα σχεδίαζε να αποβιβάσει Ελληνικές ένοπλες μονάδες στην Αυλώνα με την πρόθεση να ανακηρύξει την ανεξαρτησία της Αλβανίας. Μια άλλη προσπάθεια έγινε προφανώς στις 18 Νοεμβρίου, αλλά ακυρώθηκε για άγνωστους λόγους¹⁸. Αυτή η αμφίβολη πληροφορία γι' αυτήν δεν επιβεβαι-

18. «Νέος Κουβαράς» Χρονικόν, 1962, σελ. 138 - 139.

ώνεται από καμιά Ελληνική ή Αλβανική πηγή. Εν πάση περιπτώσει, ο Ismail Kemal Vliora διακήρυξε την ανεξαρτησία της Αλβανίας στις 28 Νοεμβρίου του 1912, από την πατρίδα του, την Αυλώνα. Εν τω μεταξύ, στο Λονδίνο ο Αυστριακός και ο Ιταλός πρεσβευτής πέτυχαν να πείσουν το συνέδριο να δεχθεί τη δημιουργία μιας ανεξάρτητης Αλβανίας, πραγματοποιώντας σχέδια που αυτοί είχαν διαμορφώσει από το 1904 στο συνέδριο της Abbazia.

Η εκστρατεία της Ελλάδας στην Ήπειρο κατέληξε σε νικηφόρα κατάληξη την άνοιξη του 1913. Ένα δεύτερο συνέδριο συνεκλήθη στο Λονδίνο στις 30 Μαΐου. Πραγματικά, οι σπουδαιότερες αμφισβητήσεις ανάμεσα στους Βαλκάνιους εμπολέμους διευθετήθηκαν. Τα σύνορα της Αλβανίας αφέθηκαν ανοιχτά. Το συνέδριο διόρισε μια επιτροπή να οριοθετήσει τα βόρεια όρια της Αλβανίας με τη Σερβία και μια άλλη επιτροπή να οριοθετήσει τα νότια σύνορά της με την Ελλάδα.

Η αντιπροσωπεία του Βενιζέλου ήταν αντίθετη στο συνέδριο όσον αφορά την προοπτική να συμπεριληφθεί ένας Ελληνικός πληθυσμός μέσα στο νέο Αλβανικό κράτος. Παρατεταμένη διαπραγμάτευση δεν παράγαγε κανένα αποτέλεσμα. Τελικά, το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας που υπογράφηκε στις 17 Δεκεμβρίου 1913, παραχώρησε αδίκως τις Ελληνικές επαρχίες της Κορυτσάς και του Αργυρόκαστρου στην Αλβανία. Ο συμπαγής Ελληνικός πληθυσμός της Ηπείρου ενσωματώθηκε μέσα στην Αλβανία, ενώ οι Αλβανοί Μουσουλμάνοι του Κοσσυφοπεδίου παραχωρήθηκαν στη Σερβία. Επί πλέον, οι πρεσβευτές των Μεγάλων Δυνάμεων διέταξαν τον Ελληνικό στρατό να εκκενώσει τις κατεχόμενες περιοχές της Βο-

ρείου Ηπείρου. Αυτή η διαταγή εξαγρίωσε τον Ελληνικό πληθυσμό. Οι Βορειοηπειρώτες επαναστάτησαν κατά της άδικης απόφασης για διαμελισμό της Ηπείρου και σχημάτισαν μια κυβέρνηση της αυτόνομης Βορείου Ηπείρου υπό την ηγεσία του Γ. Κ. Ζωγράφου¹⁹.

Αλβανικές ομάδες αντιστάθηκαν στην επανάσταση των Βορειοηπειρωτών. Οι Ηπειρώτες Έλληνες ήταν νικητές. Οι Μεγάλες Δυνάμεις επενέβησαν πάλι. Συγκάλεσαν τους Έλληνες Ηπειρώτες και τους Αλβανούς στην Κέρκυρα. Με τις δολοπλοκίες τους ανάγκασαν τους Ηπειρώτες να δεχθούν μια αυτόνομη κατάσταση (Αυτόνομία) κάτω από την Αλβανική ομπρέλα. Στις 17 Μαΐου 1914, το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας υπογράφηκε από την πρεσβευτική επιτροπή. Ο Γ. Κ. Ζωγράφος, αρχηγός της Κυβέρνησης της αυτόνομης Βορείου Ηπείρου και ο Συνταγματάρχης L. Tompson, ένας Ολλανδός αξιωματικός που εκπροσωπούσε τον Πρίγκιπα Wied, τον Αλβανό Κυβερνήτη, υπέγραψαν τη συμφωνία. Ο Wied ήταν ένας Γερμανός πρίγκιπας που επιβλήθηκε πάνω στους Αλβανούς ως κυβερνήτης τους από τις Μεγάλες Δυνάμεις.

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος ξέσπασε δύο μήνες αργότερα και το Πρωτόκολλο της Κερκύρας ποτέ δεν εκτελέστηκε.

19. Γ. Κ. Ζωγράφος,, 1863 - 1920, Πρόεδρος της αυτόνομης Κυβέρνησης της Βορείου Ηπείρου που ιδρύθηκε στις 17 Φεβρουαρίου 1914. Γεννήθηκε στη Lunjuriya της Βορείου Ηπείρου και ήταν διακεκριμένος πολιτικός,, πατριώτης και πλούσιος φιλάνθρωπος.

Ο Δεύτερος Βαλκανικός Πόλεμος

Μετά τη λήξη του Συνεδρίου του Λονδίνου στις 30 Μαΐου 1913, ο Βενιζέλος υπέγραψε μια συνθήκη αμοιβαίας βοήθειας με τη Σερβία. Αυτή η μεγαλοφυΐα (ο Βενιζέλος) διαισθάνθηκε τη δυσαρέσκεια της Βουλγαρίας με τις διευθετήσεις του Λονδίνου. Υπήρξε μια σύντομη περίοδος ειρήνης κατά τον επόμενο μήνα Ιούνιο. Ο Βασιλιάς Ferdinand και η αυλή του διέταξαν τον Βουλγαρικό στρατό να επιτεθούν στις Ελληνο-Σερβικές γραμμές στη Δυτική Μακεδονία. Αυτή η κίνηση από τους Βουλγάρους πυροδότησε ευρύτερο Βαλκανικό πόλεμο, φέρνοντας τη Ρουμανία, την Τουρκία, την Ελλάδα και τη Σερβία μέσα στη διαμάχη και αυτοί νίκησαν τη Βουλγαρία μέσα σ' ένα μήνα. Η Βουλγαρία ζήτησε ανακωχή. Όλες οι φιλονικίες μεταξύ των Βαλκανικών εμπολέμων διευθετήθηκαν από τη συνθήκη ειρήνης του Βουκουρεστίου που υπογράφηκε στις 10 Αυγούστου 1913.

Οι Αλβανοί απέφυγαν να συμμετάσχουν στους Βαλκανικούς πολέμους. Η Σερβία και το Montenegro προσπάθησαν να προσελκύσουν τους Αλβανούς στην πολεμική προσπάθεια, αλλά απέτυχαν. Οι Αλβανοί προτίμησαν την καιροσκοπική ατραπό. Κατά βάση, μισούσαν να δουν τους Τούρκους να νικιούνται και παρέμειναν σε απόσταση.

Γρήγορα η Αλβανία διαλύθηκε. Οι χώρες που της δόθηκαν από το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας στις 17 Δεκεμβρίου 1913 κατακτήθηκαν από Γαλλικό, Ελληνικό, Ιταλικό και Αυστριακό στρατό από τον Οκτώβριο του 1914 μέχρι τον Αύγουστο του 1920. Η Αλβανία εξαφα-

νίστηκε με την έναρξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου.

Στις 24 Οκτωβρίου 1914, η Ελλάδα διατάχθηκε από τους Συμμάχους να ανακαταλάβει την Βόρειο Ήπειρο. Αργότερα, η μυστική συνθήκη του Λονδίνου έδωσε την Βόρειο Ήπειρο στην Ελλάδα. Η πόλη της Vlorë και οι εσωτερικές της περιοχές δόθηκαν στην Ιταλία με δικαιώματα επικυριαρχίας στο υπόλοιπο της Αλβανίας. Η Συνθήκη του Λονδίνου υπογράφηκε από την Αγγλία, την Γαλλία, την Ιταλία και τη Ρωσία στις 26 Απριλίου του 1915.

Οι Γάλλοι και οι Ιταλοί στα κατεχόμενα από αυτούς τμήματα της Αλβανίας ανακήρυξαν μίαν ανεξάρτητη Αλβανία. Οι Ιταλοί, που είχαν το αρχηγείο τους στο Αργυρόκαστρο²⁰, κατέλαβαν το νοτιότερο τμήμα. Οι Γάλλοι, που είχαν το αρχηγείο τους στην Κορυτσά, κατέλαβαν το βορειοανατολικό τμήμα. Περισσότερες λεπτομέρειες για το Αλβανικό ζήτημα περιλαμβάνονται στο επόμενο κεφάλαιο. Για λόγους ασφαλείας, οι Ιταλικές και Γαλλικές στρατιωτικές αρχές διακήρυξαν την Αλβανία ως ανεξάρτητο κράτος.

Ελλάδα

Υπό τον Βενιζέλο από το 1910 ως το 1915, η Ελλάδα απήλαυσε ειρήνη, ευημερία και την πιο ένδοξη περίοδο της υπάρξεώς της από την εποχή του Πολέμου της Ανεξαρτησίας το 1821. Οι επιτυχείς Βαλκανικοί Πόλε-

20. *Αργυρόκαστρο και Κορυτσά, δύο Ελληνικές πόλεις στην Βόρειο Ήπειρο (σήμερα στην Αλβανία).*

μοι και τα λαμπρά διπλωματικά επιτεύγματα του Βενιζέλου είχαν τριπλασιάσει την εδαφική έκταση της Ελλάδας.

Προς δυστυχία της Ελλάδας, ο Βασιλιάς Γεώργιος, επισκεπτόμενος τη Θεσσαλονίκη, έπεσε νεκρός από σφαίρα ενός δολοφόνου τον Μάρτιο του 1913. Αυτή η συμφορά έφερε στον θρόνο τον διάδοχο Πρίγκιπα Κωνσταντίνο. Ο Βενιζέλος και ο Κωνσταντίνος είχαν δισταμένες πολιτικές φιλοσοφίες. Μια σύγκρουση μεταξύ τους ήταν αναπόφευκτη.

Με την έκρηξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου τον Αύγουστο του 1914, η Ελλάδα ήταν αντιμέτωπη με ένα δίλημμα. Οι δύο κορυφαίοι πολιτικοί της Ελλάδας, ο Πρωθυπουργός Βενιζέλος και ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος, διαφωνούσαν ως προς την πορεία που έπρεπε να ακολουθήσει η χώρα στον πόλεμο. Ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος ήταν εμποτισμένος με βαθιές συμπάθειες προς τη Γερμανία. Ήταν παντρεμένος με την αδελφή του Kaiser, Σοφία. Η στρατιωτική του εκπαίδευση ήταν στην Γερμανία και ήταν πεπεισμένος ότι αυτή θα νικούσε. Ευνόησε την πλευρά της Γερμανίας στον πόλεμο διακηρύσσοντας την Ελλάδα ουδέτερη. Ο Βενιζέλος, ο από τον λαό εκλεγείς ηγέτης, πίστευε ότι τα συμφέροντα της Ελλάδας θα υπηρετούνταν καλύτερα με το να συνταχθεί η χώρα με τους Συμμάχους, την Αγγλία και τη Γαλλία. Προφήτευσε ότι η Αγγλία, μια μεγάλη ναυτική δύναμη, θα ήταν τελικά νικήτρια, λέγοντας ότι ενώ η Αγγλία πιθανόν να έχανε πολλές μάχες, θα κέρδιζε μία, την τελευταία. Έτσι, οι δύο συνεργάτες και φίλοι διαφώνησαν, με τραγικές συνέπειες για την Ελλάδα. Οι ψυχρές σχέσεις μεταξύ τους μεταβλήθηκαν σε εχθρότητα, όταν οι Σύμμα-

χοι ξεκίνησαν την επικίνδυνη εκστρατεία στα Δαρδανέλια τον Φεβρουάριο του 1915.

Οι Σύμμαχοι κάλεσαν την Ελλάδα να ενωθεί μαζί τους στην εκστρατεία των Δαρδανελίων. Ο Βενιζέλος ήταν υπέρ αυτής της εκστρατείας, γιατί είδε ότι η συμμετοχή της Ελλάδας σ' αυτήν ήταν μία σπάνια ευκαιρία να εκπληρώσει τις εθνικές της φιλοδοξίες στην Ανατολή. Ο Κωνσταντίνος, όμως, απέρριπτε επίμονα κάθε συμμετοχή. Αυτή η διαφωνία δημιούργησε μια ανεπανόρθωτη ρήξη μεταξύ τους.

Η κυβέρνηση του Βενιζέλου παραιτήθηκε, εξαναγκάζοντας τον Κωνσταντίνο να κυβερνήσει την Ελλάδα με Διατάγματα με την βοήθεια ελεγχόμενων κυβερνήσεων. Ο Κωνσταντίνος μεταβλήθηκε από συνταγματικός μονάρχης σε δικτάτορα. Οι εσφαλμένες του δολοπλοκίες κατά των Συμμάχων προκάλεσαν την απόφασή τους να απαλλαγούν από αυτόν. Εν τω μεταξύ, το 1916, ο Βενιζέλος σχημάτισε μια επαναστατική κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη, που ήταν αντίθετη προς την Κυβέρνηση του Κωνσταντίνου στην Αθήνα. Τότε, τον Ιούνιο του 1917, οι Σύμμαχοι εκθρόνισαν τον Κωνσταντίνο, ο οποίος και εξορίστηκε στην Ελβετία. Ο Βενιζέλος, τώρα απόλυτος κύριος της Ελλάδας, έριξε την υποστήριξή του στους Συμμάχους. Η κρίση του δικαιώθηκε από τη νίκη των Συμμάχων. Στις 11 Νοεμβρίου 1918 κηρύχθηκε το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου.

Τον Ιανουάριο του 1919, οι νικητές κάλεσαν ένα συνέδριο ειρήνης στις Βερσαλλίες. Ο Βενιζέλος ήταν ο λάμπων αστέρας του συνεδρίου, εκτιμούμενος πολύ από τους Συμμάχους. Ήταν στα πρόθυρα να επιτύχει τους αντικειμενικούς του σκοπούς για την Ελλάδα.

Για να κλείσουμε αυτό το Κεφάλαιο, η συνάντηση του Βενιζέλου με τους μεγάλους πολιτικούς του συνεδρίου είναι αξιοσημείωτη. Στις 7 Μαΐου 1919, ο Πρόεδρος Wilson²¹, ο Lloyd George²² και ο Clemenceau είχαν το πρόγευμά τους στη σουίτα του Lloyd George. Όλο το πρωινό έψαχναν να βρουν τον Βενιζέλο, ο οποίος επί τέλους εντοπίστηκε στην καρέκλα ενός οδοντίατρου. Ο Βενιζέλος, πληροφορηθείς αυτό το γεγονός, έσπευσε να τους συναντήσει. Εκεί, οι τρεις πολιτικοί συμβούλευσαν τον Βενιζέλο να στείλει τον Ελληνικό στρατό στη Μικρά Ασία για να καταλάβει την πόλη της Σμύρνης και την ενδοχώρα της.

Αυτό ήταν το κορυφαίο από τα όνειρα του Βενιζέλου. Τηλεγράφησε στην Αθήνα να προετοιμάσει στρατιωτικές μονάδες για να επιβιβαστούν για τη Σμύρνη. Αυτό συνέβη στις 15 Μαΐου του 1919. Κανένας δεν προείδε ότι αυτή η θριαμβευτική Ελληνική εκστρατεία στη Μικρά Ασία, κατοικία δύο εκατομμυρίων Ελλήνων, θα τελείωνε σε τραγωδία στις 28 Αυγούστου του 1922.

Αλβανία

Συνοπτικά, ένα ανεξάρτητο Αλβανικό κράτος ιδρύθηκε από την επικύρωση του Πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας στις 17 Δεκεμβρίου του 1913. Εν τούτοις, δύο

21. Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών από το 1913 μέχρι το 1921.

22. Ο Lloyd George (1863 - 1945), Άγγλος πολιτικός και εξέχων ρήτορας, κυρίως υπεύθυνος για τη νίκη στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Υπηρέτησε ως Πρωθυπουργός της Αγγλίας από το 1916 ως το 1922.

εθνικές Ελληνικές επαρχίες της Ηπείρου, η Κορυτσά και το Αργυρόκαστρο ενσωματώθηκαν αδίκως μέσα σ' αυτό. Κατά τον Ιανουάριο του 1914, ο Ελληνικός Στρατός υποχρεώθηκε να εκκενώσει την Βόρειο Ήπειρο. Ο Ελληνικός πληθυσμός της επαναστάτησε και σχημάτισε ένα αυτόνομο κράτος στην Ήπειρο, με το Αργυρόκαστρο ως πρωτεύουσά του, στις 17 Φεβρουαρίου 1914. Υπήρξε ένοπλη Αλβανική αντίσταση, αλλά αυτή ηττήθηκε. Οι Αλβανοί ζήτησαν βοήθεια από την διεθνή επιτροπή, η οποία παρε-νέβη για να εμποδίσει τον διαμελισμό της Αλβανίας. Αυτή η επιτροπή κάλεσε τους εμπολέμους Έλληνες και Αλβανούς στην Κέρκυρα για να διαπραγματευθούν μια ειρηνική διευθέτηση. Το Πρωτόκολλο της Κέρκυρας, που υπογράφηκε στις 17 Μαΐου 1914, έδινε στην Βόρειο Ήπειρο μιαν αυτόνομη ιδιότητα με ειδικά προνόμια. Δυστυχώς, η αυτόνομη ιδιότητα της Βορείου Ηπείρου ποτέ δεν πραγματοποιήθηκε, γιατί ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος ξέσπασε τον Αύγουστο του 1914.

Εν τω μεταξύ, οι Μεγάλες Δυνάμεις επέβαλαν στους Αλβανούς έναν Γερμανό, τον Πρίγκιπα Wied, ως μονάρχη τους. Ο Wied έφθασε στην Αλβανία στις 4-3-1914 και εξεδιώχθη στις 9-9-1914. Η Αλβανία, από την ώρα της δημιουργίας της μέχρι τον Αύγουστο του 1920 κατείχετο από ξένα στρατεύματα. Μόλις μετά το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, στις 25 Δεκεμβρίου 1918, οι Αλβανοί σχημάτισαν μια σκιώδη κυβέρνηση στο Δυρράχιο (πόλη στην κεντρική Αλβανία). Αυτή η μόλις σχηματισθείσα κυβέρνηση απαίτησε οι νικήτριες δυνάμεις να επανιδρύσουν την Αλβανία σύμφωνα με τις προβλέψεις του Πρωτοκόλλου της Φλωρεντίας.

Η κατάληξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου άλλαξε ριζικά την Αλβανική πολιτική και τακτική, εξαιτίας της εμφανίσεως νέων μορφών στην Αλβανική κοινωνία. Μία από αυτές ήταν ένας φιλόδοξος Έλληνας επαναστάτης ο οποίος ήταν Αλβανοποιημένος. Το Ελληνικό του όνομα ήταν Νικόλαος Στυλιανός Μαυρομάτης. Γεννήθηκε το 1882 στο Imprek Tere, ένα χωριό νοτίως της Ανδριανούπολης στην Ανατολική Θράκη. Είχε σχεδιάσει μια μαθητική επανάσταση για την οποία αποβλήθηκε από το Γυμνάσιο της Ανδριανούπολης. Μεσολάβησε ένας σημαίνων Έλληνας στη διεύθυνση του Σχολείου και ο Μαυρομάτης έλαβε χάρη. Παρακολούθησε μαθήματα στη Φιλολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Όταν πήρε το πτυχίο του, πήγε στην Αλεξάνδρεια όπου το 1903 δίδαξε σε Ελληνικά σχολεία. Στην Αλεξάνδρεια υπήρχε μια ευημερούσα Αλβανική κοινότητα η οποία του συμπεριφέρθηκε ως δικό της άτομο γιατί είχε κάποια γνώση της Αλβανικής γλώσσας. Οι Αλβανοί της Αλεξάνδρειας κατάφεραν να τον απομακρύνουν από την Ελληνική κοινότητα της Αλεξάνδρειας. Η Αλβανική γενναιοδωρία τον βοήθησε να ταξιδέψει στη Βοστώνη το 1906.

Ο Μαυρομάτης, έξυπνος άνθρωπος, βρήκε την ευκαιρία που ζητούσε. Αλβανοποίησε το όνομά του μετατρέποντάς το σε Fan Noli. Ήρθε σε επαφές με τους Αλβανούς στη Βοστώνη, και ανέπτυξε στενούς δεσμούς μαζί τους. Επειδή δεν μπορούσε ακόμα να μιλήσει Αγγλικά εργάστηκε σε ένα εργοστάσιο, αλλά από το 1908 ως το 1912 ήταν ικανός να παρακολουθήσει τάξεις στο Harvard. Σ' αυτήν την περίοδο έκανε δύο έξυπνες κινήσεις. Πρώτον, ανακάλυψε ότι οι Αλβανοί δεν είχαν ούτε εκκλησία ούτε κληρικούς. Αρπάζοντας την ευκαιρία, έπεισε

τον Ρώσο Ορθόδοξο Ιεράρχη στην Αμερική, τον Επίσκοπο Αλέξανδρο, να τον χειροτονήσει Ορθόδοξο ιερέα. Αργότερα, μηχανορραφώντας ένα σχέδιο μεταξύ Χριστιανών και Μουσουλμάνων Αλβανών σε μια συγκέντρωση στη Νέα Υόρκη, ανακηρύχθηκε Επίσκοπός τους. Το δεύτερο σπουδαίο βήμα του ήταν η γνωριμία του με τον Faik Konitza, έναν Αλβανό που είχε σταλεί στην Αμερική από την Βρετανική Intelligence για να διασπείρει την προπαγάνδα μεταξύ των Αλβανών. Αυτοί από κοινού εξέδωσαν την Αλβανική εφημερίδα Dielli το 1909. Το 1912 είχαν οργανώσει την Παν-Αλβανική Εταιρεία της «Vatra» στη Βοστώνη.

Ο Fan Noli, ένας επιδέξιος καταφερτζής («manipulator»), αναγνωρίστηκε από τους Αλβανούς ως θρησκευτικός πολιτικός τους αρχηγός στην Αμερική. Εν τούτοις σε ένα σύντομο ταξίδι του στην Αλβανία κατά τον Αύγουστο του 1914, κατάφερε να εκθέσει τον εαυτό του. Φθάνοντας στο Δυρράχιο προσπάθησε να κάνει μια υπαίθρια θρησκευτική λειτουργία. Γι' αυτήν την παράνομη πράξη, απελάθηκε από την Αλβανία. Η αποτυχία αυτού του ταξιδιού τον ανάγκασε να γυρίσει στην Αμερική για να αναλάβει τη θέση του ως Αλβανού ηγέτη εκεί.

Ο Fan Noli αφοσιώθηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου στο να οργανώσει τους Αλβανούς στην Αμερική. Με το τέλος του πολέμου, ο Fan Noli και ο Faik Konitza είχαν προβληθεί ως οι πρώτοι αντιπρόσωποι της Αλβανικής αποικίας της Αμερικής στο Συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι.

Στο τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, οι διασκορπισμένοι Αλβανοί ηγέτες άφησαν κατά μέρος τους ανταγωνισμούς τους, σχηματίζοντας μια εθνική κυ-

βέρνηση στο Δυρράχιο στις 25 Δεκεμβρίου 1918. Αυτή η κυβέρνηση λοιπόν όρισε μια αντιπροσωπεία στο Συνέδριο Ειρήνης στο Παρίσι. Μια δεύτερη Αλβανική αντιπροσωπεία που αντιπροσώπευε την Αλβανική κοινότητα της Κωνσταντινουπόλεως, εμφανίστηκε επίσης. Μια τρίτη αντιπροσωπεία, με επί κεφαλής τον Fan Noli και τον Faik Konitza, αντιπροσωπεύοντας την Αλβανική κοινότητα της Αμερικής, εμφανίστηκε λίγο αργότερα. Ο Fan Noli, χρησιμοποιώντας το γόητρο του ράσου του Επισκόπου, μηχανεύτηκε τη συγχώνευση των τριών ομάδων σε μια, με τον εαυτό του σε ηγετικό παίκτη. Η ενωμένη προσπάθειά τους ήταν να καταγγείλουν τη Συνθήκη του Λονδίνου του 1915 και να επανιδρύσουν το Αλβανικό κράτος.

Αργότερα, στις 19 Ιουλίου του 1919, ο Βενιζέλος υπέγραψε μια συμφωνία με τον Τίτομι, τον Υπουργό Εξωτερικών της Ιταλίας. Η Βόρειος Ήπειρος θα εκχωρούνταν στην Ελλάδα. Η Αυλώνα με την ενδοχώρα της, θα πήγαινε στην Ιταλία. Η Ιταλία επίσης θα διεκδικούσε το υπόλοιπο της Αλβανίας.

Ειδικό Πρωτόκολλο

Συνθήκη Υπογεγραμμένη Ανάμεσα στο Συμβούλιο της Ελληνικής Εταιρείας «Ελληνισμός» και τον Ισμαήλ Κεμάλ Βλιώρα, Επιφανή Αλβανό Πατριώτη και Ηγέτη.

Το Συμβούλιο της Ελληνικής Εταιρείας «Ελληνισμός» αφενός και ο Αλβανός Πατριώτης και Ηγέτης Ismail Kemal Vliora αφετέρου, συναντήθηκαν στην Αθήνα στις 22 Μαρτίου 1907. Σ' αυτήν τη συνάντηση συζήτη-

σαν το Συνταγματικό Σχέδιο του Βλιώρα για τη δημιουργία ενός Αλβανικού Συνδέσμου σε ένα Ευρωπαϊκό Κέντρο. Συμφώνησαν στην πολιτική κονίστρα (arena) ως προς την ανάγκη για συνεργασία των δύο συγγενών λαών, των Ελλήνων και των Αλβανών. Αναγνώρισαν κοινά ενδιαφέροντα και κοινούς εχθρούς. Έθεσαν το θεμέλιο για κατανόηση και συνεργασία.

Ο Ismail Kemal Vliora, ανέλαβε την ευθύνη για την δημιουργία ενός τέτοιου Αλβανικού Συνδέσμου σε ένα Ευρωπαϊκό Κέντρο. Ο σκοπός του Συνδέσμου θα ήταν να προωθήσει το έργο του που βασίζεται στις προβλέψεις του Συντάγματος.

Άρθρο I

Να ιδρυθεί ένας Αλβανικός Σύνδεσμος του οποίου η έδρα θα επιλεγεί. Ο σκοπός του Συνδέσμου θα είναι η διαφώτιση των Αλβανών για τα δικαιώματα και τα συμφέροντά τους με όλα τα μέσα και τις πολιτικές δραστηριότητες, με αποκλειστική κατανόηση και συνεργασία με τους Έλληνες.

Άρθρο II

Βάση της Ελληνο-Αλβανικής κατανοήσεως και συνεργασίας θα είναι:

α) Αμοιβαία υπεράσπιση των δύο λαών για τα δικαιώματά τους εναντίον κάθε αντιπάλου.

β) Οι φιλοδοξίες και των δύο μερών θα περιοριστούν μέσα στα ιστορικά και γεωγραφικά όρια. Γλώσσα (Ελληνική ή Αλβανική) θα είναι η ομιλούμενη από την πλειοψηφία.

Άρθρο III

Η Εθνική ανάπτυξη θα αφεθεί αδιατάρακτη.

Άρθρο IV

Ο Σύνδεσμος για να επιτύχει τον σκοπό του, θα εκδώσει μια εφημερίδα στα Ελληνικά, Αλβανικά, Γαλλικά και Τούρκικα.

Με αυτό το εκδοτικό όργανο ο Σύνδεσμος θα επιδιώξει τη διαφώτιση των Αλβανών ώστε αυτοί να ζητήσουν συνεργασία με τους Έλληνες. Αυτή καταπολεμά τις διαιρέσεις μεταξύ των δύο λαών, οι οποίοι συνδέονται φυλετικά και με μια μακρά κοινή ιστορία.

Άρθρο V

Ο Σύνδεσμος χρειάζεται να βρίσκεται σε επαφή με Ελληνικούς οργανισμούς στην Αθήνα και προ πάντων με την εταιρεία «Ελληνισμός» ο οποίος ασπάζεται τους ίδιους σκοπούς. Ένα Ελληνο-Αλβανικό τμήμα αυτής της εταιρείας θα επιβλέπει τις λεπτομέρειες της κατανοήσεως.

Η Εταιρεία «Ελληνισμός» δεχόμενη τις υποσχέσεις συνεργασίας

α) θα αντιδρά με τις εφημερίδες της στην Αθήνα και στο Παρίσι σε όλες τις αντιδράσεις και εχθρικές ιδέες που αφορούν στην Ελληνο-Αλβανική συνεργασία.

β) θα ασκήσει την επίδρασή της ώστε τα Αλβανικά γράμματα και η Αλβανική γλώσσα να διδάσκονται στα Ελληνικά Σχολεία στην Αλβανία. Ο Ορθόδοξος (Ελληνικός) Κλήρος πρέπει να αποφεύγει κάθε εμπόδιο ή παρέμβαση στο θέμα της γλώσσας. Έτσι η διδασκαλία της Αλβανικής γλώσσας με τη βοήθεια της Εταιρείας «Ελληνισμός» θα εξαπλώσει τη μάθηση της

γλώσσας ελεύθερα από κάθε επέμβαση από την ξένη προπαγάνδα και τους ξένους.

Και οι δύο λαοί θα εργάζονται συσφίγγοντας τους αδελφικούς δεσμούς και τα αμοιβαία ενδιαφέροντα, σεβόμενοι ο ένας τους πολιτικούς πόθους του άλλου και θα είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν κάθε απειλή εναντίον οποιασδήποτε από τις δύο πλευρές. Την ίδια ώρα οφείλουν και τα δύο μέρη να συνεργάζονται για την προαγωγή της εθνικής ενότητας και ανεξαρτησίας του λαού τους κατά το Άρθρο II, σε περίπτωση που θα υπάρξουν πολιτικές αλλαγές στη Βαλκανική Χερσόνησο.

Και οι δύο πλευρές θα εργαστούν στην Ελλάδα και στην Αλβανία να διαδώσουν αυτήν την διακήρυξη.

Αυτό το Πρωτόκολλο γράφτηκε σε δύο αντίτυπα και υπογράφεται νομίμως.

Αθήναι 22 Μαρτίου 1907

Για την
Εταιρεία «Ελληνισμός»
Νεοκλής Καζάσης

Για τον
Αλβανικό Σύνδεσμο
Ismail Kemal Vliora

Πρόεδρος

Ακολουθούν πολλές υπογραφές

δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΧΙ

Από το 1920 ως την έκρηξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου

Με την έναρξη του Συνεδρίου Ειρήνης των Παρισίων, αμέσως μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο που τερματίστηκε στις 11 Νοεμβρίου 1918, οι Αλβανικές οργανώσεις από όλον τον κόσμο έστειλαν στο Παρίσι αρκετές αντιπροσωπείες για να παρακολουθήσουν το Συνέδριο. Η αποστολή αυτών των αντιπροσωπειών ήταν να προωθήσουν τους εθνικούς πόθους της Αλβανίας, αποκηρύσσοντας τη Συνθήκη του Λονδίνου και αποκαθιστώντας τα προ του Α' Παγκοσμίου Πολέμου σύνορα της Αλβανίας¹.

Η πιο αξιοσημείωτη αντιπροσωπεία από όλες ήταν εκείνη της Αμερικής που είχε ως αρχηγό της τον Επίσκοπο Fan Noli και τον Faik Konitza. Ο Fan Noli χρησιμοποίησε το πλεονέκτημά του ως Ορθοδόξου Επισκόπου και την εγχώρια πονηριά για να ενώσει αυτές τις διάφορες Αλβανικές αντιπροσωπείες σε μία υπό την δική

1. Η Συνθήκη του Λονδίνου υπογράφηκε από την Αγγλία, τη Γαλλία, τη Ρωσία και την Ιταλία στις 26 Απριλίου 1915. Με αυτήν τη συνθήκη, ο Αυλώνας παραχωρήθηκε στην Ιταλία και το υπόλοιπο της Αλβανίας έγινε Ιταλικό προτεκτοράτο. Με την ίδια συνθήκη, η Βόρειος Ήπειρος παραχωρήθηκε στην Ελλάδα. Τα Αλβανικά σύνορα ορίστηκαν σύμφωνα με το Πρωτόκολλο της Φλωρεντίας που είχε υπογραφεί στις 17 Δεκεμβρίου 1913.

του ομπρέλα. Η επιτυχία του Fan Noli να ενώσει τις Αλβανικές αντιπροσωπείες σε ένα σώμα ήταν εντυπωσιακή, εν τούτοις η επιτυχία του επισκιάστηκε από την ψυχρή αδιαφορία με την οποία οι Αλβανοί αντιμετώπιστηκαν στο Συνέδριο.

Οι Αλβανοί δεν έχασαν την ελπίδα. Οι επιδέξιοι πολιτικοί της Αλβανίας είχαν εκπαιδευτεί στις σχολές της Οθωμανικής διπλωματίας και βρήκαν ένα μονοπάτι γύρω από αυτό το αδιέξοδο. Με τις συμβουλές φίλων, οι Αλβανοί συμβουλευτήκαν να ζητήσουν τη βοήθεια της Ιταλικής αντιπροσωπείας. Αυτή η εισήγηση βοήθησε προς όφελος των Αλβανών.

Οι Ιταλοί ευχαρίστως πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους. Διαπραγματεύσεις μεταξύ τους παράγγαγαν ευνοϊκά αποτελέσματα που οδήγησαν στην καταληξη μιας Συνθήκης με την οποία οι Αλβανοί αναγνώρισαν τα δικαιώματα της Ιταλίας και τα προνόμια που εκχωρούνται σ' αυτήν από τη μυστική συνθήκη του Λονδίνου της 26^{ης} Απριλίου 1915. Αυτή η συνθήκη μεταξύ Ιταλών και Αλβανών υπογράφηκε στο Παρίσι στις 20 Αυγούστου 1919.

Αυτό που παρατηρούμε εδώ είναι η ανακολουθία των Αλβανών. Όπως είπαμε πιο πάνω, η κύρια αποστολή της Αλβανικής αντιπροσωπείας στην Επιτροπή Ειρήνης στο Παρίσι ήταν διπλή. Αφενός, αυτοί είχαν να καταγγείλουν τη μυστική συνθήκη του Λονδίνου και αφετέρου ζητούσαν να αποκαταστήσουν την εδαφική ακεραιότητα της Αλβανίας. Αντ' αυτών, οι Αλβανοί παραμέρισαν τον σκοπό του ταξιδιού τους στο Παρίσι και αναγνώρισαν τα Ιταλικά προνόμια στη χώρα τους. Με άλλα λόγια, οι Αλβανοί παρεχώρησαν την εδαφική ακεραιότητα και ανεξαρτησία της χώρας τους, στους Ιταλούς.

Ας δούμε τώρα τι συνέβη σε δύο Αλβανικές πόλεις: η Κορυτσά είχε καταληφθεί από τους Γάλλους και η Αυλώνα από τους Ιταλούς κατά τον WW I.

Η κυβέρνηση της Γαλλίας διέταξε τον Ταγματάρχη Cretin, Διοικητή της Γαλλικής φρουράς της Κορυτσάς, να εκκενώσει την πόλη όχι αργότερα από τις 28 Μαΐου 1920 και να επιστρέψει στην πατρίδα.

Ο Ταγματάρχης Cretin, συμμορφούμενος προς τη διαταγή της κυβερνήσεώς του, συνέταξε το Πρωτόκολλο παραδόσεως της Κορυτσάς στην Ελλάδα για το οποίο ειδοποίησε την Ελληνική κυβέρνηση. Αν και η Ελλάδα ήταν απασχολημένη με ένα σκληρό πόλεμο κατά του Κεμαλικού στρατού στη Μικρά Ασία, κατάφερε να συγκεντρώσει μια πλήρη μεραρχία στη Φλώρινα, μια πόλη στη δυτική Μακεδονία. Αυτός ο στρατός τέθηκε υπό τας διαταγάς του Στρατηγού Νικόλα Τρικούπη, ο οποίος διατάχθηκε να προχωρήσει και να καταλάβει την Κορυτσά. Ο Τρικούπης, πορευόμενος προς Κορυτσά ειδοποιήθηκε στο μέσον του δρόμου από την κυβέρνηση Βενιζέλου να σταματήσει και να αγνοήσει την προηγούμενη διαταγή να αναλάβει τον έλεγχο της πόλεως.

Αναπάντεχα, μια Αλβανική αντιπροσωπεία που αποτελούνταν από Έλληνες και Αλβανούς της Κορυτσάς ήρθε να συναντήσει τον Τρικούπη και του ζήτησε να μην καταλάβει την πόλη. Αυτοί προσποιήθηκαν ότι φοβούνται πως θα επακολουθούσε αιματοχυσία από έναν επαναστατικό Αλβανικό στρατό αποφασισμένο να αντισταθεί στην κατάληψη της πόλεως από τους Έλληνες.

Κατά τον ίδιο μήνα του Μαΐου 1920, μια άλλη Αλβανική προσπάθεια έλαβε χώρα στην Αυλώνα. Καλά οργανωμένες και οπλισμένες Αλβανικές ομάδες επιτέθη-

καν κατά της Ιταλικής φρουράς της πόλεως με σκοπό να εκδιώξουν τους Ιταλούς από το Αλβανικό έδαφος για πάντα.

Ο Βενιζέλος, όντας ανήσυχος για μια πιθανή σύγκρουση με τους Αλβανούς στην Κορυτσά, οπισθοχώρησε και διέταξε τον Στρατηγό Τρικούπη, αφενός μεν να σταματήσει, αφετέρου δε να δώσει μια πιθανότητα στον Κυβερνήτη της Δυτικής Μακεδονίας Ηλιάκη να έλθει σε μια συνεννόηση με την Αλβανική αντιπροσωπεία και να αποφύγει εχθροπραξίες.

Ο Κυβερνήτης Ηλιάκης, σε συνεννόηση με την Αλβανική αντιπροσωπεία, κατέληξε σε μια συμφωνία η οποία υπογράφηκε από τα δύο μέρη. Αυτή η συνθήκη υπογράφηκε στην Karestitsa². Σύμφωνα με αυτήν την συνθήκη οι Αλβανοί θα είχαν την Κορυτσά, αλλά εγγυούνταν τα ανθρώπινα δικαιώματα στους Έλληνες της πόλεως.

Το αίνιγμα εδώ είναι: τι έκανε τον Βενιζέλο να κάνει πίσω και να αφήσει τους Αλβανούς να έχουν την Κορυτσά; Αυτή ήταν μια μοναδική ευκαιρία για την Ελλάδα, κατέχοντας την Κορυτσά, να αποκτήσει όλη την Βόρεια Ήπειρο και να την ενσωματώσει στο Ελληνικό Βασίλειο. Τι έκανε αυτόν τον μεγαλόπνοο πολιτικό να αλλάξει τη γνώμη του και να επηρεαστεί και να αποκλίνει από την αρχική του απόφαση; Πιθανότατα, ο Βενιζέλος γνώριζε ότι η Ιταλική παρουσία στο Αλβανικό έδαφος συνιστούσε μια μελλοντική απειλή για την ασφάλεια της Ελλάδος. Γι' αυτόν τον λόγο, ο Βενιζέλος άφησε τους Αλβανούς ανενόχλητους στις προσπάθειές τους στη Μά-

2. *Karestitsa*, ένα Αλβανικό χωριουδάκι κοντά στα Ελληνικά σύνορα.

χη της Αυλώνας να εκδιώξουν τους Ιταλούς από το Αλβανικό έδαφος, για να αποφύγει κάθε σύγκρουση με την Ιταλία. Εν τούτοις, εκείνη η απειλή υλοποιήθηκε είκοσι χρόνια αργότερα όταν ο στρατός του Μουσολίνι επιτέθηκε κατά της Ελλάδας στις 28 Οκτωβρίου 1940, μετά από ενάμιση χρόνο κατοχής της Αλβανίας.

Εν τω μεταξύ, οι Αλβανοί πέτυχαν να νικήσουν τους Ιταλούς στην Αυλώνα. Ο Ιταλικός στρατός αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Αλβανία και να φύγει στις 17 Αυγούστου 1920.

Μετά τις επιτυχίες τους στην Αυλώνα και στην Κορυτσά, οι Αλβανοί έγιναν κύριοι της χώρας τους. Ξέχασαν όλες τις συνήθειες που είχαν μάθει όταν ήταν υπό τους Τούρκους και ενώθηκαν, φοβούμενοι διαμελισμό της χώρας τους από τους ξένους.

Στην Αλβανία πολλές βραχύβιες κυβερνήσεις σχηματίστηκαν μετά το 1920, στις οποίες ο Fan Noli έπαιξε ζωτικό ρόλο. Η κυβέρνηση που σχηματίστηκε κατά την εποχή του νεαρού Ahmet Bey Ζώγου (1895 - 1961)³ διήρκεσε περισσότερο, από τις 12 Φεβρουαρίου 1922 μέχρι 30 Μαρτίου 1924. Κατά το καθεστώς Ζώγου, ο Fan Noli αφοσιώθηκε στο να ελευθερώσει τους Αλβανούς Ορθοδόξους και τους Μουσουλμάνους σεκταριστές από τις μητρικές τους εκκλησίες. Επεχείρησε το ίδιο για τους Καθολικούς στη Βόρειο Αλβανία. Στις 23 Φεβρουαρίου 1924, μια ανεπιτυχή προσπάθεια δολοφονίας κατά του Ζώγου έλαβε χώρα καθώς αυτός έμπαινε στο Κοινοβούλιο. Ο Ζώγου παραιτήθηκε και έφυγε στη Γιουγκοσλαβία. Η παραίτησή του άφησε ένα ελεύθερο πεδίο για

3. Αλβανός, μέλος μιας φυλής από το Mati, μιας πόλεως στην Guegheriya, στη Βόρειο Αλβανία.

τον Fan Noli να εκμεταλλευθεί δύο διαδοχικές κυβερνήσεις προς όφελός του.

Τον Ιούνιο του 1924, ένα αξιοκατάκριτο έγκλημα συγκλόνισε τον κόσμο. Δύο Αμερικανοί τουρίστες, ο J. L. Coleman και ο G. B. DeLong δολοφονήθηκαν κοντά στα Τίρανα. Ο Fan Noli ωφελήθηκε από αυτό το έγκλημα κατηγορώντας την Κυβέρνηση του Shefket Verlatici, προκαλώντας την πτώση της. Ο Fan Noli έγινε ο πρωθυπουργός με τους οπαδούς του ως μέλη της κυβερνήσεώς του και με τον Suleiman Delvina ως υπουργό των Εξωτερικών. Εξέδωσε ένα «Manifesto» υποσχόμενος στους Αλβανούς πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Κατά την πρωθυπουργία του, από 16 Ιουνίου 1924 μέχρι 24 Δεκεμβρίου 1924, ο Fan Noli αποκάλυψε την κρυμμένη πριν αριστερή πολιτική φιλοσοφία του. Το φθινόπωρο του 1924, έκανε το τελευταίο του ταξίδι στη Γενεύη για να μιλήσει στην Κοινωνία των Εθνών και να ζητήσει εκατό εκατομμύρια χρυσά φράγκα. Στην Κοινωνία των Εθνών, η προβληματική του ομιλία εξόργισε τους Ευρωπαίους αντιπροσώπους. Δεν πήρε τίποτα και έφυγε ταπεινωμένος. Πηγαίνοντας στην Αλβανία, σταμάτησε στη Ρώμη όπου μυστικά ήρθε σε επαφή με Σοβιετικούς πράκτορες. Αυτοί συμφώνησαν ότι μια εμπορική αποστολή θα αποστέλλονταν στην Αλβανία ως ένα πρώτο βήμα για στενότερες σχέσεις. Αυτή η αποστολή έφθασε στην Αλβανία νωρίς τον Δεκέμβριο του 1924. Οι Βαλκανικοί γείτονες της Αλβανίας και οι Ευρωπαίοι πολιτικοί εξοργίστηκαν. Εν τω μεταξύ, ο Ζώγου οργάνωσε στη Γιουγκοσλαβία έναν στρατό 3.000 ανδρών, Σέρβων και λείψανα του Ρωσικού στρατού του Wrangel. Οι σύντροφοι του Ζώγου, ο Mufid Libohova και ο Koco Kota, οργά-

νωσαν συγχρόνως ένοπλες ομάδες στην Ελλάδα. Οι ομάδες αυτές εισήλθαν ταυτόχρονα στην Αλβανία στις 24 Δεκεμβρίου 1924. Ο Fan Noli με εξήντα συνεργάτες έφυγαν στο εξωτερικό, μεταφέροντας μαζί τους τον θησαυρό της Χώρας.

Ποιος ήταν πραγματικά αυτός ο αποστάτης Έλληνας, ο Νικόλαος Στυλιανού Μαυρομάτης; Ένας Αλβανός σύντροφός του, ο Faik Konitza, έγραψε στην εφημερίδα του Dielli στις 30 Νοεμβρίου 1930 για την ανακάλυψή του: «Ο Fan Noli ήταν ένας ξένος ο οποίος εξαπάτησε εμάς τους Αλβανούς με τα παραμύθια του. Μας είπε ότι ήταν ένας Αλβανός Ορθόδοξος που ονομάζονταν Fan Noli. Κατάφερε εμάς τους Αλβανούς να στρέψει τον έναν εναντίον του άλλου. Ο παλιάνθρωπος μπορεί να ήταν Τούρκος, Αρμένιος ή Μαυριτανός. Ήταν οτιδήποτε άλλο εκτός από Αλβανός.

Ο Ζώγου κατέλαβε την Αλβανία χωρίς αντίσταση και έγινε κυβερνήτης της ως τις 7 Απριλίου του 1939, οπότε δραπέτευσε από την Αλβανία όπως ο προκάτοχός του, ο Fan Noli. Κυβέρνησε την Αλβανία ως δικτάτορας έως τις 9 Ιανουαρίου 1928, οπότε αυτοανακηρύχθηκε βασιλιάς. Αντιμετωπίζοντας οικονομικά προβλήματα, ζήτησε από την Ιταλία βοήθεια. Οι άφθονες επιχορηγήσεις του Μουσολίνι κατέστησαν τον Ζώγου μια μαριονέτα, μια κατάσταση που έφθασε στο αποκορύφωμά της με την εισβολή της Ιταλίας και την κατοχή της Αλβανίας στις 7 Απριλίου του 1939. Στην Αλβανία, ο Μουσολίνι προετοίμασε τον στρατό του για την επίθεση κατά της Ελλάδας που σχεδίαζε για τον επόμενο χρόνο.

Τα πράγματα στην Ελλάδα

Το μέλλον της Κορυτσάς διευθετήθηκε προσωρινά από τη Συνθήκη της Καπεστίτσας. Ο Βενιζέλος είχε κάποιες επιφυλάξεις και κάποιους φόβους για την Ιταλική παρουσία στο Αλβανικό έδαφος. Γι' αυτό άφησε τους Αλβανούς να καταλάβουν την Κορυτσά ώστε ανενόχλητοι να πολεμήσουν και να διώξουν τους Ιταλούς από το Αλβανικό έδαφος, την Αυλώνα. Ο Βενιζέλος, αν και είχε την συγκατάθεση των Γάλλων και Ιταλών να καταλάβει την Κορυτσά, ζήτησε και τη συμβουλή των Άγγλων. Ο Βρετανός υπάλληλος που ήταν αρμόδιος για τις Ελληνικές Υποθέσεις στο Foreign Office, είπε στον Βενιζέλο να αφήσει τους Αλβανούς να πάρουν την Κορυτσά για να αποφύγει την αιματοχυσία. Φοβόταν ότι ένα τέτοιο γεγονός θα προδιέθετε τη Συνδιασκευή Ειρήνης του Παρισιού κατά της Ελλάδας και θα έβλαπτε τις εκκρεμείς απαιτήσεις της ενώπιον των διαφόρων επιτροπών. Άσχετα από αυτήν την εισήγηση, αυτός ο Βρετανός επίσημος ήταν βέβαιος ότι η Ελλάδα θα αποκτούσε την Βόρειο Ήπειρο. Αυτή η προφητεία του υλοποιήθηκε όταν η Συνθήκη των Σεβρών υπογράφηκε στις 10 Αυγούστου 1920.

Με τη Συνθήκη των Σεβρών δόθηκε στην Ελλάδα όλη η Βόρειος Ήπειρος συμπεριλαμβανομένης της Κορυτσάς, της Ανατολικής Θράκης και της Σμύρνης με επαρκή ενδοχώρα στη Μικρά Ασία. Ένας θριαμβευτής Βενιζέλος επέστρεψε σε επευφημούντα πλήθη στην Αθήνα.

Οι διπλωματικές επιδεξιότητες του Βενιζέλου είχαν εκπληρώσει τα όνειρα των Ελλήνων. Ο χάρτης της Ελλάδας επεκτάθηκε για να περιλάβει δύο ηπείρους και

πέντε θάλασσες. Δυστυχώς, ο καινούργιος χάρτης έζησε για λίγο χρόνο.

Μετά το ενθουσιώδες καλωσόρισμά του στην Αθήνα, ο Βενιζέλος καταπιάστηκε να δει ποιες οι δυνάμεις του Ελληνικού λαού. Μια επίμονη αμφιβολία τον ανησυχούσε. Είχε φορτώσει τον Ελληνικό λαό με ευθύνες πέρα από τη θέλησή τους ή τις ικανότητες να τις διαχειριστούν;

Ο Βενιζέλος αποφάσισε να κάνει εκλογές την 1^η Νοεμβρίου 1920. Μια αμνηστία αναγγέλθηκε εκ των προτέρων. Όλες οι πολιτικές μορφές, που ήταν απύσες από την πολιτική ζωή της Ελλάδας από την Επανάσταση του Γουδί το 1909, επανεμφανίστηκαν. Αυτοί αποκήρυξαν τα επιτεύγματα του Βενιζέλου. Υποσχέθηκαν στον Ελληνικό λαό ότι αν εκλέγονταν, θα σταματούσαν τον πόλεμο στη Μικρά Ασία και θα έφερναν τα παιδιά στο σπίτι τους. Επέμεναν επίσης να ανακαλέσουν τον Βασιλιά Κωνσταντίνο από την Ελβετία. Αγνόησαν πλήρως το δώρο της Βορείου Ηπείρου που δόθηκε στην Ελλάδα από τη Συνθήκη των Σεβρών. Η ιερή γη του Ελληνισμού εγκαταλείφθηκε για τα καλά από τους νέους κυβερνήτες της Ελλάδας. Το εκλογικό σώμα αποκήρυξε τον Βενιζέλο και νεκρανάστησε τους παλιούς βασιλικούς για να σχηματίσουν κυβέρνηση. Ο Βενιζέλος παραιτήθηκε και έφυγε για μια μακρόχρονη αυτοεξορία στην Ευρώπη.

Η πρώτη πράξη της Βασιλικής Κυβέρνησης ήταν να ανακαλέσει τον Βασιλιά Κωνσταντίνο μετά από ένα δημοψήφισμα που έγινε τον Δεκέμβριο του 1920. Οι σύμμαχοι της Ελλάδας: Αγγλία και Γαλλία, συμβούλεψαν τη νέα Ελληνική Κυβέρνηση ότι αντιτίθενται στην επιστροφή του Κωνσταντίνου, και ότι θα αρνούνταν να υποστηρίξουν την Ελλάδα στην περίπτωση της παλινόρθωσής

του. Η Ελληνική κυβέρνηση καταφρόνησε αυτήν την απειλή.

Παρά το ότι οι Βασιλικοί είχαν αποκηρύξει όλα τα επιτεύγματα του Βενιζέλου κατά την προεκλογική εκστρατεία τους, όταν ανέλαβαν την εξουσία συνέχισαν την πολιτική του. Αποφάσισαν, μάλιστα, να επεκτείνουν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Μικρά Ασία αντί να κρατήσουν την προεκλογική τους υπόσχεση να φέρουν τα παιδιά στην πατρίδα.

Μετά από μία νικηφόρα εκστρατεία τριών ετών, ο Ελληνικός στρατός έφθασε εβδομήντα χιλιόμετρα δυτικά της Άγκυρας τον Αύγουστο του 1921. Μια μάχη στο Σαγκάριο ποταμό στο τέλος του Αυγούστου - αρχές Σεπτεμβρίου 1921, δεν έδωσε τη νίκη σε καμία πλευρά. Ο Ελληνικός στρατός δεν μπόρεσε να νικήσει τον στρατό του Κεμάλ, ο οποίος οπισθοχώρησε άθικτος.

Η Αγγλία φοβήθηκε τα αποτελέσματα του πολέμου για την Ελλάδα. Ο Πρωθυπουργός Lloyd George, ένας Φιλέλληνας, κάλεσε τον στενό φίλο του Winston Churchill για να συζητήσουν την επισφαλή θέση της Ελλάδας. Αποφάσισε να στείλει τον Churchill μαζί με τον Στρατηγό Henry Wilson, Αρχηγό του Αυτοκρατορικού Επιτελείου, να ωθήσει την Ελληνική κυβέρνηση να έλθει σε μια συνεννόηση με τον Κεμάλ και να σταματήσει τις εχθροπραξίες. Οι Έλληνες αγνόησαν αυτήν τη συμβουλή. Αντίθετα έκαναν ένα συμβούλιο στην Κιουτάχεια, δυτικά της Άγκυρας, όπου αποφάσισαν να συνεχίσουν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις μέχρι την Άγκυρα και πιο πέρα. Μόνο ο Στρατηγός Α. Παπούλιας, Αρχηγός του Στρατού, δήλωσε με τραχύ τρόπο τη γνώμη του ότι περαιτέρω επέκταση των στρατιωτικών επιχειρήσεων θα ήταν ολέθ-

ρια. Αυτός αντικαταστάθηκε από έναν ακατάλληλο στρατηγό. Η Βασιλική κυβέρνηση συνέχισε τον πόλεμο ως το τραγικό τέλος του. Μια ανήκουστη καταστροφή για την Ελλάδα την οποία ο Τσώρτσιλ ονόμασε η «Ελληνική τραγωδία»⁴.

Ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος, ως κεφαλή του στρατού, έκανε δύο μοιραία λάθη στην προσπάθειά του να σώσει την κατάσταση. Πρώτον, διέταξε την οπισθοχώρηση του στρατού από τον Σαγκάριο ποταμό δυτικά στη γραμμή του Εσκή Σεχίρ - Αφιόν Καραχισσάρ. Εκεί ο Ελληνικός στρατός παρέμεινε αδρανής για ένα ολόκληρο χρόνο. Δεύτερον, διέταξε δύναμη δύο μεραρχιών να προωθηθεί στην Ανατολική Θράκη. Νόμιζε ότι η παρουσία αυτών των στρατευμάτων στη Θράκη θα απειλούσε τις Βρετανικές δυνάμεις που προστάτευαν την Κωνσταντινούπολη. Η μεταφορά αυτών των δύο μεραρχιών εξασθένησε τον Ελληνικό στρατό στη Μικρά Ασία και ανέτρεψε την ισορροπία δυνάμεως υπέρ των Τούρκων. Ο Κεμάλ χάρηκε όταν άκουσε τα νέα. Υποστηριζόμενος και εφοδιαζόμενος από τους πρώην συμμάχους της Ελλάδος, διέταξε τον στρατό του για μια ολοκληρωτική επίθεση στο Τυή Βουναγ κοντά στο Αφιόν Καραχισσάρ. Οι Τούρκοι κατατρόπωσαν τον Ελληνικό στρατό μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες στις 28 Αυγούστου 1922. Ο ηττημένος στρατός έφυγε προς τη δυτική ακτή της Μικράς Ασίας μέσα σε ένα σκηνικό που θύμιζε τους μισθοφόρους του Ξενοφώντος οι οποίοι, φθάνοντας στη Μαύρη Θάλασσα,

4 .Winston Churchill, *Η Παγκόσμια Κρίσις (The World Crisis)* τ. 4, σ. 379 - 408.

έκραζαν δυνατά με χαρά: «Θάλαττα! Θάλαττα!»⁵. Μόνο δύο Ελληνικά συντάγματα κατόρθωσαν να υποχωρήσουν με τάξη. Οι Συνταγματάρχες Νικόλαος Πλαστήρας και Στυλιανός Γονατάς οδήγησαν τις μονάδες τους άθικτες στο νησί της Χίου.

Ο νικηφόρος τουρκικός στρατός, προελαύνοντας γρήγορα προς τη δυτική ακτή της Μικράς Ασίας, κατέσφαξε τον Ελληνικό πληθυσμό. Εκείνοι που επέζησαν έφυγαν στην Ελλάδα, δημιουργώντας ένα τεράστιο προσφυγικό πρόβλημα για τη χώρα. Δύο εκατομμύρια Έλληνες ξεριζώθηκαν από την πατρίδα τους όπου είχαν ζήσει επί αιώνες. Ο τουρκικός στρατός έφθασε γρήγορα στη Σμύρνη, μετατρέποντάς την σε στάχτες και σκοτώνοντας τον Ελληνικό πληθυσμό της. Στον Ιεράρχη της Σμύρνης, Αρχιεπίσκοπο Χρυσόστομο, προσφέρθηκε η προστασία του Γενικού Προξένου της Αγγλίας από τον τουρκικό όχλο, αλλά αυτός αρνήθηκε. Βασανίστηκε και σκοτώθηκε. Ο Ελληνικός πόλεμος στη Μικρά Ασία, που άρχισε με τόσες μεγάλες ελπίδες, τέλειωσε μέσα σε συμφορά.

Οι Συνταγματάρχες Πλαστήρας και Γονατάς μετέφεραν τα συντάγματά τους από τη Χίο στο Λαύριο κοντά στην Αθήνα. Αμέσως μόλις βγήκαν στην Αττική επαναστάτησαν κατά των Βασιλικών, απαιτώντας την παραίτηση της κυβερνήσεως και την εξορία του Κωνσταντίνου. Δίκασαν σε στρατοδικείο εκείνους που ήταν υπεύθυνοι για την ερήμωση της Ελλάδας. Ο Πρωθυπουργός Δ. Γούναρης και άλλα πέντε μέλη εκείνης της Κυβέρνησης βρέθηκαν ένοχοι προδοσίας και εκτελέστηκαν.

5. Ξενοφών, 435 - 353 π.Χ., Αθηναίος ιστορικός, στρατιωτικός διοικητής και συγγραφέας του έργου «Κύρου Ανάβασις».

Μέχρι τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ελλάδα πέ-
ρασε μια περίοδο πολιτικής αναταραχής, επαναστάσεων,
δικτατορίας και φτώχειας. Το 1923, μια επιτροπή υπό τον
Ιταλό Στρατηγό Tellini διορίστηκε από μία συνδιάσκεψη
στην οποία μετείχαν η Αγγλία, η Γαλλία, η Ιταλία και η
Ιαπωνία για να ορίσουν τα σύνορα μεταξύ Ελλάδας και
Αλβανίας. Ο Tellini, ενώ επιθεωρούσε τα σύνορα, σκοτώ-
θηκε πάνω στο Ελληνικό έδαφος. Το έγκλημα παραμένει
άλυτο μέχρι σήμερα, αλλά η Ελληνική εμπλοκή δια-
δίδονταν. Άλλοι πιστεύουν ότι Αλβανοί ληστές, συνδε-
όμενοι με τον Μουσολίνι, ήταν υπεύθυνοι. Ο Μουσολίνι
το χρησιμοποίησε αυτό ως πρόσχημα για να επιτεθεί και
να καταλάβει την Κέρκυρα. Πολλοί αθώοι άνθρωποι σκο-
τώθηκαν. Ευρωπαϊκές διαμαρτυρίες και δημόσιες κατά-
κραυγές ανάγκασαν τον Μουσολίνι να εκκενώσει την πό-
λη, αλλά μόνον αφού ταπεινώσε την Ελλάδα.

Τον ίδιο χρόνο, μια συνθήκη ειρήνης συνομολο-
γήθηκε μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας τον Αύγουστο
1923 στη Λωζάνη της Ελβετίας. Το 1924, η Ελληνική
μοναρχία καταργήθηκε και ανακηρύχθηκε δημοκρατία. Ο
Βασιλιάς Γεώργιος, που είχε διαδεχθεί τον πατέρα του
Κωνσταντίνο, εξορίστηκε και ζούσε στο Λονδίνο ως το
1935.

Το 1928, ο Βενιζέλος επέστρεψε στην Ελλάδα.
Μια εκλογική αναμέτρηση που έγινε εκείνον τον χρόνο
του έδωσε μια συντριπτική πλειοψηφία. Σχημάτισε μια
κυβέρνηση που έμεινε επί τέσσερα χρόνια. Οι γνώμες
δίστανται ως προς την επιτυχία αυτής της κυβερνήσεως,
διότι, μετά από αυτήν την εκλογή, μια Βασιλική κυβέρ-
νηση ανέλαβε την εξουσία. Μια αποτυχούσα δολοφονική
απόπειρα κατά του Βενιζέλου και δύο αποτυχημένες ε-

παναστάσεις - η δεύτερη υποστηρίχθηκε από τον ίδιο τον Βενιζέλο - τον ανάγκασε να φύγει στο Παρίσι όπου πέθανε τον Μάρτιο του 1936 σε ηλικία εβδομήντα τριών ετών.

Οι Βασιλικοί σχημάτισαν κυβέρνηση. Μετά από δύο χρόνια στην εξουσία αυτή ανετράπη από τους αρχηγούς των ενόπλων δυνάμεων. Οι στρατηγοί ανέστειλαν τη δημοκρατία και ανακήρυξαν τη μοναρχία ως τη νέα μορφή διακυβέρνησης. Με δημοψήφισμα, ο Βασιλιάς Γεώργιος αποκαταστάθηκε στον θρόνο του το 1935.

Με την επιστροφή του, ο Βασιλιάς Γεώργιος, χορήγησε αμνηστία στους φυλακισμένους πολιτικούς και στρατιωτικούς αρχηγούς της Επανάστασεως του 1933. Αποκατέστησε το νόμο και την τάξη. Έκανε εκλογές οι οποίες δεν έδωσαν πλειοψηφία σε κανένα από τα δύο μεγαλύτερα κόμματα. Εξελέγησαν δεκα επτά κομμουνιστές βουλευτές, που κρατούσαν την ισορροπία δυνάμεως. Τα πολιτικά κόμματα απέτυχαν να σχηματίσουν κυβέρνηση. Η υπηρεσιακή κυβέρνηση παραιτήθηκε. Ο Στρατηγός Μεταξάς⁶ ανέλαβε την εξουσία. Διέλυσε το Κοινοβούλιο και κυβέρνησε με διατάγματα. Από τις 4 Αυγούστου 1936 ως τον θάνατό του στο τέλος Φεβρουαρίου 1941, ο Μεταξάς εξασφάλισε την ειρήνη και την ευημερία της χώρας. Έκανε πολλές αλλαγές στην κοινωνική δομή της χώρας. Οι βελτιώσεις και οι εργατικοί νόμοι του είναι ακόμα σε εφαρμογή.

Τα επιτεύγματα του Μεταξά ήταν το αποτέλεσμα των σοφών εκσυγχρονιστικών πολιτικών του που στο-

6. *Ιωάννης Μεταξάς (1870 - 1941) στρατιωτικός, πολιτικός, Έλληνας πατριώτης, κοινωνικός αναμορφωτής, Πρωθυπουργός της Ελλάδος (1936 - 1941). Οδήγησε το έθνος να πολεμήσει επιτυχώς κατά τον πόλεμο του 1940 - '41.*

χευαν στο να συμφιλιώσουν τους Έλληνες μεταξύ τους. Ο Μεταξάς, με την υποστήριξη του Βασιλιά Γεωργίου, προετοίμασε το λαό ψυχολογικά για να αντιμετωπίσει την Ιταλική επίθεση στις 28 Οκτωβρίου 1940, την ημέρα που ο στρατός του Μουσολίνι διαπέρασε τα Αλβανικά σύνορα και επετέθη κατά της Ελλάδας από την Αλβανία. Μετά την απόκρουση της Ιταλικής εισβολής, η Ελλάδα δέχτηκε την επίθεση του Γερμανικού στρατού στις 6 Απριλίου 1941. Στο τέλος Μαΐου 1941 η Ελλάδα είχε παραδοθεί. Για τέσσερα χρόνια η Ελλάδα θα είναι κατακτημένη από ξένους στρατούς.

Επιμέλεια Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται σε αυτό το έγγραφο είναι αποκλειστικά για ενημερωτικούς σκοπούς και δεν αποτελούν σύσταση ή συμβουλή για επένδυση. Η χρήση των πληροφοριών αυτών γίνεται υπό την αποκλειστική ευθύνη του ενδιαφερόμενου. Η επιμέλεια και η δημοσίευση των πληροφοριών αυτών γίνεται υπό την αποκλειστική ευθύνη της Κεντρικής Βιβλιοθήκης Κόνιτσα.

Το παρόν έγγραφο αποτελεί προϊόν της επιμέλειας της Κεντρικής Βιβλιοθήκης Κόνιτσα και δεν αποτελεί προϊόν της Κεντρικής Βιβλιοθήκης Κόνιτσα. Η επιμέλεια και η δημοσίευση των πληροφοριών αυτών γίνεται υπό την αποκλειστική ευθύνη της Κεντρικής Βιβλιοθήκης Κόνιτσα.

Η επιμέλεια και η δημοσίευση των πληροφοριών αυτών γίνεται υπό την αποκλειστική ευθύνη της Κεντρικής Βιβλιοθήκης Κόνιτσα. Η επιμέλεια και η δημοσίευση των πληροφοριών αυτών γίνεται υπό την αποκλειστική ευθύνη της Κεντρικής Βιβλιοθήκης Κόνιτσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XII

Η Ελληνο-Αλβανική Προσέγγιση (entente) του 1944

Κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, συμπεριλαμβανομένων και των Βαλκανίων, κατακτήθηκαν από τις στρατιωτικές δυνάμεις του Άξονος. Τοπικές αντιστασιακές ομάδες ξεφύτρωσαν σε όλες τις κατακτημένες χώρες για να πολεμήσουν τους κατακτητές τους. Η Γιουγκοσλαβία και η Ελλάδα σχημάτισαν ανταρτικές κομματικές ομάδες τον Απρίλιο και τον Μάιο του 1942. Οι Αλβανοί ήταν απρόθυμοι να ακολουθήσουν στα βήματα των γειτόνων τους.

Έλληνες και Γιουγκοσλάβοι πράκτορες ανέλαβαν την ευθύνη να οργανώσουν την Αλβανική αντίσταση. Ένας κορυφαίος Έλληνας κομμουνιστής, ο Αλέξης Κυργιάννης και δύο Γιουγκοσλάβοι πράκτορες, ο Μ. Ρορονίτς και ο D. Mugosha, μπήκαν κρυφά στην Αλβανία. Κατάφεραν να σχηματίσουν έναν Αλβανικό κομμουνιστικό πυρήνα. Αυτή η πολύ μικρή ομάδα έκανε την πρώτη εμφάνισή της σε μια διάσκεψη που έγινε στην Peza¹ τον Σεπτέμβριο του 1942.

Αυτές οι επαναστατικές ομάδες βγήκαν στα βουνά για να πολεμήσουν τους Γερμανούς και τους Ιταλούς. Οι Κομμουνιστές με πονηριά ενώθηκαν με αυτές τις ομάδες

1. Peza είναι ένα χωριό βορείως των Τιράνων.

και σοφίστηκαν να τις εξουσιάσουν με ανεπίτρεπτες μεθόδους. Οι κομμουνιστές έγιναν τα αφεντικά τους και τους ένωσαν υπό την ομπρέλα εκείνου που αποκαλούσαν ως «Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ.). Αν και ενισχύονταν με χρήματα και υλικό των Συμμάχων, αυτές οι ομάδες τελικά υπηρετούσαν τα Σοβιετικά συμφέροντα. Σκοπός τους ήταν να καταλάβουν την εξουσία στις χώρες τους και να εγκαθιδρύσουν κομμουνιστικά καθεστώτα μετά την ήττα των δυνάμεων του Άξονος. Πολλοί αρχηγοί αυτών των πατριωτικών στρατών επρόκειτο αργότερα να γίνουν οι τύραννοι του λαού τους.

Το ΕΑΜ καλούσε τον υπόδουλο λαό να ενωθεί μαζί τους στην κοινή προσπάθεια να εκδιώξουν τους Ιταλούς και Γερμανούς από το έδαφός τους. Δελεαστικά σλόγκαν και δελεαστική προπαγάνδα που χρησιμοποιούνταν από τους Κομμουνιστές, επικαλούνταν τα βάσανα των μαζών:

«Σύντροφοι,

Ας πολεμήσουμε για την Ελευθερία, τη Δικαιοσύνη, τη Δημοκρατία. Έλα, λαέ, έλα μαζί μας να πολεμήσουμε τους καταπιεστές και αυτούς που πίνουν το αίμα μας. Ας τους διώξουμε από τις κατεχόμενες χώρες μας. Μετά από αυτό θα είμαστε οι κύριοι της χώρας μας. Τότε, με δημοκρατική τάξη, θα κυβερνούμε τους εαυτούς μας με ελευθερία και δικαιοσύνη για όλους».

Το φθινόπωρο του 1943, καθώς οι τύχες του Άξονος άρχισαν να παρακμάζουν, οι κομμουνιστικές δυνάμεις εντατικοποίησαν τον πόλεμό τους με επιτυχία. Επικέντρωσαν τον αγώνα τους κατά των ψευτοκυβερνήσεων και των Εθνικιστών.

Η παράδοση της Ιταλίας στους Συμμάχους στις 13 Σεπτεμβρίου 1943 και η αποχώρηση των στρατών της από τα Βαλκάνια, ενίσχυσε τη θέση των Κομμουνιστών. Ο Ιταλικός στρατός αντικαταστάθηκε από τον Γερμανικό στρατό. Αυτή η αναπάντεχη εξέλιξη ενίσχυσε τις κομμουνιστικές ανταρτικές επιχειρήσεις σε όλες τις κατεχόμενες χώρες, κυρίως των Βαλκανίων.

Οι Κομμουνιστές, καλά οργανωμένοι, καλά εφοδιασμένοι και καθοδηγούμενοι από τους Συμμάχους, κατάφεραν να ελέγχουν τα δύο τρίτα των αντίστοιχων χωρών τους. Το καλοκαίρι του 1944, αυτοί έσφιξαν το δακτύλιο γύρω από επικοινωνίες και εθνικούς δρόμους. Ύστερα από λιγότερο από δύο χρόνων αγώνα και συγκρούσεις με τους Γερμανούς, οι Αλβανοί κομμουνιστές πέτυχαν το φθινόπωρο του 1944 να καταλάβουν τα Τίρανα και να εγκαθιδρύσουν ένα κομμουνιστικό κάθεστώς στις 28 Νοεμβρίου 1944.

Σ' αυτό το σημείο, ας εξετάσουμε τι συνέβη στην άλλη πλευρά του Εθνικιστικού Αλβανικού στρατοπέδου. Οι Αλβανικές εθνικιστικές δυνάμεις αντέδρασαν πυρετωδώς κατά των επαναστατών κομμουνιστών, αλλά απέτυχαν να τους αντιμετωπίσουν και να τους πολεμήσουν.

Οι από τον Άξονα προβαλλόμενες μαριονέτες κυβερνήσεις και οι πατριωτικές φατρίες αντιλήφθηκαν την επικείμενη κομμουνιστική απειλή. Στην Αλβανία, αυτές οι φατρίες οργανώθηκαν υπό τη σημαία του Εθνικού Μετώπου (Balli Kombetar) για να αντιμετωπίσουν τους επαναστάτες κομμουνιστές, αλλά απέτυχαν.

Οι άνθρωποι του Εθνικού Μετώπου απελπισμένοι, αποφάσισαν να ζητήσουν Ελληνική βοήθεια. Έστειλαν στην Ελλάδα τον γενικό γραμματέα της οργάνωσής τους,

τον Δημήτριο Φάλο, που ήταν δημοσιογράφος. Ο Φάλος, εφοδιασμένος με επίσημα Αλβανικά έγγραφα και διαπιστευτήρια, έλαβε εντολή να ταξιδέψει στην Ελλάδα για να διεκπεραιώσει την λεπτή αποστολή του. Ο Φάλος, ένας αξιόπιστος Αλβανός από την Κορυτσά, έφθασε στη Θεσσαλονίκη στις αρχές Φεβρουαρίου 1944.

Στη Θεσσαλονίκη, ο Φάλος συνάντησε έναν συμπατριώτη του και δημοσιογράφο, εγκατεστημένο στη Θεσσαλονίκη, τον Αλέξανδρο Ωρολογά. Ο Φάλος ζήτησε από τον Ωρολογά να τον συστήσει στον υψηλότερο επίσημο Έλληνα κυβερνητικό αξιωματούχο στη Θεσσαλονίκη. Ένας τέτοιος άνθρωπος εκείνη την περίοδο ήταν ο Συνταγματάρχης Αθανάσιος Χρυσόχοου, ένας αντιπρόσωπος της κυβέρνησεως των Αθηνών στη Μακεδονία. Ο Ωρολογάς πληροφόρησε τον Χρυσόχοου για την περίπτωση του Φάλου, ζητώντας μια συνάντηση μαζί του για να εισαχθεί ως επίσημος Αλβανός αγγελιοφόρος με ένα σοβαρό μήνυμα προς την Ελλάδα από το κυβερνητικό σώμα της Αλβανίας.

Ότι κοινολογήθηκε τις επόμενες συναντήσεις μεταξύ του Συνταγματάρχη Χρυσόχοου και του Φάλου βρίσκεται στο βιβλιαράκι του Συνταγματάρχη «Η Ελληνο-Αλβανική φιλική συνάντηση του 1944 για Αλβανική Προσέγγιση της Ελλάδος» που μεταφράστηκε από τα Ελληνικά από τον καθηγητή Σ. Παπασάββα. Η αφήγηση του Συνταγματάρχη Χρυσόχοου επαναλαμβάνεται πιο κάτω.

Οι Αλβανικές Προτάσεις για την Πραγματοποίηση της Ελληνο-Αλβανικής Ενώσεως

Στις 2 Φεβρουαρίου 1944, ο Αλέξανδρος Ωρολογάς ήρθε στο γραφείο μου. Με πληροφόρησε ότι ένας δημοσιογράφος, ο Δημήτριος Φάλος, γενικός γραμματέας της οργανώσεως του Εθνικού Μετώπου της Αλβανίας, είχε έρθει στη Θεσσαλονίκη από τα Τίρανα. Ο Φάλος ήταν ορθόδοξος Χριστιανός, αλλά ένας δεδηλωμένος Αλβανός. Ήταν εμπειστευμένος από την Αλβανική κυβέρνηση για μια σοβαρότατη μυστική αποστολή που έχει μεγάλη σπουδαιότητα για την Ελλάδα. Μου ζήτησε να ορίσω ημερομηνία και ώρα να συναντηθώ μαζί του για να μπορέσω να μάθω για την αποστολή του προσωπικά. Ο Ωρολογάς με πληροφόρησε επίσης ότι είχε καταλάβει ότι ο Φάλος ήταν κομιστής των προτάσεων της Αλβανικής κυβέρνησης για την ένωση της Αλβανίας με την Ελλάδα στη δημιουργία ενός δυαδικού κράτους. Μου ζήτησε να το διαφυλάξω αυτό ως εμπιστευτικό.

Εξέφρασα την έκπληξή μου στον Ωρολογά γιατί έπρεπε εγώ να εκλεγώ για να πληροφορηθώ αυτές τις προτάσεις. Οι Αλβανοί ζητούσαν ένωση με την Ελλάδα, ενώ την ίδια ώρα είχαν αναλάβει τη συστηματική εξόντωση των Ελλήνων της Βορείου Ηπείρου. Ο Ωρολογάς απάντησε ότι λόγω της σοβαρότητας του θέματος, εγώ σκέφτηκα ότι είμαι το πιο κατάλληλο πρόσωπο στη Θεσσαλονίκη να φέρω το θέμα στην προσοχή της Ελληνικής κυβέρνησης. Σχετικά με τον διωγμό των Χριστιανών, με πληροφόρησε ότι η κατάσταση έχει αλλάξει και ότι η ίδια

η Αλβανική κυβέρνηση είχε αναλάβει να προστατεύει τους Χριστιανούς. Το αποτέλεσμα αυτού του κυβερνητικού ενδιαφέροντος ήταν η ίδρυση στα Τίρανα της Αλβανίας Ελληνικού Σωματείου. Κλάδοι αυτού του Σωματείου θα ιδρυθούν σύντομα σε άλλες Αλβανικές πόλεις.

Συγκατατέθηκα για μια συνάντηση την επόμενη ημέρα. Ο Ωρολογάς επρόκειτο να φέρει τον Φάλο στο γραφείο μου και ύστερα να φύγει. Θα μιλούσα στον Αλβανό απεσταλμένο κατ' ιδίαν.

Ο Φάλος και εγώ μιλήσαμε επί πολλές ώρες. Ήμουν γεμάτος αμφιβολίες και οι ερωτήσεις μου επικεντρώνονταν σε μια κατηγορία κατά της κυβέρνησης και του λαού της Αλβανίας. Ο Φάλος βρέθηκε σε δύσκολη θέση και συμφώνησε η Αλβανική Επιτροπή να αποσύρει τις περισσότερες προτάσεις της. Με αυτήν την παραχώρηση, συμφώνησα να προχωρήσει η συμφωνία.

Γενικά, η συνομιλία μου με τον Αλβανό απεσταλμένο περιστράφηκε στα εξής:

α) Ως προς τον σκοπό της συναντήσεώς μας, ο Φάλος μου έδειξε ένα έγγραφο που είχε εκδοθεί στα Αλβανικά, με μια μετάφρασή του στα Γαλλικά, το οποίο επιβεβαίωνε την αρμοδιότητά του ως επισήμου απεσταλμένου της Αλβανικής Κυβέρνησης για ένα θέμα υψηλής σπουδαιότητας. Ύστερα αυτός μου είπε ότι είναι κομιστής ενός σχεδίου για την ένωση της Αλβανίας με την Ελλάδα δια του σχηματισμού ενός δυαδικού κράτους με ίσα δικαιώματα για τις δύο χώρες και τους δύο λαούς σύμφωνα, κατά το μάλλον ή ήττον, με το προϋπάρχον Ιταλο-Αλβανικό καθεστώς.

Ως προς αυτήν την ένωση, αυτός τόνισε ότι όλοι οι Αλβανοί ήταν σύμφωνοι γι' αυτήν την κίνηση, συμ-

περιλαμβανομένων και των μελών της Αντιβασιλείας, της Κυβέρνησης, των αρχηγών των πολιτικών κομμάτων και των φυλάρχων ως τον τελευταίο εθνικιστή ανεξαρτήτως φυλής και θρησκείας. Οι κομμουνιστές ήταν η μόνη εξαίρεση.

β) Στην ερώτησή μου για το ποια ήταν τα ελατήρια που ώθησαν τους Αλβανούς να φθάσουν σ' αυτήν την απόφαση, αυτός απάντησε: «η Αλβανία μόνη της δεν μπορεί να ζήσει ως έθνος. Είναι μία φτωχή χώρα και δεν θα μπορέσει να αντιμετωπίσει τα έξοδα που θα ήταν αναγκαία για τη διατήρηση της ανεξαρτησίας της σήμερα. Επί πλέον, αντιμετωπίζουμε τον κομμουνιστικό κίνδυνο. Αν ενωνόμαστε με μια άλλη χώρα, τα έξοδα θα ήταν λιγότερα. Η ένωση θα αύξανε τη δύναμη και των δύο. Γι' αυτό σας προσφέρουμε ένωση, η οποία είναι αναμφίβολα προς όφελος της Ελλάδας». Εγώ, ως Χριστιανός, έχω εργαστεί πολύ σκληρά ώστε αυτή η ένωση να εκφράζει την επιθυμία όλων αυτών των Αλβανών οι οποίοι δεν έχουν υποστεί πλύση εγκεφάλου από το μικρόβιο του κομμουνισμού και του διεθνισμού. Όλοι οπωσδήποτε γνωρίζουμε ότι Αλβανοί και Έλληνες σχετίζονται φυλετικά. Αυτή η συγγένεια συνέβαλε στην απόφασή μας για ένωση με την Ελλάδα. Ποτέ δεν σκεφθήκαμε να ενωθούμε με τη Σερβία, την άλλη γειτονική χώρα. Αυτό ήταν αδύνατο, διότι εκτός της ελλείψεως ενός φυλετικού δεσμού με τους Σέρβους, μίσος μας χωρίζει από αυτούς, που οφείλεται στις ταλαιπωρίες εξακοσίων χιλιάδων Αλβανών που έχουν υποφέρει κάτω από τον ζυγό τους. Οι Σέρβοι είναι οπωσδήποτε Σλάβοι και αργά ή γρήγορα θα αφομοιωθούν στον Πανσλαβισμό, δηλαδή στον διεθνή κομμουνισμό, που είναι

εξίσου επικίνδυνος για την Αλβανία και την Ελλάδα και κάθε χώρα που θέλει να ζήσει ελεύθερη.

Έφθασα στη Θεσσαλονίκη πριν από δύο μέρες για να βρω ένα πρόσωπο που θα μπορούσε να βοηθήσει στην επίτευξη συμφωνίας. Πληροφορήθηκα ότι είσαι Ηπειρώτης, ότι κατέχεις μια εμπιστευτική θέση και είσαι επικεφαλής ενός οργανισμού που ασχολείται με το πρόβλημα των Βουλγάρων και των κομμουνιστών. Σκέφτηκα ότι θα έπρεπε να σου ζητήσω να είσαι ο σύνδεσμος μεταξύ των Αλβανών και των Ελλήνων για να αρχίσουν διαπραγματεύσεις. Πρέπει να βοηθήσετε να πραγματοποιηθεί αυτή η ένωση. Αν αυτή είναι προς όφελος της Αλβανίας, είναι αναμφιβόλως προς μεγαλύτερο όφελος της Ελλάδας.

γ) Τον ευχαρίστησα για την εμπιστοσύνη του σε μένα, αλλά ήμουν υποχρεωμένος να δηλώσω φανερά ότι δεν μπορούσα να συμμετάσχω σ' αυτήν την υπόθεση. Αφενός μεν, η ιδιότητά μου δεν μου έδινε τέτοια αρμοδιότητα. Ως μέλος του στρατού, ήμουν αναρμόδιος. Αφετέρου, προσωπικά δεν πίστευα ότι η ένωση των δύο χωρών θα ήταν προς όφελος της Ελλάδας.

Στήριξα τη γνώμη μου επάνω στο εξής: η Ελλάδα ήταν μια μικρή χώρα και δεν είχε την δύναμη που είχε η Ιταλία, αν εμφανίζονταν η ανάγκη για την Αλβανία να υπερασπίσει τον εαυτό της εναντίον κάθε εξωτερικής απειλής. Φοβόμουν ότι αν η ένωση πραγματοποιούνταν, αυτή θα ήταν ολιγόχρονη και επί ζημία της Ελλάδας. Ήταν πιθανόν ότι η Αλβανία, αν παρουσιαζόταν η ευκαιρία, θα εξασφάλιζε την υποστήριξη μιας άλλης ισχυρότερης χώρας, ίσως μιας μεγάλης δύναμης, έτσι ώστε αυτή θα αποκήρυττε τη συμφωνία και θα απομακρύνονταν από την ένωση αφού προηγουμένως θα είχε

απορροφήσει πολλά οφέλη από την Ελλάδα. Τόνισα ότι η συμπεριφορά του Αλβανικού Κράτους προς τους Χριστιανούς, οι απάνθρωπες πιέσεις που υπέφεραν οι Βορειοηπειρώτες Έλληνες, οι φόνοι και το συστηματικό κάψιμο των Ελληνικών γειτονιών και σπιτιών, σε συνδυασμό με την τραγωδία των στρατοπέδων συγκεντρώσεως, μαρτυρούσαν την ύπαρξη φυλετικού ανταγωνισμού στην Αλβανία, κι αυτό θα εμπόδιζε την επίτευξη μιας ειλικρινούς συμφωνίας. Αφού μίλησα, ο Αλβανός απεσταλμένος με διαβεβαίωσε ότι οι πληροφορίες μου οι σχετικές με την απανθρωπιά και τα σκληρά μέτρα της Αλβανικής κυβέρνησης κατά του Χριστιανικού πληθυσμού της Νότιας Αλβανίας ήταν αναληθή. Τόνισε ότι αυτός, ένας Χριστιανός που ζει στην Αλβανία, και ενδιαφέρονταν για τους Έλληνες ως ομοθρήσκους του, γνώριζε πολύ καλά την όλη κατάσταση. Συνόψισε τα γεγονότα ως εξής:

Από την εποχή που η Κυβέρνηση του Εθνικού Μετώπου είχε αναλάβει τη διακυβέρνηση της Αλβανίας, υπήρξε ανταγωνισμός μεταξύ των Εθνικιστών και των Κομμουνιστών. Δυστυχώς, κατά το πλείστον, οι Χριστιανοί της Νότιας Αλβανίας, παραπλανημένοι από την προπαγάνδα των Αλβανών και Ελλήνων Κομμουνιστών, υποστήριξαν τον ΕΑΜικό κομμουνισμό με κάθε τρόπο και αντιτάχθηκαν στο Εθνικό Μέτωπο. Η πλειοψηφία των Χριστιανών της Νότιας Αλβανίας ενώθηκε με το Ε.Α.Μ., κατασκόπευαν τις κινήσεις των Μπαλλιστών και πληροφορούσαν τους κομμουνιστές αντάρτες του Ε.Α.Μ. Έδιναν καταφύγιο στους κομμουνιστές, καθιστώντας ευκολότερη την διαφυγή τους μετά την εκτέλεση εγκληματικών πράξεων, συγκέντρωναν εφόδια γι' αυτούς και γενικά είχαν γίνει στενοί συνεργάτες τους σε όλα.

Ήταν αναπόφευκτο ότι αυτοί θα προκαλούσαν την οργή των Μπαλλιστών και θα υφίσταντο αντίποινα από αυτούς, όπως έκαναν οι Μουσουλμάνοι Αλβανοί για τους ίδιους λόγους. Έχετε πληροφόρηση μόνο για τα μέτρα που ελήφθησαν κατά των Χριστιανών και τα οποία σας παρουσιάστηκαν πολύ διογκωμένα. Είναι πιθανόν να σας είπαν ότι οι ωμότητες που έγιναν από τους κομμουνιστές κατά των Χριστιανών Εθνικιστών διαπράχθηκαν από τους Μπαλλιστές². Δεν ξεχωρίζετε τους Αλβανούς σε Μουσουλμάνους και Χριστιανούς, αλλά σε κομμουνιστές και Εθνικιστές. Από τότε που η Αλβανική κυβέρνηση του Εθνικού Μετώπου ανέλαβε την εξουσία, έχει συμπεριφερθεί πολύ αυστηρά προς τους κομμουνιστές χωρίς διάκριση ως προς τη θρησκεία.

Φυσικά, οι Βορειοηπειρώτες οι οποίοι σου έδωσαν την πληροφορία, δεν σε πληροφόρησαν πόσα Μουσουλμανικά Αλβανικά χωριά κάηκαν και πόσοι Μουσουλμάνοι Αλβανοί οδηγήθηκαν σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως. (Σ' αυτό το σημείο ανέφερε μεγάλο αριθμό Μουσουλμανικών Αλβανικών χωριών που κάηκαν από τους Μπαλλιστές ως καταφύγια των κομμουνιστών ανταρτών του E.A.M.). Ο ανταγωνισμός μεταξύ κομμουνιστών και Εθνικιστών πήρε μεγάλες διαστάσεις, αλλά οι ωμότητες των Εθνικιστών δεν μπορούν να συγκριθούν με τα εγκλήματα των Κομμουνιστών. Οπωσδήποτε, όμως, η κατάσταση έχει ήδη διευκρινιστεί. Οι Αλβανοί, ασχέτως φυλής και θρησκείας, έχουν λάβει ή λαμβάνουν θέση σε ένα κόμμα. Ήταν απαραίτητο, η διαίρεσή τους ως Εθνι-

2. Αλβανοί εθνικιστές.

κιστών ή Κομμουνιστών να λάβει χώρα, αφού δεν υπήρχε χώρος για μια μέση λύση.

Εν τούτοις, επειδή αυτή η διαίρεση δεν ήταν δυνατό να γίνει από τη μία μέρα στην άλλη, η κυβέρνηση του Εθνικού Μετώπου έθεσε μια ορισμένη ημερομηνία στο τέλος Ιανουαρίου, όπως, όλοι εκείνοι που ήταν στα βουνά ή κρύβονταν με άλλον τρόπο, επιστρέψουν στα σπίτια τους και απασχοληθούν νόμιμα στα ειρηνικά έργα τους. Πράγματι, πριν από τρεις ημέρες, η Κυβέρνηση επενέβη να σταματήσει μια μεγάλη επιχείρηση η οποία είχε οργανωθεί κατά των Χριστιανικών ανταρτικών ομάδων που είχαν συγκεντρωθεί στην περιοχή της Πρεμετής. Αφενός, αυτοί ήθελαν να αποφύγουν την εμφάνιση παγιδευμένων και εξουθενωμένων Χριστιανών, αφετέρου, ήθελαν να τους πείσουν να επιστρέψουν στα χωριά τους. Επίσης, οι οικογένειές τους, που είχαν εγκαταλείψει τα χωριά τους και ζούσαν σε σπηλιές, ειδοποιήθηκαν να γυρίσουν στα σπίτια τους με τη διαβεβαίωση ότι αν τα σπίτια τους είχαν καταστραφεί από φωτιά, θα εύρισκαν καταφύγιο σε άλλα σπίτια, αν ήταν ανάγκη σε άλλα χωριά με την φροντίδα των τοπικών αρχών.

Στα Τίρανα, ένα Αλβανο-Ελληνικό Σωματείο, στο οποίο όλοι οι επιφανείς Αλβανοί ήταν εγγεγραμμένοι ως μέλη, είχε ήδη σχηματιστεί. Αυτό το σωματείο δήλωσε ως σκοπό του την φιλική ένωση της Αλβανίας και της Ελλάδας. Αυτό το σωματείο εργάζονταν ήδη να εξαλείψει κάθε διάκριση, καθώς και να επιβλέπει αν το κράτος έδειχνε καλή θέληση προς τους Χριστιανούς. Οι Χριστιανοί πρέπει να καταλάβουν ότι δεν έχουν τίποτε να κερδίσουν υποστηρίζοντας τον Κομμουνισμό, καθώς αυ-

τός είναι δημιούργημα και όργανο του Σλαβισμού, και θα τους χτυπήσουν πρώτους αν επικρατήσει.

δ) Απάντησα στον Αλβανό απεσταλμένο ότι δεν διαφωνούσα με την αντίληψή του για τον κομμουνιστικό κίνδυνο, αλλά εξέφρασα τη γνώμη μου ότι ένας μεγάλος αριθμός Ελλήνων της Βορείου Ηπείρου έχουν κακώς χαρακτηριστεί ως Κομμουνιστές. Διατύπωσα την ιδέα ότι εκείνοι οι Βορειοηπειρώτες Έλληνες που πήγαν με το Ε.Α.Μ. είχαν εξαπατηθεί από το εθνικό προσωπίο του, όπως είχε συμβεί επίσης στην Γερμανοκρατούμενη Μακεδονία σε πολλούς εθνικιστές.

Ίσως η παρουσία της Συμμαχικής Αποστολής μαζί με το Ε.Α.Μ. τους εμπόδισε να συνειδητοποιήσουν το λάθος τους και να καταλάβουν την παγίδα που στήθηκε γι' αυτούς από τον Κομμουνισμό. Απορούσα επίσης γιατί η Συμμαχική Αποστολή είχε αφεθεί να ενωθεί με τους Κομμουνιστές αντάρτες του Ε.Α.Μ. της Αλβανίας σε μια εποχή που αυτοί ήταν οι λιγότεροι σε δύναμη συγκριτικά με τις ισχυρές εθνικιστικές ανταρτικές ομάδες, οι οποίες, κατά πληροφορία μου, διεξήγαγαν έναν πραγματικό αγώνα αντιστάσεως κατά των Ιταλικών αρχών κατοχής. Γιατί οι Εθνικιστικές ομάδες δεν έσπευσαν να ενωθούν με τη Συμμαχική Αποστολή, ούτως ώστε να εξουδετερώσουν τους Κομμουνιστές.

Ο Φάλος απάντησε ότι η Συμμαχική Αποστολή ήρθε στην Αλβανία στην αρχή του Ιουνίου σε μια εποχή που η δραστηριότητα των Εθνικιστικών ομάδων είχε φέρει τους Ιταλούς σε δύσκολη κατάσταση. Αυτές οι ομάδες όχι μόνον απέκλεισαν όλους τους δρόμους από την Κορυτσά και τον Αυλώνα μέχρι επάνω στη Σκόδρα, αλλά διεξήγαγαν επίσης αιφνιδιαστικές επιθέσεις στις Ιταλικές

φρουρές. Αυτή η αποστολή ήρθε στην Αλβανία από την Πίνδο και εγκαταστάθηκε στα βουνά της Νότιας Αλβανίας, περιστοιχισμένη από Κομμουνιστικές ομάδες του Ε.Α.Μ. Όλες οι Εθνικιστικές ανταρτικές ομάδες αμέσως μόλις άκουσαν για την άφιξη της Συμμαχικής Αποστολής στην Αλβανία, έσπευσαν να συναντηθούν μαζί της και εγκατέλειψαν τις κρυψώνες τους. Επειδή αυτή η συνάντηση δεν ήταν στα ενδιαφέροντα των Κομμουνιστών, το Ε.Α.Μ., που περιστοιχίζε τη Συμμαχική Αποστολή, δεν επέτρεψε σε ανεπιθύμητα πρόσωπα να την πλησιάσουν. Μόνο λίγες ομάδες κατάφεραν να συναντήσουν την Συμμαχική Αποστολή.

Οι περισσότερες Εθνικιστικές ομάδες και ιδιαίτερα οι μεγαλύτερες που δρούσαν στην Βόρειο Αλβανία, ειδοποιήθηκαν ότι δεν ήταν δεκτές διότι ήταν όργανα του κατακτητή. Μπορείτε να αντιληφθείτε τι απογοήτευση δοκίμασαν οι ανταρτικές ομάδες οι οποίες για πολύ μεγάλο χρόνο είχαν διεξαγάγει τον αγώνα κατά του Ιταλού κατακτητή. Οι Κομμουνιστές, οι οποίοι δεν είχαν ποτέ ενοχλήσει τους Ιταλούς, θεωρούνταν από την Συμμαχική Αποστολή ως φίλοι και οι Εθνικιστές που συνέχιζαν την αντίσταση κατηγορήθηκαν ότι ήταν όργανα του εχθρού τον οποίον αυτοί πολεμούσαν. Αυτή η απογοήτευση προκάλεσε τη διάλυση πολλών ανταρτικών ομάδων. Οι περισσότεροι από αυτούς επέστρεψαν στις περιοχές της δραστηριότητάς τους χωρίς καμία διάθεση να συνεχίσουν την αντίσταση.

Λίγες εβδομάδες αργότερα, όταν κατέρρευσε το καθεστώς του Μουσολίνι, οι Ιταλοί προτίμησαν να παραδοθούν στις Κομμουνιστικές ομάδες του Ε.Α.Μ., γιατί ήθελαν να αποφύγουν τη σύλληψή τους από τους Γερ-

μανούς, επειδή δεν ήθελαν να εργαστούν μαζί τους. Αυτή η παράδοση οφείλονταν στο γεγονός ότι αυτές οι ομάδες δεν είχαν ενοχλήσει τους Ιταλούς και επίσης γιατί το E.A.M. ήταν μαζί με τη Συμμαχική Αποστολή. Έτσι το E.A.M. ενισχύθηκε με πολλά Ιταλικά πολεμικά όπλα, με όλα τα είδη εφοδίων και με την υποχρεωτική στρατολόγηση νέων και παλαιών ενόπλων ανδρών και γυναικών. Σε εκείνη την ίδια εποχή οι Εθνικιστικές ομάδες ήταν τυχερές αν εύρισκαν ένα όπλο ή μια σφαίρα.

Δυστυχώς, ο διεθνής Κομμουνισμός, κατευθυνόμενος από τη Ρωσία, και χρησιμοποιώντας μεθόδους που σείς δεν γνωρίζετε (και που εγώ γνωρίζω καλά γιατί έχω ζήσει με τον Κομμουνισμό και έχω εκπαιδευτεί στη Ρωσία), έχει καταφέρει να κερδίσει κάθε πλεονέκτημα του συμμαχικού αγώνα από την Αγγλία και την Αμερική. Ο Κομμουνισμός δημιούργησε τα διάφορα E.A.M. Το Αλβανικό E.A.M. έχει βοηθηθεί από το Ελληνικό και το Γιουγκοσλαβικό E.A.M., και από όλα τα άλλα όργανα του διεθνούς Κομμουνισμού, ενεργώντας κεκαλυμμένα παντού και μέσα στα γραφεία των Άγγλων και των Αμερικανών. Έτσι αυτοί πέτυχαν από την αρχή να καταλάβουν και να απομονώσουν τη Συμμαχική Αποστολή, εμποδίζοντάς την να μάθει τι συνέβαινε στην Αλβανία και ποιο ήταν το καλύτερο συμφέρον του Συμμαχικού αγώνα.

Αφού οι Εθνικιστικές επαναστατικές ομάδες εμποδίστηκαν στο να μετάσχουν στον Συμμαχικό αγώνα, εμείς οι Εθνικιστές Αλβανοί αδυνατούσαμε να συνεχίσουμε τον αντιστασιακό αγώνα κατά του κατακτητή, καθώς θεωρούμασταν ως εχθροί της απελευθερωτικής κίνησης. Μετά την επέκταση της Γερμανικής κατοχής στην Αλβανία, παραιτηθήκαμε από τον αντιστασιακό αγώνα,

και αποφασίσαμε να οργανώσουμε την άμυνά μας κατά του Κομμουνισμού με την οργάνωση του Εθνικού Μετώπου. Δεχτήκαμε, θέλοντάς το ή όχι, να συνεργαστούμε με τους Γερμανούς αφού αυτός επρόκειτο να είναι ένας αγώνας για ζωή ή θάνατο. Το μόνο που ελπίζαμε ήταν ότι οι Άγγλοι και οι Αμερικάνοι θα αντιλαμβάνονταν κάποτε τους κινδύνους που η ανθρωπότητα θα αντιμετώπιζε από τον Κομμουνισμό και θα απέρριπτε τους Κομμουνιστές του Ε.Α.Μ., αλλά φοβόμαστε ότι για μας θα ήταν πολύ αργά.

ε) Συνεχίζοντας, ο Αλβανός απεσταλμένος ζήτησε οι παρεξηγήσεις που συνέβησαν μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας να παραμεριστούν και μου ζήτησε να συμφωνήσω να μεσολαβήσω στην Ελληνική Κυβέρνηση στην Αθήνα για να ορίσει μια επιτροπή, η οποία θα εργάζονταν μαζί με την Αλβανική επιτροπή για να αποφασίσει επάνω σε λεπτομέρειες της προτεινόμενης ένωσης των δύο κρατών.

Είπα στον κ. Φάλο ότι υπήρχε ένα σοβαρό εμπόδιο σχετικά με τη δική μου εμπλοκή. Οι Αλβανικές προτάσεις περιλάμβαναν την ένωση της Ελλάδος και της Αλβανίας επί ίσοις όροις και η παραχώρηση της Βορείου Ηπείρου δεν προβλέφθηκε. Αυτό το γεγονός, αν δεν πραγματοποιηθεί, θα εγείρει δυσπιστία στην Ελληνική πλευρά. Τόνισα ιδιαίτερα σ' αυτόν ότι αυτή η περιοχή αποτελούσε αδιάσπαστο τμήμα της υπόλοιπης Ηπείρου και συνεπώς ήταν τμήμα της Ελληνικής πατρίδας από απόψεως ιστορικής και εθνολογικής. Εν πάση περιπτώσει, η Ελληνική αξίωση είχε αναγνωριστεί από παλαιότερες διεθνείς συνθήκες. Παραδώσετε την Βόρειο Ήπειρο, κατέληξα, ούτως ώστε αυτή η χειρονομία σας να ικανοποιήσει τα

αισθήματα του Ελληνικού λαού και να δικαιολογήσει τη μεσολάβηση, με τη βεβαιότητα ότι όλοι οι Έλληνες θα συμφωνήσουν ως προς την πραγματοποίηση της ενώσεως των δύο κρατών.

Απαντώντας στο αίτημά μου ο Αλβανός απεσταλμένος υποχρεώθηκε να αποκαλύψει σε μένα ότι ο Αλβανικός λαός θα έθετε όρια των συνομιλιών για τη συμφωνία, φοβούμενος ότι διαφορετικοί όροι ζητούνταν από την Ελληνική επιτροπή. Αυτά τα όρια περιελάμβαναν «το έσχατον όριον» υποχωρήσεως από την Αλβανία, η οποία δέχονταν να γίνει ένα μόνο κράτος, εν μέρει ομοσπονδιακό, με τοπική ανεξαρτησία μέσα στα σημερινά όρια της Ελλάδας και της Αλβανίας σε ότι αφορά στην διακυβέρνηση, στη Δικαιοσύνη, στην Εκπαίδευση και στις πολιτικές αρχές. Καταλαβαίνετε, τόνισε, ότι μετά από αυτήν την απόφαση, για να γίνει δεκτή η απαίτησή σας, είναι ουσιώδες ότι νέες συνομιλίες και συζητήσεις θα λάβουν χώρα στην Αλβανία από όλους τους παράγοντες που έχουν ενεργώς εμπλακεί σ' αυτό το θέμα. Μπορείτε να φαντασθείτε, πρόσθεσε, πόσος πολύς χρόνος θα χρειαζόταν για να φθάσουμε σε μια απόφαση. Εν πάση περιπτώσει, κατέληξε, αν η Ελληνική επιτροπή που θα σχηματιστεί επέμενε στο θέμα της Βορείου Ηπείρου, η Αλβανική επιτροπή θα ήταν υποχρεωμένη να ζητήσει από την Αλβανική Κυβέρνηση να σκεφθεί αν θα αποδεχθεί και αυτό το θέμα, ούτως ώστε η ένωση να πραγματοποιηθεί.

ζ) Παρ' όλες τις Αλβανικές παραχωρήσεις του απεσταλμένου, επεσήμανα επίμονα ότι οι Αλβανοί όφειλαν να είναι πιο ευπειθείς και ότι για την επιτυχία της ενώσεως όφειλαν να δεχτούν την υποταγή της χώρας τους

κάτω από την Ελλάδα. Αυτοί θα περιορίζονταν στην τοπική αυτοκυβέρνηση στις κυρίως Αλβανικές περιοχές και στη λειτουργία μέσα σ' αυτές (μόνο για τους Αλβανούς) των τοπικών δικαστικών και εκπαιδευτικών αρχών. Κατά την εν τω μεταξύ περίοδο, μέχρι να αρχίσουν οι επίσημες συνομιλίες, αυτοί πρέπει να αποδείξουν ότι όλοι οι διωγμοί του Χριστιανικού στοιχείου έπρεπε να σταματήσουν.

Ο Αλβανός απεσταλμένος τότε μου έδωσε τις εξής διαβεβαιώσεις:

1) Εγγυώταν ότι η Αλβανική Επιτροπή δεν θα απαιτούσε να τοποθετηθεί η Αλβανία σε ίση θέση με την Ελλάδα. Συνεπώς, η Αλβανία θα ενώνονταν με το Ελληνικό κράτος.

2) Υποσχέθηκε ότι σχετικά με το θέμα της Βορείου Ηπείρου, καθώς και των υπολοίπων εκχωρήσεων, οι οποίες υπερέβαιναν το τεθέν έσχατο όριο υποχωρήσεως, θα προτεινόταν στην Αλβανική Κυβέρνηση με τη σύσταση να τις αποδεχθούν.

3) Ως προς την έναρξη των επισήμων διαπραγματεύσεων, αυτός θα προσπαθούσε να δώσει πραγματικές μαρτυρίες από τις οποίες να καταδεικνύεται η ειλικρίνεια και η φιλική στάση των Αλβανικών αρχών έναντι των Χριστιανών κατοίκων.

Όντας αφοπλισμένος από την αποδοχή του Αλβανού αντιπροσώπου όλων των απαιτήσεών μου, του υποσχέθηκα ότι θα πρότεινα, υπό τους ανωτέρω όρους, να επικοινωνήσω με τον Πρόεδρο της Κυβερνήσεως των Αθηνών, τον Ιωάννη Ράλλη, και να του προτείνω με την ομόφωνη συμφωνία των υπολοίπων Ελλήνων πολιτικών αρχηγών, ώστε να οριστεί μια εξουσιοδοτημένη Ελληνική επιτροπή για να αρχίσει συνομιλίες με μία παρόμοια

Αλβανική επιτροπή, για να φθάσουν σε μια επιτυχή συμφωνία για την ένωση των δύο κρατών. Τέλος, του ζήτησα να συναντηθούμε την επόμενη μέρα, για να επιβεβαιώσουμε την ακριβή φρασεολογία των όρων επάνω στους οποίους συμφωνήσαμε μετά το οποίο θα υπέβαλα την πρόταση στην Ελληνική Κυβέρνηση.

Το επόμενο πρωινό, 4 Φεβρουαρίου, ο κύριος Φάλος ήρθε στο γραφείο μου και με πληροφόρησε ότι εφόσον είχε δεχθεί όλα τα σημεία που συνιστούσαν το τελευταίο εμπόδιο για την αποδοχή από την Αλβανική επιτροπή, θα ήταν σκόπιμο να ζητήσει την έγκαιρη άφιξη στην Θεσσαλονίκη της Ελληνικής Επιτροπής. Μου ζήτησε επίσης να διεξαγάγω προσωπικά τις επίσημες συνομιλίες που θα κατέληγαν σε μια γραπτή συμφωνία την οποία θα έφερνα έπειτα στην Ελληνική Κυβέρνηση και στους πολιτικούς αρχηγούς.

Απάντησα ότι δεν είχα καμία εξουσιοδότηση να αντιπροσωπεύσω την Ελληνική Κυβέρνηση σε μια επαφή με μία εξουσιοδοτημένη Αλβανική επιτροπή, και επομένως δεν θα ήταν δυνατόν για μένα να συμφωνήσω στην πρότασή του. Εν τούτοις, μετά από μία ευρεία συζήτηση, συμφωνήσαμε να έρθω σε επαφή με την Αλβανική επιτροπή που έρχεται στη Θεσσαλονίκη. Μετά από συζήτηση με την επιτροπή επάνω σ' αυτό το θέμα, εγώ θα αναλάμβανα την προσπάθεια να αρχίσω διαπραγματεύσεις, μεταφέροντας απλώς τις τελικές προτάσεις της Αλβανικής επιτροπής στην Κυβέρνηση των Αθηνών και στους Αθηναίους πολιτικούς αρχηγούς. Θα έστελνα μια έκθεση των συζητήσεών μου που έγιναν με τους Αλβανούς τιτλούχους. Ο Αλβανός απεσταλμένος με ρώτησε επίσης αν μπορούσα εγώ να μεταφέρω αυτές τις προτά-

σεις και στην Ελληνική κυβέρνηση στο Κάιρο, ούτως ώστε και αυτή να πληροφορηθεί και να μπορέσει να συμβάλει στην συμφωνία. Δήλωσα την αδυναμία μου να το κάνω αυτό, αλλά είπα ότι ήταν πιθανό ότι αυτές οι προτάσεις θα μεταφέρονταν στο Κάιρο από την Αθήνα.

Μετά από αυτό, με αμοιβαία συμφωνία, ανέλαβα να επικοινωνήσω με την Ελληνική Κυβέρνηση καθ' ον χρόνο περίμενα την άφιξη της Αλβανικής επιτροπής. Συμφώνησα επίσης για αυστηρή εχεμύθεια. Εν πάση περιπτώσει, την ίδια μέρα ο Αλβανός απεσταλμένος μου έδωσε μια έντυπη προκήρυξη, με ημερομηνία 30 Ιανουαρίου 1944, η οποία είχε μόλις ληφθεί από το Εθνικό Μέτωπο στην Αλβανία. Αυτό το έγγραφο, για να δείξει περίπου ότι οι Μουσουλμάνοι και οι Χριστιανοί στην Αλβανία τυγχάνουν της ίδιας μεταχείρισης, περιελάμβανε τα ονόματα και τις πράξεις Μουσουλμάνων και Ορθοδόξων, εχθρών και φίλων, με καμία ξεχωριστή σειρά. Αυτή η διακήρυξη ήταν ως εξής:

Η ΑΛΒΑΝΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΛΒΑΝΟΥΣ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ

Πολλοί αρχηγοί ανταρτικών ομάδων, οι οποίοι είχαν μετάσχει στον αποκαλούμενο εθνικό απελευθερωτικό στρατό, παραδόθηκαν στις εθνικές μονάδες της Κορυτσάς. Μνημονεύουμε μερικούς από αυτούς: Hasan Moglitsa, Jemo Protopapas, Hafji Rogiani, Kaplan Esref Frasheri, Goutse Notsani, Hussein Rogiani και άλλοι.

Όλοι αυτοί αναγνώρισαν το σοβαρό λάθος που είχαν διαπράξει και το οποίο κόστισε στο έθνος δάκρυα, αί-

μα και θρήνους. Εκείνοι που είχαν σφάλλει στο μονοπάτι που ακολούθησαν επιστρέφουν ήδη, εντελώς μετανιωμένοι και με πλήρη αισχύνη. Η μετάνοια και η αισχύνη για τα λάθη τους έχουν αξία, και, γι' αυτό, το Έθνος τους συγχωρεί, και ο Αλβανός με πλήρη δικαιώματα αγκαλιάζει τον μετανοούντα αδελφό, έναν μετανιωμένο αδελφό!

Δεν είναι ο καιρός να γράψει κανείς φυλλάδια και να τα κυκλοφορήσει για το λαό για να διαβάσει τι είχε γίνει και τι ακόμα γίνεται προς ζημίαν τους.

Μερικά παραδείγματα θα είναι αρκετά:

α) Ο Bame Tzonomadi, συλληφθείς από κατάστροφείς του έθνους, βρέθηκε τελείως ακρωτηριασμένος κοντά στο χωριό Xonymeke.

β) Ένα καινούργιο Katyn Forest ανακαλύφθηκε στους πρόποδες της Σκήψης (Skipsis), όπου τα σώματα 170 ακρωτηριασμένων Αλβανών βρέθηκαν. Από αυτά, 140 σώματα ανήκουν σε κείνες τις ατυχείς υπάρξεις τις οποίες είχαν συλλάβει οι αντάρτες στην περιοχή Μπερατίου - Αιλλάνος.

γ) Ο Αλβανικός λαός γνωρίζει ήδη τον Sketeris του Mouharem Vrotka, τον Nentzik Vintzanit, τον Agros Giorgevitsa, τον Petro Douma και Kitso Hasari που ανυπομονούν να δουν την εξόντωση των εχθρών του γένους.

Και η μανία αυτού του έθνους που έχει υποστεί τέτοια ταλαιπωρία, που προέρχεται από τα βάθη των πληγωμένων καρδιών, γίνεται μέρα με τη μέρα ζωηρότερη και ισχυρότερη και δικαιότερη. Αλλά υπάρχουν άνθρωποι που ζουν ανάμεσά μας και στους οποίους αυτές οι τραγωδίες δεν κάνουν καμία εντύπωση. Αυτός που δεν συγκινείται και δεν θυμώνει, δεν μετέχει στο κίνημα του Έθνους, δεν έχει το δικαίωμα να ονομάζεται ανθρώπινο ον,

ακόμα δε λιγότερο να ονομάζεται Αλβανός. Παραπλανηθέντες πολίτες, πηγαίνετε να επισκεφθείτε το δάσος στους πρόποδες των βουνών της Skipsis για να μάθετε τα έργα των προδοτών. Τότε ασφαλώς θα μετανοήσετε και θα επιστρέψετε στην ευθεία οδό!

«Εθνικό Μέτωπο» 30 Ιανουαρίου 1944

Οι Ημι-Επίσημες Συνομιλίες για τη Συμφωνία

Μετά την κοινοποίηση στην Αλβανική κυβέρνηση από τον απεσταλμένο της σχετικά με τις συνομιλίες του μαζί μου, ο πρώην Πρωθυπουργός της Αλβανίας και πρώην Πρόεδρος του Κοινοβουλίου, ο Κοσο Κοτα, έφθασε στη Θεσσαλονίκη στις 7 Φεβρουαρίου. Η Αλβανική Κυβέρνηση τον είχε ορίσει να προίσταται της επιτροπής για να διαπραγματευθεί μια Ελληνο-Αλβανική ένωση. Η Αλβανική επιτροπή αποτελούταν από τον Κοτα, τον Δημήτριο Φάλο, ως αντιπρόσωπο της Αλβανικής Κυβέρνησης, την οργάνωση του Εθνικού Μετώπου, τους αρχηγούς των πολιτικών κομμάτων της Αλβανίας, και τον Selim Borgia, έναν εξέχοντα Αλβανό από την Κορυτσά που ζούσε στη Θεσσαλονίκη και αντιπροσώπευε τους Αλβανούς φυλάρχους (μπαϊρακτάρηδες).

Αυτή η επιτροπή διαβίβασε σε μένα μέσω του Αλεξ. Ωρολογά, την επιθυμία της να συναντηθούμε όσο το δυνατόν συντομότερα, και μυστικά. Συμφώνησα να συναντηθούμε στη Θεσσαλονίκη στο σπίτι του Selim Borgia, δίπλα στην Ηλεκτρική Εταιρεία, μετά το ηλιοβασίλεμα την επόμενη ημέρα.

**ΑΝΑΦΟΡΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΜΙΛΙΩΝ
ΠΟΥ ΕΓΙΝΑΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΟΥ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΧΡΥΣΟΧΟΥ
ΚΑΙ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ**

1) Ο Συνταγματάρχης του Ιππικού Αθανάσιος Χρυσοχόου, πρώην Γενικός Επιθεωρητής των Νομαρχιών των περιοχών της γενικής διοίκησης Μακεδονίας και νυν φρούραρχος της Θεσσαλονίκης, παρουσία του Αλεξάνδρου Ωρολογά, δημοσιογράφου και του Κων/νου Γκόδη, είχε μια συνάντηση χθες βράδυ, 8 Φεβρουαρίου 1944, στη Θεσσαλονίκη, στο σπίτι του εξεχόντος Αλβανού από την Κορυτσά Selim Borgia, μαζί με:

2) τον Koco Koca, πρώην Πρωθυπουργό της Αλβανίας και πρώην Πρόεδρο της Βουλής.

3) τον Selim Borgia, εξέχοντα Αλβανό φύλαρχο από την Κορυτσά.

Κατ' αυτήν τη συνάντηση, οι ανωτέρω μνημονευθέντες εξέχοντες Αλβανοί με πληροφόρησαν τα εξής:

Στην Αλβανία υπήρχε πάντοτε η πίστη ότι η θέση της Αλβανίας ήταν στο πλευρό της Ελλάδας. Μόνον ακατάλληλοι διπλωματικοί χειρισμοί έσπρωξαν ακουσίως την Αλβανία προς την Ιταλική επιρροή.

Οι Αλβανοί, μη έχοντας τίποτε κοινό με τους Ιταλούς, δέχτηκαν την Ιταλική προστασία από ανάγκη. Όταν κάποτε εμφανίστηκαν ευνοϊκές περιστάσεις, αυτοί έδειξαν τις προθέσεις τους, όπως π.χ. κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Πάγκαλου, οπότε υπήρχαν ευέλπιδες σε Ελληνικά σχολεία και υποκαταστήματα της Εθνικής

Τραπέζης της Ελλάδος στην Αλβανία. Προ του Ελληνο-Ιταλικού πολέμου, αυτοί ζήτησαν μια συμφωνία με την Ελληνική Κυβέρνηση του Μεταξά για να προετοιμάσουν μια εξέγερση του Αλβανικού έθνους, αρχίζοντας με την διακήρυξη του Ελληνο-Ιταλικού Πολέμου.

Οι Αλβανοί θεωρούσαν το Ελληνικό Έθνος ως ένα συγγενικό έθνος που είχε το ίδιο αίμα, και θεωρούσε τους Σέρβους, τους Βουλγάρους, και γενικά τους Σλάβους ως κοινούς αντιπάλους της Ελλάδος και της Αλβανίας. Όντας μια μικρή χώρα, ανίκανη να επιζήσει μόνη της, η Αλβανία είναι υποχρεωμένη να στηρίζεται σε μεγαλύτερη χώρα, την Ελλάδα.

Ήδη στην Αλβανία, η Αντιβασιλεία, η κυβέρνηση, η αντιπολίτευση, οι αρχηγοί των πολιτικών κομμάτων και οι Φύλαρχοι από τους Μουσουλμάνους Αλβανούς μέχρι τους Καθολικούς και Ορθοδόξους (με μόνη εξαίρεση τους Κομμουνιστές οι οποίοι αποτελούσαν μιαν ασήμαντη μειοψηφία) πίστευαν πολύ ότι το καλύτερο συμφέρον της Αλβανίας είναι να ενωθεί με την Ελλάδα.

Σ' αυτό το θέμα απαιτείται η κατανόηση της Ελληνικής Πολιτείας και του Ελληνικού Έθνους. Το αλβανικό έθνος μπορεί να οδηγηθεί σ' αυτήν την ένωση εφόσον δεν θιγούν η αξιοπρέπεια και η υπερηφάνεια του. Συνεπώς, οι όροι υπό τους οποίους η ένωση είναι δυνατή μπορούν να βασιστούν στις ακόλουθες θέσεις:

α) Ένα ενοποιημένο έθνος, με τοπική ανεξαρτησία, σε ότι αφορά στην διοίκηση, την δικαιοσύνη, την εκπαίδευση και τις πολιτικές αρχές.

β) Μια ενοποιημένη εξωτερική πολιτική ή εκείνη της Ελλάδος.

γ) Μια ενοποιημένη εθνική άμυνα, με έναν στρατό υπό ενοποιημένα πολεμικά υπουργεία των Αθηνών.

δ) Μια ενοποιημένη οικονομική πολιτική, εκείνη της Ελλάδας, και η άρση των φορολογικών εμποδίων μεταξύ των δύο χωρών.

Έτσι το αλβανικό έθνος, διατηρώντας μόνο μερική αυτοδιοίκηση, είναι δυνατό να έρθει στην αγκαλιά της Ελλάδας χωρίς την αμφιβολία και χωρίς τη μείωση της αξιοπρέπειάς του, γιατί η υπερηφάνεια του δεν επιτρέπει την υποταγή του χωρίς όρια (όρους).

Πιστεύοντας ότι το Ελληνικό Κράτος και Έθνος θα θεωρήσουν αυτούς τους όρους ότι είναι στα καλύτερα ενδιαφέροντά τους, ενώ μέχρι τώρα υπήρχαν μόνο τοπικές επιδιώξεις εις βάρος της Αλβανίας, πράγμα που καλλιεργούσε μόνο δυσαρέσκεια και μίσος μεταξύ των δύο λαών, θα φέρουν όλο το Αλβανικό κράτος στην αγκαλιά της Ελλάδας και θα ωθήσουν την Ελληνική οικονομική ανάπτυξη να εκμεταλλευθεί τον πλούτο της Αλβανικής χώρας.

Οι Αλβανοί το επιθυμούν αυτό, αρκεί οι αντιπρόσωποι του Ελληνικού έθνους να συμφωνήσουν σε τούτο από εδώ και εμπρός να γίνει μια επαφή μεταξύ αντιπροσώπων των δύο κρατών για περαιτέρω μυστικές διαπραγματεύσεις, για να μπορέσει να επιτευχθεί η ένωση των δύο εθνών. Και τα δύο κράτη είναι κάτω από την ίδια Γερμανική κατοχή και θα είναι δυνατό να επιτύχουν σ' αυτό με την κοινή δράση τους κατά της Γερμανίας, στηριζόμενα στην αρχή της εθνικής αυτοδιάθεσης.

Οι υπογεγραμμένοι, λαβόντες γνώσιν των ανωτέρων ανακοινώσεων, ανέλαβαν την υποχρέωση να τις γνωστοποιήσουν στην κυβέρνησή τους, υπό τον όρο να

κρατήσουν απόλυτη μυστικότητα. Ο πρώην Πρωθυπουργός της Αλβανίας κ. Κοτα θα περιμένει στη Θεσσαλονίκη τις απαντήσεις της Ελληνικής κυβέρνησης σ' αυτές τις προτάσεις.

Στη Θεσσαλονίκη, 9 Φεβρουαρίου 1944

Υπέβαλα αυτά τα πρακτικά στην εκτίμηση της Αλβανικής Επιτροπής, η οποία επιβεβαίωσε την ακρίβεια των προτάσεών της. Ύστερα τα υπέβαλα στον Πρόεδρο της Κυβερνήσεως και στους πολιτικούς αρχηγούς μαζί με μια υψηλής μυστικότητας προσωπική αναφορά, Νο. Ε.Ρ. 35 από τον Γενικό Επιθεωρητή των Νομαρχιών, με ημερομηνία 9 Φεβρουαρίου 1944. Σ' αυτήν την αναφορά εξέθεσα την ιστορία του όλου θέματος, καταλήγοντας με την πρόταση «ότι οι συνομιλίες θα συνεχιστούν με την αποστολή στη Θεσσαλονίκη ενός ειδικού αντιπροσώπου από εσάς με την πεποίθηση ότι οι όροι που τέθηκαν ικανοποιούν το εθνικό αίσθημα και ότι αντί της Βορείου Ηπείρου, προς την οποία κατευθύνονται οι εθνικές μας απαιτήσεις, η Ελλάδα θα κερδίσει ολόκληρη την Αλβανία.

Είναι ενδιαφέρον να προσθέσω ότι μετά το τέλος των συνομιλιών με τα μέλη της αλβανικής Επιτροπής, ενώ αυτά εγκατέλειπαν τη συνάντηση, ο κ. Κοτα κάλεσε τον Αλέκο Ωρολογά κατ' ιδίαν και του είπε να με πληροφορήσει εμπιστευτικά ότι οι Αλβανοί ήταν προετοιμασμένοι να συμφωνήσουν όχι μόνο στο να αναγνωριστεί η Βόρειος Ήπειρος ως Ελληνικό έδαφος, αλλά και στα υπόλοιπα ζητήματα που αφορούσαν ασαφείς Μουσουλμανικές - Αλβανικές περιοχές. Επειδή αυτή η γνωστοποίηση μου εγένετο εμπιστευτικά μέσω ενός τρίτου προσώπου, δεν μπορούσα να την περιλάβω στην αναφορά. Είχα,

όμως, την πρόθεση να πληροφορήσω τον αντιπρόσωπο της Ελλάδος για τις επίσημες συνομιλίες γι' αυτήν, και επίσης για την προηγούμενη συνομιλία μου με τον Φάλο.

Έστειλα τις αναφορές για τις συνομιλίες στην Αθήνα για να δοθούν προσωπικά στον Πρόεδρο της Κυβερνήσεως Ιωάννη Ράλλη. Αυτό έγινε από τον συνάδελφό μου (Second Lieutenant) Γεώργιο Κολίτσα της Γενικής Επιθεώρησης των Νομαρχιών της Μακεδονίας. Έδωσα επίσης στον Υπολοχαγό Κολίτσα έναν φάκελο που περιείχε έναν αριθμό αντιγράφων της αναφοράς και μια έκθεση, η οποία απευθύνονταν στον Πέτρο Γαρουφαλιά, έναν πολιτικό από την Άρτα - Πρέβεζα, στον οποίο ανέθεσα το καθήκον να δώσει ένα αντίγραφο σε κάθε πολιτικό αρχηγό της Χώρας, και να ελέγξει τις εξελίξεις. Ο Υπολοχαγός Κολίτσας μου είπε ότι είχε δώσει προσωπικά τον φάκελο στον Πρόεδρο της Κυβερνήσεως και μαζί με τον Γαρουφαλιά έδωσαν τα αντίγραφα στους πολιτικούς αρχηγούς: Σοφούλη, Καφαντάρη, Στεφανόπουλο (για το Λαϊκό Κόμμα), Χλωρό (για το Θεοτοκικό κόμμα), Παπανδρέου και Μυλωνά. Την ίδια ώρα αυτοί γνωστοποίησαν αυτά στους πολιτικούς: Δραγούμη, Μαζαράκη και άλλους.

Συγχρόνως, έστειλα άλλα αντίγραφα, σφραγισμένα μέσα σε ένα μεταλλικό κουτί τσιγάρων, δια θαλάσσης μέσω της συμμαχικής υπηρεσίας πληροφοριών (Intelligence Service) στον Συνταγματάρχη Ευάγγελο Αποκορίτη³, τον στρατιωτικό ακόλουθο της Ελληνικής Πρεσβείας

3. Το θεώρησε καλύτερο να στείλει τα έγγραφα με αυτόν τον τρόπο, για να αποφύγει το ενδεχόμενο να μάθει το Γραφείο της Βρετανικής

στην Άγκυρα, ο οποίος, όπως γνωρίζω, ήταν πάντοτε στον Τσεσμέ στη Μικρά Ασία, όταν το πλοίο που μετέφερε το ταχυδρομείο της Intelligence Service έφθανε εκεί, ούτως ώστε να μπορέσει να διαβιβάσει τις πληροφορίες στην Ελληνική Κυβέρνηση στο Κάιρο. Έτσι ο Συνταγματάρχης Αποκορίτης έλαβε αυτά τα έγγραφα και τα έστειλε αμέσως στην Ελληνική Κυβέρνηση στο Κάιρο.

Προσπάθειες και Αντιθέσεις

Η επίσημη Αλβανική επιτροπή παρέμεινε στη Θεσσαλονίκη περιμένοντας τα αποτελέσματα των Ελληνικών αποφάσεων. Ο Πρωθυπουργός Ιωάννης Ράλλης με πληροφόρησε ότι αφού μελέτησε προσεκτικά τις Αλβανικές προτάσεις και έκρινε ότι αυτές έχουν εθνικό ενδιαφέρον, ήταν έτοιμος να δεχθεί τη συμφωνία. Όμως, σεβόμενος την επιθυμία των Αλβανών, θα περίμενε τη συγκατάθεση των υπολοίπων πολιτικών αρχηγών. Γι' αυτόν τον λόγο, κράτησε τον Υπολοχαγό Κολίτσα στην Αθήνα και τον μετέθεσε στο ιδιαίτερο γραφείο του, ούτω ώστε αυτός να ήταν δυνατό να μεταφέρει τις αποφάσεις που έπρεπε να ληφθούν σε μένα. Οι πολιτικοί αρχηγοί ήταν σιωπηλοί ως προς τις απόψεις τους. Ο Πρόεδρος της Αλβανικής Επιτροπής δεν έδειξε κανένα ενδιαφέρον γι' αυτό, και, πράγματι, σε μια από τις συναντήσεις μας είπε εμπιστευτικά ότι ήταν βέβαιος ότι η βραδύτητα στη λήψη μιας απόφασης οφείλονταν στις διαπραγματεύσεις μεταξύ των πολιτικών αρχηγών και της Ελληνικής Κυβέρνησης

Υπηρεσίας Πληροφοριών τα περιεχόμενά του, πριν τα πληροφορηθεί η Ελληνική Κυβέρνηση.

στο Κάιρο, που απέβλεπαν στην εξασφάλιση της συναινεσεως της τελευταίας.

Περί το τέλος του Απριλίου, οι αρχηγοί των πολιτικών κομμάτων της Ελλάδος, στους οποίους είχα δώσει την κοινοποίηση της Αλβανικής πρότασης, όρισαν πολιτικούς που ζούσαν στη Θεσσαλονίκη να συναντηθούν με την Αλβανική επιτροπή και να πληροφορηθούν για τις προτάσεις της. Αυτοί οι άνδρες, μεταξύ των οποίων ήταν ο Δημήτριος Ντίγκας, ο Πέτρος Λεβαντής και ο Μιχαήλ Κοτσιάνος, θα ενεργούσαν ως αντιπρόσωποι για τα πολιτικά κόμματα. Η Αλβανική επιτροπή, λοιπόν, προσκλήθηκε να συναντηθεί μαζί τους στις αρχές Μαΐου. Μετά από αυτήν την πρόσκληση, η Αλβανική επιτροπή ρώτησε τον Φάλο αν εγώ είχα γνώση της εξουσιοδοτήσεως αυτών των πολιτικών, και αν συμφωνούσα για τη συνάντηση μαζί τους. Απάντησα ότι προφανώς οι πολιτικοί αρχηγοί ήθελαν να μάθουν σχετικά με την Αλβανική κίνηση για την ένωση και από άλλη επίσης πηγή. Και γι' αυτόν τον λόγο εμπιστεύθηκαν τους αντιπροσώπους τους να κάνουν μια επαφή με την επιτροπή. Τελικά, εισηγήθηκα στην επιτροπή να έχουν αυτοί την συνάντηση, αλλά επέλεξα εγώ να μην παρίσταμαι.

Ύστερα από μερικές ημέρες, ο κ. Κοτα, ως πρόεδρος της επιτροπής, με πληροφόρησε ότι έγινε η συνάντηση. Ύστερα από αρκετές ακόμα ημέρες, τα υπόλοιπα μέλη της επιτροπής επιβεβαίωσαν στους αντιπροσώπους των κομμάτων τις προτάσεις που έγιναν αρχικά δι' εμού και τους ζήτησαν να ενθαρρύνουν τους αρχηγούς να επισπεύσουν τις Ελληνικές αντιδράσεις σ' αυτές τις προτάσεις.

Στα μέσα περίπου του Μαΐου, ο Αλβανός Μπέης Tzavit Leskonίκου, πρώην Πρέσβης στην Αθήνα και το Βερολίνο, έφθασε στη Θεσσαλονίκη ως επίσημος απεσταλμένος της Αλβανικής Κυβέρνησης. Με επισκέφθηκε στις 16 Μαΐου, συνοδευόμενος από δύο μέλη της αλβανικής επιτροπής (Ο κύριος Kota, ο πρόεδρος, ήταν άρρωστος). Παρουσιάζοντας τα επίσημα διαπιστευτήρια της κυβέρνησής του, με πληροφόρησε ότι είχε σταλεί για να προωθήσει την προσπάθεια. Από τη συνομιλία μας, απέκομισα την εντύπωση ότι η άφιξή του επεσπεύσθη μετά τη συνομιλία της Αλβανικής επιτροπής με τους αντιπροσώπους των Ελληνικών πολιτικών αρχηγών και ότι αυτός θα ελάμβανε γρήγορα ειδική εξουσιοδότηση να κάνει τις επίσημες συμφωνίες είτε στη Θεσσαλονίκη είτε στην Αθήνα και να υπογράψει τη συμφωνία.

Τον βεβαίωσα ότι το θέμα της Ελληνο-Αλβανικής συμφωνίας δεν έχει παραμεληθεί, αλλά ότι, λόγω της καταστάσεως στην οποία βρέθηκε το έθνος και της σοβαρότητας αυτού του θέματος, αυτό απαιτούσε λεπτό χειρισμό. Τον συμβούλεψα να διατηρήσει την επαφή με τους αντιπροσώπους των πολιτικών αρχηγών για να κρατείται ενήμερος για τις απόψεις των προϊσταμένων τους. Πράγματι, αυτή η σχέση διατηρήθηκε για ένα ικανοποιητικό χρονικό διάστημα, αν και χωρίς αποτελέσματα, γιατί οι πολιτικοί συνέχιζαν να αναφέρουν στον Tzavit Leskonίκου σε κάθε συνάντηση ότι δεν είχαν καμία πληροφορία.

Ο Tzavit Leskonίκου και ο Δημήτριος Φάλος, με τον οποίον είχα συνεχή επαφή, με πληροφόρησαν περί τα τέλη Μαΐου ότι ο Leskonίκου είχε εφοδιαστεί με μια εξουσιοδότηση από την κυβέρνησή τους και ότι στις επόμενες συνομιλίες αυτοί δέχτηκαν την Ελληνική άποψη

ως προς το θέμα της Βορείου Ηπείρου. Ο Tzavit Leskonikou πράγματι μου έδειξε πολλά έγγραφα εξουσιοδότησης που του είχαν σταλεί για την έναρξη επίσημων συνομιλιών. Μεταξύ πολλών άλλων κυβερνητικών εξουσιοδοτήσεων ήταν και ένα έγγραφο της Αντιβασιλείας που έφερνε δύο υπογραφές και μία εξουσιοδότηση από τους φυλάρχους που έφερνε δέκα επτά υπογραφές, καθώς και ένα έγγραφο των πολιτικών αρχηγών που έφερνε έξι υπογραφές και τις ψήφους της οργάνωσης του Εθνικού Μετώπου.

Ο πολιτικός της Πρέβεζας - Άρτας, ο Πέτρος Γαρουφαλιάς, στην επιστολή του της 28^{ης} Μαΐου, με πληροφόρησε συνθηματικά ότι υπήρχε ένα εμπόδιο για δύο από τους πολιτικούς αρχηγούς, που εμπόδιζε τη συμμετοχή τους σε μια συνάντηση για να ληφθεί μία απόφαση. Γι' αυτό, το θέμα θα παρέμενε εκκρεμές για μία σύντομη χρονική περίοδο. Όπως ήταν γνωστό εκείνη την εποχή, αυτό σφείλονταν στη δραπέτευση δύο πολιτικών από την Ελλάδα για να μετάσχουν στη Συνέλευση του Λιβάνου, και γιατί οι Γερμανοί κρατούσαν τους πολιτικούς αρχηγούς Σοφούλη και Καφαντάρη, και αυτοί δεν μπορούσαν να μετάσχουν στην συνάντηση.

Η αμοιβαία υποχρέωση να κρατηθεί απολύτως μυστικό το θέμα της ενώσεως των δύο χωρών, όπως αναφέρεται στην αναφορά των συνομιλιών που είχαν γίνει, τηρήθηκε ως τις τελευταίες ημέρες του Απριλίου. Εκείνον τον καιρό αυτό το θέμα έγινε αντικείμενο συζητήσεως σε κάθε συνάθροιση όπου ήταν παρόντες Βορειοηπειρώτες. Αυτό ήταν το κύριο θέμα συζητήσεως στα καφενεία, που χώριζε το κοινό σε δύο φατρίες, εκείνους που συμφωνούσαν με την ένωση και εκείνους που ήταν αντίθετοι

προς αυτήν. Προ πάντων, υπήρχε οργισμένη αντίδραση κατ' αυτής της συμφωνίας από τους Βορειοηπειρώτες οι οποίοι είχαν φύγει και πάει στη Θεσσαλονίκη, και οι οποίοι, κατά μεγάλη πλειοψηφία, έλαβαν φανερά θέση εναντίον κάθε συμφωνίας. Εν τούτοις, στη Θεσσαλονίκη, επιφανείς Βορειοηπειρώτες, όπως ο καθηγητής Β. Ιωαννίδης και ο Συνταγματάρχης Μ. Βίμπλης, οι οποίοι είχαν λάβει μια αναφορά των συνομιλιών, πείσθηκαν ότι αυτή η πραγματοποίηση ήταν σύμφωνη με το εθνικό συμφέρον. Εν τούτοις, εκείνοι που ανήκαν στον κύκλο του γιατρού Ιωάννη Κοντούλη από την Κορυτσά διακήρυσσαν αποφασιστικά ότι ήταν ανεπίτρεπτο να γίνει μία συμφωνία την παραμονή του τέλους του πολέμου. Αυτή θα έθετε υπό Ελληνική κατοχή όλη την Νότια Αλβανία και προς βορρά ως το Δυρράχιο, και θα επέβαλε αυστηρή τιμωρία εναντίον εκείνων που ήταν υπεύθυνοι για τη δίωξη των Βορειοηπειρωτών Ελλήνων, οι οποίοι εμφανίζονταν ήδη με ανώτερα κίνητρα ως υποστηρικτές της ενώσεως της Αλβανίας με την Ελλάδα.

Όταν αυτή η μάχη μεταφέρθηκε στην Αθήνα, εντατικοποιήθηκε. Οι Βορειοηπειρώτες ικέτευσαν τον Πρωθυπουργό Ιωάννη Ράλλη και τους πολιτικούς αρχηγούς να μην δεχθούν καμία συμφωνία με τους Μουσουλμάνους Αλβανούς οι οποίοι ήταν μισέλληνες και οι οποίοι, λόγω του μίσους τους κατά των Ελλήνων, συνέχιζαν τους διωγμούς των Χριστιανών στην Αλβανία και ιδιαίτερα των Βορειοηπειρωτών.

Εκτός αυτής της αντιδράσεώς τους, περί τα μέσα Μαΐου, οι Βορειοηπειρώτες στη Θεσσαλονίκη μου έδωσαν ένα έγγραφο με τον τίτλο «Αναφορά για την σημερινή τραγική θέση του Χριστιανικού στοιχείου υπό τον

Μουσουλμανικό Αλβανικό ζυγό στην Αλβανία και την εκμηδένιση από αυτούς των Ελλήνων της Βορείου Ηπείρου», το οποίο περιείχε τον διωγμό του Χριστιανικού στοιχείου με υπερβολικούς όρους, οι οποίοι προσδιορίστηκαν στην εισαγωγή του παρόντος τεύχους. Εκτός αυτού, αυτό περιελάμβανε τα ακόλουθα:

Πρόσφατα άρχισαν επιχειρήσεις από ομάδες Μουσουλμάνων Αλβανών κατά ανταρτικών ομάδων που δρούσαν στην περιοχή της Μοσχόπολης και του Οπάρι. Με την πρόφαση ότι τα Χριστιανικά χωριά σ' αυτήν την περιοχή ήταν κέντρα ανταρτών και υποστήριζαν και προμήθευαν τροφές στους αντάρτες, οι Μουσουλμάνοι Αλβανοί κατέστρεψαν με βάρβαρο τρόπο αυτά τα χωριά, κατακαίοντάς τα και σκοτώνοντας επίσης πολλούς χωρικούς. Οι Μουσουλμάνοι Αλβανοί είχαν μία εποχή εργαστεί μαζί με αυτές τις ανταρτικές ομάδες, αλλά μόλις σχηματίστηκε η περιβόητη οργάνωση του «Εθνικού Μετώπου» εγκατέλειψαν τους Χριστιανούς συμμάχους τους και ενώθηκαν με αυτήν την οργάνωση, προδίδοντας έτσι τους πρώην συντρόφους τους, τους αντάρτες. Εδώ μνημονεύουμε αυτήν την τρομερή προδοσία, ότι δηλαδή οι πρώην Μουσουλμάνοι Αλβανοί συνεργάτες της Αγγλικής Στρατιωτικής Αποστολής υπό τον Ταγματάρχη Davis, έχοντας ως αρχηγό της τον Aziz Bitsake, άφησε τους Άγγλους και παρέδωσε τον ήδη τραυματισμένο Άγγλο Ταγματάρχη, με το επιτελείο του, στους Γερμανούς. Αυτό το γεγονός γνωστοποιήθηκε στην Αλβανική γλώσσα από τους Γερμανούς με μια ειδική γραπτή αγγελία που τοιχοκολλήθηκε στους τοίχους όλων των Αλβανικών πόλεων και ρίχτηκε από αεροπλάνο σε όλες τις περιοχές της χώρας. Αυτό έγινε για να πληροφορηθούν όλοι οι άνθρωποι

γι' αυτήν τη σπουδαία εξέλιξη η οποία έγινε μόνο με την προδοσία των Αλβανών που αποτέλεσαν την οργάνωση «Εθνικό Μέτωπο». Εν τούτοις, επειδή αυτοί δεν πίστευαν στη νίκη των Γερμανών, οι Αλβανοί αυτής της οργάνωσης άφησαν αισχροτάτα να διαρρεύσει προς τα έξω από την διαδιδόμενη προπαγάνδα ότι αυτοί εργάζονταν και πολεμούσαν κατά της Γερμανικής κατοχής και υπέρ της ανεξαρτησίας της Αλβανίας. Χρησιμοποιούσαν τους Γερμανούς και τα όπλα των Γερμανών μόνο για να εξαλείψουν το Χριστιανικό στοιχείο στην Αλβανία και να προδώσουν τους αντάρτες που πολεμούσαν κατά των Γερμανών.

Μόνο λίγες ημέρες πριν εμφανιστεί αυτή η αναφορά, μια δολοφονία έγινε στα Τίρανα κατά του Κ. Deva, του Υπουργού Εσωτερικών της Αλβανικής κυβέρνησης. Πριν γίνει κυβερνητικός υπουργός, αυτός ο αιμοδιψής πολέμιος των Χριστιανών, που ήταν ο ίδιος Αλβανός, είχε διαπράξει, μαζί με τους Αλβανούς του Κοσσόβου, την τρομερή σφαγή των Σέρβων στη Σερβική επαρχία του Κοσσόβου, και την καταστροφή όλων των εκεί Χριστιανικών χωριών. Συνέχισε τις ίδιες τερατώδεις πράξεις στην Αλβανία κατά των Χριστιανών, όταν έγινε Υπουργός των Εσωτερικών και παρέμεινε ένας από τους πολύ ισχυρούς άνδρες με επιρροή στην Αλβανία. Πολλές φορές ο Deva είχε πει δημοσίως ότι είτε εμείς, οι Τούρκοι, είτε οι Έλληνες Κομμουνιστές θα παρέμεναν στην Αλβανία, και ότι ως κυβερνητικός υπουργός, φυσικά, έχει την πρόθεση να παραμείνουν μόνον οι Μουσουλμάνοι Αλβανοί. Μετά την υποτιθέμενη απόπειρα εναντίον του, ογδόντα τέσσερις άνθρωποι θανατώθηκαν την ίδια ημέρα,

τους οποίους πήραν από εκείνους που κρατούνταν στις φυλακές των Τιράνων.

Ύστερα από αυτό, επί τρεις ημέρες γίνονταν σφαγές και λαφυραγωγήσεις στην πόλη. Οι κάτοικοι αναζητούνταν στους δρόμους, και μόλις αναγνωρίζονταν από την ταυτότητά τους ότι είναι Χριστιανοί, πυροβολούνταν επί τόπου. Όλοι όσοι φονεύθηκαν στις φοβερές εκείνες σφαγές ήταν Χριστιανοί και, φυσικά, εξέχοντες Έλληνες από τις περιοχές του Αργυρόκαστρου, της Χειμάρας και της Κορυτσάς. Μόνο τέσσερις από τους 84 ανθρώπους που φονεύθηκαν σ' αυτές τις σφαγές ήταν Αλβανοί. Αυτοί φονεύθηκαν μόνο γιατί ήταν δεδηλωμένοι Κομμουνιστές από την αρχή.

Μέχρι σήμερα έχουν γίνει γνωστά τα ονόματα των εξής φονευθέντων Ελλήνων: Βασίλειος Μουζίνας, έμπορος, Dr. D. Panos, Dr. Ρραροπουλος, γιος του υφηγητή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και άλλοι.

Από αυτά τα γεγονότα, που μας δίνουν μόνο μια αμυδρή εικόνα της τραγικής θέσεως των Χριστιανών στην Αλβανία, καθίσταται φανερό ότι η Μουσουλμανική Αλβανική οργάνωση «Εθνικό Μέτωπο», που κυβερνά σήμερα την Αλβανία με τη συναίνεση των Γερμανών, έχει σκοπό να καταστρέψει πλήρως τους Έλληνες στη Βόρειο Ήπειρο και όλους τους Χριστιανούς στην υπόλοιπη Αλβανία, χρησιμοποιώντας κάθε μέσον και όλα τα μέσα. Ασφαλώς αυτοί θα πραγματοποιήσουν αυτό το τερατώδες έργο, αν δεν ληφθούν εγκαίρως μέτρα. Οι Χριστιανοί της Βορείου Ηπείρου και της υπόλοιπης Αλβανίας ζουν με τρόμο, ευρισκόμενοι κάθε μέρα στον κίνδυνο να χάσουν τη ζωή τους και τις περιουσίες τους απλώς επειδή είναι «Έλληνες Κομμουνιστές». Εκείνοι που

μπορούν να φέρουν όπλα δραπετεύουν στα βουνά ή στην Ήπειρο να εργαστούν εκεί μαζί με τις Ελληνικές ανταρτικές ομάδες. Πολλοί άλλοι, που είχαν τις πηγές και τα μέσα να ζήσουν, δραπετεύουν με τις οικογένειές τους στη Φλώρινα, στην Καστοριά και στη Θεσσαλονίκη, γιατί η ζωή των Χριστιανών στα χέρια των Μουσουλμάνων Αλβανών έχει γίνει αβίωτη... Γράφουμε αυτές τις γραμμές με πόνο και κάνουμε θερμή έκκληση σε όλους τους αρμοδίους και σε όλους όσοι μπορούν να ... βιαστούν να βοηθήσουν το Ελληνικό στοιχείο στην Αλβανία το οποίο δοκιμάζει σήμερα ταλαιπωρίες τις οποίες ποτέ δεν είχε γνωρίσει στο παρελθόν.

Αυτήν την αναφορά έστειλα αμέσως στην Ελληνική Κυβέρνηση στο Κάιρο και στη Συμμαχική Διοίκηση και στον Πρόεδρο της Κυβερνήσεως στην Αθήνα μέσω προσώπου υψηλής μυστικότητας. Η αναφορά Νο 218 με ημερομηνία 19 Μαΐου 1944 εστάλη ούτως ώστε οι Έλληνες αρχηγοί να έχουν αυτή τη γνώση όταν χειρίζονται το όλον θέμα της Ελληνο-Αλβανικής συμφωνίας, σημειώνοντας τα εξής μέσα στο έγγραφο:

Αυτή η αναφορά γράφτηκε από πρόσωπα που βρίσκονται σε ακραία αντίθεση με την κατάσταση που υπάρχει σήμερα στην Αλβανία, και με τη διακηρυγμένη κίνηση επαφής... Αυτή διατυπώνει την εικόνα της εκεί κατάστασεως κατά το παρελθόν. Εν τούτοις, ως προς την Ελληνο-Αλβανική συμφωνία, η θέση του Ελληνικού και γενικά του Ορθόδοξου Χριστιανικού στοιχείου έχει αλλάξει πλήρως και φαίνεται να βελτιώνεται σταθερά.

Ο θόρυβος που δημιουργήθηκε από τους Βορειοηπειρώτες στην Αθήνα να σταματήσει η Ελληνο-Αλβανική συμφωνία έφερε σύγχυση. Ο Πρωθυπουργός Ιωάν-

νης Ράλλης με πληροφόρησε για την δυσκολία που έζησε εξαιτίας αυτής της εχθρότητας, και μου ζήτησε να εξασφαλίσω ένα έγγραφο από την Αλβανική Κυβέρνηση που να διατάσσει τον τερματισμό του διωγμού κατά των Χριστιανών και Ελλήνων στην Αλβανία. Απαντώντας, υπέβαλα σ' αυτόν το εξής έγγραφο:

ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ Νο 217

Θεσσαλονίκη, 19 Μαΐου 1944

ΑΚΡΩΣ ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ - ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ

Από τον καιρό που η επιθυμία για ένωση εμφανίστηκε στην Αλβανία, όχι μόνον δεν παρατηρήθηκε κανένας διωγμός των Ελλήνων ή των Χριστιανών, αλλ' αντιθέτως η ευμενής διάθεση της κυβερνήσεως προς αυτούς είναι εμφανής. Πολλές ενδείξεις και αποδείξεις υπάρχουν σχετικά με αυτό, και, κατά τις πληροφορίες μου, έχω σχηματίσει την εντύπωση ότι τουλάχιστον στην περιοχή της Κορυτσάς που συνορεύει με την Μακεδονία, υπάρχουν κυβερνητικές οδηγίες, ίσως μόνον προφορικές, με τις οποίες οι Έλληνες και γενικά οι Χριστιανοί ευνοούνται ιδιαίτερα. Ερευνώντας τη συμπεριφορά των Αλβανών έναντι του Χριστιανικού στοιχείου, είμαι της γνώμης ότι η όλη κατάσταση που δημιουργήθηκε στην Αλβανία από τη μάχη κατά των Κομμουνιστών πρέπει να εξεταστεί αντικειμενικά. Κατά τις πληροφορίες μου, έχουν συμβεί τα ακόλουθα:

α) Κατά την Ιταλική κατοχή, πολλές ανταρτικές ομάδες σχηματίστηκαν που επηρεάζονταν από τον Κομμουνισμό, οι περισσότερες των οποίων εδέχοντο ως μέλη μέσα στην οργάνωσή τους Έλληνες, Αλβανούς Ορθοδό-

ξους και Αλβανούς Μωαμεθανούς. Οι Αλβανοί Μουσουλμάνοι, λόγω της ιδιοσυγκρασίας τους και των τοπικών συνθηκών τους, ανθίσταντο στην κομμουνιστική εκμετάλλευση. Οι Χριστιανοί, που συνδέονταν με το Ε.Α.Μ., πολύ εύκολα προσηλυτίζονταν. Ο σχηματισμός μιας κυβέρνησης κατά τη Γερμανική κατοχή και ο αγώνας της οργάνωσης του «Εθνικού Μετώπου» κατά των Κομμουνιστών είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μια μεγάλη πλειοψηφία Αλβανών Μουσουλμάνων που εγκατέλειπαν τις ανταρτικές ομάδες και συνδέονταν με την κυβέρνηση και την αντικομμουνιστική κίνηση. Εν τούτοις, εκείνοι οι Αλβανοί Μουσουλμάνοι που εγκατέλειπαν τις ανταρτικές ομάδες βρέθηκαν αντιμέτωποι με τους παλαιούς συντρόφους τους.

Ειδικά, οι Χριστιανοί ήταν εκτεθειμένοι ακόμα πιο πολύ από τον φόβο των Μουσουλμάνων για τη νέα κατάσταση. Ως αποτέλεσμα αυτού, κατά τους πρώτους μήνες του 1943 και τις πρώτες εβδομάδες του 1944, ήταν η εντύπωση ότι το Ελληνικό και Ορθόδοξο στοιχείο εκδιώκετο. Από αυτό το στοιχείο, ένα ποσοστό μεγαλύτερο από το μισό εμφανίζονταν να κλίνει προς τον κομμουνισμό, ως αντιτιθέμενο σε μια μικρή μειονότητα Μουσουλμάνων Αλβανών.

β) Από τις διακηρύξεις της κινήσεως προς Ελληνο-Αλβανική ένωση, δεν υπήρξε καμία ένδειξη διωγμού του Ελληνικού ή Ορθόδοξου στοιχείου και τα γεγονότα μαρτυρούν μάλλον για το αντίθετο. Έτσι, σε έξι εκτελέσεις Κομμουνιστών που έγιναν στην Κορυτσά, στην οποία το Ελληνικό στοιχείο αποτελεί τα τρία τέταρτα του πληθυσμού, τέσσερις ήταν Μουσουλμάνοι και δύο ήταν Έλληνες. Επί πλέον, κατά την καταδίωξη των αν-

ταρτών Κομμουνιστών στην επαρχία της Μοσχόπολης, στο Χριστιανικό χωριό Sipska όπου βρίσκονταν το κομμουνιστικό κέντρο και όπου γίνονταν οι εκτελέσεις των συλληφθέντων εθνικιστών, μόνο 8 - 10 σπίτια κάηκαν. Εν τούτοις, στο γειτονικό χωριό Krousono, του οποίου οι κάτοικοι δεν είχαν καμία σχέση με τον Κομμουνισμό, όλα τα σπίτια πυρπολήθηκαν.

γ) Μεγάλος θόρυβος έγινε στα Τίρανα περί τα τέλη Ιανουαρίου ή αρχές Φεβρουαρίου σχετικά με τις εκτελέσεις που έγιναν μετά την επιχειρηθείσα δολοφονία του Υπουργού των Εσωτερικών Tzevat Deva, όταν ένας από τους συγγενείς του που τον συνόδευε σκοτώθηκε. Πράγματι, τότε έγιναν εκτελέσεις, είτε κατ' εντολήν της Κυβερνήσεως είτε από τα όργανά της και την Εθνική οργάνωση. Αυτές οι εκτελέσεις ήταν ως εκδίκηση κατά των Κομμουνιστών που είχαν ξεκινήσει την προσπάθεια, κατά την οποία αθώοι άνθρωποι είχαν επίσης πέσει θύματα. Εν τούτοις, όλες οι μαρτυρίες έδειξαν ότι αυτή δεν ήταν μια προμελετημένη ενέργεια για να εξαφανίσει το Χριστιανικό στοιχείο, αφού από εκατό κατά προσέγγιση θύματα αυτών των εκτελέσεων, τα τρία τέταρτα αυτών ήταν Μουσουλμάνοι.

δ) Πρόσφατα, έγιναν συλλήψεις περίπου τριακοσίων υπόπτων Κομμουνιστών στην Κορυτσά, κατά το πλείστον Χριστιανών, και αυτοί, κατά τη γενική εντύπωση, δεν ήταν ικανοί να αποδείξουν την αθωότητά τους. Εν τούτοις, εννέα δέκατα από αυτούς απελευθερώθηκαν αφού είχαν κρατηθεί για μερικές μόνο ημέρες. Οι Αλβανικές αρχές τους έδειξαν εξαιρετική ηπιότητα, αλλά αυτή η ενέργεια επικρίθηκε από τους εθνικούς Έλληνες Ορθόδοξους Χριστιανούς.

Το Αδιέξοδο της Προσπάθειας

Στην Αλβανία η κίνηση για μια Ελληνο-Αλβανική συμφωνία συνεχίστηκε ομαλά. Η ανάγκη για μια τέτοια ένωση καλλιεργήθηκε ευρέως μεταξύ του εθνικιστικού (nationalist) πληθυσμού, ο οποίος, άσχετα από φυλή και θρησκεία, είχε εγκολπωθεί την ιδέα της ενώσεως. Στην Ελλάδα, όμως, η ταραχή σχετικά με αυτήν τη συμφωνία και η άγρια αντίθεση προς την ένωση αυξάνονταν. Υπό την πίεση αυτής της άγριας αντίθεσης, ο Πρωθυπουργός Ιωάννης Ράλλης ζήτησε με μια νότα που μου έστειλε μέσω του κ. Κολίτσα, να τον βεβαιώσω αν οι αιτιάσεις που εστάλησαν προς αυτόν ήταν ακριβείς ως προς το ότι τα Ελληνικά μέλη μισούνταν από τα Αλβανικά ιδρυτικά μέλη αυτής της κινήσεως, και ως προς την αντίθεση προς την συμφωνία από τον Ορθόδοξο και Καθολικό Αλβανικό πληθυσμό. Βιάστηκα να απαντήσω:

«Κατά τις πληροφορίες μου, μια σοβαρή κίνηση για Ελληνο-αλβανική συμφωνία και ένωση έχει εκδηλωθεί στην Αλβανία. Μόνο οι Αλβανοί Κομμουνιστές και μερικοί Βορειοηπειρώτες αντιτίθενται σ' αυτήν, οι τελευταίοι ίσως από παρανόηση του εθνικού συμφέροντος. Όλοι οι επιφανείς Αλβανοί με τους οποίους ήρθα σε επαφή διαπνέονται από ειλικρινή επιθυμία να προχωρήσει η συμφωνία και δεν έχουν κανένα ίχνος της προηγούμενης ανθελληνικής δραστηριότητας. Όμως, ασφαλώς, μεταξύ των Αλβανικών ιδρυτικών μελών αυτής της κινήσεως και του επιχειρηματικού κόσμου (γενικώς της ηγετικής τάξεως στην Αλβανία), υπάρχουν και εκείνοι μεταξύ αυτών οι οποίοι έχουν δείξει ανθελληνικά αισθήματα κατά το παρελθόν. Φυ-

σικά, μεταξύ αυτών είναι ο Αντιβασιλεύς και Πρωθυπουργός *Mede Frasher*, ο οποίος είναι γνωστός για την αντίθεσή του στο θέμα της Βορείου Ηπείρου, και ίσως άλλα μέλη του Εθνικού Μετώπου που έχουν επίσης επιδείξει ανθελληνικές και αντιχριστιανικές ενέργειες. Αλλά αυτό είναι ένα διαφορετικό θέμα. Νομίζω ότι είναι παράλογο για μας να περιμένουμε από αυτούς να παρουσιάζονται ως φίλοι των Ελλήνων σε μια περίοδο Ελληνο-Αλβανικών ερίδων και αντιθέσεων. Στηριζόμενος σε πληροφορίες που έχω συγκεντρώσει μέχρι σήμερα, είμαι πεπεισμένος ότι τώρα όλοι οι εθνικιστές Αλβανοί, κινούμενοι φυσικά από εθνικό ενδιαφέρον από την πλευρά τους, έχουν συνταχθεί με την ιδέα της ενώσεως της χώρας τους με την Ελλάδα. Οι παλιοί εχθροί των Ελλήνων έχουν αλλάξει, δείχνοντας τις προθέσεις τους της αδελφικής φιλίας προς τους Χριστιανούς και Μουσουλμάνους και δείχνοντας ειλικρινά ότι είναι υπέρ της ενώσεως...».

Παράλληλα προς αυτό, ο θόρυβος που δημιουργήθηκε στη Θεσσαλονίκη σχετικά με αυτήν την κίνηση, έγινε γνωστή στις Γερμανικές αρχές κατοχής για την ύπαρξη μιας μυστικής Ελληνο-Αλβανικής συμφωνίας. Είναι άγνωστο πώς αυτή η κίνηση περιήλθε στην προσοχή τους. Είναι γεγονός ότι οι Γερμανοί ανησύχησαν και ανέθεσαν στην αντιπληροφοριακή υπηρεσία τους να εξακριβώσει τι επεδίωκε αυτή η κίνηση και να παρακολουθεί την κίνηση και τις επαφές της Αλβανικής Επιτροπής και κάθε μέλους της.

Τον Αύγουστο του 1944, ο Πρωθυπουργός Ιωάννης Ράλλης με πληροφόρησε ότι ήταν πεπεισμένος ότι ήταν προς το εθνικό συμφέρον το να πραγματοποιηθεί η Ελληνο-Αλβανική συμφωνία για την ένωση των δύο χω-

ρών. Αυτός επίσης είχε κουραστεί να περιμένει τη συμφωνία των υπόλοιπων αρχηγών της χώρας. Έτσι, πήρε την απόφαση να συνεχίσει μόνος του με τη συμφωνία και ζήτησε ο Tzavit Leskonikou να έρθει στην Αθήνα γι' αυτόν τον σκοπό. Εν τούτοις, πριν να λάβει αυτήν την απόφαση, είχε αναγγελθεί η παραίτηση της Αλβανικής Κυβέρνησης και ο Tzavit Leskonikou με πληροφόρησε ότι δεν μπορούσε πια να εμφανιστεί επισήμως με έγγραφα εξουσιοδότησης της κυβερνήσεως που είχε παραιτηθεί. Ήταν υποχρεωμένος να περιμένει τη λύση της κυβερνητικής κρίσεως για να εφοδιαστεί με διαπιστευτήρια από τη νέα κυβέρνηση. Όταν του υπέδειξα ότι η εξουσιοδότηση, την οποία ήδη είχε, δεν άφηνε περιθώριο για αμφιβολία ότι η νέα αλβανική κυβέρνηση θα του έστελνε έγγραφα εξουσιοδότησης, αντέτεινε ότι ο εφοδιασμός του με κατάλληλα έγγραφα εξουσιοδότησης θα είχε ως αποτέλεσμα την εγκυρότητα της συμφωνίας.

Όταν η κυβερνητική κρίση στην Αλβανία είχε λυθεί περί τα τέλη Αυγούστου με μια αλλαγή στην κυβέρνηση, ο Δημήτριος Φάλος εστάλη στα Τίρανα από την Θεσσαλονίκη για να πάρει τα νέα έγγραφα εξουσιοδότησης για τον Tzavit Leskonikou. Αυτός εκπλήρωσε την αποστολή του, αλλά, καθώς επέστρεφε στην Θεσσαλονίκη μέσω Κορυτσάς κατά τις αρχές Σεπτεμβρίου, συνελήφθη σε μια ενέδρα που στήθηκε από τους Κομμουνιστές. Αυτοί βρήκαν τα έγγραφα επάνω του, ο Φάλος χαρακτηρίστηκε ως προδότης της χώρας του και εκτελέστηκε. Μετά από αυτό, ο Tzavit Leskonikou, για να αποφύγει την περαιτέρω απώλεια χρόνου, αποφάσισε να πάει στην Αθήνα για να έρθει σε συμφωνία με τον Πρωθυπουργό Ιωάννη Ράλλη. Ο Leskonikou ζήτησε από την

Αλβανική Κυβέρνηση να προωθήσει τα νέα έγγραφα εξουσιοδότησης αμέσως στην Αθήνα. Όμως, δεν το πέτυχε αυτό, γιατί αντιμετώπισε επίμονη άρνηση των Γερμανών να του δοθεί άδεια να ταξιδεύσει.

Πλήρης αδράνεια ακολούθησε την αποτυχία συνεχίσεως των συνομιλιών στην Αθήνα με τον Πρωθυπουργό Ιωάννη Ράλλη. Οπωσδήποτε, η Ελληνική κυβέρνηση στο Κάιρο δεν έκανε καμία κίνηση να συνεχίσει το θέμα. Ο Πρόεδρος Γεώργιος Παπανδρέου και ο Υφυπουργός Εξωτερικών Υποθέσεων Φίλιππος Δραγούμης είχαν ήδη ενημερωθεί σχετικά με τις Αλβανικές προτάσεις πριν από την φυγή τους από την Αθήνα. Ο Συνταγματάρχης Αποκορίτης, ο στρατιωτικός ακόλουθος στην Άγκυρα, είχε φέρει τις ίδιες προτάσεις στην Αίγυπτο. Ο πολιτικός Πέτρος Γαρουφαλιάς είχε επίσης πάει στο Κάιρο από το καλοκαίρι, προφανώς για να προωθήσει εκεί τη συμφωνία. Παρ' όλα αυτά δεν υπήρξε κανένα ενδιαφέρον στο Κάιρο.

Μετά την αποχώρηση των Γερμανών από την Ελλάδα και την Αλβανία, οι Κομμουνιστές επεκράτησαν στην Ελλάδα προσωρινά και η κομμουνιστικοποίηση της Αλβανίας εμπόδισε μια τελική συμφωνία.

Συμπέρασμα στο Δωδέκατο Κεφάλαιο

Ο Koco Kota και ο Tzavit Leskonίκου παρέμειναν στην Θεσσαλονίκη για την αποπεράτωση και υπογραφή της Ελληνο-Αλβανικής συμφωνίας. Συνελήφθησαν από τους Έλληνες Κομμουνιστές κατά την κατάληψη της Θεσσαλονίκης από αυτούς. Παραδόθηκαν στους Αλβανούς Κομμουνιστές, οι οποίοι τους μετέφεραν δεμένους στην Αλβανία και τους έριξαν στη φυλακή. Φυλακισμέ-

νοι επίσης ήταν ο Αντιβασιλεύς, αρχηγοί κομμάτων, πολιτικοί, φύλαρχοι και άλλοι που είχαν μετάσχει ενεργά στην κίνηση για την Ελληνο-Αλβανική ένωση. Κατά τον μήνα Μάρτιο του 1945, όλοι αυτοί οι άνθρωποι δικάστηκαν για προδοσία, και βρέθηκαν ένοχοι και καταδικάστηκαν σε θάνατο. Αργότερα, η ποινή τους μετατράπηκε σε 101 χρόνια φυλάκιση. Όλοι όσοι δεν είχαν ήδη πεθάνει είναι ακόμα εγκάθειρκτοι εκεί.

Εν τούτοις, πολλά από τα ιδρυτικά μέλη αυτής της κινήσεως κατάφεραν να κρυφτούν στα βουνά και να δραπέτεύσουν στο εξωτερικό. Για τους Αλβανούς Εθνικιστές η κατάρρευση του Κομμουνισμού μπορεί να εγείρει ελπίδες για απελευθέρωση, ελευθερία και πιθανή ένωση της Αλβανίας με την Ελλάδα. Αναμφιβόλως, όταν ο ήλιος της ελευθερίας ανατείλει πάλι στην Αλβανία, η προσπάθεια θα επαναληφθεί και θα επιστεφθεί με επιτυχία.



Επιθεώρηση Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Επιθεώρηση Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσα

Ο Σάββας Σαββίδης, γεννημένος στην Κόνιτσα, είναι ένας από τους σημαντικότερους εκπαιδευτικούς της Ελλάδας. Έχει διατελέσει Διευθυντής του Γενικού Λυκείου Κόνιτσα και έχει διδάξει για πολλά χρόνια στο Γενικό Λύκειο Κόνιτσα. Είναι μέλος της Εταιρείας Εκπαιδευτικών της Ελλάδας και της Εταιρείας Εκπαιδευτικών της Κόνιτσα. Έχει δημοσιεύσει πολλά άρθρα και βιβλία σχετικά με την εκπαίδευση.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στην αναληφθείσα προσπάθεια να γράψω αυτήν την ιστορική πραγματεία περί των Ελληνο-Αλβανικών σχέσεων, συνάντησα πολλές δυσκολίες. Το υλικό το σχετικό με αυτό το θέμα προήλθε από περιορισμένες πηγές. Πολλές από αυτές ήταν παραμελημένες σε Ελληνικά Πολιτιστικά Ινστιτούτα και Κέντρα. Είμαι γνώστης της Ελληνικής και Αλβανικής ιστορίας, αλλά η οικειότητά μου αυτή λίγο με βοήθησε να ολοκληρώσω αυτήν την εργασία.

Εκείνο που είχα στο νου μου ήταν να παρουσιάσω το ιστορικό υλικό το σχετικό με τις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις κατά το παρελθόν και το παρόν. Σ' αυτό το υλικό δεν είχε δοθεί επαρκής προσοχή από καμία πλευρά.

Η πολιτιστική ελίτ και οι κυβερνητικοί επίσημοι και στις δύο χώρες αγνόησαν αυτό το υλικό, πράγμα που ήταν επιζήμιο στις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις. Αυτό το βιβλίο μπορεί να χρησιμεύσει στο να αναζωογονήσει το αληθινό πνεύμα κατανόησης και συμφιλίωσης ανάμεσα σε δύο γειτονικές χώρες.

Το πρόβλημα της Βορείου Ηπείρου το οποίο διχάζει Έλληνες και Αλβανούς, τολμώ να πω, ως πατριώτης και έντιμος άνθρωπος, είναι ένα άδικο πρόβλημα που δημιουργήθηκε από τις Μεγάλες Δυνάμεις. Αντί να ενθαρρύνουν την κατανόηση και την ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ των δύο λαών, οι μεγάλες δυνάμεις δημιούργησαν έριδες οι οποίες δηλητηρίασαν τις σχέσεις τους για να τους κρατήσουν χωριστά. Αν είχα φωνή θα την ύψωνα και θα έλεγα δυνατά,

Η Βόρειος Ήπειρος είναι Ελληνική όπως το Κόσσοβο είναι Αλβανικό.

Και οι δύο επαρχίες ανήκουν στις αντίστοιχες μητρικές χώρες και θα έπρεπε να ενωθούν μαζί τους. Με αυτήν την λύση και οι δύο χώρες, η Ελλάδα και η Αλβανία, θα ζούσαν με φιλία.

Χονολούλου, Χαβάη

Δρ. Βασίλειος Ι. Φώτος

Χειμώνας 1997

Βιβλιοθήκη Κόνιας

ΕΠΙΛΕΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλβανική Ιστορία, 1839 - 1903

Αραβαντινός Π., Ηπειρωτική Χρονογραφία, Αθήναι 1856

Αραβαντινός Σ., Αλή Πασάς ο Τεπελενλής, 1744-1822, Αθήναι 1895

Αργυροκαστρίτης Ν., Γιοι των Μισθοφόρων, Αθήναι 1956

Arg G., Αλβανία και Ήπειρος από τα τέλη του 18^{ου} μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, Μόσχα 1963. Μεταφράστηκε στα Ελληνικά, Αθήναι, 1980

Βαβαρέτος Γ., Ο Αλή Πασάς από την Άλλη Πλευρά, Αθήναι 1964.

Βεντίρης Γ., Ελλάδα, 1910 - 1920, Αθήναι 1970.

Βλάχος Ν., Ιστορία των Βαλκανικών Κρατών, Αθήναι 1955.

Βουρνάς Τ., Αλή Πασάς Τύραννος ή Έξυπνος Πολιτικός, Αθήναι 1978.

Βρετανική Εγκυκλοπαίδεια.

Baerlein H., Κάτω από τα Ακροκεραύνια Όρη, 1922. Ανατυπώθηκε στο Σικάγο το 1967.

Γούδας Α., Παράλληλοι Βίοι, τόμ. 8, Αθήναι 1870 - 1876.

Capps E., Ελλάδα, Αλβανία και Βόρειος Ήπειρος, Σικάγο 1963.

Churchill, Sir W., Παγκόσμιος Κρίσις, Λονδίνο 1935.

Disraeli B., Επιστολές και Βίος, Λονδίνο 1910.

Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια.

Finlay G., Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, 1877.

Hammond N., Ήπειρος, Οξφόρδη 1967.

Ιωαννίδης Β., Η Αγωνία της Βορείου Ηπείρου, Θεσ/νίκη 1946.

Κεμάλ Ι., Συμφωνία με την Ελληνική Εταιρία «Ελληνισμός», Αθήναι 1907.

Κόλλιας Α., Αρβανίτες, Αθήναι 1975.

Κολοκοτρώνης Θ., Απομνημονεύματα, Αθήναι 1833.

Κυριακίδης Ε., Ιστορία της Σύγχρονης Ιστορικής Περιόδου, Αθήναι 1832 - 1892.

Λαμπρίδης Ι., Ηπειρωτικά Μελετήματα, Ιωάννινα 1971.

Λαμπρινίδης Μ., Αλβανοί στην Ελλάδα και την Πελοπόννησο, Αθήναι 1907.

Λεοντίου Λ., Αλβανικό Ζήτημα, Αθήναι 1897.

Μαμμόπουλος Α., Σκεντέρμπεης, Αθήναι 1968.

Miller W., Οθωμανική Αυτοκρατορία και οι διάδοχοί της, 1801 - 1913, Λονδίνο 1966.

Moore T., Ζωή, Επιστολές και Ημερολόγιο (journals) του Λόρδου Βύρωνα, Λονδίνο 1920.

Μπίρης Κ., Αρβανίτες οι σύγχρονοι Δωριείς του Ελληνισμού, Αθήναι 1960.

Mufid Λιμποχόβα., Αλή Πασάς ο Τεπελενλής, 1744 - 1822, Κων/πολις 1908.

Napier C., Βίος και Γνώμες, Λονδίνο 1857.

Νέος Κουβαράς, Ηπειρωτικό Χρονικό, Αθήναι 1962.

Περραιβός Κ., Ιστορία του Σουλίου και της Πάργας, Αθήναι 1857.

Plommer W., Αλή ο Λέων, Πασάς του Τεπελενίου, 1744 - 1822, 1936.

Rouqueville F., Ιστορία της Ελλάδος, Παρίσι 1820.

Rouqueville F., Ταξίδι στην Ελλάδα, Παρίσι 1826 - 1827.

Ruto και Pollo., Ιστορία της Αλβανίας, Τίρανα 1981.

Ruaux R., Τα βάσανα της Ηπείρου, επανεκδοθέν στο Σικάγο το 1963.

Ruches P., Αιχμάλωτοι της Αλβανίας, Σικάγο 1963.

Selenica T., Αλβανοί, Τίρανα 1928.

Σιγαλός Λούης, Αξιώσεις της Ελλάδας στη Βόρειο Ήπειρο, Σικάγο 1963.

Σταυριανός Λ., Τα Βαλκάνια από το 1453, Ν. Υόρκη 1958.

Χρυσοχόου Α., Ελληνο - Αλβανική Συμφιλίωση (Entente) του 1944, Θεσ/νίκη 1952.

εταίρος του Αμερικανικού Κολλεγίου Ιατρών Νοσημάτων Θώρακος. Υπήρξε μέλος της Αμερικανικής Καρδιολογικής Εταιρείας, μέλος της Αμερικανικής Εταιρείας Νοσημάτων του Πνεύμονος, μέλος της Αμερικανικής Φυματιολογικής Εταιρείας και άλλων επιστημονικών οργανώσεων. Υπήρξε Πρόεδρος του Ελληνικού Ιατρικού Συλλόγου του Σικάγου.

Απέκτησε την αμερικανική υπηκοότητα με ειδικό νόμο του Κογκρέσου το 1952. Έγινε Αμερικανός Πολίτης το 1953.

Για τις πατριωτικές, θρησκευτικές, κοινωνικές και φιλανθρωπικές δραστηριότητές του τιμήθηκε από τους Βασιλείς Παύλο και Κωνσταντίνο και την κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου, τον Πατριάρχη Αθηνάγορα, τον Πατριάρχη Αλεξανδρείας Χριστοφόρο και την Πανελλήνια Ορθόδοξη Ένωση. Έλαβε επίσης πολλές αναγνωρίσεις και τιμήθηκε από άλλες πόλεις, συλλόγους και οργανισμούς.

Διετέλεσε για περίπου 20 χρόνια Πρόεδρος της Πανηπειρωτικής Ομοσπονδίας ΗΠΑ και Καναδά. Το 1965 ίδρυσε την Ελληνοαμερικανική Παρέλαση στο Σικάγο, που από τότε έγινε ετήσιος θεσμός. Ξεκίνησε πρώτος τον Κυπριακό Αγώνα στις ΗΠΑ τον Μάρτιο του 1954 και συνέχισε τον Κυπριακό Αγώνα μέχρι το 1959 ως Γραμματέας της Επιτροπής Δικαιοσύνης για την Κύπρο.

Υπήρξε ο ηγέτης που ξεσήκωσε την Ελληνοαμερικανική Κοινότητα σε διαμαρτυρίες κατά της Τουρκικής εισβολής στην Κύπρο το 1974. Εργάστηκε για χρόνια ακούραστα εναντίον της σλαβικής προπαγάνδας στην Αμερική και Καναδά. Για 30 χρόνια πολέμησε ακούραστα την ηγεσία της Ελληνικής Εκκλησίας στην Αμερική για την απόπειρα κατάργησης της Ελληνικής Γλώσσας από τις Ελληνικές Εκκλησίες της Αμερικής.

Ένα από τα πολλά του φιλανθρωπικά έργα ήταν η πρόσκληση των προσφύγων Βορειοηπειρωτών στην Ελλάδα να μεταναστεύσουν στην Αμερική. Ο ίδιος προσωπικά έφερε και εγκατέστησε στις ΗΠΑ 250 οικογένειες.

Είναι συγγραφέας πέντε βιβλίων.

Οι Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις με έχουν φέρει σε αμηχανία επί δεκαετίες. Και στις δύο χώρες, πολιτικοί παράγοντες έχουν πολύ καλά καταλάβει ότι υπάρχει μια ανάγκη για ομαλές, φιλικές σχέσεις. Και όμως, ενώ οι Έλληνες υπήρξαν πρόθυμοι να απλώσουν το χέρι της φιλίας, οι Αλβανοί παρέμειναν απρόθυμοι και καχύποπτοι για τις Ελληνικές προθέσεις.

Κύριος λόγος γι' αυτήν την ανησυχία τους ήταν μια μεθοριακή περιοχή κάπου 6.000 - 7.000 τετραγωνικών χιλιομέτρων που ονομάζεται «Βόρειος Ήπειρος» από τους Έλληνες και «Νότιος Αλβανία» από τους Αλβανούς.

Αυτή η εδαφική έκταση παραχωρήθηκε στην Αλβανία για να εξασφαλίσει ένα ανεξάρτητο και βιώσιμο κράτος. Το πρωτόκολλο της Φλωρεντίας που ενσωμάτωσε αυτήν τη ρύθμιση επικυρώθηκε στις 17 Δεκεμβρίου 1913 από το Συνέδριο των Πρεσβευτών των Μεγάλων Δυνάμεων.

Αυτή η διαίρεση της Ηπείρου εξαγρίωσε τους Έλληνες και από τις δύο πλευρές (του βορρά και του νότου) γιατί αυτοί θεωρούσαν ολόκληρη την Ήπειρο ως τμήμα της Ελλάδος από την αρχαιότητα. Η μετὰ ταύτα πορεία αυτής της έριδας μεταξύ των δύο γειτονικών λαών συνέχισε να ταλαιπωρεί τις Ελληνο-Αλβανικές σχέσεις μέχρι σήμερα.

Την πορεία αυτή και τις χαμένες ευκαιρίες για Ελληνο - Αλβανική προσέγγιση καταγράφω στην εργασία μου αυτή.

Δρ. Βασίλης Ι. ΦΩΤΟΣ